

ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ

ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ

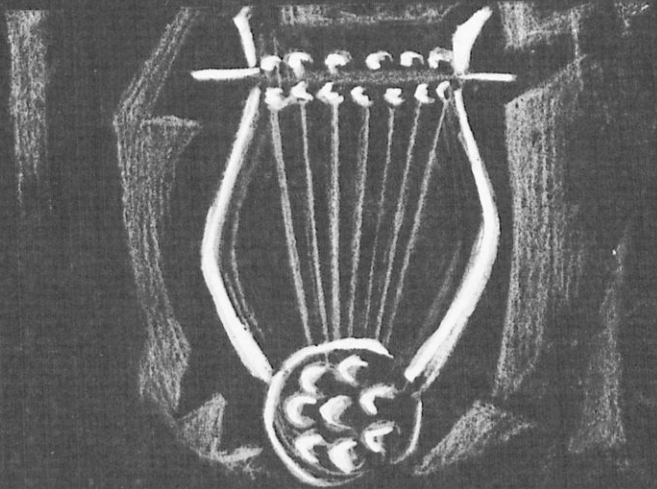
ΕΡΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ

ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΓΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ

002
ΚΛΣ
ΣΤ2Β
829

ΣΤ ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Επιστημονικής Πολιτικής

B

17

ΛΕΓ

Vergilius (Mars)

ΛΑΤΙΝΙΚΑ

στ/γ = 136

ΟΥΕΡΓΙΔΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ

(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΔΩΡΕΑ
ΕΘΝΙΚΗΣ ΚΥΒΕΡΝΗΣΕΩΣ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ (ΙΤΥΣΕ)

(ΕΚΔΟΣΗ)

ΑΡΧΗ

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΗ ΚΥΒΕΡΝΗΣΙΣ

Β 27 ΛΕΙ
ΦΩΚΙΩΝΟΣ Β. ΒΟΥΣΒΟΥΝΗ

Vergilius (Mareo)

ΟΥΕΡΓΙΛΙΟΥ ΑΙΝΕΙΑΣ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΣΤ' ΓΥΜΝΑΣΙΟΥ

ΕΛΛΑΣ

21 ΑΠΡΙΛΙΟΥ

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

ΕΛΛΗΝΕΣ

αδ. αριθ. εισηγ.

288

του έτους 1947

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

002
ΚΛΣ
ΣΤΑΒ
829

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΔΙΔΑΚΤΙΚΗΣ ΒΟΗΘΗΣΙΑΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΠΑΙΔΕΥΤΙΚΗΣ ΠΟΛΙΤΙΚΗΣ (Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.)

Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.

Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.

Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.	Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.
Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.	Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.
Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.	Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.

Ε.Κ.Λ.Ο.Τ.Α.Ι.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Βίος του Ουεργίλιου

Ὁ Πόπλιος Ουεργίλιος (ἢ Βεργίλιος) Μάρων (P. Vergilius Maro) ἐγεννήθη τὴν 15ην Ὀκτωβρίου τοῦ 70 π. Χ. εἰς τὰς Ἄνδεις, χωρίον πλησίον τῆς Μαντούης, πόλεως τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, ἀπὸ γονεῖς ἀγρότας ἔχοντας τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Ὁ πατὴρ τοῦ Ουεργίλιου εὐπορήσας ἐν τῷ μεταξὺ ἀπὸ τὰς γεωργικὰς, κτηνοτροφικὰς καὶ μελισσοκομικὰς ἐργασίας του ἀπέστειλε τὸν υἱὸν του εἰς ἡλικίαν δώδεκα ἐτῶν εἰς τὴν γειτονικὴν πόλιν τῆς Κρεμώνης, ἵνα λάβῃ τὴν πρώτην παιδείυσιν. Ἐν Κρεμώνῃ ὁ Ουεργίλιος ἔμεινε μέχρι τοῦ δεκάτου ἔκτου ἔτους τῆς ἡλικίας του καὶ ἀπῆλθεν ἔπειτα εἰς Μεδιόλανον δι' εὐρυτέρας σπουδὰς. Ἐκ Μεδιολάνου δὲ μετὰ τριετίαν ἀπῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου ἐμαθήτευσε παρὰ τῶ ὀνομαστῶ ρητοροδιδασκάλῳ Ἐπιδίῳ, ἐδιδάχθη δὲ τὴν φιλοσοφίαν ὑπὸ τοῦ ἐπικουρείου φιλοσόφου Σίρωνος. Οὐδεμίαν κλίσιν ἠσθάνετο πρὸς τὴν ρητορικὴν. Ἐπιστρέψας εἰς τὰς Ἄνδεις ἠσχολεῖτο εἰς τὴν φιλοσοφίαν καὶ τὴν καλλιέργειαν τῶν κτημάτων του, ἀποφεύγων τὸν πολιτικὸν βίον, ἕνεκα τῆς φυσικῆς του δειλίας καὶ τῆς ἀσθενικῆς κράσεώς του.

Τὰ πρῶτα ἔργα του

Εἰς τὴν νεανικὴν ἡλικίαν ἐφιλοπόνησε τὰ πρῶτα ποιητικὰ του δοκίμια, ἔλαφροῦ καὶ παιγνιώδους περιεχομένου ποιημάτων, **Κατὰ Λεπτὸν** (C a t a l e p t o n) ἐπιγραφόμενα. Ἀπὸ τὰ σφριζόμενα ταῦτα καὶ εἰς αὐτὸν ἀποδιδόμενα ποιημάτων ὀλίγα εἶναι ἐκεῖνα τῶν ὁποίων ἀναντίρρητος εἶναι ἡ γνησιότης. Ἐν τῷ μεταξὺ ἐγένετο γνωστὸς εἰς τὸν κύκλον τῶν ἀρίστων κατὰ τοὺς χρόνους ἐκείνους ποιητῶν καὶ λογοτεχνῶν, τοῦ Λ. Οὐάριου, Πλωτίου Τούκκα, Κοῖντιλίου Οὐάρου καὶ ἄλλων, οἵτινες ἤξιοῦντο τῆς φιλίας καὶ προστασίας τοῦ Μαικῆνου, τοῦ γνωστοῦ φιλομούσου καὶ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὀκταβιανοῦ. Περὶ τὸ

43 π.Χ. ὁ Οὐεργίλιος ἐσχετίσθη μὲ τὸν διοικητὴν τῆς πέραν τοῦ Πάδου Γαλατίας, τὸν Ἀσίνιον Πολλίωνα, ἄνδρα πολὺ ἐπιφανῆ καὶ λογιώτατον. Μετὰ τὴν ἐν Φιλίπποις μάχην (42 π. Χ.) ἔγινε διανομὴ τῶν γαιῶν τῆς Ἰταλίας στερήσασα ἐπὶ τινα χρόνον καὶ τὸν Οὐεργίλιον τῆς ἰδίας αὐτοῦ περιουσίας. Πράγματι τὸ 41 π. Χ. ὁ Ὀκταβιανὸς ἀπέστειλε τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας, ὅπως καταλάβουν τοὺς ἀγροὺς τῆς Κρεμῶνης· καὶ ἐπειδὴ οὗτοι δὲν ἐξήρκεσαν πρὸς πλήρωσιν τῶν ἐπιθυμιῶν ὅλων, οἱ παλαίμαχοι κατέλαβον αὐθαιρέτως ὅλως καὶ κατ' ἰδίαν γνώμην καὶ τοὺς γειτονικοὺς ἀγροὺς τῆς Μαντούης καὶ οὕτω τοῦ ποιητοῦ τὸ κτῆμα περιῆλθεν εἰς χεῖρας Κλαυδίου τινός. Ἀλλ' ὁ Οὐεργίλιος εἰς Ρώμην ἔλθὼν κατώρθωσε παρὰ τοῦ Ὀκταβιανοῦ νὰ ἀνακτήσῃ αὐτό. Τὸ ἐπόμενον ἔτος (40 π. Χ.) μετὰ τὸν παρὰ τὴν Περουσίαν πόλεμον ὁ ποιητὴς ὀριστικῶς ἀπώλεσε τὴν περιουσίαν· ἀλλ' ὁ Ὀκταβιανὸς εὐνοϊκώτατα διακειμένους πρὸς τὸν ποιητὴν, τῇ μεσολαβῆσει καὶ τοῦ Μαικῆνου, ἔδωκεν εἰς αὐτὸν πρὸς ἐπανόρθωσιν τῆς ζημίας κτῆμα ἐν Καμπανίᾳ. Ἀπὸ τὸ 38 π. Χ. ἀποχωρεῖ ὁ ποιητὴς εἰς τὴν Καμπανίαν καὶ διατρίβει εἰς τὴν Νεάπολιν, σπανίως δὲ ἔρχεται εἰς τὴν Ρώμην. Τὸ 19 π. Χ. ἐπιχειρεῖ ταξίδιον εἰς τὴν Ἑλλάδα καὶ Ἀσίαν σκοπεύων νὰ μείνῃ ἱκανὸν χρόνον, διὰ νὰ περιηγηθῇ τοὺς τόπους, ὅπου εἶχον λάβει χώραν τὰ γεγονότα, διὰ τὰ ὅποια ὠμίλει εἰς τὸ ποίημα, τὸ ὅποιον τότε ἐφιλοτέχνει, ὁ σκοπὸς του ὅμως δὲν ἐπετεύχθη, διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ὑγείαν ἐπισφαλῆ. Εἰς τὰς Ἀθήνας εὐρίσκει τὸν Αὐγουστον ἀρτίως ἐπανακάμψαντα ἀπὸ τὴν Ἀνατολὴν καὶ ὑπὸ τούτου πείθεται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν Ἰταλίαν. Εἰς τὰ Μέγαρα ὅμως προσβάλλεται ὑπὸ ἠλιάσεως. Μολονότι δὲ ἐπύρεσσε, δὲν ἠθέλησε νὰ διακόψῃ τὸ ταξίδιον καὶ ἡ νόσος του ἐπεδεινώθη κατὰ τὸν πλοῦν. Ἀποβιβασθεὶς εἰς τὸ Βρινδήσιον ἀπέθανε μετ' ὀλίγον τῇ 22ᾳ Σεπτεμβρίου τοῦ 19 π.Χ. Τὰ ὀστέα του μετεφέρθησαν εἰς Νεάπολιν καὶ ἐτάφησαν ἐκεῖ, χαραχθέντος ἐπὶ τοῦ τάφου του τοῦ ἐξῆς διστίχου, ὅπερ λέγεται ὅτι αὐτὸς ἐποίησε μικρὸν πρὸ τοῦ θανάτου του :

*Mantua me genuit; Calabri rapuere; tenet nunc
Parthenope: cecini pascua, rura, duces.*

Δηλαδή : ἡ Μάντουα μὲ ἐγέννησεν, οἱ Καλαβροὶ (τὸ Βρεντήσιον) μὲ ἀφῆρπασαν, νῦν μὲ κατέχει ἡ Παρθενόπη (ἡ Νεάπολις) : ἐψάλα βοσκὰς (βουκολικὰ ποιήματα), ἀγροὺς (γεωργικὰ), ἡγεμόνας (ἡρωϊκὸν ἔπος).

Τὰ Βουκολικά. Μετά τὰ ποιημάτια ἐκεῖνα, τὰ **Κατὰ Λεπτὸν** καλούμενα, τὸ πρῶτον λόγου ἄξιον ἔργον τοῦ Οὐεργιλίου εἶναι τὰ **Βουκολικά**, ποιηθέντα ἐντὸς τριῶν ἐτῶν (41 - 39 π. Χ.) καὶ εὐθὺς ὕστερον ἐκδοθέντα. Τῇ προτροπῇ τοῦ Ἀσινίου Π. ὁ Οὐεργίλιος συνέθεσε τὰ Βουκολικά, τὰ ὁποῖα συνήθως Ἑκλογαὶ (Eclogae) καλοῦνται, μιμηθεὶς τὸν βουκολικὸν ποιητὴν Θεόκριτον, εἰς τὴν μελέτην τοῦ ὁποίου ἠὲ χαριστεῖτο, ὅτε εἰς τὴν γενέτειράν του εὕρισκετο, διότι διετέλει ὑπὸ τὴν ἐπήρειαν τῶν ἀμέσων καὶ ζωηρῶν ἐντυπώσεων τοῦ ἀγροτικοῦ καὶ ποιμενικοῦ βίου. Εἰς τὰ Βουκολικά δὲν παρατηρεῖ τις τὴν ἀπλότητα καὶ τὴν χάριν τοῦ Θεοκρίτου, ἀλλὰ τὸ τεχνικόν. Λόγοι ἀπρόσφοροι εἰς τὰ πρόσωπα ἐμβάλλονται, διότι δὲν δίδεται προσοχὴ εἰς τὴν ψυχολογίαν, ἢ δὲ γλῶσσα πλησιάζει πολὺ τὴν γλῶσσαν λυρικοῦ καὶ ἐπικοῦ ποιητοῦ, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸν Θεόκριτον, ὅστις μετεχειρίσθη τὴν γλῶσσαν τῶν ἀγροδιαίτων ἀνθρώπων.

Τὰ Γεωργικά. Μετά τὰ Βουκολικὰ ἐποίησε τὰ **Γεωργικά** τῇ προτροπῇ τοῦ Μακρήνου, θελήσαντος νὰ γεννήσῃ παρὰ τοῖς Ρωμαίοις τὴν ἀγάπην πρὸς τὰς ἀγροτικὰς ἐργασίας. Τὰ Γεωργικά, διὰ τὴν σύνθεσιν τῶν ὁποίων ἐδαπάνησεν 7 ἔτη (μέχρι τοῦ 30 π. Χ.), ἀποτελοῦνται ἀπὸ τέσσαρα βιβλία διαλαμβάνοντα περὶ γεωργίας, δενδροκομίας, κτηνοτροφίας καὶ μελισσοτροφίας, εἶναι δὲ ποιήματα διδακτικόν. Εἰς τὴν σύνθεσιν τοῦ ποιήματος εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Ἡσίοδον (Ἑργα καὶ Ἡμέραι). Ἀλλὰ τὴν ὕλην, τὴν ὁποίαν αὐτὸς ὁ ἀγροτικὸς βίος παρέσχεν εἰς τὸν ποιητὴν, ἐδανείσθη οὗτος καὶ ἐξ ἄλλων Ἑλλήνων καὶ Λατίνων συγγραφέων: Ἀριστοτέλους, Θεοφράστου, Λουκρητίου, Κάτωνος, Οὐάρρωνος. Τὰ δανεισθέντα δὲ οὕτω σαφῶς συνέταξε καὶ τόσον συνετῶς πρὸς τὸν βίον τῶν Ρωμαίων προσήρμοσε, μὲ τόσας ποιητικὰς ἰδέας ἐλάμπρυνε καὶ μὲ τόσην κομψότητα λόγου ἐκόσμησεν, ὥστε κατάρθρωσε νὰ ἀποφύγῃ τὴν ψυχρότητα καὶ ξηρότητα τὴν σύμφυτον εἰς τὰ διδακτικὰ ποιήματα.

Ἡ Αἰνειάς. Ἀπὸ τοῦ 29 π.Χ. ἀσχολεῖται περὶ τὴν συγγραφὴν σπουδαιότερου καὶ ἀξιολογωτέρου, ἅμα δὲ καὶ δυσχερεστέρου ἔργου, τῆς **Αἰνειάδος**, καλλίστου ἐθνικοῦ ἔπους. Οἱ Ρωμαῖοι δὲν εἶχον κύκλον τινὰ δημοτικῶν συλλογῶν δυνάμενον νὰ ὑποβοηθήσῃ τὴν ἐπικὴν διάνοιαν, ἐπειδὴ δὲ ἦσαν τυπικὰ καὶ θετικὰ πνεύματα δὲν ἐγνώριζον

τὴν διασκέδασιν ἀπὸ διήγησιν ἀναμειγμένην μὲ μύθους καὶ ἱστορικὰς παραδόσεις. Ἐξ ἄλλου ἢ γλωσσῶσά των, λίαν κατάλληλος διὰ τὴν εὐγλωττίαν καὶ τὰς τοῦ δημοσίου βίου πράξεις, ἥκιστα πρόσφορος ἦτο εἰς τὴν ἐλευθέραν κίνησιν, ἣν ἀπαιτεῖ ἡ ἐπικὴ διήγησις. Οἱ Ῥωμαῖοι ἤρχισαν νὰ ἀγαποῦν τὴν ἐπικὴν ποίησιν τότε, ὅτε εἰς τὴν Ῥώμην, κοντὰ εἰς τὰ ἄλλα ἐκ τῆς Ἑλλάδος λάφυρα, ἐκόμισαν καὶ τὰ μνημεῖα τῆς Ἑλληνικῆς φιλολογίας. Ἄλλ' ἀπὸ τοὺς πρώτους ἐπικούς ποιητὰς των ἄλλοι μὲν μεταφράζουσι ἢ μιμοῦνται τοὺς Ἑλληνας, ἄλλοι δὲ εἶναι χρονογράφοι ἀπλοῖ καὶ ἄτεχοι παρουσιάζοντες ἔργα θεληγῆτρου καὶ χάριτος ἄμοιρα· εἰς τὸν Οὐεργίλιον ἐπεφύλασεν ἡ μοῖρα νὰ λάβῃ τὴν δάφνην τῆς ἐπικῆς ποιήσεως, ἀφ' οὗ κατάρθωσεν οὗτος νὰ συνενώσῃ τὴν ἐποποιεῖαν τὴν μυθολογικὴν μὲ τὴν ἱστορικὴν καὶ νὰ ποιήσῃ ἔπος ἔθνικόν. Ἡ Αἰνειὰς, εἰς 12 βιβλία διηρημένη, εἶναι τὸ μόνον ποίημα, μὲ τὸ ὁποῖον τόσον πολὺ ἐφημίσθη ὁ ποιητὴς· ὄντως ἡ ὑπόθεσις του, ἡ ἐγκατάστασις τοῦ Αἰνείου εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ πολλὰς πλάνας, εἶναι καλλίστη. Ἐξέλεξε δὲ τοιαύτην ὑπόθεσιν ὁ ποιητὴς ὄχι μόνον διὰ τὴν ἀρχεῖαν φήμην τοῦ ἥρωος, ἀλλὰ καὶ διότι ἠλπίζεν ὅτι θὰ συμβάλῃ πολὺ εἰς δόξαν καὶ κραταίωσιν τῆς τότε ἀναφανείσης μοναρχίας τοῦ Αὐγούστου· ἐμελλε νὰ δοξασθῇ τοιουτοτρόπως ἡ γενεὰ τῶν Ἰουλιῶν, γινόμενου πολλοῦ λόγου περὶ τοῦ Ἰούλου, τοῦ υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. Ἐπειτα εἰς τὴν Αἰνειάδα ὑμνεῖται τὸ μεγαλεῖον τοῦ Ῥωμαϊκοῦ λαοῦ ὑπὸ τὸ πρόσωπον τοῦ Αἰνείου, ὅστις συνδέει **τὴν ἀνδρείαν καὶ τὴν εὐσέβειαν**, τὰς δύο ταύτας μεγίστας ἀρετὰς τοῦ Ῥωμαϊκοῦ ἔθνους. Διὰ τὴν σύνθεσιν τῆς Αἰνειάδος κατηνάλωσε τὰ τελευταῖα ἔτη τοῦ βίου του, ἐμιμήθη δὲ τὸν Ὅμηρον, οὗτινος τὴν μὲν Ὀδύσειαν ἠκολούθησε ποιῶν τὰ ἐξ πρώτα βιβλία, τὴν δὲ Ἰλιάδα ποιῶν τὰ ἐξ τελευταῖα, συνάπτων οὕτω δύο κάλλη εἰς ἓν ποίημα. Παρ' Ὀμήρω εὐρίσκομεν μόνον τὴν γνωστὴν περὶ Αἰνείου προφητείαν τοῦ Ποσειδῶνος (Υ 306 κ. ἐ.) :

*ἦδη γὰρ Ποιάμου γενεὴν ἤχθηρε Κρονίων·
νῦν δὲ δὴ Αἰνείας βίη Τρώεσσιν ἀνάξει
καὶ παίδων παῖδες, τοὶ κεν μετόπισθε γένωνται.*

Οὐδαμῶς δὲ τοῦ Ὀμήρου εὐρίσκομεν νύξιν ἔστω τῆς τοῦ Αἰνείου σχέσεως πρὸς τὴν Ἰταλίαν. Ὁ Σικελιώτης ποιητὴς Σητησίχορος (622 - 533 π. Χ.) ποιῶν τὸν Αἰνείαν φθάνοντα, ὡς φαίνεται, μέχρι τῆς Κύμης τῆς Ἰταλίας εἶναι ὁ πρῶτος, ὅστις μνημονεῖει πλοῦν τοῦ Αἰνείου ἔξω τῆς Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

Τρωϊκῆς χώρας. Ἀπὸ τοὺς περὶ τὸν 3ον π. Χ. αἰῶνα ἀκμάσαντας ἱστοριογράφους Καλλίαν καὶ Τιμαίον συνάπτεται ὁ Αἰνεΐας πρὸς τὸ Λάτιον. Ἀπὸ τὰ μέσα δὲ τοῦ 4ου π.Χ. αἰῶνος εἰσεχώρησεν ὁ περὶ τοῦ Αἰνεΐου μῦθος εἰς τὴν Ρώμην· ἦτο δὲ ἀρκετὰ γνωστὸς ἐπὶ τοῦ πρώτου Καρχηδονικοῦ πολέμου, διότι ὁ ποιητῆς Ναίβιος εἰς τὴν εἰσαγωγὴν τοῦ ἔπους τοῦ *Bellum Poenicum* διηγεῖται τὴν φυγὴν τοῦ Αἰνεΐου μετὰ τοῦ πατρὸς του, τὰς ἐν τῷ πόντῳ πλάνας, τὴν ἐν Καρχηδόνι ὑποδοχὴν καὶ τὴν εἰς Λάτιον ἀφίξιν.

Ἡ Ρώμη κατόπι μακρῶν καὶ αἱματηρῶν ἀγώνων εὕρισκετο εἰς τὸ ἀνώτατον σημεῖον τῆς δόξης καὶ τοῦ μεγαλείου ἄρχουσα πλέον τοῦ κόσμου, οἱ δὲ Ρωμαῖοι ἐπίστευον ὅτι τοῦτο ὀφείλετο εἰς ἀόρατόν τινα δύναμιν, εἰς θεῖαν μοῖραν προστατεύουσαν αὐτοὺς (*fortuna urbis*). Τῆς καθολικῆς ταύτης πίστεως ἡχὼ καὶ ἐρμηνεῖα γίνεται ὁ Οὐεργίλιος ἐν τῇ Αἰνειάδι, ἡ ὁποία εἶναι διαπεποτισμένη μετὰ τὴν πίστιν αὐτὴν.

Κατὰ τὴν ἐπεξεργασίαν τοῦ περὶ τοῦ Αἰνεΐου μύθου ὁ ποιητῆς ἐν τῇ συναρμογῇ τοῦ ἱστορικοῦ καὶ μυθολογικοῦ στοιχείου θέλει νὰ δείξῃ, ὅτι, ὅπως ὁ ἀφανισμὸς τῆς ἐν Ἀσίᾳ Τροίας, τοιουτοτρόπως καὶ ἡ ἀνάστασις αὐτῆς ἐν Ἰταλίᾳ, ἦτοι ἡ κτίσις τῆς Ρώμης, εἶναι ἔργον τῶν θεῶν. Ἡ θεῖα πρόνοια ἠθέλησεν οὕτως ὥστε ἡ πρώτη ἀρχὴ τῆς Ρώμης νὰ συνδεθῇ μετὰ τὴν ἐν Ἰταλίᾳ ἀποίκησιν τῶν Τρώων, ἀφ' ὧν θὰ προέλθουν οἱ Ρωμαῖοι, οἵτινες πεπρωμένον εἶναι νὰ ἄρξουν τοῦ κόσμου. Ὅργανον τῆς θείας ταύτης προνοίας ἢ εἰμαρμένης (*fatum ἢ fata*) εἶναι τοῦ ποιήματος ὁ ἦρωας, ὁ Αἰνεΐας. Ἀκολουθεῖ οὗτος τὴν ὁδόν, τὴν ὁποίαν τοῦ χαράσσει τὸ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τὸ πρὸς τοὺς ἀνθρώπους καθῆκον. Καὶ δὲν ὑπάρχει δι' αὐτὸν κώλυμα τόσον ἰσχυρόν, ὥστε νὰ τὸν ἀποτρέψῃ ἀπὸ τὴν ὁδὸν αὐτῆν. Αἱ συμφοραὶ καὶ οἱ κίνδυνοι συντελοῦν εἰς τὸ νὰ κρατύνουν τὸν χαρακτῆρά του. Ἐνίοτε φαίνεται δισταζῶν καὶ ἀθυμῶν πρὸ τῶν κινδύνων καὶ τῶν συμφορῶν. Ἀλλ' ὁ δισταγμὸς καὶ ἡ ἀθυμία εἶναι πρόσκαιρος· ἡ διηνεκῆς ὑπακοὴ εἰς τὴν θεῖαν ἀποστολὴν του, ἥτις καὶ πᾶσαν ἐνέργειάν του ρυθμίζει, κρατεῖ ἐν τέλει πάσης λιποψυχίας. Πᾶσαι αἱ ἀρεταὶ τοῦ ἦρωος συνοψίζονται εἰς τὴν εὐσέβειαν, τὴν λέξιν δὲ *pietatem* (= εὐσέβειαν) μεταχειρίζεται ὁ ποιητῆς, ὅταν τὰς ἀρετὰς τοῦ ἦρωος συνοψίζῃ.

Ὁ ποιητῆς εὐαίσθητος ὦν καὶ εὐγενὴς διαπρέπει εἰς τὴν ἔκφρασιν τῆς φιλίας, τοῦ ἔρωτος, τῆς εὐγνωμοσύνης, τῆς υἱικῆς εὐσεβείας καὶ εἰς τὸν χαρακτηρισμὸν τῶν γυναικῶν.

Ὁ Οὐεργίλιος ἐδαπάνησεν ἕνδεκα ἔτη εἰς τὴν σύνθεσιν τῆς Αἰνειάδος, ἣτις ἐκίνησε τὸν θαυμασμόν τῶν συγχρόνων. Ὁ Προπέριος, 2, 34, 61, λέγει : Cedite, Romani scriptores, cedite, Graeci, nescio quid maius nascitur Iiade (ὑποχωρήσατε, Ρωμαῖοι συγγραφεῖς, ὑποχωρήσατε, Ἕλληνες, ἀγνοῶ τί μεγαλύτερον τῆς Ἰλιάδος γεννᾶται).

Ἡ Αἰνειὰς διὰ τὸν πρόωρον θάνατον τοῦ ποιητοῦ ἔμεινεν ἀνεπεξέργαστος. Αὐτὸς οὗτος ὁ ποιητὴς ἔχων συνειδήσιν τῶν ἀτελειῶν τοῦ ἔργου παρήγγειλεν εἰς τὸν Οὐάριον, ὅτε ἀπήρχετο ἐξ Ἰταλίας, νὰ καύσῃ τὸ χειρόγραφον, ἐὰν ἐν τῷ μεταξὺ ἤθελεν ἀποθάνει πρὸ τῆς τελείας ἐπεξεργασίας τοῦ ποιήματος. Εἰς Βρεντήσιον δέ, ὅτε ἔμελλε νὰ ἀποθάνῃ, ἀπῆτησε νὰ τοῦ δοθῇ τὸ χειρόγραφον, ὅπως τὸ καύσῃ αὐτός. Ἡ ἀπαίτησις του εὐτυχῶς δὲν ἐξεπληρώθη.

Μετὰ τὸν θάνατον τοῦ ποιητοῦ οἱ φίλοι του Οὐάριος καὶ Τούκκας προέβησαν εἰς τὴν ἔκδοσιν τῆς Αἰνειάδος, ὅπως ἀκριβῶς κατέλιπεν αὐτὴν ὁ ποιητὴς, ἐκτελοῦντες ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου. Οὕτω βλέπομεν εἰς τὴν Αἰνειάδα ἀτελεῖς περὶ τοὺς 57 στίχους· τούτους βεβαίως ἐσκόπευεν ὁ ποιητὴς νὰ συμπληρώσῃ, ὅτε θὰ ἐτεξεργάζετο τελικῶς τὸ ἔργον. Παρὰ ταῦτα ἡ Αἰνειὰς παραμένει ἐν τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς Ρωμαϊκῆς καὶ τῆς παγκοσμίου Λογοτεχνίας.

ΣΥΝΤΟΜΟΣ ΠΕΡΙΛΗΨΙΣ

ΤΟΥ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΟΥ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΠΡΩΤΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ ΤΗΣ ΑΙΝΕΙΑΔΟΣ

Βιβλίον I. Ὁ ποιητὴς τὴν ὑπόθεσιν τοῦ ἔπους δι' ὀλίγων ἐν τῷ προοιμίῳ εἰπών, ἀφ' οὗ ἐπικαλεῖται τὴν Μοῦσιν νὰ εἴπῃ τὰς αἰτίας, διὰ τὰς ὁποίας ὁ Αἰνειὰς, ἀνὴρ εὐσεβής, ὑπέστη πολλὰς συμφορὰς καὶ περιπετείας, μέλλων νὰ γίνῃ ἀρχηγὸς τοῦ γένους τῶν Λατίνων, ἔρχεται εἰς τὸ θέμα καὶ λέγει τὰ κατὰ τὴν ὄργην καὶ τὸ μῖσος τῆς θεᾶς Ἡρας κατὰ τῶν Τρώων καὶ τὰ ἐπακολουθήματα τῆς ὄργης. Τὴν πόλιν Καρχηδόνα, ἀπέναντι τῆς Ἰταλίας καὶ τῶν στομιῶν τοῦ Τιβέρεως κειμένην, θέλει ἡ Ἡρα νὰ καταστήσῃ κυρίαρχον τοῦ κόσμου. Βλέπει αὕτη στόλον ἐκ τῆς Σικελίας ἀποπλέοντα· εἶναι ὁ στόλος τοῦ Αἰνείου, ὃν ἡ μοῦρα ἔχει ὀρίσει νὰ θεμελιώσῃ ἐν Ἰταλίᾳ κράτος μέλλον νὰ καταστρέψῃ τὴν ἐξαιρετικὰ εὐνοουμένην πόλιν της Καρχηδόνα. Ἐπὶ τῇ θεᾷ τοῦ στόλου τούτου τὸ παλαιὸν τῆς Ἡρας πάθος ἀναγεννᾶται καὶ σπεύδει

πρὸς τὸν Αἴολον, ὃν πείθει μὲ παράκλησιν ἀξιωματικὴν καὶ μὲ σαγηνευτικὰς ὑποσχέσεις νὰ ἀπολύσῃ τοὺς ἀνέμους. Ἐγείρεται τότε σφοδρὰ τρικυμία· τὰ πλοῖα τοῦ Αἰνείου διασκορπίζονται, τινὰ δὲ φαίνονται καταποντισθέντα. Ἄλλ' ὁ Ποσειδῶν, ἄνευ τῆς διαταγῆς τοῦ ὁποίου ἡ τρικυμία ἔγινε, καταπαύει τὴν τρικυμίαν καὶ ἐπανάγει τὴν γαλήνην.

Οἱ Τρῶες ἐκ τῆς τρικυμίας παρασυρθέντες εἰς ἄγνωστόν τινα τῆς Λιβύης ἀκτὴν προσορμίζονται ἐκεῖ εἰς ἀσφαλῆ ὄρμον. Ἡ Ἀφροδίτη πονοῦσα διὰ τοὺς δεινοπαθοῦντας Τρῶας παραπονεῖται εἰς τὸν Δία διὰ τὸν ἄδικον αὐτὸν κατατρεγμὸν τῶν Τρώων· ἀλλ' ὁ Ζεὺς καθησυχάζει αὐτὴν ὑποσχόμενος λαμπρὸν τὸ μέλλον εἰς τὴν ὁμάδα τῶν καταδωκομένων Τρώων, οἱ ὅποιοι θὰ γίνουν ἰδρυταὶ κράτους μέλλοντος νὰ ἔρξῃ τῆς οἰκουμένης ἀπεριορίστως.

Τὴν ἐπομένην ὁ ἀρχηγὸς Αἰνείας συνοδευόμενος ἀπὸ τὸν Ἀχάτην ἐξέρχεται εἰς ἐξερεύνησιν τοῦ τόπου. Κυνηγέτις ὠραισιότατη, λυτὴν ἔχουσα τὴν κόμην καὶ τὸ τόξον ἐπὶ τοῦ ὤμου φέρουσα, πληροφορεῖ τὸν Αἰνεῖαν ὅτι εὐρίσκεται πολὺ πλησίον πόλεως προσφάτως θεμελιωθείσης ἀπὸ τὴν Φοίνισσαν Διδῶ, ἧς τὴν ἱστορίαν ἐν βραχυτάτῳ ἀφηγεῖται. Ἐπίσης δὲ ἀγγέλλει εἰς τὸν Αἰνεῖαν ὅτι οἱ ἐταῖροί του, οὓς θεωρεῖ ἀπολεσθέντας, θὰ ἐπανέλθουν. Ἡ κυνηγέτις ἦτο ἡ μήτηρ τοῦ Αἰνείου, ἡ θεὰ Ἀφροδίτη, ἣν οὗτος ἀναγνωρίζει, ὅτε αὕτη ἀπομακρύνεται, ἀπὸ τὸ βάδισμά της τὸ μεγαλοπρεπές, τὸ προδίδον θεόν.

Αἰνείας καὶ Ἀχάτης εἰσέρχονται εἰς τὴν πόλιν, ὅπου ὅλοι ἐργάζονται ὡς εἰς κυψέλην μέλισσαι. Εἰς τὸν ναὸν τῆς Ἥρας εἰσελθόντες ἀποθαυμάζουν τὰς ζωγραφίας, ἐπεισόδια καὶ σκηνὰς ἀπὸ τὸν Τρωικὸν πόλεμον εἰκονίζουσας. Ἀναθαρροῦν, ὅτε ἡ βασιλίσσα Διδῶ μεγαλοπρεπῆς εἰσέρχεται εἰς τὸν ναὸν καὶ ἐπὶ θρόνου καθίσασα δικάζει. Οἱ ἐταῖροι, οὓς ὁ Αἰνείας ἔθεώρει ἀπολεσθέντας, εἰσέρχονται κατ' ἐκείνην τὴν στιγμὴν εἰς τὸν ναὸν καὶ ὁ πρεσβύτερος αὐτῶν Ἰλιονεύς διαμαρτύρεται εἰς τὴν βασιλίσσαν διὰ τὴν σκληρὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπηκόων της πρὸς αὐτούς. Ἡ βασιλίσσα δικαιολογεῖται διὰ τὴν τοιαύτην πρὸς τοὺς ξένους συμπεριφορὰν, τὴν ὁποίαν ὑπαγορεύουν μέτρα ἀσφαλείας τοῦ ἀρτισυστάτου κράτους της, καὶ τοὺς καθησυχάζει λέγουσα, ὅτι εἶναι γνωστοὶ οἱ Τρῶες καὶ αἱ δυστυχίαι των. Εἶθε καὶ ὁ ἀρχηγὸς των Αἰνείας, ἐπιλέγει, νὰ εἰσῆρχετο εἰς τὴν πόλιν.

Τὴν στιγμὴν αὐτὴν, σχιζομένης τῆς νεφέλης, ἦτις περιεκάλυπτε

τὸν Αἰνεῖαν, ἀποκαλύπτει καὶ καθιστᾷ γνωστὸν ἑαυτὸν ὁ ἦρωας, ὡς καὶ τὴν μέχρι τοῦδε τύχην του. Ἡ Διδῶ, κατ' ἀρχὰς παραχθεῖσα ἐπὶ τῇ θέᾳ τοῦ ἦρωος, δεικνύει εἰς αὐτὸν συμπάθειαν μὲ θαυμασμὸν καὶ τὸν ὀδηγεῖ μὲ τοὺς ἑταίρους του εἰς τὰ ἀνάκτορά της, ὅπου πλούσιον καὶ μεγαλοπρεπὲς συμπόσιον γίνεται. Εἰς αὐτὸ παρίσταται καὶ ὁ Ἔρωας ὑπὸ τὴν μορφήν τοῦ μικροῦ υἱοῦ τοῦ Αἰνείου Ἀσκανίου, κομίσας δῶρα εἰς τὴν βασιλίσαν. Ἡ Διδῶ λαμβάνει ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ ψευδοῦς Ἰούλου, ὅπως ὀνομάζεται ὁ Ἀσκάσιος, τὰ δῶρα, ἤτοι ἐσθῆτα τῆς Ἐλένης καὶ περιδέραιον μαργαριτῶν κόρης τινὸς τοῦ Πριάμου· περιπτυσσομένη δὲ τὸν πλαστὸν Ἰουλον ἀγνοεῖ ἡ δυστυχὴς βασιλίσα τίνα ἰσχυρὸν θεὸν εἰς τὰ στήθη της κρατεῖ. Τὸ συμπόσιον ἐξακολουθεῖ, τοῦ αἰδοῦ Ἰώπα μὲ τὴν λύραν του ἄδοντος. Ἡ Διδῶ δὲν ἀκούει τὸ ᾄσμα, ἐρωτᾷ τὸν Αἰνεῖαν διὰ τὸν Πριάμον, τὸν Ἐκτορα, τὸν Ἀχιλλέα, τέλος δὲ τὸν παρακαλεῖ νὰ διηγηθῆ εἰς αὐτὴν ἐξ ἀρχῆς τὰς δυστυχίας τῆς Τροίας καὶ τὰς περιπλανήσεις του.

Βιβλίον II. Ὁ Αἰνεῖας τὴν παράκλησιν τῆς Διδῶς εἰσακούων ἀρχίζει νὰ διηγήται τὰς πλάνας καὶ τὰς περιπετείας ἀπὸ τὴν ἡμέραν, καθ' ἣν οἱ Ἕλληνες προσποιούμενοι ὅτι θὰ ἀποπλεύσουν ἀπὸ τὴν Τροίαν ἀφίνουν εἰς τὴν Τρωικὴν ἀκτὴν τὸν δούρειον ἵππον. Τί ἐσήμαινεν οὗτος ὁ ἵππος; ἦτο ἀφιέρωμα; ἦτο δόλος; Ὁ ἱερεὺς τοῦ Ἀπόλλωνος Λαοκόων ἰκετεύει τοὺς Τρῶας νὰ μὴ εἰσαγάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸ ὑποπτον τῶν ἐχθρῶν δῶρον· ἀλλὰ τότε ποιμένες ὀδηγοῦν νεαρὸν Ἕλληνα δέσμιον ἐνώπιον τοῦ Πριάμου. Εἶναι οὗτος ὁ Σίνων, ὅστις ἐπιμαρτυρούμενος πρὸς πίστωσιν τῆς ἀληθείας τῶν πλαστῶν του λόγων τὰ ἄστρα καὶ τοὺς θεοὺς, δι' ἑαυτὸν μὲν λέγει, ὅτι προωρισμένος εἰς θυσίαν κατάρθρωσε νὰ σωθῆ φεύγων τὴν προτεραίαν τῆς θυσίας, περὶ τοῦ ἵππου δέ, ὅτι οἱ Ἕλληνες τὸν κατεσκευάσαν διὰ νὰ τὸν ἀφιέρωσουν εἰς τὴν Ἀθηνᾶν καὶ ἐπανορθώσουν τὴν γενομένην κλοπὴν τοῦ Παλλαδίου· ἀλλ' ἐλπίζουν ὅτι τὸ μέγεθος τοῦ ἵππου θὰ ἐμποδίσῃ τὴν εἰς τὴν πόλιν εἰσαγωγὴν του, διότι γνωρίζουν, ὅτι, ἐὰν ὁ ἵππος εἰσέλθῃ, ἡ Τροία θὰ φέρῃ τὸν πόλεμον ὑπ' αὐτὰ τὰ τείχη τοῦ Πέλοπος ἐν Ἑλλάδι.

Πιστεύσαντες οἱ Τρῶες τοὺς πλαστοὺς τοῦ δολίου Σίνωνος λόγους, ἅμα δὲ ἰδόντες τὸ πάθημα τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του, οὐς ἐπιξίξαν οἱ ἐκ Τενέδου ἐλθόντες διὰ θαλάσσης δύο πελώριοι δράκοντες, καταρρίπτουν μέρος τῶν τειχῶν καὶ εἰσάγουν εἰς τὴν πόλιν τὸν ἵππον

τὴν νύκτα καὶ ἐκ τοῦ ἵππου ἐξάγονται οἱ ἐχθροί. Τὸν Αἰνεΐαν, ἀφ' οὗ εἶδε καθ' ὕπνον τὸν Ἔκτορα, κραυγαὶ ἀπελπισίας ἀκουσθεῖσαι ἀφουρνίζουσαν. Ἡ πόλις Τροία κατελήφθη. Εἰς αὐτὸν πλέον εἶναι ἐναποτεθειμένη ἢ μοῖρα τοῦ δυστυχοῦς λαοῦ· τὸν παρακολουθοῦμεν διὰ μέσου σκηναῶν σφαγῆς. Τὸ ἀνάκτορον τοῦ Πριάμου, τοῦ ὁποῦ τὰς θύρας ὁ πέλεκυς ἔθραυσε, οἱ πεντήκοντα νυμφικαὶ θάλαμοί του, ὁ βωμός, ὁ σκιαζόμενος ἀπὸ ἀρχαίαν δάφνην, ὅπου εἶχον καταφύγει ἡ Ἑκάβη καὶ αἱ θυγατέρες της, ὡς περιστεραὶ ἐν θυέλλῃ, μᾶς παρουσιάζονται ἐν τῷ μέσῳ δίνης καπνοῦ καὶ χειμάρρου φλογῶν. Ὁ Πρίαμος φονεῦται καὶ ἀποκεφαλίζεται παρὰ τὸν βωμὸν ὑπὸ τοῦ Πύρρου· ἡ μάντις Κασσάνδρα ἀπάγεται εἰς αἰχμαλωσίαν. Ἄλλ' ἢ Ἄφροδίτη ἀποτρέπει αὐτὸν δεικνύουσα τοὺς θεοὺς λυσσῶντας διὰ τὸν ὄλεθρον τῆς Τροίας· ὁ Ποσειδῶν μὲ τὴν τρίκιναν κατασκάπτει τὰ τεῖχη. Ἡ Ἥρα ξιφῆρης εἰς τὰς Σκαιᾶς Πύλας βιάζει τοὺς Ἕλληνας νὰ σπεύσουν· ἡ Παλλὰς ἐπὶ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως μὲ τὸ Γοργόνειο· ἀπειλεῖ· αὐτὸς τέλος ὁ Ζεὺς ἐξάπτει τὴν λύσσαν τῶν ἐχθρῶν. Δὲν μένει εἰς τὸν Αἰνεΐαν ἄλλο τι νὰ πράξῃ παρὰ νὰ φύγῃ κατὰ τὴν συμβουλὴν τοῦ Ἔκτορος. Ἄλλ' ὁ πατήρ του Ἀγχίσης ἐπιμένει εἰς τὴν ἀπόφασίν του νὰ μὴ ἐπιζῆσῃ μετὰ τὴν καταστροφὴν τῆς πατρίδος του. Μάταιαι εἶναι αἱ ἰκεσίαι τοῦ Αἰνεΐου καὶ τῆς συζύγου του Κρεούσης οἱ στεναγμοί. Ὁ Ἀγχίσης εἶναι ἀνένδοτος· ὑποχωρεῖ μόνον ἐπὶ τῇ θέᾳ γλώσσης πυρὸς ἐκπηδῶσης ἀπὸ τὴν κεφαλὴν τοῦ μικροῦ Ἰούλου, καθ' ὃν χρόνον κεραυνὸς ἐκρήγνυται ἀριστερόθεν καὶ ἀστὴρ διαττων διέρχεται ὑπεράνω τῆς στέγης τῆς οἰκίας του ἀπλῶς ψαύων αὐτήν. Ἀναχωρεῖ τότε ὁ Αἰνεΐας φέρων ἐπὶ τῶν ὤμων του τὸν γέροντα πατέρα του καὶ ἀπὸ τὴν χεῖρα κρατῶν τὸν μικρὸν υἱὸν Ἰουλον. Ἡ Κρέουσα ἀκολουθεῖ μακρόθεν· ἀλλὰ γίνεται ἀφαντος. Μάτην ὁ Αἰνεΐας τὴν ἀναζητεῖ. Τὸ φάσμα της ἐπιφαίνεται εἰς αὐτὸν καὶ λέγει ὅτι ἡ μεγάλη μήτηρ τῶν θεῶν Κυβέλη κατέταξεν αὐτήν μεταξὺ τῶν ἀκολουθῶν τῆς Νυμφῶν· προλέγει δὲ εἰς τὸν Αἰνεΐαν τὴν ἀφιξίν του εἰς τὴν Ἑσπερίαν, εἰς τὰς ὄχθας τοῦ Τιβέρεως, καὶ τὸν γάμον του μὲ θυγατέρα βασιλέως. Ὁ Αἰνεΐας ἐπιστρέψας εἰς τοὺς συντρόφους του ἔρχεται μὲ αὐτοὺς εἰς τὰ ὄρη.

Βιβλίον ΙΙΙ. Ὁ Αἰνεΐας, στόλον κατασκευάσας, μὲ δάκρυα ἀποπλέει ἀπὸ τὴν πατρίδα του καὶ προσορμίζεται μὲ τοὺς ἐταίρους του ὑπὸ τὰ ἄσματα νέων καὶ νεανίδων. Ὁ στόλος ἐπιστρέφει ἐκ Τενέδου

εις τὴν Θράκην. Κτίζει ἐκεῖ πόλιν ὁμώνυμον αὐτῷ· ἀλλὰ θάμνοι, τῶν ὁποίων αἱ ἀποσπασθεῖσαι ρίζαι ἀποστάζουν μέλαν αἷμα, ἀποκαλύπτουν εἰς αὐτὸν ὅτι ὁ υἱὸς τοῦ Πριάμου Πολύδωρος ἐφρονεῦθη ἐκεῖ ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ τόπου. Ἐπιβιάζονται πάλιν εἰς τὰ πλοῖα ἀφίνοντες τὴν Θράκην.

Εἰς τὴν Δῆλον ὁ Ἀπόλλων λέγει νὰ μεταβοῦν εἰς τὴν χώραν, ἥτις ὑπῆρξεν ἡ κοιτίς τοῦ γένους των. Τοιαύτην κοιτίδα θεωροῦν, ἐρμηνεύοντος τοῦ Ἀγχίσιου, τὴν Κρήτην, εἰς ἣν μεταβαίνουν· καὶ κτίζουν πόλιν· ἀλλὰ λοιμὸς φοβερὸς ἐνσκήψας, ἀναγκάζει αὐτοὺς νὰ ἐγκαταλίπουν τὴν Κρήτην.

Ἀπὸ τὴν Κρήτην πλέοντες πρὸς βορρᾶν φθάνουν εἰς τὰς ἀκτὰς τῶν Στροφάδων, τὰς ὁποίας κατοικοῦν ἡ Κελαινῶ καὶ αἱ ἄλλαι Ἀρπυιαί, τέρατα δυσώδη καὶ φρικαλέα, ἔχουσαι πρόσωπα μὲν παρθένων, σώματα δὲ πτηνῶν, χεῖρας δὲ γαμφίας. Φεύγουν αἱ Ἀρπυιαί, χωρὶς νὰ πληγωθοῦν ἀπὸ τὰ βέλη τῶν ἐταίρων τοῦ Αἰνείου, τῶν ὁποίων αὐταὶ ἤρπαζον ὄσσην τροφήν ἠδύναντο καὶ ἐμόλυνον τὴν λοιπήν. Τούτων ἡ Κελαινῶ προλέγει ὅτι θὰ πλεύσουν εἰς τὴν Ἰταλίαν, ἀλλὰ δὲν θὰ κτίσουν τὴν πόλιν, πρὶν πεῖνα δεινὴ ἀναγκάσῃ αὐτοὺς νὰ φάγουν καὶ αὐτὰς τὰς τραπέζας.

Ἀποπλεύσαντες ἀπὸ τὰς Στροφάδας παραπλέουν τὴν Ζάκυνθον, τὴν Ἰθάκην καὶ προχωροῦντες προσορμίζονται εἰς τὸ Ἄκτιον, ὅπου τελοῦν ἀγῶνας. Ἐκεῖθεν ἄραντες φθάνουν εἰς Βουθρωτὸν τῆς Ἠπείρου, ἔνθα ὁ Αἰνείας εὐρίσκει τὴν Ἀνδρομάχην θύουσαν παρὰ τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἐκτορος καὶ συνομιλεῖ μετ' αὐτῆς. Ὁ Ἐλενος, δεῦτερος σύζυγος τῆς Ἀνδρομάχης, βασιλεὺς συγχρόνως καὶ μάντις, μακρὰς προρρήσεις κάμνει εἰς τὸν Αἰνείαν, χωρὶς νὰ δύναται νὰ ἀποκαλύψῃ ὅλον τὸν μέλλον. «Θὰ καταπλεύσῃ ὁ Αἰνείας, λέγει, εἰς τὴν Ἰταλίαν μετὰ συμφορὰς καὶ περιπλανήσεις εἰς τὸ Αὐσόνιον πέλαγος καὶ χρονοτριβὰς εἰς τὴν νῆσον τῆς Κίρκης, ἀλλ' ἐπὶ τέλους ὑπὸ τὸν κορμὸν πρίνου πλησίον ἀποκρύφου ρεύματος ὕν λευκὴν μὲ τριάκοντα νεογνὰ θὰ ἀνεύρῃ καὶ ἐκεῖ θὰ εἶναι τῆς ἀναπαύσεώς του ὁ τόπος». Ἀφ' οὗ δὲ καὶ ἄλλας ἔδωκεν ὁ Ἐλενος συστάσεις καὶ συμβουλὰς καὶ πολύτιμα δῶρα καὶ κωπηλάτας, οἱ περὶ τὸν Αἰνείαν, λαβόντες τὰ δῶρα τῆς Ἀνδρομάχης, πρὸς τὸ Αὐσόνιον ἀποπλέουν.

Παραπλεύσαντες τὸν Τάραντα καὶ τὸ ἀκρωτήριον Λακίνιον φέρονται πρὸς τὴν Σικελικὴν ἀκτὴν πλησίον τῆς Αἴτνης καὶ περισυλ-

λέγουν ἀξιοθρήνητον σύντροφον τοῦ Ὀδυσσέως ἐγκαταλειφθέντα παρά τοῖς Κύκλωψι. Παραπλέοντες εἶτα τὸ Πάχυνον ἀκρωτήριον βλέπουν μακρόθεν τὴν Καμάριναν, τὴν Γέλαν, τὸν Ἀκράγαντα, κάμπτουν τὴν ἄκραν τοῦ Λιλυβαίου καὶ φθάνουν εἰς τὸν λιμένα τοῦ Δρεπάνου, ὅπου συμβαίνει τοῦ Ἀγχίσου ὁ θάνατος.

Ἐδῶ τελειώνει ἡ τοῦ Αἰνείου πρὸς τὴν Διδῶ διήγησις.

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟΝ

ΒΙΒΛΙΟΝ Ι

Στίχ. 1 - 11

Ἐπόθεσις τοῦ ἔπους καὶ ἐπίκλησις τῆς Μούσης.

Arma virumque cano, Troiae qui primus ab oris
Italiam fato profugus Laviniaque venit
litora, multum ille et terris iactatus et alto
vi superum, saevae memorem Junonis ob iram,
multa quoque et bello passus, dum conderet urbem 5
inferretque deos Latio, genus inde Latinum
Albanique patres atque altae moenia Romae.
Musa, mihi causas memora, quo numine laeso
quidve dolens regina deum tot volvere casus
insignem pietate virum, tot adire labores 10
impulerit. tantaene animis caelestibus irae ?

Στίχ. 81 - 123

Καταγίς .

Haec ubi dicta, cavum conversa cuspide montem
impulit in latus : ac venti velut agmine facto,
qua data porta, ruunt et terras turbine perflant.
incubuere mari, totumque a sedibus imis
una Eurusque Notusque ruunt creberque procellis 85
Africus, et vastos volvunt ad litora fluctus.
insequitur clamorque virum stridorque rudentum.

- eripiunt subito nubes caelumque diemque
 Teucrorum ex oculis; ponto nox incubat atra.
 90 intonuere poli et crebris micat ignibus aether,
 praesentemque viris intentant omnia mortem.
 extemplo Aeneae solvuntur frigore membra ;
 ingemit et duplicis tendens ad sidera palmas
 talia voce refert : « o terque quaterque beati,
 95 quis ante ora patrum Troiae sub moenibus altis
 contigit oppetere ! o Danaum fortissime gentis
 Tydide ! mene Iliacis occumbere campis
 non potuisse tuaque animam hanc effundere dextra,
 saevus ubi Aeacidæ telo iacet Hector, ubi ingens
 100 Sarpedon, ubi tot Simois correpta sub undis
 scuta virum galeasque et fortia corpora volvit ! »
 Talia iactanti stridens Aquilone procella
 velum adversa ferit fluctusque ad sidera tollit.
 franguntur remi ; tum prora avertit et undis
 105 dat latus ; insequitur cumulo praeruptus aquae mons.
 hi summo in fluctu pendent, his unda dehiscens
 terram inter fluctus aperit, furit aestus harenis.
 tris Notus abreptas in saxa latentia torquet —
 saxa vocant Itali, mediis quae in fluctibus, aras,
 110 dorsum immane mari summo — tris Eurus ab alto
 in brevia et syrtis urget — miserabile visu —
 inliditque vadis atque aggere cingit harenae.
 unam, quae Lycios fidumque vehebat Orontem,
 ipsius ante oculos ingens a vertice pontus
 115 in puppim ferit : excutitur pronusque magister
 volvitur in caput ; ast illam ter fluctus ibidem
 torquet agens circum et rapidus vorat aequore vortex.
 apparent rari nantes in gurgite vasto,
 arma virum, tabulaeque et Troia gaza per undas.
 120 iam validam Ilionei navem, iam fortis Achatae,
 et qua vectus Abas, et qua grandaevus Aletes,
 vicit hiems ; laxis laterum compagibus omnes
 accipiunt inimicum imbrem rimisque fatiscunt.

Στίχ. 198 - 210

Παρηγορητικὸς λόγος τοῦ Αἰνείου πρὸς τοὺς ἑταίρους.

« O socii — neque enim igrari sumus ante malorum —
 o passi graviora, dabit deus his quoque finem.
 vos et Scyllaeam rabiem penitusque sonantis 200
 accestis scopulos, vos et Cyclopia saxa
 experti: revocate animos maestumque timorem
 mittite; forsan et haec olim meminisse iuvabit.
 per varios casus, per tot discrimina rerum
 tendimus in Latium, sedes ubi fata quietas 205
 ostendunt: illic fas regna resurgere Troiae.
 durate et vosmet rebus servate secundis».
 Talia voce refert curisque ingentibus aeger
 spem voltu simulat, premit altum corde dolorem.
 Illi se praedae accingunt dapibusque futuris: 210

Στίχ. 254 - 296

Ἑπόσχεσις τοῦ Διὸς εἰς τὴν Ἄφροδίτην παραπονουμένην πρὸς αὐτὸν ὑπὲρ τῶν δεινοπαθούτων Τρώων.

Olli subridens hominum sator atque deorum
 voltu, quo caelum tempestatesque serenat, 255
 oscula libavit na ae, dehinc talia fatur:
 « parce metu, Cy herea: manent immota tuorum
 fata tibi; cernes urbem et promissa Lavini
 moenia, sublimeque feres ad sidera caeli
 magnanimum Aetean; neque me sententia vertit. 260
 hic tibi — fabor enim, quando haec te cura remordet,
 longius et volvens fatorum arcana movebo —
 bellum ingens geret Italia populosque feroces
 contundet moresque viris et moenia ponet,
 tertia dum Latio regnantem voderit aestas 265
 ternaque transierint Rutulis hiberna subactis.
 at puer Ascanius, cui nunc cognomen Iulo
 additur — Ilus erat, dum res stetit Ilia regno —
 triginta magnos volvendis mensibus orbis

- 270 imperio explebit, regnumque ab sede Lavini
 transferet et Longam multa vi munit Albam.
 hic iam ter centum totos regnabitur annos
 gente sub Hectorea, donec regina sacerdos
 Marte gravis geminam partu dabit Iliā prolem.
- 275 inde lupae fulvo nutricis tegmine laetus
 Romulus excipiet gentem et Mavortia condet
 moenia Romanosque suo de nomine dicet.
 his ego nec metas rerum nec tempora pono :
 imperium sine fine dedi. quin aspera Juno,
- 280 quae mare nunc terra'que metu caelumque fatigat,
 consilia in melius referret mecumque fovebit
 Romanos, rerum domos, gentemque togatam.
 sic placitum. veniet lustris labentibus aetas,
 cum domus Assaraci Phthiam clarasque Mycenae
- 285 servitio premet ac victis dominabitur Argis.
 nascetur pulchra Troianus origine Caesar,
 imperium Oceano, famam qui terminet astris,
 Iūlius, a magno demissum nomen Iulo.
 hunc tu olim caelo, spoliis Orientis onustum,
- 290 accipies secure ; vocabitur hic quoque votis.
 aspera tum positis mitescent saecula bellis ;
 cana Fides et Vesta, Remo cum fratre Quirinus
 iura dabunt ; dirae ferro et compagibus artis
 claudentur Belli portae ; Furor impius intus
- 295 saeva sedens super arma et centum vinctus aënis
 post tergum nodis fremet horridus ore cruento ».

Στίχ. 441 - 493

Ἄ ἔν Καρχηδόνι ναὸς τῆς Ἥρας καὶ αἱ ἐν αὐτῷ ζωγραφίαι.
 Περιγραφή εἰκόνων ἐπὶ τῶν τοίχων τοῦ ναοῦ ἐξωγραφημένων
 καὶ δεικνυουσῶν ὀκτῶ σκηνὰς ἐκ τοῦ Τρωικοῦ πολέμου.

Lucus in urbe fuit media, laetissimus umbrae,
 quo primum iactati undis et turbine Poeni
 effodere loco signum, quod regia Juno

monstrarat, caput acris equi : sic nam fore bello
 egregiam et facilem victu per saecula gentem. 445
 hic templum Junoni ingens Sidonia Dido
 condebat, donis opulentum et numine divae,
 aënea cui gradibus surgebant limina nexaeque
 aere trabes, foribus cardo stridebat aënis.
 hoc primum in luco nova res oblata timorem 450
 leniit, hic primum Aeneas sperare salutem
 ausus et adflctis melius confidere rebus.
 namque sub ingenti lustrat dum singula templo
 reginam opperiens, dum, quae fortuna sit urbi,
 artificumque manus inter se operumque laborem 455
 miratur, videt Iliacas ex ordine pugnās,
 ballaque iam fama totum volgata per orbem,
 Atridas, Priamumque et saevum ambobus Achillem.
 constitit et lacrimans, « quis iam locus », inquit, « Achate,
 quae regio in terris nostri non plena laboris ? 460
 en Priamus. sunt hic etiam sua praemia laudi ;
 sunt lacrimae rerum, et mentem mortalia tangunt.
 solve metus ; feret haec aliquam tibi fama salutem ».
 sic ait, atque animum pictura pascit inani
 multa gemens, largoque umectat flumine voltum. 465
 namque videbat, uti bellantes Pergama circum
 hac fugerent Grai, premeret Troiana iuventus ;
 hac Phryges, instaret curru cristatus Achilles.
 nec procul hinc Rhesi niveis tentoria velis
 agnoscit lacrimans, primo quae prodita somno
 Tydides multa vastabat cade cruentus, 470
 ardentisque avertit equos in castra, priusquam
 pabula gustassent Troiae Xanthumque bibissent.
 parte alia fugiens amissi Troilus armis
 infelix puer atque impar congressus Achilli : 475
 fertur equis curruque haeret resupinus inani,
 lora tenens tamen ; huic cervixque comaeque trahuntur
 per terram, et versa pulvis inscribitur hasta.
 interea ad templum non aequae Palladis ibant

- 480 crinibus Iliades passis peplumque ferebant,
 suppliciter tristes et tunsae pectora palmis :
 diva solo fixos oculos aversa tenebat.
 ter circum Iliacos raptaverat Hectora muros
 exanimumque auro corpus vendebat Achilles.
- 485 tum vero ingentem gemitum dat pectore ab imo,
 ut spolia, ut currus, utque ipsum corpus amici
 tendentemque manus Priamum conspexit inermis.
 se quoque principibus permixtum agnovit Achivis
 eoasque acies et nigri Memnonis arma.
- 490 ducit Amazonidum lunatis agmina peltis
 Penthesilea furens mediisque in milibus ardet,
 aurea subnectens exsertae cingula mammae,
 bellatrix, audetque viris concurrere virgo.

Στίχ. 561 - 578

**Πῶς δικαιολογεῖται ἡ Διδῶ διὰ τὴν πρὸς τοὺς Τρῶας ἐχθρικὴν
 στάσιν τῶν ὑπηκόων τῆς καὶ πῶς δεξιοῦται τοὺς Τρῶας.**

- Tum breviter Dido voltum demissa profatur :
 « solvite corde metum, Teucris, secludite curas.
 res dura et regni novitas me talia cogunt
 moliri et late finis custode tueri.
- 565 quis genus Aeneadam, quis Troiae nesciat urbem
 virtutesque virosque aut tanti incendia belli ?
 non obtusa adeo gestamus pectora Poeni,
 nec tam aversus equos Tyria Sol iungit ab urbe.
 seu vos Hesperiam magnam Saturniaque arva
- 570 sive Erycis finis regemque optatis Acesten,
 auxilio tutos dimittam opibusque iuvabo.
 voltis et his mecum pariter considerare regnis :
 urbem quam statuo, vestra est ; subducite navis :
 Tros Tyriusque mihi nullo discrimine agetur.
- 575 atque utinam rex ipse noto compulsus eodem
 adforet Aeneas ! equidem per litora certos
 dimittam et Libyae lustrare extrema iubebo,
 si quibus eiectus silvis aut urbibus errat ».

BIBLION II

Στίχ. 13 - 20

Ὁ Δούρειος ἵππος.

Fracti bello fatisque repulsi
ductores Danaum, tot iam labentibus annis,
instar montis equum divina Palladis arte
aedificant sectaque intexunt abiete costas ; 15
votum pro reditu simulant ; ea fama vagatur.
huc delecta virum sortiti corpora furtim
includunt ceaco lateri penitusque cavernas
ingentis uterumque armato milite complent. 20

Στίχ. 40 - 56

**Ἡ δυσπιστία καὶ αἱ εἰκασίαι τοῦ Λαοκόοντος
περὶ τοῦ ἀναθήματος.**

Primus ibi ante omnis, magna comitante caterva, 40
Laocoon ardens summa decurrit ab arce
et procul : « ο miser, quae tanta insania cives ?
creditis auctos hostis aut ulla putatis
dona carere dolis Danaum ? sic notus Ulixes ?
aut hoc inclusi ligno occultantur Achivi, 45
aut haec in nostros fabricata est machina muros
inspectura domos venturaque desuper urbi,
aut aliquis latet error ; equo ne credite, Teucri.
quidquid id est, timeo Danaos et dona ferentes ».
sic fatus validis ingentem viribus hastam 50
in latus inque feri curvam compagibus alvum
contorsit. stetit illa tremens, utroque recusso
insonuere cavae gemitumque dedere cavernae.
et, si fata deum, si mens non laeva fuisset,

- 55 impulerat ferro Argolicas foedare latebras,
Troiaque nunc staret, Priamique arx alta maneres ».

Στίχ. 199 - 233

Ἡ περιπέτεια τοῦ Λαοκόοντος καὶ τῶν δύο υἱῶν του.

- Hic aliud maius miseris multoque tremendum
200 obicitur magis atque improvida pectora turbat.
Laocoon, ductus Neptuno sorte sacerdos,
sollemnis taurum ingentem mactabat ad aras.
ecce autem gemini a Tenedo tranquilla per alta
— horresco referens — immensis orbibus angues
205 incumbunt pelago pariterque ad litora tendunt ;
pectora quorum inter fluctus arrecta iubaeque
sanguineae superant undas, pars cetera pontum
pone legit sinuatque immensa volumine terga.
fit sonitus spumante salo ; iamque arva tenebant
210 ardentisque oculos suffecti sanguine et igni
sibila lambebant linguis vibrantibus ora.
diffugimus visu exsanguis, illi agmine certo
Laocoonta petunt, et primum parva duorum
corpora natorum serpens amplexus uterque
215 implicat et miseros morsu depascitur artus ;
post ipsum auxilio subeuntem ac tela ferentem
corripiunt spirisque ligant ingentibus ; et iam
bis medium amplexi, bis collo squamea circum
terga dati superant capite et cervicibus altis.
220 ille simul manibus tendit divellere nodos
perfusus sanie vittas atroque veneno,
clamores simul horrendos ad sidera tollit,
qualis mugitus, fugit cum saucius aram
taurus et incertam excussit cervice securim.
225 at gemini lapsu delubra ad summa dracones
diffugiunt saevaeque petunt Tritonidis arcem,
sub pedibusque deae clipeique sub orbe teguntur.
tum vero tremefacta novus per pectora cunctis

insinuat pavor, et scelus expendisse merentem
 Laocoonta ferunt, sacrum qui cuspide robur 230
 laeserit et tergo sceleratam intorserit hastam.
 ducendum ad sedes simulacrum orandaque divae
 numina conclamant.

Στίχ. 268 - 297

Τί συμβουλεύει τὸν Αἰνεΐαν νὰ πράξῃ
 ἢ σκιά τοῦ Ἑκτορος, καθ' ὕπνου ἐμφανισθεῖσα εἰς αὐτόν.

Tempus erat, quo prima quies mortalibus aegris
 incipit et dono divum gratissima serpit.
 in somnis ecce ante oculos maestissimus Hector 270
 visus adesse mihi largosque effundere fletus,
 raptatus bigis ut quondam, aterque cruento
 pulvere perque pedes traiectus lora tumentis.
 hei mihi, qualis erat, quantum mutatus ab illo
 Hectore, qui redit exuvias indutus Achilli 275
 vel Danaum Phrygios iaculatus puppibus ignis,
 squalentem barbam et concretos sanguine crinis
 vulneraque illa gerens, quae circum plurima muros
 accepit patrios! ultro flens ipse videbar
 compellare virum et maestas expromere voces : 280
 « ο lux Dardaniae, spes ο fidissima Teucrum,
 quae tantae tenuere morae? quibus, Hector, ab oris
 exspectate venis? ut te post multa tuorum
 funera, post varios hominumque urbisque labores
 defessi aspicimus! quae causa indigna serenos 285
 foedavit voltus? aut cur haec volnera cerno?»
 ille nihil, nec me quaerentem vana moratur,
 sed graviter gemitus imo de pectore ducens
 « heu fuge, nate dea, teque his », ait, « eripe flammis.
 hostis habet muros, ruit alto a culmine Troia. 290
 sat patriae Priamoque datum; si Pergama dextra
 defendi possent, etiam hac defensa fuissent.
 sacra suosque tibi commendat Troia penates:
 hos cape fatorum comites, his moenia quaere,

295 magna pererrato statues quae denique ponto ».
 sic ait et manibus vittas Vestamque potentem
 aeternumque adytis effert penetralibus ignem.

Στίχ. 402 - 428

Ἡ περὶ τὴν Κασσάνδραν ἀπαγομένην
 εἰς αἰχμαλωσίαν μάχη. Ὁ θάνατος τοῦ Κοροΐβου.

Heu nihil invitis fas quemquam fidere divis !
 ecce trahebatur passis Priameia virgo
 crinibus a templo Cassandra adytisque Minervae,
 405 ad caelum tendens ardentia lumina frustra,
 lumina, nam teneras arcebant vincula palmas.
 non tulit hanc speciem furiata mente Coroebus,
 et sese medium iniecit periturus in agmen.
 consequimur cuncti et densis incurrimus armis.
 410 hic primum ex alto delubri culmine telis
 nostrorum obruimur, oriturque miserrima caedes
 armorum facie et Graiarum errore iubarum.
 tum Danaï gemitu atque ereptae virginis ira
 undique collecti invadunt, acerrimus Aiax
 415 et gemini Atridae Dolopumque exercitus omnis ;
 adversi rupto ceu quondam turbine venti
 confligunt, Zephyrusque Notusque et laetus eois
 Eurus equis ; stridunt silvae, saevitque tridenti
 spumeus atque imo Nereus ciet aequora fundo.
 420 illi etiam, si quos obscura nocte per umbram
 fudimus insidiis totaque agitavimus urbe,
 apparent : primi clipeos mentitaque tela
 agnoscunt atque ora sono discordia signant,
 ilicet obruimur numero ; primusque Coroebus
 425 Penelei dextra divae armipotentis ad aram
 procumbit ; cadit et Ripheus, iustissimus unus
 qui fuit in Teucris et servantissimus aequi ;
 dis aliter visum.

Σφαγή τοῦ Πριάμου.

Forsitan et Priami fuerint quae fata requiras.
 urbis uti captae casum convolsaque vidit
 limina tectorum et medium in penetralibus hostem,
 arma diu senior desueta trementibus aevo
 circumdat nequiquam umeris, et inutile ferrum 510
 cingitur ac densos fertur moriturus in hostis.
 aedibus in mediis nudoque sub aetheris axe
 ingens ara fuit iuxtaque veterrima laurus,
 incumbens arae atque umbra complexa penates.
 hic Hecuba et natae nequiquam altaria circum, 515
 praecipites atra ceu tempestate columbae,
 condensae et divom amplexae simulacra sedebant.
 ipsum autem sumptis Priamum iuvenalibus armis
 ut vidit, « quae mens tam dira, miserrime coniunx,
 impulit his cingi telis ? aut quo ruis ? » inquit. 520
 « non tali auxilio nec defensoribus istis
 tempus eget ; non, si ipse meus nunc adforet Hector.
 huc tandem concede ; haec ara tuebitur omnis,
 aut moriere simul ». sic ore effata recepit
 ad sese et sacra longaezum in sede locavit. 525
 Ecce autem elapsus Pyrrhi de caede Polites,
 unus natorum Priami, per tela, per hostis
 porticibus longis fugit et vacua atria lustrat
 saucius. illum ardens infesto vulnere Pyrrhus
 insequitur, iam iamque manu tenet et premit hasta. 530
 ut tandem ante oculos evasit et ora parentum,
 concidit ac multo vitam cum sanguine fudit.
 hic Priamus, quamquam in media iam morte tenetur,
 non tamen abstinuit, nec voci iraeque pepercit :
 « at tibi pro scelere », exclamat, « pro talibus ausis, 535
 di, si qua est caelo pietas, quae talia curet,
 persolvant grates dignas et praemia reddant

- debita, qui nati coram me cernere letum
 fecisti et patrios foedasti funere voltus.
 540 at non ille, satum quo te mentiris, Achilles
 talis in hoste fuit Priamo; sed iura fidemque
 supplicis erubuit, corpusque exsanguie sepulchro
 reddidit Hectoreum, meque in mea regna remisit».
 sic fatus senior, telumque imbelle sine ictu
 545 coniecit, rauco quod protinus aere repulsum
 ex summo clipei nequiquam umbone pependit.
 cui Pyrrhus: «referes ergo haec et nuntius ibis
 Pelidae genitori; illi mea tristia facta
 degeneremque Neoptolemum narrare memento:
 550 nunc morere». hoc dicens altaria ad ipsa trementem
 traxit et in multo lapsantem sanguine nati
 implicuitque coman leava, dextraque coruscum
 extulit ac lateri capulo tenus abdidit ensem.
 haec finis Priami, fatorum hic exitus illum
 555 sorte tulit, Troiam incensam et prolapsa videntem
 Pergama, tot quondam populis terrisque superbum
 regnatorem Asiae. iacet ingens litore truncus,
 avolsumque umeris caput et sine nomine corpus.

Στίχ. 705 - 751

‘Ο Αινείας φεύγει μὲ τὸς οἰκείους του.
 Τὴν σύζυγόν του Κρέουσσαν, ἢ ὅποια καθ’ ὁδὸν γίνεται ἄφαντος,
 μάτην ἀναζητεῖ.

- 705 Dixerat ille, et iam per moenia clarior ignis
 auditur, propiusque aestus incendia volvunte.
 «ergo age, care pater, cervici imponere nostrae;
 ipse subibo umeris, nec me labor iste gravabit.
 quo res cumque cadent, unum et commune periculum.
 710 una salus ambobus erit, mihi parvus Iulus
 sit comes, et longe servet vestigia coniunx.
 vos, famuli, quae dicam animis advertite vestris.
 est urbe egressis tumulus templumque vetustum

desertae Cereris iuxtaque antiqua cupressus
 religione patrum multos servata per annos : 715
 hanc ex diverso sedem veniemus in unam.
 tu, genitor, cape sacra manu patriosque penates ;
 me, bello e tanto digressum et caede recenti,
 attrectare nefas, donec me flumine vivo
 abluero ». 720
 haec fatus latus umeros subiectaque colla
 veste super fulvique insternor pelle leonis,
 succedoque oneri ; dextrae se parvus Iulus
 implicuit sequiturque patrem non passibus aequis ;
 pone subit coniunx, ferimur per opaca locorum ; 725
 et me, quem dudum non ulla iniecta movebant
 tela neque adverso glomerati ex agmine Grai,
 nunc omnes terrent aerae, scelus excitat omnis,
 suspensum et pariter comitique onerique timentem.
 iamque propinquabam portis omnemque videbar 730
 evasisse viam, subito cum creber ad aures
 visus adesse pedum sonitus, genitorque per umbram
 prospiciens : « nate », exclamat, « fuge, nate ; propinquant.
 ardentis clipeos atque aera micantia cerno ».
 hic mihi nescio quod trepido male numen amicum 735
 confusam eripuit mentem. namque avia cursu
 dum sequor et nota excedo regione viarum,
 heu ! misero coniunx fatone erepta Creusa.
 substitit, erravitne via seu lassa resedit ?
 incertum ; nec post oculis est reddita nostris . . . 740
 quem non incusavi amens hominumque deorumque, 745
 aut quid in eversa vidi crudelius urbe ?
 Ascanium Anchisenque patrem Teucrosque penates
 commendo sociis et curva valle recondo ;
 ipse urbem repeto et cingor fulgentibus armis.
 stat casus renovare omnis omnemque reverti 750
 per Troiam et rursus caput obiectare periclis.

Ὁ Αἰνείας ἐπιστρέφει ἐν καιρῷ νυκτὸς εἰς τὸν οἶκόν του
καὶ εἰς τὰ ἀνάκτορα τοῦ Πριάμου.

Principio muros obscuraque limina portae,
qua gressum extuleram, repeto et vestigia retro
observata sequor per noctem et lumine lustro ;
755 horror ubique animo, simul ipsa silentia terrent.
inde domum, si forte pedem, si forte tulisset,
me refero ; inruerant Danaei et tectum omne tenebant.
ilicet ignis edax summa ad fastigia vento
volvitur, exsuperant flammae, furit aestus ad auras
760 procedo et Priami sedes arcemque reviso.
et iam porticibus vacuis Junonis asylo
custodes lecti Phoenix et dirus Ulixes
praedam adservabant. huc undique Troia gaza
incensis erepta adytis, mensaeque deorum
765 crateresque auro solidi, captivaeque vestis
congeritur. pueri et pavidae longo ordine matres
stant circum
ausus quin etiam voces iactare per umbram
implevi clamore vias, maestusque Creusam
770 nequiquam ingeminans iterumque vocavi.

Τί λέγει ἡ σκιά τῆς Κρεούσης εἰς τὸν Αἰνείαν ἐμφανιζομένη.

quaerenti et tectis urbis sine fine furenti
infelix simulacrum atque ipsius umbra Creusae
visa mihi ante oculos et nota maior imago.
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
775 tum sic adfari et curas his demere dictis ;
« quid tantum insano iuvat indulgere dolori,
o dulcis coniunx ? non haec sine numine divom
eveniunt ; nec te comitem hinc portare Creusam
fas aut ille sinit superi regnator Olympi.

longa tibi exsilia et vastum maris aequor arandum 780
 et terram Hesperiam venies, ubi Lydius arva
 inter opima virum leni fluit agmine Thybris :
 illic res laetae regnumque et regia coniunx
 parta tibi ; lacrimas dilectae pelle Creusae.
 non ego Myrmidonum sedes Dolopumve superbas 785
 aspiciam aut Graias servitum matribus ibo
 Dardanis et Divae Veneris nurus ;
 sed me magna deum genetrix his detinet oris.
 iamque vale et nati serva communis amorem ».
 haec ubi dicta dedit, lacrimantem et multa volentem 790
 dicere deseruit tenuisque recessit in auras ;
 ter conatus ibi collo dare bracchia circum ;
 ter frustra comprehensa manus effugit imago,
 par levibus ventis voluerique simillima somno.

Στίχ. 795 - 804.

Ὁ Αἰνείας ἐξέρχεται εἰς τὰ ὄρη μὲ τὸ συναθροισθὲν πλῆθος..

Sic demum socios consumpta nocte reviso. 795
 Atque hic ingentem comitum adfluxisse novorum
 invenio admirans numerum, matresque virosque,
 collectam exsilio pubem, miserabile vulgus.
 undique convenere animis opibusque parati,
 in quascumque velim pelago deducere terras. 800
 iamque iugis summae surgebat Lucifer Idae
 ducebatque diem, Danaique obsessa tenebant
 limina portarum, nec spes opis ulla dabatur.
 cessi et sublato montes genitore petivi.

Ἀπὸ ἀπαίσια σημεῖα τοῦ νεκροῦ τοῦ Πολυδώρου ἀναγκάζεται
ὁ Αἰνείας νὰ ἐγκαταλείπη τὴν Θράκην, εἰς ἣν εἶχε προσορμισθῆ,
ἀποπλεύσας μετὰ τῶν περὶ αὐτὸν ἐξ Αὐτάνδρου.

40 Eloquent an sileam? — gemitus lacrimabilis imo
auditur tumulo et vox reddita fertur ad auris :
« quid miserum, Aenea, laceras? iam parce sepulto,
parce pias scelerare manus. non me tibi Troia
externum tulit aut cruor hic de stipite manat.
45 heu! fuge crudelis terras, fuge litus avarum.
nam Polydorus ego. hic confixum ferrea texit
telorum seges et iaculis increvit acutis ».
tum vero ancipiti mentem formidine pressus
obstipui steteruntque comae et vox faucibus haesit.
50 hunc Polydorum auri quondam cum pondere magno
infelix Priamus furtim mandarat alendum
Threicio regi, cum iam diffideret armis
Dardaniae cingique urbem obsidione videret.
ille, ut opes fractae Teucrum et fortuna recessit,
res Agamemnonias victriciaeque arma secutus
55 fas omne abrumpit; Polydorum obtruncat et auro
vi potitur. quid non mortalia pectora cogis,
auri sacra fames? Postquam pavor ossa reliquit,
delectos populi ad proceres primumque parentem
monstra deum refero et, quae sit sententia, posco.
60 omnibus idem animus, scelerata excedere terra,
linqui pollutum hospitium et dare classibus austros.
ergo instauramus Polydoro funus, et ingens
aggeritur tumulo tellus; stant Manibus arae
caeruleis maestae vittis atragae cupresso

et circum Iliades crinem de more solutae ; 65
 inferimus tepido spumantia cymbia lacte
 sanguinis et sacri pateras, animamque sepulchro
 condimus et magna supremum voce cœmus.

Στίχ. 84 - 98

**‘Ο Αινείας, ἀφ’ οὗ εἰς Δῆλον κατέπλευσεν,
 ἔρωτᾷ τὸν Ἀπόλλωνα. Χρησμός τοῦ Ἀπόλλωνος.**

Templa dei saxo venerabar structa vetusto :
 « da propriam, Thymbraee, domum ; da moenia fessis 85
 et genus et mansuram urbem ; serva altera Troiae
 Pergama, reliquias Danaum atque immitis Achilli.
 quem sequimur ? quove ire iubes, ubi ponere sedes ?
 da, pater, augurium, atque animis illabere nostris ».
 vix ea fatus eram : tremere omnia visa repente, 90
 liminaque laurusque dei, totusque moveri
 mons circum et mugire adytis cortina reclusis.
 submissi petimus terram, et vox fertur ad auris :
 « Dardanidae duri, quae vos a stirpe parentum
 prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto 95
 accipiet reduces, antiquam exquirite matrem.
 hic domus Aeneae cunctis dominabitur oris
 et nati natorum et qui nascentur ab illis ».

Στίχ. 161 - 167

**Τί λέγουσιν οἱ ἐφέστιοι καθ’ ὕπνου ἐμφανισθέντες τῷ
 Αἰνεΐᾳ σχετικῶς πρὸς τὴν εἰς αὐτὸν προωρισμένην ἔδραν.**

« Mutandae sedes. non haec tibi litora suasit
 Delius aut Cretae iussit considerare Apollo.
 est locus, Hesperiam Grai cognomine dicunt,
 terra antiqua, potens armis atque ubere glaebae :
 Oenotri coluere viri ; nunc fama minores
 Italiam dixisse ducis de nomine gentem.
 hae nobis propriae sedes, hinc Dardanus ortus ».

Διάλογος Αινείου καὶ Ἀνδρομάχης, θούσης παρὰ
τὸ κενοτάφιον τοῦ Ἑκτορος, ἐν Βουθρωτῶ τῆς Ἠπείρου.

- Ut me conspexit venientem et Troia circum
arma amens vidit, magnis exterrita monstros
deriguit visu in medio, calor ossa reliquit;
labitur, et longo vix tandem tempore fatur:
310 « verane te facies, verus mihi nuntius adfers,
nate dea? vivisne? aut, si lux alma recessit,
Hector ubi est? » dixit, lacrimasque effudit et omnem
implevit clamore locum. vix pauca furenti
subicio et raris turbatus vocibus hisco:
315 « vivo equidem, vitamque extrema per omnia duco;
ne dubita, nam vera vides.
heu! quis te casus deiectam coniuge tanto
excipit? aut quae digna satis fortuna revisit,
Hectoris Andromachen? Pyrrhin conubia servas? »
320 deiecit voltum et demissa voce locuta est:
« o felix una ante alias Priameia virgo,
hostilem ad tumulum Troiae sub moenibus altis
iussa mori quae sortitus non pertulit ullos
nec victoris heri tetigit captiva cubile! . . .
337 sed tibi qui cursum venti, quae fata dedere?
aut quisnam ignarum nostris deus appulit oris?
quid puer Ascanius? superatne et vescitur aura?
ecqua tamen puero est amissae cura parentis?
ecquid in antiquam virtutem animosque virilis
342 et pater Aeneas et avunculus excitat Hector? »

Ὁ Ἑλενος, σύζυγος τῆς Ἀνδρομάχης, συμβουλεύει τὸν
Αἰνεῖαν, ἀφ' οὗ πλεύσῃ εἰς Κύμην τῆς Ἰταλίας, νὰ ἐπε-
ρωτήσῃ τὴν μάντιν Σίβυλλαν.

Huc ubi delatus Cymaeam accesseris urbem,
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

divinosque lacus et Averna sonantia silvis,
 insanam vatem aspicias, quae rupe sub ima
 fata canit foliisque notas et nomina mandat.
 quaecumque in foliis descripsit carmina virgo, 445
 digerit in numerum atque antro seclusa relinquit,
 illa manent immota locis neque ab ordine cedunt;
 verum eadem, verso tenuis cum cardine ventus
 impulit et teneras turbavit ianua frondes,
 numquam deinde cavo volitantia prendere saxo 450
 nec revocare situs aut iungere carmina curat:
 inconsulti abeunt sedemque odere Sibyllae.
 hic tibi ne qua morae fuerint dispendia tanti,
 quamvis, increpitent socii et vi cursus in altum
 vela vocet possisque sinus implere secundos, 455
 quin adeas vatem precibusque oracula poscas;
 ipsa canat vocemque volens atque ora resolvat.
 illa tibi Italiae populos venturaque bella
 et, quo quemque modo fugiasque ferasque laborem
 expediet, cursusque dabit venerata secundos. 460

Στίχ. 707 - 718

Θάνατος τοῦ Ἀγχίσου. Τέλος τῆς διηγήσεως τοῦ Αἰνείου.

Hinc Drepani me portus et illaetabilis ora
 excipit. hic, pelagi tot tempestatibus actus,
 heu genitorem, omnis curae casusque levamen,
 amitto Anchisen; hic me, pater optime, fessum 710
 deseris, heu tantis nequiquam erepte periculis!
 nec vates Helenus, cum multa horrenda moneret,
 hos mihi praedixit luctus, non dira Celaeno.
 hic labor extremus, longarum haec meta viarum,
 hinc me digressum vestris deus appulit oris. 715
 Sic pater Aeneas intentis omnibus unus
 fata renarrabat divom cursusque docebat.
 conticuit tandem factoque hic fine quievit.

Ημερομηνία: 15/05/2023
 Αριθμός: 12345
 Προς: Ολομέλεια του Συμβουλίου
 Από: Γραμματέα
 Θέμα: Έγκριση της έκθεσης της Επιτροπής
 Η Επιτροπή, με την υπ αριθμ. 12345/2023 απόφαση, έχει εξετάσει
 την έκθεση της Επιτροπής, η οποία αφορά στην εξέταση των
 αποτελεσμάτων της έρευνας που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο
 του προγράμματος. Η έκθεση περιλαμβάνει τα ακόλουθα στοιχεία:
 1. Εισαγωγή
 2. Σκοπός της έρευνας
 3. Μεθοδολογία
 4. Αποτελέσματα
 5. Συμπεράσματα
 Η Επιτροπή θεωρεί ότι τα αποτελέσματα της έρευνας είναι
 ελπιόλογα και ότι η μεθοδολογία που χρησιμοποιήθηκε είναι
 κατάλληλη. Ωστόσο, υπάρχουν ορισμένα σημεία που απαιτούν
 περαιτέρω έρευνα ή διευκρίνιση. Η Επιτροπή προτείνει να
 εγκριθεί η έκθεση με την προϋπόθεση ότι θα ληφθούν υπόψη
 οι παρατηρήσεις που περιλαμβάνονται στην έκθεση.

ΜΕΡΟΣ Β΄

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

BIBLION I

Στίχ. 1 - 11

1. arma virumque = πολέμους και τὸν ἄνδρα. Τὰ δύο ταῦτα ὀνόματα ἐμφαντικῶς θέτει εἰς τὴν ἀρχὴν ὁ ποιητὴς θέλων νὰ παραστήσῃ συντόμως τὸ κύριον τοῦ ἔπους περιεχόμενον. cāno = ἄδω, ἦτοι τὸ ποίημά μου εἶναι πολεμικὸν και ὄχι διδακτικὸν (ὅπως τὰ γεωργικά). arma = bella· πρβλ. Ἰλ. Α, 1 Μῆνιν ἄειδε θεὰ Πηληϊάδεω Ἀχιλῆος. Ἡ ἐπίκλησις τῆς Μούσης γίνεται εἰς τὸν στίχον 8. qui primus... ἡ σύνταξις : qui primus Troiae ab oris profūgus vēnit Italiam. Τὸ Troiae ab oris συναπτέον τῷ profūgus. Τὸ primus = ἀρχηγέτης, ὁ πρῶτος, ὅπως τὸ princeps. Τὸ unde = ex qua re = γενάρχης τῶν Λατίνων, ἰδρυτῆς τοῦ Λατινικοῦ γένους. Ὁ χαρακτηρισμὸς οὗτος ἐξαίρει τὸν ἥρωα τοῦ ἔπους.

2. Italiam = in Italiam, ἡ ἀπρόθετος αἰτιατ. ἀντὶ τῆς αἰτιατ. μετὰ τῆς προθέσεως in, διὰ νὰ δηλωθῇ ἡ εἰς τόπον κίνησις ἐπὶ ὀνόματος χώρας· εἶναι ἐν χρήσει παρὰ τοῖς ποιηταῖς· ὁμοίως κατωτέρω litōra = ad litōra. Τὸ i τῆς πρώτης συλλαβῆς μακρὸν χάριν τοῦ μέτρου, ὅπως και εἰς τὴν λέξιν Itālus. fato, ἀφαιρ. τοῦ fatum. Fatum (ἢ fata) = τὸ πεπρωμένον, ἡ εἰμαρμένη. fato profūgus = ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης φυγὰς. Εἰς τὸ profūgus περιέχεται ἡ αἰτία, δι' ἣν ὁ Αἰνεΐας ἀφῆσας τὴν Τροίαν ἦλθεν εἰς τὴν Ἰταλίαν. Laviniaque : μερικώτερος διορισμὸς τοῦ Italiam, ὁ δὲ que εἶναι ἐξηγητικὸς « και δὴ εἰς τὰς ἀκτὰς τοῦ Λαουίνιου ». Τὸ Λαουίνιον ἐκτίσθη ὕστερον ὑπὸ τοῦ Αἰνεΐου· ἐντεῦθεν ὁ ἱστορικὸς ἀναχρονισμὸς. Lavinia, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως κατὰ συνίζησιν χάριν τοῦ μέτρου. Τὸ i θὰ προφερθῇ ὡς γ.

3. multum... iactātus... multa... passus, αἱ μετοχαὶ iactātus (ριπτασθεῖς) και passus (παθῶν) ἀναφέρονται εἰς τὸ ὑποκ. τοῦ venit, τὸ ille, ὅπερ παρενετέθη, ὡς παρ' Ὀμήρω τὸ ὄγε, διὰ νὰ κατα-

στῆ ὁ λόγος ἐμφαντικώτερος. Πρβλ. 'Ομήρ. α, 4 ἄνδρα μοι ἔννεπε... ὃς μάλα πολλὰ πλάγχθη... πολλὰ δ' ὄγ' ἐν πόντῳ πάθεν ἄλγεα. Τὸ ille ἐνέχει ἀντιθετικὴν ἔννοιαν = παρ' ὅλον ὅτι ἐρριπτάσθη, ἔφθασε. Τὸ iactāri, ὅπερ λέγεται, ὅπως τὰ τῆς Ἑλληνικῆς **σαλεύεσθαι** καὶ **ρίπτάζεσθαι**, περὶ τῶν φερομένων ὑπὸ τῶν κυμάτων τῆς θαλάσσης καὶ ὑπὸ τῶν ἀνέμων τῆδε κακεῖσε, ἐνταῦθα κεῖται καὶ ἐπὶ τῶν κατὰ ξηρὰν περιπλανήσεων. passus = παθῶν, μετοχὴ τοῦ pati, passus sum, pati = πάσχω. alto = mari = ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἐν τῷ πόντῳ.

4. vī sarperum, θεῶν ἰότητι, 'Ομήρ. ρ. 119. superum = superorum· ἐπιφέρεται ἀκριβεστέρα τῆς φράσεως ἐρμηνεία διὰ τῆς ἐπομένης φράσεως saevae Junōnis ob iram. Ἡ "Ἡρα, ὠργισμένη αὐτῆ οὔσα, θὰ παροργίσῃ τὸν Αἴολον καὶ ἄλλους θεούς. saevae memōrem : Σημείωσον τὴν θέσιν τῶν δύο τούτων ἐπιθέτων ἐν ἀντιστοιχίᾳ πρὸς τὰ ἐπιφερόμενα οὐσιαστικά Junōnis ob iram = διὰ τὴν μνήμονα ὀργὴν τῆς ἀπηνούς "Ἡρας. Αἰσχ. Ἄγαμ. 141. « μνάμων μῆνις », ὑπαλλαγή.

5. multā quoque et = πολλὰ δ' ἔτι (ὡσαύτως) καί. Τὸ quoque et = (quoque etiam) ἐξάγει τοῦ δευτέρου μέρους τὴν σπουδαιότητα. dum condēret = ἕως ἂν κτίσῃ. Οἱ σύνδεσμοι dum, donec καὶ quoad φέρονται πρὸς ὀριστ. μέν, ἐὰν τὸ πρᾶγμα παρίσταται βέβαιον, πρὸς ὑποτ. δὲ ἂν παρίσταται ὡς ἀμφίβολον ἢ ἂν ὑποδηλοῦται ἅμα καὶ σκοπὸς ἢ αἰτία· ἐν τῇ ὑποτακτικῇ περιέχεται καὶ ἡ βούλησις καὶ ἡ ἐπιθυμία τοῦ πράττοντος. Χρόνοι τοῦ condo : condo, condidi, conditum, condēre, δηλ. τὴν πόλιν τοῦ Λαουίνιου. inferretque = καὶ εἰσαγάγῃ.

6. deos εἶναι οἱ Penātes, ἦτοι οἱ Ἐφέστιοι ἢ Μύχιοι θεοὶ τῆς Τροίας, οὓς ἀλλαχοῦ ὁ ποιητὴς καλεῖ Phrygiōs Penātes. Τούτους ἔσωσε καὶ παρέλαβεν ὁ Αἰνείας μεθ' ἑαυτοῦ. Latio, δοτ. ἀντὶ τοῦ in Latium : οὐχὶ σπανίως παρὰ ποιηταῖς ῥήματα κίνησιν τινα δηλοῦντα συνάπτονται πρὸς δοτικὴν. Ἡ δοτικὴ ὑπάρχει, διότι ἡ φράσις ἐνέχει ἠθικὴν σημασίαν. unde = a quo, δηλ. ἀφ' οὗ Αἰνείου· ἄλλοι ἀναφέρουν τὸ unde εἰς τὸ Latio = ἐξ οὗ δηλ. Λατίου.

7. Albānique patres = καὶ οἱ Ἀλβανοὶ πατέρες (πρόγονοι)· οὕτω ποιητικῶς παρίσταται ἡ "Ἄλβα Λόγγα, κτισθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἀσκάνιου, υἱοῦ τοῦ Αἰνείου. altae moenia Rōmae = τῆς ὑψηλῆς Ρώμης τὰ τεῖχη· ποιητικὴ περιγραφή τῆς Ρώμης, ἥτις λέγεται καὶ alta, διότι ἦτο ἐπὶ λόφων ἐκτισμένη.

8. Musā. Ὁ "Ὀμηρος καὶ καθόλου οἱ ἐπικοὶ ποιηταὶ ἐπικαλοῦν-

ται τὴν Μοῦσαν ἐν ἀρχῇ τοῦ ἔπους· βλ. "Ομ. τῶν ἀμόθεν· ἀλλ' ὁ Οὐεργίλιος ἐπικαλεῖται ταύτην ἐξ οὗ μέρους μέλλει νὰ ἐκθέσῃ σπουδαιότατα καὶ πλείστου λόγου ἄξια πράγματα. causas = τὰς αἰτίας δηλ. τῶν ἐπομένων : tot volvere casus, tot adire labores ὑποδηλούμενας διὰ τῶν quo numine laeso quidve dolens. quo numine laeso = quam ob laesionem numinis. Τὸ numem ἔχει ἐνταῦθα τὴν ἀρχικὴν σημασίαν τῆς θελήσεως, δηλ. κεῖται ἀντὶ τοῦ voluntate = quā (Junonis) voluntate (ab Aenea) offensā, neglecta = τίνος θελήσεως (τῆς "Ηρας) ὑβρισθείσης, ἀμεληθείσης· ἄλλοι ἐκδέχονται τὴν λέξιν numen ἐν τῇ σημασίᾳ τῆς θεότητος = quo deo offenso. Πάντως δεόν νὰ ἐνοηθῇ ἡ "Ηρα καὶ οὐχὶ ἄλλη θεότης γενικῶς. Ὁ Αἰνείας ἠναντιώθη εἰς τὴν θέλησιν τῆς "Ηρας, χωρὶς νὰ τὸ θέλῃ καὶ νὰ τὸ γνωρίζῃ, ἰδρύσας τὸ Ρωμαϊκὸν γένος, τὸ ὁποῖον ἐμελλε νὰ ἐξολοθρευθῇ τὴν Καρχηδόνα.

9. quidve dolens = ἡ τί (ἰδίᾳ) λυπούμενη, ἀχθομένη· εἶχεν ἡ "Ηρα προσωπικὴν ἀφορμὴν νὰ μισῇ τοὺς Τρῶας, διότι δὲν ἔλαβε τὸ καλλιστεῖον παρὰ τοῦ Τρωῆς Πάριδος, τοῦ κρίναντος τὰς τρεῖς θεάς, "Ηραν, Ἀφροδίτην, Ἀθηναῖν, καὶ διὰ τὰς τιμὰς τοῦ ἀρπαγέντος Γανυμήδους, ὡς ἀναπτύσσεται ἐν τοῖς στίχοις (23 - 28). volvere casus = νὰ ὑποστῇ δεινά· τὸ volvere, ὅπερ εἶναι ἴδιον ρῆμα διὰ τοὺς περιτελλομένους ἐνιαυτοὺς (volventibus annis), ἐδῶ μεταφέρεται εἰς τὰ διηγετικὰ δεινά, τὰ ὁποῖα οἰονεὶ κυκλικῶς καὶ περιοδικῶς ἐξ ὑπαμοιβῆς ἐπανέρχονται. Οἱ χρόνοι : volvo, volvi, volūtum, volvere· adde labores = ἀναλαμβάνω πόνους, κόπους, ἀγῶνας.

10 - 11. insignem pietate virum = ἐπιφανῆ ἐπὶ εὐσεβείᾳ, εὐσεβέστατον ἄνδρα, δηλ. τὸν Αἰνείαν. Κυρία ἀρετὴ τοῦ ἥρωος εἶναι ἡ pietas, ἡ πρὸς τοὺς θεοὺς καὶ τοὺς γονεῖς εὐσέβεια. impulērit, παρακ. ὑπερ. τοῦ impello (in - pello), impuli, impulsum, impellere = ἐξωθῶ, ἐξαναγκάζω. Ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος τούτου μετ' ἀπαρεμφ. (volvere — adire) ἀντὶ τῆς παρὰ τοῖς πεζοῖς ὑποτακτ. μετὰ τοῦ ut (ut volveret — adiret) εἶναι ποιητικῆ· animis, ἀφαιρ. in animis, πρβλ. τὸ ὁμηρ. φρεσσί, θυμῶ. caelestibus, δοτικῆ, caelestes - ium, οἱ οὐράνιοι θεοί· irae, πληθυντικὸς ἀντὶ τοῦ ἐνικοῦ, τοῦ ὀνόματος δηλοῦντος συγκίνησιν τῆς ψυχῆς. tantaene... irae? Ἐρωτᾷ οὕτως ὁ ποιητὴς μετ' ἀπορίαν, διότι εἶχε πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν ὑψηλοτέραν περὶ θεοῦ ἔνοιαν, ἥτις ἐκράτει τότε παρὰ τοῖς εὐπαιδευτοῖς Ρωμαίοις.

81. Haec ubi dicta, δηλ. sunt, εὐθύς ὡς ταῦτα ἐλέχθησαν (δηλ. ὑπὸ τοῦ Αἰόλου) = εὐθύς ὡς εἶπε ταῦτα (ὁ Αἰόλος). Ὁ Αἰόλος εἰς τὰς παρακλήσεις καὶ τὰς ὑποσχέσεις τῆς Ἡρας ἀπήντησεν ὅτι εἶναι πρόθυμος, καὶ ἐκ λόγων εὐγνωμοσύνης πρὸς τὴν Ἡραν, νὰ ἐκτελέσῃ πᾶν ὅ,τι ἡ Ἡρα προστάσσει. *cavum... montem* = τὸ κοῖλον ὄρος τὸ ἐπικείμενον ἐπὶ τοῦ ἄντρου, ὅπου ἦσαν οἱ ἄνεμοι ἐγκεκλεισμένοι, ἐν τῇ νήσῳ Αἰολία, τῇ κατοικίᾳ τοῦ Αἰόλου. Ὀμήρ. κ, 1 : Αἰολίην δ' εἰς νῆσον ἀφικόμεθ' ἔνθα δ' ἔναιεν Αἰόλος Ἴπποτάδης. *conversa cuspidē* = ἀναστραφέντος τοῦ δόρατος, ἀναστρέψας (ὁ Αἰόλος) τὸ δόρυ, ὥστε νὰ λάβῃ ἐκ καθέτου θέσιν ὀριζοντίαν. Ἐντεῦθεν ἄρχεται ἡ περιγραφή τῆς θυέλλης, ἧς περιγραφῆς πρέπει νὰ σημειώσῃ τις τὸν πραγματολογικὸν χαρακτῆρα, δεδομένου ὅτι πρόκειται περὶ θυέλλης ἐκ τοῦ εἶδους τῶν κυκλωνικῶν. Πηγὴ ἐμπνεύσεως ὁ Ὀμηρος. Ὀδ. ε. 291.

82. *montem impūlit* = ἐπληξε τὸ ὄρος. Τὸ *impello*, περὶ μείζωνος δυνάμεως. *in latus*, εἰς τὸ πλευρόν, ἐπὶ τὰ πλάγια· ἐκ τοῦ πλήγματος παρέκλινεν εἰς τὰ πλάγια τὸ ἐπικείμενον ὄρος, ὥστε νὰ ἀνοιχθῇ χάσμα (= *porta* στίχ. 83), ἐξ οὗ οἱ ἄνεμοι ἐξορμῶσιν. *ac = ac statim* = καὶ εὐθύς· διὰ τοῦ *ac* σημαίνεται ἄριστος χρονικὴ ἀκολουθία. *velut agmine facto* = οἰονεὶ ἀγῆματος γενομένου, οἰονεὶ στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον ἀποτελέσαντες (οἱ ἄνεμοι).

83. *qua data porta* τὸ πλήρες τῆς φράσεως ἔχει ὧδε : *qua (parte) data (est) porta*. *porta* = πύλη· ἡ λέξις κυριολεκτουμένη ἐπὶ στρατοπέδων καὶ φρουρίων, εὐστόχως ὑπὸ τοῦ ποιητοῦ ἐδῶ ἐρησιμοποιήθη, ἀφ' οὗ προηγουμένως εἶχε λεχθῆ περὶ τῶν ἀνέμων, ὅτι οὗτοι ἀπετέλεσαν οἰονεὶ στρατὸν εἰς πορείαν συντεταγμένον. *ruunt, ruo, rui, rūtum, ruere* = ὀρμῶ, ἐξορμῶ. *turbo - inis*, ἄρσ. γ' = δίνη. *perflo*, α' συζ. ὁμαλ = διαφυσῶ, διαπνέω.

84. *incubuere mari* = ἐνέσκηψαν, ἐπέπεσαν εἰς τὴν θάλασσαν. *incumbo, cubūi, cubitum, - ere* : Ὀμ. ε, 295 σὺν δ' εὐρός τε νότος τ' ἔπεσε ζέφυρός τε δυσαῆς καὶ βορέης μέγα κῦμα κυλίνδων. Ὁ παρακείμενος (*incubuere*) ἐμφανίζει αἰφνιδίαν καὶ ταχεῖαν κίνησιν. Τούτῳ ἔπονται οἱ ἐνεστ. *ruunt, volunt, totum (mare) a sedibus imis* = ὄλην (τὴν θάλασσαν) ἐκ τοῦ πυθμένος.

85. *una = ὁμηρ. σὺν. ruunt ἐνεργ. = eruunt = ἀναταράσσουν,*
 Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

ἀνακυκῶσι. creber procellis = procellosus = ὁ θυελλώδης, ὄμηρ. ζέφυρος δυσαῆς· ἀπὸ τῶν τέσσαρας ἀνέμους, οὗς μνημονεύει ὁ Ὅμηρος, λείπει ὁ Βορρᾶς, ὅστις μνημονεύεται κατωτέρω (στίχ. 102).

87. virum = virorum. stridor - ōris, ἄρσ. γ' = τρισμός. ru-dens - entis, ἄρσ. γ' = ὁ κάλως. Ἐν ὄλῳ τῷ στίχῳ ὑπάρχει παρήχησις διὰ τοῦ φθόγγου r.

88 - 89. eripiunt . . . ex oculis. Μετάφρασις τῶν ὄμηρ. ε, 293 : σὺν δὲ νεφέεσσι κάλυψε (ὁ Ποσειδῶν) γαῖαν ὁμοῦ καὶ πόντον, ὀρώρει δ' οὐρανόθεν νύξ. ponto δοτ. = ἐν τῷ πόντῳ. nox atra = νύξ ζοφώδης. incubo, α' συζ. ὁμαλ. = ἐξαπλοῦμαι.

90. poli = caelum, τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου. crebris micat igni-bus aether = λάμπει ἐκ τῶν συχνῶν ἀστραπῶν ὁ αἰθήρ. crebri ignes = συχναὶ ἀστραπαί. mico, - ūi - āre = πάλλομαι, στίλβω, λάμπω, ἀστράπτω.

91. praesentem, κατηγορ. εἰς τὸ ἐν τέλει τοῦ στίχου mortem = ἄφρευκτον, ἀσφαλῆ τὸν θάνατον. Ὅρα ὅτι τὸ ἐπίθετον εἶναι ἐν ἀρχῇ καὶ τὸ οὐσ. ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου· σπανιώτερον γίνεται τὸ ἐναντίον. intentant = minantur = ἀπειλοῦν· πρὸς τὴν ὄλην φράσιν παράβαλε τὰ παρ' Ὅμηρῳ ε, 305, νῦν μοι σῶς αἰπὺς ὄλεθρος.

92. extemplo = statim = πάραυτα. Aeneae solvuntur membra· πρβλ. Ὅμ. ε, 295 καὶ τότε Ὀδυσσεύς λῦτο γούνατα. frigus - ōris, οὐδ. γ' = ρῆγος, κρύος : φόβος ὃς ἐμποιεῖ τὸ ρῆγος. frigore = ὑπὸ τοῦ κρυεροῦ φόβου.

93. duplicis = ambas, duplex, ποιητ. : palmas = supinas manus = παλάμας. Συνήθιζον οἱ εὐχόμενοι νὰ ἀνατείνουσαν πρὸς τὸν οὐρανὸν τὰς χεῖρας ὑπτίας. tendo = τείνω. ingemit . . . voce refert. Ὅμηρ. ε, 228 : ὀχθήσας δ' ἄρα εἶπε πρὸς ὃν μεγαλήτορα θυμόν.

94. o terque quaterque beati, πρβλ. Ὅμηρ. ε, 306 : Τρισμάκαρες καὶ τετράκις Δαναοί, οἳ τότε ὄλοντο Τροίη ἐν εὐρείῃ· ἢ φράσις δηλοῖ τὸν ὑψιστον τῆς εὐτυχίας βαθμόν.

95. quis, τύπος ἀρχαῖκος ἀντὶ τοῦ quibus = οἷς.

96. oppetere mortem (ὄμηρ. πότμον ἐπισπεῖν) καὶ ἀπλῶς oppetere (ἐν πολέμῳ) = προθύμως ἀποθνήσκειν. contigit = συνέβη· ἐπὶ καλοῦ, δηλ. εἶχον τὴν εὐτυχίαν.

97. Tydide, κλητ. τοῦ Tydides, ὁ Τυδείδης, ὃν ὁ ποιητὴς καλεῖ Danaum fortissimum gentis, καθ' ἃ καὶ ὁ Ὅμηρος λέγει· ὃν δὲ ἐγὼ

κάρτιστον Ἀχαιῶν φημί γενέσθαι. Πολὺ φυσικὸν νὰ ἐνθυμηθῆ ὁ Αἰνεΐας τὸν Τυδεΐδην, ὑπὸ τοῦ ὁποίου θὰ ἐφονεύετο, ἂν δὲν ἤρχετο βοηθὸς εἰς αὐτὸν ἢ Ἀφροδίτῃ (Ὅμ. Ε, 228 κ.έ.)· mene... non potuisse, αἰτ. μετ' ἀπαρεμφάτου καθ' ἑαυτὴν τιθεμένη, ἤτοι μὴ ἐξαρτωμένη ἀπὸ τινος ῥήματος, εὐρηται πολλακίς ἐπὶ θαυμασμοῦ, ἐκπλήξεως, ἀγανακτήσεως ἢ τινος τοιούτου ψυχικοῦ πάθους. Ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ μετὰ τοῦ ἐρωτημ. μορίου ne (ἐρωτηματικῶς καὶ ἀπορηματικῶς), πρβλ. : ἐμὲ παθεῖν τάδε. *Iiacis campis, ἀφαιρ. τοπικὴ* = ἐν τοῖς Ἰλιακοῖς πεδίοις. *occumbere* = πίπτειν.

98. *animam effundere* = ἐκπνέειν· *effundo*, - *ūdi*, - *ūsum*, - *ēre* = ἐκχέειν. *tua dextra*, ἀφαιρ. τοῦ ὄργάνου = τῆ σῆ δεξιᾷ, διότι τὸ *animam effundere* κεῖται ἀντὶ τοῦ *perire* (ἀπόλλυσθαι).

99. *saevus* = αἰνός, ἀπηνής (οὐχὶ πρὸς φόγον). *ubi* = ὅπου. *Aeacidae* = τοῦ Αἰακίδου, δηλ. τοῦ Ἀχιλλέως, ὡς ἐγγόνου τοῦ Αἰακοῦ. Ἀνάφερε εἰς τὸ *telo* = ὑπὸ τοῦ βέλους. *telum* = πᾶν εἶδος, ἐπιθετικοῦ ὄπλου. *iacet* = κεῖται. Τὸ *iacere*, ὅπως τὸ ἐλληνικὸν κεῖσθαι, εἶναι ῥῆμα ἴδιον περὶ τῶν νεκρῶν καὶ φονευθέντων. Ὁ δ' ἐνεστώσ κεῖται περὶ παραωχημένου βεβαίως πράγματος, τοῦ ὁποίου ὅμως ἔτι καὶ νῦν ἢ μνήμη μὲ ζωηρότητα μένει.

100. *Sarpēdon*, Σαρπηδῶν, ὁ τῶν Λυκίων ἀγὸς καὶ τῶν Τρώων ἐπίκουρος, ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πατρόκλου καὶ κατὰ διαταγὴν τοῦ Διὸς μετηνέχθη παρὰ τοῦ Ἀπόλλωνος διὰ τοῦ Ὑπνου καὶ τοῦ Θανάτου εἰς Λυκίαν (Ὅμ. Π, 480 κ.έ.). *Simois*, ὁ Σιμόεις ποταμός, ὁ εἰς τὸν Σκάμανδρον χυνόμενος, ἐκ τῆς Ἰδης πηγάζων, διὰ τοῦ Τρωικοῦ πεδίου διερχόμενος. *corpora... volvit* πρβλ. Ὅμ. Μ., 22 : Σιμόεις ὅθι πολλὰ βοάγρια (*scuta virum*) καὶ τρυφάλεια (*galeae*) **κάππεσον ἐν κοινήσι** (= *volvit*) καὶ ἡμιθέων γένος ἀνδρῶν (*fortia corpora virum*).

102. *iactanti* = *clamanti*, *vociferanti* ἢ καὶ ἀπλῶς *dicenti*. Σημείωσον τὴν συντακτικὴν θέσιν τῆς δοτικῆς περιγραφούσης τὴν τοῦ ὑποκ. κατάστασιν, καθ' ἣν στιγμὴν συμβαίνει ἢ ἐνέργεια τοῦ κυρ. ῥήματος. Εἰς τὴν Ἑλλ. γεν. ἀπόλυτος. Τὸ *iactare* πάντοτε σημαίνει κίνησιν τινὰ τῆς ψυχῆς· ὁ Αἰνεΐας εἶναι προφανῶς συγκεκλινημένος. *Aquilōne*, ἀφαιρ. τῆς αἰτίας διοριστικῆ τοῦ *stridens* = συρίττουσα (θύελλα), διότι ἐξηγέρθη ὑπὸ τοῦ Βορρᾶ.

103. *adversa*. κατηγορ. = ἐναντία, δηλ. *prora irruens* = ἀπὸ τῆς πρῶρας ἐπίπτουσα, ἐπισκίηπτουσα. *velum* = τὸ ἰστίον, τῆς νεῶς

δηλ. τοῦ Αἰνείου. *ferit* = πλήττει : τὸ ρῆμα *ferio* - *ferire* ἐν τῷ *ferit* ἐνυπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ *lacērat* = διαρρηγνύει διὰ τὴν ὀρμὴν τοῦ ἀνέμου. Πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. Ὅμ. Ο, 626 : ἀνέμοιο δὲ δεινὸς ἀήτης ἰστίῳ ἐμβρέμεται. *fluctus ad sidera tollit* = τὰ κύματα εἰς τὰ ἄστρα αἴρει. Πρβλ. Ὅμ. ε, 313 : ὡς ἄρα μιν εἰπόντ' ἔλασε μέγα κύμα κατ' ἄκρης.

104. *avertit*, ἐν ἀμεταβάτῳ σημασία ληπτέον = *se avertit* ἢ *avertitur* = ἀποστρέφεται. *undis dat latus*, ἐννοητέα ἡ γεν. *navis* = *prora latus navis fluctibus oppōnit* = ἡ πρῶρα τὴν πλευρὰν τῆς νεῶς εἰς τὰ κύματα ἐκθέτει.

105. *insequitur cumūlo*... *mons. cumūlo*, ἀφαιρ. τοῦ τρόπου προσδιορίζουσα τὸ *insequitur* : *cumūlo* = *cumulātim*. *mole sua* = σωρηδόν, τῷ ὑπερμεγέθει αὐτοῦ ὄγκῳ ἐπέρχεται. *praeūptus aquae mons* = ἀπότομον ὕδατος ὄρος. Διὰ τῆς ἐν τῷ τέλει τοῦ στίχου μονοσυλλάβου λέξεως *mons* γραφικῶς παρίσταται τὸ ἀπότομον τοῦ ὑψηλοῦ κύματος.

106 - 107. *hi*... *his*, πρόκειται περὶ τῶν ναυτῶν τῆς νεῶς τοῦ Αἰνείου. *hi* = οἱ ἐν τῇ πρύμνῃ, *his* = τοῖς ἐν τῇ πρῶρα. *pendēo*, *rependi*, - *ēre* = κρέμαιμαι, αἰωροῦμαι. *dehīscō*, - *hivī*, - *ēre* = φαίνω, χάσκω. *terram* = τὸν πυθμένα· ὁ πυθμὴν δηλοῦται καὶ διὰ τῆς ἐπιφερομένης ὄργαν. ἀφαιρετικῆς *harēnis*, ἣτις διορίζει τὸ *furit* : *furit aestus harenis*. τὸ *furere* συνήθως ρῆμα περὶ τῆς μαινομένης θαλάσσης· ἡ λέξις *aestus* οὐχὶ σπανίως λέγεται περὶ τῆς σφοδροτέρας τῶν κυμάτων κινήσεως. Ὡραία ἡ εἰκὼν, πρὸς τὴν παραβλητέα ἢ παρὰ Σοφ. Ἀντιγ. 585 : πόντιον οἶδμα κυλίνδει βυσσόθεν κελαινὰν θῖνα (= *harenis*).

108. *tris*, ἀρχαϊκὸς τύπος ἀντὶ τοῦ *tres*. Τὸν στόλον τοῦ Αἰνείου ἀπετέλουν εἴκοσι νῆες. *Notus*, ποιητικῶς κεῖται ἀντὶ τοῦ ἀνέμου ἐν γένει, ὡς καὶ κατωτέρω τὸ *Eurus*. *saxa latentia* = σκόπελοι λανθάνοντες. *torquēo*, *torsi*, *tortum*, - *ēre* = στρέφω, σφενδονῶ.

109. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου : *Itāli vocant aras saxa, quae sunt in mediis fluctibus*· αἱ *arae* εἶναι αἱ νησιδεὲς αἱ καλούμεναι Αἰγίμοροι, κείμεναι εἰς τὸ στόμιον τοῦ κόλπου τοῦ Καρχηδόνας.

110. *dorsum*, ἐπεξηγεῖ τὸ *aras*, μεγάλη ράχισ, μέγα τμήμα βράχου. *mari summo*, ἀφαιρ. τοπ. = ἐπὶ τῆς ἐπιφανείας τῆς θαλάσσης.

111. *brevia*, εἶναι ἐπίθετον κατὰ παράλειψιν τοῦ ὀνόμ. *vada* γενό-

μενον ουσιαστικόν = τὰ βραχέα τῆς θαλάσσης, δηλ. τὰ ἀβαθῆ. Τούτω συνωνυμεῖ τὸ ἐπόμενον *syrtis*. *syrtis* = ἀχται ἀμμώδεις καὶ τεναγώδεις. *urgēo* = ὠθῶ, ὀκέλλω, ἀρχ. χρ. *urgēo*, *ursi*, *urgēre*.

112. *vada* = τὰ τενάγη. *vadis* δοτ. *inlido*, - *si*, - *sum*, - *ēre* (*in* - *laedo*) = προσαράσσω. *aggēre cingit harēnae* = σωρῶ ψάμμου περιζωννύει : *agger* ἀρσ. γ' = χοῦς, χῶμα καὶ ποιητικῶς σωρός. Τὴν ψάμμον ταύτην ἀνέσυρεν ἡ θάλασσα ἐκ τοῦ βυθοῦ (στίχ. 107).

113. *Lycīos*, οἱ Λύκιοι εἶχον ἔλθει εἰς ἐπικουρίαν τῶν Τρώων καί, τοῦ ἡγεμόνος των Πανδάρου (ἡ Σαρπηδόνας) πεσόντος, συνεξέπλευσαν μετὰ τοῦ Αἰνείου. *veho*, *vexi vectum*, *vehēre* = ὀχέω, ὀχῶ, φέρω, κομίζω. *Orontem*, τὸ ὄνομα τοῦτο ἐπλάσθη ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου.

114. *ipsius* = αὐτοῦ, δηλ. τοῦ Αἰνείου. *ingens pontus*, ἔχει λεχθῆ μετ' ἐμφάσεως = μέγα κῦμα τόσον ὡς νὰ ἦτο ὄλος ὁ πόντος. *a vertice* = *desuper*, *ab alto* = κατ' ἄκρης.

115. *magīster*, δηλ. *navis* = ὁ κυβερνήτης· *pronus* - *a* - *um* = πρηνής. 116. *in caput*, ὄμηρ. ἐπὶ κάρ = κατακέφαλα, πρβλ. 'Ομ. μ, 41 : ὁ δ' ἄρ' ἀρνευτῆρι εἰοικῶς κάππεσ' ἀπ' ἰκρίοφιν.

116. *ast illam* = τὴν δέ, δηλ. τὴν ἄνευ κυβερνήτου ναῦν. *ast* = *at*, κανονικῶς παρὰ Οὐεργιλίῳ εὔρηται τὸ *ast* πρὸ λέξεως ἀρχομένης ἀπὸ φωνήεντος. *ibidem* = αὐτόθι.

117. *agens circum* = *circumagens*, τμησίς καθ' ἑλλ. ζῆλον = περιάγον. *rapidus vorat aequore vortex* = ὄρμητικὴ δίνη διὰ τοῦ πελάγους καταπίνει τὴν ναῦν. Ποιητικῶς παριστᾷ τὴν δίνην νὰ καταπίνῃ διὰ τοῦ πελάγους τὴν ναῦν. Σημείωσον τὴν ἐν τῷ στίχῳ παρήχησιν διὰ τοῦ φθόγγου *r*. *vortex* - *icis*, ἀρσ. γ' = δίνη. *vorat* = *absorbet* = καταπίνει. Μὲ μοναδικὴν τῶν λέξεων ἐκλογὴν περιγράφει τὸ πρᾶγμα, διότι διὰ τοῦ ἤχου αὐτῶν γραφικώτατα τοῦτο παρίσταται.

118. *rari*, κατγγ. (*dispersi* = διεσκορπισμένοι, τῆδε κακεῖσε). *in gurgite vasto* = ἐν τῷ εὐρεῖ πελάγει : *gurgis* - *itis*. ἀρσ. γ' = δίνη, συστροφὴ ὕδατος, ὕδωρ. ('Ομ. μέγα λαῖτμα θαλάσσης). Τὸ *rari* καθιστᾷ τὴν εἰκόνα λίαν γραφικὴν, ἐὰν ὀλίγους τῆδε κακεῖσε (ἔνθα καὶ ἔνθα) νηχομένους καὶ πολὺ ἀπ' ἀλλήλων ἀπέχοντας ἀντιθέτως πρὸς τὸν εὐρὺν πόντον φαντασθῶμεν. Εἰς τὴν γραφικότητα συντείνει καὶ ὁ ἥρεμος σπονδειακὸς ρυθμὸς τοῦ στίχου. *no*, α' συζ. ὁμαλ. = νήχομαι.

119. *arma*, κυρίως αἱ ἀσπίδες καὶ αἱ δερμάτιναι περικεφαλαῖαι. *tabulae*, σανίδες τῆς νεῶς· πρβλ. 'Ομ. μ. πίνακες νεῶς. *Troia gaza* =

Τρωικός θησαυρός· ἡ λέξις *gaza*, περσική, γαζοφυλάκιον· ἔλλ. γάζα· τὸν τρόπον τῆς συλλογῆς τοῦ θησαυροῦ διηγεῖται ὁ Αἰνείας εἰς τὸ δεῦτερον βιβλίον.

120. Πιθῆϊ, τετρασυλλάβως προενεκτέον κατὰ συνίζησιν. Ἰλιονεύς καὶ κατωτέρω Ἄβας εἶναι ὀνόματα ληφθέντα ἐκ τοῦ Ὀμήρου. Ἀχάτης δὲ καὶ Ἀλήτης εἶναι ὀνόματα πλασθέντα ὑπὸ τοῦ Οὐεργιλίου. Ἀχάτης κατὰ Σέρβιον ἐκ τοῦ ἀχάτου· ὑπῆρχεν ὄνομα ποταμοῦ ἐν Σικελίᾳ· Ἀλήτης ὑπάρχει ἐν μυθολογίᾳ.

122. *hiems* = *tempestatas* = ὁ χειμῶν, ἡ τρικυμία. *vicit* = κατέβαλε. *laxis compagibus* = *laxātis compagibus* = χαλαρωθεισῶν τῶν ἀρμογῶν. *omnes*, δηλ. *naves*.

123. *imbrem* = *aquam maris*, θαλάσσιον ὕδωρ. *inimicum* = *exitiosum* = ὀλέθριον. *rimisque fatiscunt* = καὶ καταπονοῦνται, καταβάλλονται τοῖς ρήγμασι. Τὸ *fatiscere* εἶναι ἴδιον ρῆμα περὶ τῶν θραυσθεισῶν καὶ ἐκλιπουσῶν δυνάμεων, ὥστε ἰσοδυναμεῖ τῷ *solvi*, *dilābi* (= λύεσθαι, διαπίπτειν, καταρρέειν). *rimisque fatiscunt* = *et solvuntur ut rimas agant*· *rimas agere* = πάσχειν ρωγμάς, ρήγνυσθαι. Ὅρα τὸ πρωθύστερον σχῆμα, διότι πρῶτον διαλύονται καὶ γίνονται ρωγμαί, δι' ὧν εἰσῆλθε τὸ ὀλέθριον θαλάσσιον ὕδωρ.

Στίχ. 198 - 210

198. *ante*, συνήθως ἐκλαμβάνεται τοῦτο ὡς ἐπιθετικός διορισμός τοῦ *malōrum* (= *antiquōrum malōrum* = τῶν πρὶν κακῶν), μᾶλλον πρέπει νὰ θεωρηθῆ ὡς ἰσοδύναμον τῷ *adhuc* = μέχρι τοῦδε, πρβλ. Ὅμ. μ. 208 : ὃ φίλοι (= ο *socii*), οὐ γάρ πῶ τι κακῶν ἀδάημονές εἰμεν (*neque enim ignāri sumus ante malorum*)· τὸ *enim* αἰτιολογεῖ διατὶ τοὺς ἀναμιμνήσκει τὰ πρότερα κακά.

199. *graviōrā*, εἶναι σοβαρώτερα συγκρινόμενα πρὸς τὴν τρικυμίαν, ἢ ὅποια τοὺς εἶχε καταλάβει, πρβλ. Ὅμ. μ., 209 : οὐ μὲν δὴ τότε μεῖζον ἐπι κακόν· παρατίθενται δὲ τὰ *graviora* ἐφεξῆς.

200. *vos et . . . vos et . . .* Μοναδικὴν ἔχει δύναμιν ἡ ἀντωνυμία εἰς τὸν λόγον· εἶναι ὡς ἐὰν ἔλεγε : *vos enim iidem estis, qui et . . . rabiem Scyllaeam* = *ad rabiem Scyllaeam*. Πρὸς τὸ *rabiem Scyllaeam* παράλληλον τὸ ἑλλην. βίη Ἡρακλήϊη... Ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *accestis* (= *accestistis*) ὅπως καὶ τὸ *scorpiolos*. *penitus sonantis* = τοὺς εἰς τὰ βάθη τῶν ἀντηχοῦντας· πρβλ. Ὅμ. μ., 241 : ἀμφὶ δὲ πέτρῃ δεινὸν βεβρούχει.

201. Cycloπia saxa εἶναι litus Cyclōpum saxōrum in Sicilia, ἧς τὰς ὄχθας καὶ τὰ ἄντρα, τῇ Αἴτνῃ γειτνιαζόντα, κατῴκουν οἱ Κύκλωπες.

202. revocāte animos = ἀναλάβατε θάρρος· maestus timor = φόβος σκυθρωπός. experti, ἐνν. estis = ἐλάβετε πείραν· experior, expertus sum, - iri = λαμβάνω πείραν.

203. mittite = demittite = ἀπόθετε, ἀποβάλετε. forsam = ἕσως. Τὸ μόριον forsam, fors sit an, ἀντὶ τοῦ fortasse (= ἕσως) εἶναι ποιητικὸν καὶ συντάσσεται ἢ πρὸς ὑποτ. λόγῳ τοῦ an ἢ πρὸς ὀριστ. ὡς ἐνταῦθα, ὅτε εἶναι ἀπλοῦν ἐπίρρ. συνωνυμοῦν τῷ fortasse. olim, ἐνταῦθα κεῖται περὶ τοῦ μέλλοντος χρόνου· ἀλλαχοῦ κεῖται περὶ τοῦ παρελθόντος χρόνου. Ὁ στίχος ἐπιγραμματικός. Πρὸς τὴν ἕλην φράσιν παραβλητέα τὰ παρ' Ὀμήρῳ μ., 212 : καὶ που τῶνδε μνήσεσθαι δῖω, καὶ τὸ παρ' Εὐριπίδῃ : ἀλλ' ἠδὺ τοι σωθέντα πόνων μεμνήσθαι.

204. per tot discriminā rerum = διὰ τοσούτων κινδύνων. discrimina rerum = οἱ κρίσιμοι τῶν πραγμάτων καιροί, κρίσιμοι καιροί.

205. fata = fati decreta oraculis et auguriis nobis significata = αἱ ἀποφάσεις τῆς μοίρας αἱ δηλωθεῖσαι ἡμῖν χρησμοῖς καὶ οἰωνοῖς. quietae sedes = ἡσυχος διαμονή. ostendunt, κεῖται ἀντὶ τοῦ promittunt = ὑπισχνοῦνται.

207. durate, ἀμεταβάτως κεῖται = καρτερεῖτε, πρβλ. Ὀμ. Β, 299 : τλῆτε, φίλοι. res secundae = ἡ εὐτυχία.

208. curis ingentibus aeger = καίπερ βαρύθυμος ὢν ἀπὸ τὰς ὑπερβολικὰς φροντίδας. Τὸ aeger ἐδῶ ἀντὶ τοῦ tristis, maestus, curis vexatus et agitatus = ἀπὸ φροντίδας ἐνοχλούμενος.

209. spem voltu simulat = ἐλπίδα τῷ προσώπῳ προσποιεῖται. premit = occultat = κρύπτει. altum dolorem corde = βαθέως ἐν τῇ καρδίῃ λύπην.

210. se praedae accingunt = ἀναζωννύονται πρὸς τὴν λείαν, δηλ. ἐτοιμάζονται εἰς παρασκευὴν τῶν φονευθεῖσῶν ἐλάφων. praedae, δοτ. τοῦ σκοποῦ. dapibusque futūris, δοτ. τοῦ σκοποῦ = πρὸς τὴν μέλλουσαν εὐωχίαν. Ἡ ὅλη φράσις ἀναλύεται ὧδε : accingunt se ut ex praeda (cervis caesis) dapes futūras parent : daps - dapis = ἡ δαΐς, θοίνη, εὐωχία· λέγεται δὲ πληθ. dapes ἀντὶ τοῦ daps.

254. olli, ἀρχαία δοτ. ἀντὶ τοῦ illi δηλ. τῇ Ἀφροδίτῃ. subridens = μειδιῶν· πρβλ. Ὀμ. Θ, 38 τὴν δ' ἐπιμειδήσας προσέφη νεφεληγερέτα Ζεὺς.

255. voltu...serēnat. Συνήθης παρὰ ποιηταῖς ἡ εἰκὼν αὐτῆ τῶν θεῶν ἐνέχουσα ὄχι ὀλίγην ποιητικὴν γραφικότητα. caelum tempestatesque serēnat = τὸν οὐρανὸν αἴθριον καθιστᾷ, τὰς τρικυμίας (καταστέλλει).

256. libavit = ἐπέψαυσε. osculum. ὑποκορ. τοῦ os = στόμα : σημαίνει τὸ πρὸς φίλημα ἐσχηματισμένον στομάτιον. oscula libavit = τῷ ἑαυτοῦ στόματι ἐπέψαυσε τὸ στομάτιον. natae = τῆς κόρης : ἦτοι ἐφίλησεν αὐτήν. Τὸ natae μετ' ἐμφάσεως κεῖται προηγούμενου τοῦ olli. dehinc, προενεκτέον δισυλλάβως = εἶτα.

257. parce metu = noli metuere = μὴ φοβοῦ. metu, δοτ. ἀντὶ τοῦ metui, Cytherēa, ὄμηρ. Κυθήρεια : ἐπίθετον τῆς Ἀφροδίτης ἀπὸ τὴν νῆσον τῶν Κυθήρων, ὅπου ἐλατρεύετο κατὰ τοὺς ἀρχαιοτάτους χρόνους καὶ πλησίον τῆς ὁποίας κατὰ μεταγενεστέραν παράδοσιν ἀνεδύθη ἀπὸ τὰ κύματα. manent immōta tuorum fata tibi, ταῦτα λέγει ὁ Ζεὺς, διότι ἡ Ἀφροδίτη παραπονουμένη εἶχεν εἶπει : quae te sententia vertit? immōtus, - a - um = ἀμετακίνητος, ἀμετάβλητος. fata tuorum = ἡ μοῖρα τῶν σῶν, δηλ. ἡ περὶ τοῦ Αἰνείου θεία βουλή. tibi, δοτ. χαριστική.

258 - 259. urbem et moenia = urbis moenia. Lavini, γεν. ἐξ ὀνομαστ. Lavinium. sublīmē feres ad sidēra caeli = μετάρσιον θὰ φέρῃς εἰς τοὺς θεοὺς. Ταῦτα ἀναφέρονται εἰς ὅ,τι εἶχεν εἶπει ἡ Ἀφροδίτη, ὅτε παρεπονείτο πρὸς τὸν Δία, caeli quibus adnūis arcem = οἷς τὴν Ἀκρόπολιν τοῦ οὐρανοῦ ὑπισχνεῖσαι (στίχ. 250). magnanīmus = μεγάλθυμος, μεγαλήτωρ.

261. hic, δηλ. ὁ Αἰνείας. Tibi, δοτ. ἠθική. quando = quoniam = ἐπειδὴ remordet ἀντὶ τοῦ itērum, itērumque mordet : non cessat mordēre, εἶναι ἰσχυρότερον τοῦ mordet = ἀνιᾷ σε.

262. longius et volvens. Τὸ longius συναπτέον τῷ volvens, ὁ ἴσον τῷ evolvens = καὶ μακρότερον ἀνελίττων ἢ μεταφορὰ ἐκ τοῦ βιβλίου (volūmen), ὅπερ ἀνεγινώσκετο ἀνελιττόμενον. movebo = θὰ κινήσω, θὰ ἀποκαλύψω.

263. Italia = in Italia. populos feroces = populos bellicōsos, δηλ. τοὺς Ροτούλους καὶ τοὺς Τυρρηνοὺς. contūdet = superabit, vincet = θὰ καταβάλλῃ· οἱ χρόνοι contundo, - tūdi, - tūsum, - ěre = συντρίβω.

264. mores. . . ponet = θὰ εἰσαγάγῃ τάξιν καὶ εὐνομίαν. moenia ponet = moenia condet = θὰ κτίσῃ τείχη.

265 - 266. aestas, κυρίως τὸ θέρος, ἐδῶ τὸ μέρος ἀντὶ τοῦ ὅλου, κατὰ συνεκδοχὴν ὡς καὶ κατωτέρω. terna hiberna (castra) = tres hiemes, ἦτοι τρία ἔτη. dum = ἕως οὖ. vidērit, μέλλων δεύτερος = θὰ ἔχῃ ἴδει. Rutūlis subactis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς = ex quo Rutūli subacti erunt = ἀφ' οὗ χρόνου ὑποταχθῶσιν οἱ Ροτούλοι· ἡ δοτ. τῆς ἀναφορᾶς συναπτεῖα τῶ transiērint (= θὰ ἔχουν παρέλθει) : ἡ πτώσις ἐνταῦθα κατὰ τὸ ἑλλην. ἰδίωμα, πρβλ. Θουκυδ. « ἡμέραι. . . ἦσαν τῇ Μυτιλήνῃ ἐαλωκυία ἑπτὰ » καὶ Δημοσθ. κατὰ Μειδίου 24 « μαρτυροῦμεν ἤδη τῇ κρίσει ἐκείνῃ διαγεγονότα ἔτη ὀκτώ ». Οἱ Ροτούλοι, λαὸς τοῦ Λατίου, ἀντεπεξῆλθον κατὰ τῶν Τρώων τῇ προτροπῇ τοῦ βασιλέως των Τούρνου, οὗτος δ' ὁ ἀγὼν εἶναι τὸ θέμα τῶν τελευταίων βιβλίων τῆς Αἰνειάδος.

267. at, ἀντίθεσις πρὸς τὸ ἐν στίχ. 261 hic, at, συνδ. = ἀτάρ, ἀλλά, δέ. puer Ascanius, ὁ μικρὸς τοῦ Αἰνείου υἱὸς ὁ γεννηθεὶς ἀπὸ τὴν Κρέουσας. nunc = νῦν, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν προτέραν προσηγορίαν Plus (στίχ. 268). Iulo, κατηγορούμενον κατὰ δοτ. καθ' ἑλξιν πρὸς τὸ cui. Ὁ πρῶτος εἰσηγητὴς τῆς γνώμης τῆς ἀπὸ τοῦ Ἰουλίου καταγωγῆς τῆς Ἰουλίας γενεᾶς ἦτο ὁ Ἰούλιος Καῖσαρ.

268. Plus, οὕτως ἐκαλεῖτο καὶ εἰς ἀπὸ τοὺς υἱοὺς τοῦ Τρώος. res Pia = τὰ τῆς Ἰλίου, τὸ κράτος τῆς Τροίας. stetit, δηλ. incolūmis regno, ἀφαιρ. μεταφορικῶς = εἰς τὸ ὕψος τῆς δυνάμεώς του.

269. magnos orbis, οὕτω καλοῦνται οἱ κύκλοι τοῦ ἑνιαυτοῦ κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς μικροτέρους κύκλους τῶν μηνῶν, οἵτινες ἀπαρτίζουσι τὸν ἑνιαυτόν. volvendis = volventibus = περιοδικῶς ἐπανερχομένων. volvo, εἰς μέσσην σημασίαν : περιστρεφομένων διὰ τῆς περιοδικῆς ἐπανόδου. mensibus = τῶν μηνῶν.

271. transfēret = θὰ μεταφέρῃ (δηλ. τὴν Ἄλβαν ὁ Ἀσκάνιος). Τὸ τριακοστὸν ἔτος ὁ Ἀσκάνιος τὴν Albam Longam θὰ κτίσῃ καὶ ἐκ τοῦ Λαουίνου θὰ μεταφέρῃ τὴν ἔδραν εἰς ταύτην. Longam. . . Albam, ἡ συνήθης ἐκφορὰ εἶναι Alba Longa, ἀλλὰ προηγεῖται τὸ

ἐπίθετον συμφώνως πρὸς τὴν ἀρχαϊκὴν τῶν λέξεων ἀκολουθίαν (ὡς bona dea, patriā potestas, sacra via). multa vi = ἰσχυρῶς. muniet = θὰ ὀχυρώσῃ, ἦτοι ὀχυρωτάτην θὰ κτίσῃ.

272. hic, ἐπίρρ. = ἐνταῦθα, δηλ. ἐν τῇ Ἑλλάδι. iam = εὐθύς, ἔπειτα. ter centum = τριακόσια : ὁ Αἰνείας θὰ βασιλεύσῃ τρία ἔτη, ὁ Ἀσκάνιος τριακόντα, τριακόσια δὲ οἱ Ἕλληνοὶ βασιλεῖς. (Σημειώσον τοὺς ἀριθμητικούς συνδυασμούς τοῦ τρία ὡς ἱεροῦ ἀριθμοῦ. regnabitur (ἀπροσώπως κεῖται) = βασιλεία ἐστιᾶς.

273. gente sub Hectorēa, ἀπλῶς ἀντὶ τοῦ gente sub Troiana, ἀπὸ τοῦ Ἑκτορος, μεγίστου ἥρωος τῶν Τρώων. regīna, θυγάτηρ τοῦ βασιλέως. sacerdos = virgo Vestalis = ἐστιᾶς.

274. gravis = grāvida = ἐγκύμων, κυοφοροῦσα· πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῆς θυγατρὸς τοῦ Νουμίτωρος Ρέας Σιλβίας, ἥτις ἠναγκάσθη νὰ γίνῃ ἐστιᾶς ὑπὸ τοῦ ἀδελφοῦ τοῦ Νουμίτωρος Ἀμουλίου, ἀρπάσαντος τὸν θρόνον ἀπὸ τὸν ἀδελφόν του. geminam . . . prolem = θὰ γεννήσῃ δίδυμα, ἦτοι τὸν Ρωμύλον καὶ τὸν Ρῶμον. Ilia = Troiana : εἶναι ἡ Ρέα Σιλβία. Τὸ ὄνομα τοῦτο φαίνεται μετάφρασις τοῦ ἑλλήν. Ρέα Ἰδαία (Ἰδῆ = δάσος, silva)· οὕτως ὀνομάζεται ἡ θεὰ Κυβέλη.

275. Lupae nutricis = τῆς τροφοῦ Λυκαίνης. Τὸν Ρωμύλον ἐθήλασε λύκαινα, ἀπὸ τῆς ὁποίας ἀποθανούσης οὗτος ἀφήρσε τὸ δέρμα καὶ ἐνεδύθη εἰς ἀνάμνησιν καὶ εὐγνωμοσύνην. tegmine = τῷ καλύμματι, τῷ δέρματι. fulvo = τῷ ξυθῷ. pelle = tegmine (pelle) laetus = ἐπὶ τῷ δέρματι περιχαρῆς, ἐνδὺ δυμένος, φορῶν μὲ χαρὰν τὸ δέρμα.

276. excipiet genter , δηλ. Aeneae = θὰ διαδεχθῆ (ὁ Ρωμύλος) τὸ γένος τοῦ Αἰνείου καὶ ἐξ ἐκείνης ἐπιτελεσθῆ τὸ ἀπὸ τῆς Ἑλλάδος ἐν τῇ Ρώμῃ. Τῆς Ἑλλάδος κληρονόμος ὑπῆρξεν ἡ Ρώμη. Mavortia = ἀρήια, ἀπὸ τοῦ Mavors, ὅστις εἶναι ἀρχαιότερος τύπος τοῦ Mars (Ἄρης), οὗ υἱὸς ἦτο ὁ Ρωμύλος.

277. Romanos dicet, ἐξήγησις ἐτυμολογική. suo de nomine = ἀπὸ τοῦ ὀνόματός του.

278. his, δηλ. Romanis rerum, ληπτέον ἀπὸ κοινοῦ καὶ εἰς τὸ metas (=terminos) καὶ εἰς τὸ tempora. sine fine = infinitum· τοπικῶς καὶ χρονικῶς.

279. imperium sine fine dedi = τὸ κράτος αἰώνιον ἔδωκα. Τοῦτο δίδει ὁ Ζεὺς κατὰ τὰ ὑπὸ τῶν Μοιρῶν ὀρισμένα καὶ οὐχὶ περισσότερα. quin ἐκ τοῦ quine (= πῶς οὐ ;) = ἀλλὰ μὴν· καὶ διὰ τοῦ

quin εισάγεται τι σημαντικώτερον· εἶναι δὲ τοῦτο ὁ ἐξευμενισμὸς τῆς ὠργισμένης (aspera) Ἑρας.

280. fatigat = vexat = requiescere non sinit = δὲν ἀκίνηει νὰ ἡσυχάσουν, διαρκῶς ταρασσει. metu = ἐκ φόβου, φοβουμένη δηλ. μὴ ἔλθῃ ὁ Αἰνεῖας εἰς τὴν Ἰταλίαν καὶ ἰδρῦση κράτος μέλλον νὰ καταστρέφῃ τὴν Καρχηδόνα.

281 - 282. consilia in melius referet = θὰ μεταβάλῃ γνώμην ἐπὶ τὰ βελτίω. fovēbit = θὰ περιθάλψῃ, δηλ. θὰ εὐνοήσῃ τοὺς Ρωμαίους τόσον, ὥστε νὰ καταστήσῃ αὐτοὺς rerum (= orbis terrarum) dominos = τοῦ κόσμου δεσπότας. gentemque togatam, διὰ τοῦ que ἐπιφέρεται ἀκριβέστερος προσδιορισμὸς τοῦ Romanos. gentem togatam = τὸ τηβεννοφόρον ἔθνος. Ἡ toga (τήβεννος) ἦτο τὸ ἐθνικὸν ἔνδυμα τῶν Ρωμαίων, λευκὸν καὶ ποδῆρες.

282. Sic placitum, δηλ. mihi est = sic decrevni = οὕτως ἀπεφάσισα. Συνήθης ἡ παράλειψις τοῦ esse εἰς τὰς τοιαύτας φράσεις. lustrum (cūd.) = καθαρμὸς πολιτῶν, ὁ κατὰ πενταετηρίδα, ὑπὸ τῶν τιμητῶν ἐπιτελούμενος μετὰ τὴν συντέλειαν τῶν τιμήσεων, ὁ πενταετηρικὸς καθαρμὸς, πενταετία, πενταετηρίς. lustris labentibus = περιτελλομένων τῶν ἐνιαυτῶν, ἐν τῇ προόδῳ τῶν ἐτῶν.

284. domus Assarāci = ὁ οἶκος τοῦ Ἀσσαράκου, ὃς ἦν πάππος τοῦ Ἀγχίσου καὶ πρόπαππος τοῦ Αἰνεῖου. domus Assaraci = οἱ ἐκ τῶν Τρώων καταγόμενοι Ρωμαῖοι. Phthia = ἡ Φθία, ἡ πατρίς τοῦ Ἀχιλλέως. Mycēnae = Μυκῆναι πρωτεύουσα τοῦ κράτους τοῦ Ἀγαμέμνονος· διὰ τῆς Φθίας καὶ τῶν Μυκηνῶν δηλοῦται ὅλη ἡ Ἑλλάς. Ἡ Ἑλλάς ὑπετάγη εἰς τὴν Ρώμην τὸ 146 π.Χ.

285. Servitio premēt = ζυγῶ (δουλείας) θὰ πιέσῃ· ἡ φράσις ἰσχυροτέρα τῆς φράσεως imperio premet· παραπλησία καὶ ἡ ἔννοια τοῦ dominābitur = θὰ δεσπόσῃ. Argis, ἀφαιρ. τοῦ Argi - orum = Argos· οὐδ. τὸ Ἄργος· ἡ ἀφαιρ. εἰς τὸ dominābitur victis Argis, τοῦ ἡττηθέντος Ἄργους.

286. pulchra Troianus origine Caesar. Σημείωσον τὴν ἀντιστοιχίαν τῶν ἐπιθέτων καὶ τῶν οὐσιαστικῶν pulchra origine = clara, egregia origine. Τοὺς στίχους 286 - 296 ἐποίησεν ὁ Οὐεργίλιος πρὸς ἐξύμνησιν τοῦ Αὐγούστου. Οὗτος ἔφερε τὸ ὄνομα Iulius Caesar δικαίω-
ματι τῆς υἰοθεσίας· ἐπειδὴ δὲ ἡ Ἰουλία γενεὰ κατήγετο ἐκ τοῦ Ἰούλου

ἐκλήθη Troianus. Τὸ πλήρες ὄνομα τοῦ Αὐγούστου ἦτο C. Iulius Caesar Octavianus.

287. Imperium Oceano, famam qui terminet astris = ὅστις τὴν ἀρχὴν του διὰ τοῦ Ὁκεανοῦ, τὴν φήμην του διὰ τῶν ἀστρων θὰ ὀρίσῃ· ὑπερβολή.

288. nomen, κατὰ παράθεσιν διορισμός εἰς τὸ Iulius. demissum = deductum = καταγόμενον, προσερχόμενον.

289. caelo, ἀφαιρ. ἀντὶ in caelo : ὁ ὑπαινεγμός εἰς τὴν ἀποθέωσιν τοῦ Αὐγούστου. spoliis onustum Orientis = μεστὸν λαφύρων ἀνατολικῶν. Νοεῖται ἡ ἐκστρατεία ἡ γενομένη τῷ 30 π.Χ. μετὰ τὴν ἐν Ἀκτιῶν μάχην ἐναντίον τῆς Συρίας καὶ τῆς Μικρᾶς Ἀσίας κατὰ τοῦ Πτολεμαίου καὶ Φαρνάκου, οἵτινες ἠνώθησαν μετὰ τὸν Ἀντώνιον.

290. secūra = ἀφροντις, χωρὶς νὰ ἔχῃς ἐνοχλήσεις ἀπὸ τὴν Ἡραν. vocabitur votis = θὰ καλῆται δι' εὐχῶν, θὰ λατρεύεται ὡς θεός, θὰ τυγχάνῃ θείων τιμῶν. Ποιητικῶς οὕτω παρίσταται ἡ ἀποθέωσις τοῦ Αὐγούστου· σημειῶσον τὴν παρήχησιν· hic quoque = καὶ οὗτος ὁ Αὐγουστος, ὅπως δηλ. καὶ ὁ Αἰνεΐας.

291. tum, μετὰβάσις εἰς τὴν ἐξύμνησιν τῶν ἀγαθῶν τῆς εἰρήνης. aspēra saecūla mitēscent = οἱ ἄγριοι αἰῶνες θὰ ἡμερωθοῦν. Εἶναι ἡ Pax Romana. Προσωποποιεῖ τὸν χρόνον ὁ ποιητὴς ἀποδίδων αὐτῷ ἰδιότητας προσηκούσας τοῖς ἀνθρώποις. positis bellis = compositis bellis = finitis bellis = παυσασμένων τῶν πολέμων.

292. cana = ἡ πολιά, ἡ παναρχαία (antiqua, prisca). Fides = ἡ προσωποποιήσις ἀφηρημένων ἐνοιῶν συχνὰ ἀπαντᾷ εἰς τὴν Ρωμ. μυθολογίαν. Τὸ cana ἀναφέρεται καὶ εἰς τὴν Vestam. Ἡ Ἑστία (Vesta) εἶναι θεότης ἀνήκουσα εἰς τὰς πολιούχους θεότητας τῆς Τροίας, μετεφέρθη δὲ μετὰ τοὺς Ἑφεστίους Θεοὺς ὑπὸ τοῦ Αἰνεΐου εἰς τὴν Ἰταλίαν. Remo cum fratre Quirinus. . . Κυρίνος εἶναι ὁ Σαβινικός Ἄρης ὁ θεὸς τῆς σαβινικῆς φυλῆς τῆς ἰδρυθείσης ἐπὶ τοῦ Κυριναλίου. "Ὅταν δ' ἡ φυλὴ αὕτη συνεχωνεῖθῃ μετὰ τὴν φυλὴν τῶν Ραμνήτων, ὁ Κυρίνος ἐταυτίσθη πρὸς τὸν Ρωμύλον, ὅστις ἦτο ἐπώνυμος τῆς Ρώμης ἥρωος. Οἱ ἀδελφοὶ Ρωμύλος καὶ Ρῶμος, ἀφ' οὗ ἐφιλονίκησαν μέχρι θανάτου, συνεφιλιώθησαν· ἡ συμφιλιώσις δὲ προσημαίνει τὸ τέλος τῶν ἐμφυλίων πολέμων, ὅφ' ὧν κατετρόχετο ἡ Ρώμη καὶ εἶναι σύμβολον ἡσυχίας καὶ εἰρήνης.

293. *iura dabunt = leges ferent =* θά εισαγάγουν νόμους, δι' ὧν τὰ δίκαια συνέχονται· ὁ δεύτερος Ρωμύλος ἦτο ὁ Αὐγουστος Καῖσαρ, ὅστις διὰ τῶν νόμων θά εισαγάγῃ κόσμον καὶ τάξιν εἰς τὸ κράτος τῶν Ρωμαίων.

294. *Belli portae*, ὁ πόλεμος προσωποποιεῖται· ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν ναὸν τοῦ Ἰανοῦ, ὅστις ἐν εἰρήνῃ μόνον ἐκλείετο· κατὰ τὸ 29 ἐκλείεσθαι ὁ ναός. Παρίσταται ὁ πόλεμος ἐν εἰρήνῃ μὲν ὡς ἐν εἰρικήῃ κατεχόμενος καὶ ἐπιβλεπόμενος, ἐν πολέμῳ δὲ ἀφιέμενος ἐλεύθερος κατὰ τῶν πολεμίων. *ferro et compagibus artis*, ἐν διὰ δυοῖν, ἀντὶ τοῦ *ferrēis compagibus artis =* σιδηραῖς σφιγκταῖς = *artis*) συναρμογαῖς. *Furor impius =* ἡ ἀσεβῆς μανία (τῶν ἐμφυλίων πολέμων). *dirus, a, um =* φρικτός. *intus =* ἐντὸς (τοῦ ναοῦ).

295. *centum vincetus aënis nodis =* ἑκατὸν δεδεμένη χαλκοῖς δεσμοῖς. *vinctus*, παθητ. μετοχὴ τοῦ *vinciō, vinxī, vinctum, vincīre =* δένω. *post tergum =* ὀπισθεν. *aënis, a, um =* χαλκοῦς. παρὰ τὸ *aes - aeris =* χαλκός.

296. *fremet horridus ore cruēto =* θά βρυχᾶται φρικτὸς αἵματηρῶ τῷ στόματι. Σημειώσον τὴν διὰ τοῦ φθόγγου *r* παρήχησιν. *frēmo, -ūi, -itum, -ēre =* βρέμω, φρυάττομαι, βρυχώμαι.

Στίχ. 441 - 493

441. *lucus, ἄρ. =* ἄλσος. *fuit, ἄς* μεταφρασθῆ διὰ παρατατικού. *laetissimus umbrae*, τὸ ἐπίθετον *laetus* συντασ. πρὸς γενικήν κατὰ τὰ ἀφθονίας σημαντικά = πλουσιώτατον εἰς σκιάν.

442 - 443. *quo primum... signum*, ἡ σειρά τῶν λέξεων: *quo loco (=* ἐν ᾧ τόπῳ, ἔνθα) *Poeni iactati undis et turbine effoddere primum signum. effodiō, -ōdi, -ossum, -ēre =* ἀνασκάπτω. *signum = omen =* σημεῖον, οἰωνός.

444. *monstrarat = monstraverat*, ὑπερσ. τοῦ *monstro* ἄ συζ. ὄμηρ. = δεικνύω. *caput acris equi* ἐπεξηγεῖ τὸ *signum =* δηλ. κεφαλὴν θυμοειδοῦς ἵππου. Τὰ νομίσματα τῆς Καρχηδόνος ἔφερον κεφαλὴν ἵππου.

444 - 445. *sic nam = nam sic. fore = futūram esse*, οὗ ὑποκείμενον τὸ *gentem*, κατηγορούμενον δὲ τὸ *egregiam bello et facilem victu: victus us (vivo) =* τὰ πρὸς τὸν βίον, τὰ ἐπιτήδεια· *facilem victu =* εὐκόλον πρὸς τὸ ἔχειν τὰ πρὸς τὸν βίον (πρβλ. τὸ ὄμηρ. θεοὶ ζεία ζήροντες).

446. Sidoniā : ἡ Διδῶ καλεῖται οὕτως ἐκ τῆς Σιδῶνος, πρωτευούσης τῆς Φοινίκης.

447. condebat, ὅτε εἰσῆρχετο ὁ Αἰνείας δὲν εἶχε συντελεσθῆ ἡ κτίσις τοῦ ναοῦ. donis et numine, αἱ ἀφαιρετικά ἐξαρτῶνται ἐκ τοῦ opulentum (= κραταῖον)· τὰ προσφερόμενα πλούσια δῶρα (donis) ἦσαν ἀποτελέσματα τῆς δυνάμεως καὶ τῆς προστασίας (numine) τῆς θεᾶς (divae), nūmen - inis, οὐ. (nuo) = νεῦμα, βούλησις κατ' ἐξοχὴν δὲ ἡ τοῦ θεοῦ βουλή, ἡ τοῦ θεοῦ δύναμις, ἡ θεία δύναμις καὶ ἐξουσία.

448 - 449. cui gradibus = cuius (= οὗ ναοῦ) gradibus ἀφαιρ. (= ἀπὸ τῶν βαθμίδων). aënea surgebant lumina = χαλκοῦ ὑψοῦντο οὐδοί. nexaeque aere trabes, δηλ. surgebant = καὶ χαλκόμετοι παραστάδες : ἡδύνατο ὁ ποιητῆς νὰ εἴπῃ καθόλου ὅτι οἱ οὐδοὶ καὶ αἱ παραστάδες ἦσαν ἀπὸ χαλκόν· ἀλλὰ μετεχειρίσθη τὸ ῥῆμα surgebant (ὑψοῦντο), τὸ ὁποῖον εἶναι εἰκονικώτερον ἀπὸ τὸ ἄχρουν erant (= ἦσαν, ὅπως λέγει καὶ εὐθὺς κατωτέρω foribus cardo stridebat aënis ἀντὶ τοῦ ἀπλοῦ καὶ ἀχρόου fores erant aënae. fores - ium πληθ. = θύρα cardo - inis (ἄρσ.) = στρόφιγξ, γίγγλυμος (τῆς θύρας)· strido, di - ère = τρίζω. Σημείωσον ὅτι καὶ οἱ δύο στίχοι ἀρχίζουσι ἀπὸ τὰς λέξεις aënae - aere, ὁ δεύτερος δὲ τελειώνει εἰς τὴν λέξιν aënis. Παρατηρητέα καὶ ἡ ποικιλία τῶν ἐπιθέτων, aënea, aere nexae, aënis.

450. nova res oblata = ἀπροσδόκητον πρᾶγμα ἐμφανισθέν. Τοῦτο δὲ ἐφεξῆς διασαφεῖται (453). timōrem, ὁ φόβος τοῦ Αἰνείου προήρχετο ἐκ τοῦ γεγονότος ὅτι οὗτος ἠγνώνει πῶς θὰ ὑπεδέχετο αὐτὸν ἡ Διδῶ. leniit, παρακ. τοῦ lenio δ' συζ. ὁμ. = πρᾶυνω.

452. adflictis rebus, ἀφαιρ. ἀπόλυτος = in rebus adflictis = ἐν τῇ ἐσχάτῃ ἀπορίᾳ. melius confidēre = νὰ ἔχῃ περισσοτέραν πεποίθησιν, περισσότερον θάρρος. sub... templo = in inferioribus partibus templi = ἀπὸ τὴν βᾶσιν τοῦ κρηπιδώματος, ὡς ἀπὸ τὴν ἀφετηρίαν ἀπὸ τὴν ὁποῖαν θεᾶτο ὁ Αἰνείας. singula = τὰ καθ' ἕκαστα (τοῦ ναοῦ). lustro α' συζ. ὁμ. = ἐξετάζω, παρατηρῶ.

454. reginam opperens = τὴν βασίλισσαν ἀναμένων· opperior, - peritus καὶ pertus sum, -iri = ἀναμένω. Ὁ ποιητῆς δὲν διασαφεῖ πόθεν εἶχεν τὴν πληροφορίαν ὁ Αἰνείας ὅτι θὰ προσήρχετο εἰς τὸν ναὸν ἡ βασίλισσα, ἵνα βουλευθῆ ἐν αὐτῷ ὡς ἐν βουλευτηρίῳ, κατὰ τὰ παρὰ Ρωμαίοις κρατοῦντα, περὶ τῶν κοινῶν, καθ' ὃν χρόνον οὗτος ἦτο ἐκεῖ. quae fortuna sit urbi, πλαγία ἐρώτησις ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ ἐν στίχῳ

456 miratur = θαυμάζει), ἐξ οὗ κρέμανται καὶ αἱ αἰτιατικαὶ manus καὶ labōrem. Τὴν εὐδαιμονίαν τῆς πόλεως, ὁ Αἰν. συνεπέβαινε ἀπὸ τῆν μεγαλοπρέπειαν τῆς κατασκευῆς.

455. artificum manus inter se, ὑπονοεῖται τὸ certantes = τῶν τεχνιτῶν τὰς χεῖρας τὰς πρὸς ἀλλήλας ἀμιλλωμένας, δηλ. τὴν ἐργασίαν τῶν τεχνιτῶν, οἱ ὅποιοι ἡμιλλῶντο πρὸς ἀλλήλους. op̄erum labōrem = op̄era laboriōsa = ἔργα πολύμοχα, πολύπονα, ἐργώδη.

456. ex ordine, κεῖται ὡς ἐπιθετικὸς διορισμὸς τοῦ pugnas = τὰς κατὰ τάξιν ἐζωγραφημένας μάχας.

457. famā, ἀφαιρ. ὀργανικὴ = τῇ φήμῃ.

458. ambōbus = εἰς ἀμφοτέρους· δηλ., ἀφ' ἑνὸς μὲν εἰς τοὺς Ἄτρείδας, ἐναντίον τῶν ὁποίων ὠργίζετο ὁ Ἀχιλλεύς, διότι ὁ ἕτερος τῶν Ἄτρείδων (Ἀγαμέμνων) ἤρπασε τὴν Βρησηίδα, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰς τὸν Πρίαμον, πατέρα τοῦ Ἑκτορος τοῦ φονεύσαντος τὸν Πάτροκλον.

459. constitit = ἔστη.

460. plena nostri laboris = plena (fama) nostri laboris = πλήρης τῆς φήμης περὶ τοῦ ἡμετέρου πόνου = labor = πόνος τὰ δεινὰ τοῦ πολέμου καὶ αἱ ταλαιπωρίαι.

461. en Priāmus = ἰδοὺ ὁ Πρίαμος. Τὸ en κεῖται ἐνταῦθα μὲ ὀνομαστικὴν, ἀλλαχοῦ μὲ αἰτιατικὴν. hic etiam = καὶ ἐνταῦθα. laudi = virtūti = εἰς τὴν ἀρετὴν. suā praemiā = τὰ ἑαυτῆς βραβεῖα, τὰ ἀρμόζοντα εἰς αὐτὴν βραβεῖα.

462. sunt lacrimae rerum, ὁ στίχος εἶναι παροιμιώδης. Τὸ rerum εἶναι γεν. ἀντικειμενικὴ εἰς τὸ lacrimae, ἐξυπακούεται δὲ εἰς αὐτὸ τὸ ἐπίθετον humanarum, λαμβανόμενον ἐκ τοῦ κατωτέρω mortālīa = ὑπάρχουν δάκρυα διὰ τὰς δυστυχίας τῶν ἀνθρώπων, ὑπάρχουν δηλ. καὶ ἐδῶ ἄνθρωποι ποὺ δακρύζουν διὰ τὰς συμφορὰς τῶν ἄλλων. Συγγενεῖε κατ' ἔννοιαν ἢ ἐφεξῆς πρότασις et mentem mortālīa tangunt = καὶ αἱ τύχαι τῶν θνητῶν (mortālīa) συγκινοῦν (= tangunt) τὴν καρδίαν (= mentem).

463. solve metus (νόησον τὸ corde) = ἀπόβαλε τοὺς φόβους (ἀπὸ τὴν ψυχὴν σου). haec fama = harum rerum fama = τῶν κατορθωμάτων μας ἢ φήμη. tibi dot. ἠθικὴ· ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Ἀχάτην, ὑπονοεῖ δ' ὅμως ἀσφαλῶς καὶ ἑαυτόν.

464. pictūrā inani, ἀφαιρ. ὀργ. = τῇ κενῇ ζωγραφίᾳ. Ὁ δεξιὸς ζωγράφος εἰκονίζων ἀπατᾷ, διότι ἐξεγείρει εἰς τοὺς ἀνθρώπους συναι-

σθήματα καὶ πάθη τοιαῦτα, οἷα θὰ ἐξήγειρον αὐτὰ τὰ πράγματα. *animum pascit* = τὴν ψυχὴν τέρπει. *pasco, pavi, pastum, pascere* = βόσκαω, νέμω, τέρπω.

465. *multa gēmens* = πολλὰ στενάζων. *umēctat* = irrigat = βρέχει *largo flumine* = ἀφθόνῳ ροῇ (δακρύων)· πρβλ. Ὀμ. I, 570 *δέοντο δὲ δάκρυσσι κόλποι καὶ Θ, 522 δάκρυ δ' ἔδευεν ὑπὸ βλεφάροισι παρειάς.*

466 - 493. Εἰς τοὺς στίχους τούτους περιγράφει ὁ ποιητὴς εἰκόνας, αἱ ὁποῖαι εἶναι ἐξωγραφημέναι εἰς τοὺς τοίχους τοῦ ναοῦ καὶ δεικνύουσι ὀκτὴ σκηνὰς ἀπὸ τὸν Τρωικὸν πόλεμον εἰς τέσσαρα ἀντίστοιχα ζεύγη, τὰ ὁποῖα δηλοῦνται διὰ τῶν ἐπιρρημάτων *hac... hac* (στίχ. 467 - 468), *hinc... parte... alia* (469 - 474): ἦτοι νίκην τῶν Τρώων ὑπὸ τὸν Ἐκτορα (1) καὶ τῶν Ἀχαιῶν ὑπὸ τὸν Ἀχιλλέα (1), τὸν φόνον τοῦ Ρῆσου ὑπὸ τοῦ Διομήδους (2) καὶ τὸν φόνον τοῦ Τρωίλου ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως (2), τὴν πρόσσodon τῶν Τρωάδων εἰς τὸν ναὸν τῆς Παλλάδος (3) καὶ τὴν πρόσσodon τοῦ Πριάμου πρὸς τὸν Ἀχιλλέα (3), τὴν ἐπικουρίαν τῶν Αἰθίοπων ὑπὸ τὸν Μέμνονα (4) καὶ τὴν ἐπικουρίαν τῶν Ἀμαζόνων ὑπὸ τὴν Πενθεσίλειαν (4).

466. *Pergāma*: οὕτως ἐκαλεῖτο ἡ ἀκρόπολις τῆς Τροίας, ὅπου οἱ ναοὶ καὶ τὰ ἀνάκτορα τοῦ βασιλέως, συχνὰ δὲ κεῖται ἡ λέξις καὶ ἀντ' αὐτῆς τῆς πόλεως.

467. *uti Grai (Graeci) fugerent... premēret Troiāna iuventus* = πῶς ἔφευγον μὲν οἱ Ἕλληνες, ἐπίεζε δ' αὐτοὺς ἡ Τρωικὴ νεότης.

468. *Phryges, ἐνόησον fugerent*, ἔφευγον μὲν οἱ Φρύγες (Τρῶες), *instāret curru cristātus Achilles* = ἐπήρχετο δὲ ἐναντίον αὐτῶν τῷ ἄρματι ὁ κορυθαίολος Ἀχιλλεύς.

469. *Rhēsi (Rhēsus) = Ρῆσος*: Θραξ βασιλεὺς ἐλθὼν εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων. Περὶ τοῦ θανάτου του καὶ τῆς ἀπαγωγῆς τῶν ἵππων του ὑπὸ τοῦ Διομήδους ἰδὲ Ὀμήρου Ἰλ. K. 334 κ.έ.

470. *tentoria nivēis velis* = σκηνὴ ἐκ λευκῆς ὀθόνης. Σκηναὶ ἐκ λευκῆς ὀθόνης στρατιωτικαὶ ὑπῆρχον κατὰ τοὺς χρόνους τοῦ ποιητοῦ· αἱ σκηναὶ κατὰ τοὺς ἡρωικοὺς χρόνους ἦσαν ἀπὸ πλέγματα σχοίνου καὶ καλάμου. Ἀναχρονισμὸς τοῦ ποιητοῦ. *primo sonno prodita* = κατὰ τὸν πρῶτον ὕπνον (ὅστις εἶναι καὶ βαθύτατος) προδοθεῖσαι. Τὴν

προδοσίαν ἐνήργησεν ὁ Δόλων, ὅστις, διὰ τὰ σωθῆναι, διηγῆθη πρὸς τὸν Διομήδη καὶ τὸν Ὀδυσσεά τὴν ἄφιξιν τοῦ Ρήσου.

471. multa caede = πολλῶ φόνος.

472. ardentis equos avertit in castra : τοὺς θυμοειδεῖς ἵππους ἤλασεν εἰς τὸ στρατόπεδον (τὸ ἐλληνικόν).

473. prius quam gustassent . . bibissent : ἡ Τροία κατὰ τὴν μοῖραν θὰ ἐκυριεύετο, ἐὰν οἱ ἵπποι τοῦ Ρήσου δὲν ἤθελον γευθῆναι χλόην τῆς Τροίας καὶ δὲν ἤθελον πίνει ὕδωρ τοῦ Ξάνθου. gusto = γεύομαι. pabulum - i = χόρτος, χλόη. bibo = πίνω. Xanthus = ὁ Ξάνθος· οὕτως ἐκαλεῖτο ὁ ποταμὸς ὑπὸ τῶν θεῶν, ἐν ᾧ οἱ ἄνθρωποι τὸν ἐκάλουν Σκάμανδρον.

474. Troilus = ὁ Τρωῖλος : ἦτο υἱὸς τοῦ Πριάμου, ἔπεσε δὲ ἐν τῇ μάχῃ πρὸ τῶν ἀγώνων, οὗς διηγεῖται ὁ Ὀμηρὸς εἰς τὴν Ἰλιάδα. Ἐν συμπλοκῇ πρὸς τὸν Ἀχιλλέα ἔχασε τὴν ἀσπίδα (amissis armis) καὶ πληγῶν εἶπεσεν ὑπτίως εἰς τὰ ὀπίσω ἀπὸ τοῦ ἄρματος, τὸ ὁποῖον οὕτως ἐκενώθη (curru haeret inani), ἔχων τοὺς πόδας ἐμπεπλεγμένους εἰς τὰ ἡνία, τὰ ὁποῖα ἐκράτει διὰ τῶν χειρῶν (lora tenens tamen)· ὁ τράχιλος καὶ ἡ κόμη του σύρονται εἰς τὴν γῆν, εἰς τὴν ὁποῖαν χαράσσει γραμμὴν ἢ αἰχμὴν τοῦ δόρατος ἀνεστραμμένου (versa).

475. congressus Achilli = συγκρουσθεὶς πρὸς τὸν Ἀχιλλέα. Ἡ δοτικὴ Achilli ἀντὶ τῆς cum μετ' ἀφαιρ. ἐτέθη ποιητικῶς· ἑλληνισμὸς κατὰ τὸ μάχεσθαι τι. puer atque impar = παῖς καὶ ἄνισος (τῷ Ἀχιλλεῖ)· τὸ δεύτερον εἶναι συνέπεια τοῦ πρώτου.

476. fertur equis = φέρεται ὑπὸ τῶν ἵππων, ὑπὸ τοῦ ἄρματος του.

477. tamen = ὅμως, ἀν καὶ ἦτο δηλ. νεκρός.

478. pulvis inscribitur = ἡ κόνις, ἡ γῆ χαράσσεται. versā hastā = τῷ δόρατι ἀνεστραμμένῳ.

479. non aequae = iniquae = δυσμενοῦς.

480. crinibus passis = μὲ τὰς κόμας λελυμένας. Προσέρχονται λυσικόμοι αἱ Ἰλιάδες εἰς ἔνδειξιν πένθους. pando, pandi, pansum καὶ passum, - ēre = ἀναπετάννυμι, ἀνίημι, λύω. Replumque ferebant = καὶ ἐκόμιζον τὸν πέπλον. Ὁ πέπλος ἦτο παλαιότατον ἔνδυμα τῶν Ἑλληνίδων ἀπὸ εὐρὺ τετράγωνον τεμάχιον ὑφάσματος πεποιημένον τοῦτον ἐφόρου διὰ πορπῶν στερεώνουσαι τὸ ἄνω μέρος. Ὁ πέπλος σὺν τῷ χρόνῳ περιέπεσε εἰς ἀχρηστίαν ἀντικατασταθεὶς ὑπὸ ἄλλου

ἐνδύματος, περιωρίσθη δὲ εἰς τὸ νὰ φανερώνη τὸ ἔνδυμα τῆς Ἀθηναῶν καὶ μάλιστα τὸ κατὰ τὰ Παναθηναῖα μετὰ πομπῆς προσφερόμενον ὑπὸ τῶν γυναικῶν εἰς τὴν Παλλάδα Ἀθηναῶν.

481. suppliciter = ἰκετευτικῶς· ἀνάφερε εἰς τὸ ferebant. tunsae pectora palmis = χτυπῶσαι τὰ στήθη διὰ τῶν χειρῶν, κοπτόμεναι τὰ στήθη. Ἡ λέξις εἶναι ἐλληνίζουσα.

482. diva solo fixos... tenebat = ἡ θεὰ ἀποστρέφουσα τοὺς ὀφθαλμούς της ἐκράτει προσηλωμένους εἰς τὸ ἔδαφος, τ.ἔ., δὲν ἤκουε τὰς ἰκεσίας των. solo dot.

483 - 484. Οἱ στίχοι περιλαμβάνουν τὰ γεγονότα τὰ προηγούμενα τῆς περιγραφομένης σκηνῆς, ὡς τοῦτο γίνεται φανερόν ἀπὸ τὸν ὑπερσ. raptaverat (εἶχεν ἐλκύσει). Ὁ Ὅμηρος ἐν Ἰλ. λέγει ὅτι τὸ πτόμα τοῦ Ἐκτορος εἴλκετο ὑπὸ τοῦ Ἀχιλλέως τρὶς καθ' ἑκάστην πρωΐαν πέραν τοῦ τάφου τοῦ Πατρόκλου. Ὁ Οὐεργίλιος, ὅστις ἀκολουθεῖ διασκευὴν τοῦ μύθου παρ. Εὐριπ. καὶ Ἐννίου, λέγει ὅτι ὁ Πρίαμος ἔρχεται ἰκέτης, ἵνα ἐξαγοράσῃ τὸ πτόμα τοῦ υἱοῦ (exanimum corpus auro vendebat Achilles = τὸ πτόμα χρυσῶ ἐπώλει ὁ Ἀχιλλεύς).

485. dat, δηλ. ὁ Αἰνείας : dat gemitum ingentem = μέγα στενάζει.

486. spolia = τὰ σκῦλα.

487. manus inermis = τὰς χεῖρας ἀόπλους, διότι ὁ Πρίαμος εἶχεν ἔλθει ἰκέτης.

488. Se quoque principibus permixtum agnovit Achivis = ἑαυτὸν δὲ ἐν τοῖς προμάχοις συμπλεκόμενον πρὸς τοὺς Ἀχαιοὺς ἀνεγνώρισεν (ὁ Αἰνείας).

489. Eōas acies et nigri Memnōnis armā = τὰ ἐξ Ἀνατολῆς τάγματα καὶ τοῦ μέλανος Μέμνονος τὰ ὄπλα. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἔφερον ὁ Μέμνων, ὁ υἱὸς τοῦ Τιθωνοῦ καὶ τῆς Ἡοῦς, ἀπὸ τὴν ἀνατολὴν τοὺς μαύρους Αἰθίοπας. Εἰς βοήθειαν τῶν Τρώων ἦλθον καὶ αἱ Ἀμαζόνες ὑπὸ τὴν ἡγεσίαν τῆς Πενθεσιλείας, θυγατρὸς τοῦ Ἄρεως. Αἱ Ἀμαζόνες κατῶκον ἐν Σκυθία παρὰ τὸν Θερμῶδοντα ποταμὸν. ἐπολέμου ἐφιπποὶ φέρουσαι δόρυ, πέλεκυν, μικρὰν ἀσπίδα (πέλτην) ἡμισελήνοειδῆ (lunātis peltis) καὶ χρυσοῦν ζωστήρα, ὃν εἶχον δεδεμένον ὑπὸ τὸν γυμνὸν μαστόν, ἐκ τούτου δὲ τοῦ ζωστήρος ἐξήρτων τὸ τόξον, τὴν φαρέτραν καὶ τὴν σπάθη.

492. subnēctens = subnēxā habens (cingulā) = ἔγουσα, ζω-

στῆρα δεδεμένον. *exsertae mammae* (δοτ. τὸ δὲ ρ. *exsēro* = ἐξείρω, γυμνώνω) = ὑπὸ τὸν γυμνὸν μαστόν.

493. *viris*, δοτ. εἰς τὸ *concurrere* = νὰ συμπλέκεται πρὸς ἄνδρα. *virgo* = παρθένος (οὔσα)· ὁ Ὅμηρος λέγει Ἄμαζόνες ἀντιάνειραι.

Στίχ. 561 - 578

561. *voltum demissa*· ἡ Διδῶ εἶχε τὸ πρόσωπον καταβεβλημένον ἐξ αἰσχύνης, δὲν ἐτόλμα δηλ. νὰ ἀτενίσῃ τοὺς Τρῶας, διότι εἶχεν ἀκούσει ἀπὸ τὸν Ἀχάτην πόσον σκαιῶς καὶ βαρβάρως προσηνέχθησαν πρὸς τοὺς Τρῶας οἱ ὑπήκοοί της. Ἡ σύνταξις ἐλληνίζουσα: τὸ ἦθος τῆς Διδουῆς εὐγενές.

562. *solvite corde metum*, ἀντὶ *solvite corda metu* = ἀπαλλάξτε τὴν καρδίαν ἀπὸ τὸν φόβον = μὴ φοβεῖσθε.

563. *res dura* = *rerum dura condicio*, ἡ δεινὴ κατάσταση. *regni novitas* = τὸ νέον βασιλείον. Ἡ δεινὴ κατάσταση προήρξετο ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὰς ἐπιβουλάς τοῦ ἀδελφοῦ Πυγμαλιῶνος, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπὸ τὴν γειννίασιν τοῦ νέου βασιλείου πρὸς πολεμίους λαούς. Οὕτως ἡ κατάσταση δικαιολογεῖ τὴν σκαιὰν συμπεριφορὰν τῶν ὑπηκόων τῆς Διδουῆς πρὸς τοὺς Τρῶας, δι' ἣν ὅμως ἡ Διδῶ αἰσχύνεται καὶ ἐκ τῆς αἰσχύνης καταβάλλει τὸ πρόσωπον. *talia moliri* = τοιαῦτα νὰ μηχανώμαι (πρὸς ἀσφάλειάν μου).

564. *custode*, κεῖται περιληπτικῶς ἀντὶ *custodibus*.

565. *Aeneadum*, τῶν περὶ τὸν Αἰνεΐαν, δηλ. τῶν Τρώων ἑλληνικὸς τύπος τῆς γεν. πληθυντικῆς Αἰνεΐαδῶν. *nesciat* (ὑποτ. τοῦ *nescio*) = δύναται νὰ ἀγνοῇ.

566. *virtutesque virosque* = τὰ ἀνδραγαθήματα καὶ τοὺς ἄνδρας, ποὺ ἔκαναν αὐτά. Παρήχησις διὰ τοῦ φθόγγου *r. obtusa* τοῦ *obtundo*, - *tūdi*, - *tūsum* καὶ *tunsum*, - *ere* = τύπτω, ἀμβλύνω. *homo obtūsus* = ἀμβλῦς, μωρός, ἡλίθιος ἄνθρωπος.

567 - 568. *adēo* . . *tam*, κεῖνται ἀπολύτως, χωρὶς νὰ ἀκολουθῇ πρότασις συμπερασματικὴ διὰ τοῦ *ut*, ἥτις ὅμως εὐκόλως δύναται νὰ ἐννοηθῇ ἀπὸ τὰ προηγούμενα (*ut Troianōrum factā nesciāmus*). *nec tam aversus Sol* = *nec tam in aversa caeli parte iungit*, ζευγνύει, δηλ. ἐζευγμένους ἐλάυνει (*iunctos ducit*), ὅταν δηλ. κατὰ τὴν ἀνατολὴν βαίῃ διὰ τοῦ οὐρανοῦ. *Tyria ab urbe*, ἀπὸ τῆς Καρχηδόνας. Ἡ ἔννοια: Ἄν ἐγμῶς τόσον ἀναίσθητοι εἰς τὰς συμφορὰς σας οὐδὲ

κεῖται ἡ χώρα μας τόσον μακρὰν ἀπὸ τὴν πορείαν τοῦ ἡλίου : ἔξω ἀπὸ τὰς οἰκουμένης χώρας, ὥστε νὰ μὴ γνωρίζωμεν τὰ κατορθώματά σας.

569. Hesperiam, τὴν Ἰταλίαν, ἥτις εἰς τὸν αὐτὸν στίχον καλεῖται Saturnia arva = Saturnia tellus, ἀπὸ τὸν ἀρχαῖον ἐθνικὸν θεὸν τῶν Ἰταλῶν Saturnum, ὅστις ὕστερον ἐταυτίσθη πρὸς τὸν ἑλληγ. Κρόνον.

570. Erycis finis, ποιητικῶς οὕτως ὀνομάζει τὴν Σικελίαν ἀπὸ τὸ ὄρος Ἐρυκα, ἐφ' οὗ ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀφροδίτης (Venus Erycina). optatis = ἐκλέγετε.

571. auxilio, ἀφαιρετικὴ συναπτά μετὰ τοῦ tutos opibus, διὰ τῶν ἀναγκαίων χρηματικῶν μέσων. iuvabo, μέλλων τοῦ iuvo = βοηθῶ· ἡ πρότασις συνδέεται πρὸς τὸ dimittam, ἐν ᾧ χρονικῶς προηγεῖται.

572. voltis et = ἐὰν δὲ πάλιν θέλετε. Ἡ ἐρωτηματικὴ πρότασις vultis... considere ἴσα δύναται πρὸς ὑποθετικὴν (si voltis κλπ.), ἥς ἀπόδοσις εἶναι τό : urbem... vestra est. mecum pariter = mecum simul, mecum una = ὁμοῦ μετ' ἐμοῦ.

573. urbem quam statuo... est, ἀντίστροφος ἔλξις. Πλήρης ἡ φράσις ἔχει ὧδε : urbem quam statuo, (haec) vestra est. statuo = ἰδρῶω. subducite navis = ἀνελεύσατε τὰς ναυς.

574. Tros Tyrisque, περιληπτικὰ = Τρῶες καὶ Τύριοι. nullo discrimine = ἄνευ οὐδεμιᾶς διακρίσεως. mihi agetur = a me regetur, tractabitur, habebitur = θὰ διευθύνεται ὑπ' ἐμοῦ.

585. Noto compulsus eodem. Τὸ Noto ποιητικῶς ἀντὶ τοῦ vento. eodem, δηλ. quo vos compulsi estis. compulsus = ὄσθεις = ὑπὸ τοῦ αὐτοῦ ἀνέμου, ὑφ' οὗ σεῖς ἐώσθητε, ὄσθεις.

576. adforet = adesset· ἡ εὐχὴ δὲν εἶναι ἀνεκπλήρωτος ἐδῶ, ὡς φανερόνουν τὰ ἐπόμενα. certos = ἀνθρώπους πιστούς.

578. si errat = διὰ τὴν περίπτωσιν καθ' ἣν πλανᾶται. si quibus silvis quibus, ἀόριστος ἀντωνυμία = ἐὰν κάπου εἰς τὰ δάση. Τὸ urbibus καθόλου περὶ πόλεων κατοικημένων κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ silvis.

Στίχ. 13 - 20

13. *Fracti bello = defessi bello = καταπεπονημένοι* ἐκ τοῦ πολέμου. *fatis = calamitatibus = ὑπὸ τῶν συμφορῶν*. *repulsi = ἀποκρουσθέντες* δηλ. ἀπὸ τοῦ νὰ ἐκπορθήσουν τὴν Τροίαν. *ductores Danaum (= Danaorum) = οἱ ἡγεμόνες τῶν Δαναῶν*.

14. *tot annis = τσοῦτων ἐτῶν, ἤτοι δέκα*. *labentibus annis* ἀφαιρ. ἀπόλυτος, ἥτις δηλοῖ τὴν αἰτίαν καὶ κεῖται κατ' ἐνεστῶτα καὶ οὐχὶ παρακ. (*lapsis*), διότι εἰσέτι οἱ Δαναοὶ κατεπονοῦντο εἰς τὰς πρὸς ἄλλωσιν τῆς Τροίας ἀποπείρας, τέλος δ' ἀπελπίσαντες κατέφυγον εἰς δόλον.

15. *instar montis = ad montis magnitudinem = εἰς τὸ μέγεθος ὄρους*. *divina Palladis arte = arte deae Palladis = μηχαναῖσι Παλλάδος* (ὡς λέγει ὁ Εὐριπίδης ἐν Τρωάσιν) ἡ θεὰ τῆς σοφίας Παλλὰς ἔκαμε τὸ σχέδιον, κατεσκευάσαε δ' ὁ Ἐπειὸς ('Ὀμ. α 493 ἔππον, τὸν Ἐπειὸς ἐποίησε σὺν Ἀθήνῃ).

16. *aedificant = κατασκευάζουσι*. Τοῦτο πλατύτερον ἐξηγεῖται διὰ τῶν *sectaque intēxunt (= texunt abiēte costas)*. *secta abiēte*, ἀφαιρ. τῆς ὕλης = ἐκ κεκομμένης ἐλάτης, ἤτοι ἀπὸ ἐλατίνας σανίδας. Τὸ *abiete* ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. *intēxunt costas = συναρμόττουν τὰς πλευράς*.

17. *votum*, παθητ. παρακ. ἀπαρεμφ. ὑπονοητέον τὸ *eum esse simulant = προσποιοῦνται*, ἤτοι λόγον ψευδῆ διαδίδουν ὅτι οὗτος (ὁ ἵππος) ἀφιέρωθη τῇ Ἀθηνᾷ. *pro reditu = ὑπὲρ (αἰσίας) ἐπανόδου*. Τὸ ρῆμα *novēo, novī, votum, - ēre = εὐχομαι, ἀφιερώνω, ἀνατίθημι*. *fama = eius fama, eius voti fama = ἡ φήμη περὶ τούτου τοῦ ἀναθήματος*. *vagor = πλανῶμαι*. *huc = ἐνταῦθα* ἐπεξηγεῖται ἀκριβεστέρον διὰ τοῦ στίχ. 19 *caeco latēri = ἐν τῷ σκοτεινῷ πλευρῷ*.

18. *delēcta virum (= viorum) corpōra = delectos viros = ἐκλεκτοὺς ἀνδρας*. *sortiti = κληρώσαντες*. *furtim = λάθρα*.

19. *inclūdo* = ἐγκλείω. *penitus*, διορίζει τὸ *complēt· complēo* β' συζ. ὁμαλ. = πληρῶ. *cavernas uterumque*, ἐν διὰ δυοῖν : *cavernas uteri* = τὰ κοιλώματα τῆς κοιλίας (τοῦ ἵππου). *uterus*, - *i*, θηλ. = ἡ κοιλία.

20. *armato milite*, περιληπτικὸν ἀντὶ *armātis militibus* = ὡπλισμένων στρατιωτῶν.

Στίχ. 40 - 56

40. *ibi*, χρον. = τότε, ὅτε δηλ. εὐρίσκοντο ἐν ἀπορίᾳ τί νὰ πράξουν. *ante omnis*, ἐπιτείνει τὸ *primus* = πάντων πρώτιστος. *magna comitānte caterva* = μεγάλου ἀκολουθοῦντος πλήθους. Πολλοὶ ἀκολουθοῦν τὸν Λαοκόοντα, ὅστις ἦτο ἐκ τῶν ἡγεμόνων τῶν Τρώων καὶ ἀδελφὸς τοῦ Ἀγχίσου. *decurro*, - *cūcurri* καὶ - *curri*, - *cursum*, - *ēre* = κατατρέχω, καταθέω, καταφέρωμαι.

41. *ardens*, δηλ. *irā* = καιόμενος ὀργῆ. *summa ab arce* = ἀπὸ τῆς κορυφῆς τῆς ἀκροπόλεως (Περγάμου) ἀπὸ ἐκεῖ ἠδύνατο νὰ κατοπτεύσῃ τὴν παραλίαν καὶ τὴν θάλασσαν.

42. *et procul*, ἐννόησον τὸ *dixit*, ὅπερ παραλείπεται, ἵνα δειχθῇ τοῦ Λαοκόοντος ἡ σπουδὴ· παράλειψιν ἔχομεν καὶ εἰς τὴν ἐφεξῆς πρότασιν : *quae insaniam* (= ποία ἀφροσύνη), ὅπου ἐννοεῖται τὸ *est*. Αἱ παραλείψεις αὗται ὡς καὶ αἱ ἀλλεπάλληλοι ἐρωτήσεις ὑποδηλοῦν τὴν ταραχὴν τοῦ Λαοκόοντος.

43. *avectos*, παρακ. παθητ. ἀπαρεμφ. κατὰ παράλειψιν τοῦ *esse* *avectos* (*esse*), ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *creditis* : ὅτι ἀπέπλευσαν οἱ ἐχθροὶ πιστεύετε ; ἡ ἐρώτησις ἰσοδυναμεῖ πρὸς ἔντονον ἀπαγόρευσιν : *ne credite* = μὴ πιστεύετε.

44. Τὸ ἀπαρέμφ. *carere* ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *putatis*. *carēo* = στεροῦμαι. *dolus* - *i* = δόλος. *sic notus Ulixes* ? = οὕτω (= τόσον ὀλίγον) γνωστὸς εἶναι ὁ Ὀδυσσεύς ;

45. *hoc ligno* = εἰς τοῦτο τὸ ξύλον, εἰς τοῦτον τὸν ξύλινον ἵππον. *occūltor* = κρύπτομαι.

46. *haec machina* = αὕτη ἡ μηχανή· ὁ ποιητὴς ἔχει πρὸ ὀφθαλμῶν τὴν γνωστὴν εἰς τοὺς Ρωμαίους πολιορκητικὴν μηχανήν, ἣτις ὑπερέτεχε τῶν τειχῶν τῆς πολιορκουμένης πόλεως, ἐξ ἧς ἠδύναντο οἱ ἐχθροὶ νὰ κατοπτεύουν καὶ νὰ πηδοῦν κάτω εἰς τὰ τεῖχη καὶ ἀπ' ἐκεῖ εἰς τὴν πόλιν. *fabricata est* = κατεσκευάσθη. *inspectura* = *ventura*,

μέλλ. μετοχ. = μέλλουσα να κατοπτεύση και μέλλουσα να ἐπέλθῃ. urbī, δοτ. = in urbem = ἐναντίον τῆς πόλεως.

48. alīquis = alius quis = ἄλλος τις. error - ōris = δόλος (δε εἰς πλάνην και ἀπάτην ἄγει).

49. et = et etiā = προσέτι και. dona δηλ. τοῖς θεοῖς. Οὗτος ὁ στίχος παροιμιώδης.

50. validis ingentem viribus hastam : σημειώσον τὴν θέσιν τῶν ἐπιθέτων ἀντιστοίχως πρὸς τὰ οὐσιαστικά. validis - viribus (παρήχησις) = magnis viribus. ingens hasta = ὑπεμέγεθες δόρυ. in latus : τοῦτο προσδιορίζεται ἀκριβέστερον διὰ τῶν in feri curvam compagibus alvum, ὧν ἡ σειρά ἔχει ὧδε : in alvum feri (= equi) curvam compagibus (= curva compāge lignoron contextam) = εἰς τὴν κοιλίαν τοῦ ἵππου ἐκ τῆς κυρτῆς προσαρμογῆς τῶν ξύλων κατασκευασθεῖσαν.

52. contorsit : τὸ ρῆμα contorquēo, - rsi, - rtum, - ěre = συστρέφω, τινάσσω. stetit = ἔστη ἐμπαγέν. utēro recūso = τῆς κοιλίας ἀνασεισθείσης (τὸ ρῆμα recutio, - ussi, ussum, - ěre).

53. insōno, - ui, - āre = ἐνηχῶ, ἀνηχῶ. insonuēre cavae = insonuēre quid cavum = κοῖλον ἤχησαν. Τὸ cavae ληπτέον ὡς κατηγορούμενον τοῦ cavernae (= τὰ κοιλώματα).

54. Ἡ τοῦ λόγου πλοκὴ ἔχει ὧδε : si fata deum (= deorum) non laeva (= contraria) fuissent, si mens (δηλ. nostra) non laeva (= stulta = μωρὰ) fuisset. fata deum = ἡ βούλησις τῶν θεῶν, αἱ ἐκ τῶν θεῶν ἀνάγκαι, ὡς λέγει εἰς τὰς Φοινίσσας ὁ Εὐριπίδης.

55. impulērat, ὀριστ. ἀντὶ ὑποτακτ. impulisset, ἐπὶ ἀποδόσεως εἰς ὑπόθεσιν μὴ ἀληθῆ. foedāre = lacerare = διασπᾶν και διαλύειν τι τεχνικῶς κατεσκευασμένον, ὅπως ἐδῶ τὸν ἀφιερωμένον ἵππον.

56. manēres (και τοῦ Πριάμου [σύ], ἡ ὑψηλὴ ἀκρόπολις, θὰ ἔμενες) ἀποστρέφεται εἰς τὴν ἀκρόπολιν και λέγει ταῦτα (σχῆμα ἀποστροφῆς). Σημειώσον τὴν ἀλλαγὴν τοῦ προσώπου ἀποτόμως γενομένην μετὰ τὸ προηγηθῆν Troiāque nunc stāret· ἡ τοιαύτη ἀλλαγὴ πολλὴν ἐνέχει περιπάθειαν.

Στίχ. 199 - 233

199. Hic = tum. aliud, κεῖται ἀντὶ οὐσιαστικοῦ = ἄλλο τι γεγονός. maius = μεῖζον. multo, συναπτόεν τῷ magis tremendum = πολὺ περισσότερον φοβερόν.

200. obicītur, ἐνεστώς τοῦ obicior (ob - jacio) = προβάλλει, ἐμφανίζεται. improvīda = nihil providentiā, necopinantia = οὐδὲν προβλέποντα, μὴ προσδοκῶντα.

201. ductus sorte = λαχῶν κλήρω, κληρωθεῖς· ἐκληρώθη ἱερεὺς ὁ Λαοκόων, ἵνα τελέσῃ τὴν θυσίαν, τὴν ὁποίαν οἱ Τρῶες ἀπεφάσισαν νὰ προσφέρουν εἰς τὸν Ποσειδῶνα ἐξ εὐγνωμοσύνης διὰ τὴν ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν σωτηρίαν των. Neptūno, δοτ. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ ἱερεὺς τοῦ Ποσειδῶνος εἶχε καταπετρωθῆ ὑπὸ τοῦ λαοῦ ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τοῦ πολέμου, ὡς μὴ δυνηθεῖς νὰ ἀποτρέψῃ διὰ τῶν ἱερασιῶν του τὴν ἀποβίβασιν τῶν Ἑλλήνων.

202. taurum macto = ταῦρον ἱερεύω, σφάττω, θυσιάζω, sollēnnis ad aras = ἐπὶ τῶν νενομισμένων βωμῶν, δηλ. ἐφ' ὧν ἐτελοῦντο κατ' ἔτος αἱ νενομισμέναι θυσίαι.

203 - 204. gemīni... immensis orbībus angues = δύο ὄφεις μὲ ὑπερμεγέθεις ἐλιγμούς. per alta = διὰ τοῦ πελάγους. Tò alta ὡς οὐσιαστ. λαμβάνει καὶ ἐπιθετ. διορισμὸν τὸ tranquilla : tranquillus = ἡσυχος, γαλήνιος (ἡ γαλήνιος θάλασσα κάμνει τοὺς ὄφεις νὰ φαίνονται). horresco, horruī, - ēre = φρίττω. refērens = ἀναφέρων, διηγούμενος.

205. incumbunt = ἐπισκῆπτουν. Tò ρῆμα εἰκονίζει τὸ βάρος καὶ τὸν πελώριον ὄγκον τῶν ὄφεων. pariter = ἅμα, συγχρόνως, δι' ἴσης προσπαθείας· οἱ δράκοντες οὗτοι ἀποτελοῦν ζεῦγος σπεύδοντες οὕτως ἠνωμένοι.

206. arrecta = ἠνωρθωμένα (τὰ στήθη). iubae = οἱ λόφοι· ἀπὸ πολλοὺς ἐπιστεύετο ὅτι φέρουν οἱ ὄφεις λόφον.

207. Tò ἐπίθετον sanguinēae τὸ ἀναφερόμενον εἰς τὸ iubae μεταφράζει τὸ παρ' Ὀμήρω B, 308 δράκων ἐπὶ νῶτα δαφονός. supērant undas = ὑπερέχουσι τῆς θαλάσσης. pars cetēra = τὸ ἕτερον μέρος τοῦ σώματος.

208. pone legit pontum = ὀπισθεν ἐπιψάυει τῆς θαλάσσης. sinuatque = καὶ κολπώνει· κατὰ παράταξιν ἀντὶ μετοχῆς sinūans. immensa terga = τὰ ὑπερμεγέθη νῶτα. volumīne = δι' ἐλιγμῶν.

209. fit sonitus spumante salo (σημείωσον τὴν παρήχησιν) = γίνεται βοή, ἤχος, πάταγος, ἀπὸ τοῦ ἀφρίζον σάλευμα (τῆς θαλάσσης). Ἡ προσέγγις τῶν ὄψεων γίνεται αἰσθητὴ ἀπὸ τὸν ἀκούομενον πάταγον. arva = litōra.

210. ardentisque oculos suffecti sanguine et igni = τοὺς λάμποντας ὀφθαλμοὺς ἔχοντες ὑφαίμους καὶ πυρῶδεις. sufficio = ὑποκάτω τίθημι τι. oculos suffecti : ἡ σύνταξις τῆς αἰτίας. (oculos) μετὰ ῥήματος παθητ. ἡ μέσης διαθέσεως (suffecti) εἶναι ἐλληνίζουσα.

211. lambebant = ἔλειχον (οἱ ὄφεις). sibila ora = τὰ συρίττοντα στόματα. linguis vibrantibus = διὰ τῶν ταχέως πολλομένων γλωσσῶν. Σημείωσον τὴν ἡχητικὴν τοῦ στίχου.

212. diffugimus = φεύγομεν ἐδῶ καὶ ἐκεῖ, διασκορπιζόμεθα. exsanguis = ὠχροὶ ἐκ τοῦ φόβου. pallidi = κίτρινοι, ὠχροί. semianimi = ἡμιθανεῖς. Τὸ exsanguis τίθεται ἐπὶ τῶν μεγάλῳ φόβῳ κατεχομένων. visu = ἀφαιρ. τῆς αἰτίας, ἐκ τῆς θέας, ἐπὶ τῇ θέᾳ. agmine certo = πορεία σταθερᾶ (τεινούση εἰς βέβαιον σκοπὸν).

214. serpens urerque amplexus = ἑκάτερος τῶν ὄψεων περιβαλὼν. natōrum corpōra = natos = τοὺς παῖδας, τοὺς υἱούς.

215. implicat = περιελίσσεται. Τὸ implicare εἶναι ἴδιον ἐπὶ τῶν ὄψεων. miseros artus = miserorum artus = τῶν δυστυχῶν τὰ μέλη. depascitur = ἐπινέμεται, κατεσθίει, ἀντὶ τοῦ mordet (δάκνει). Τὸ depasci λέγεται ἐπὶ τοῦ καταβροχθίζοντος ἢ κατασπαράττοντος. Οἱ ποιηταὶ λέγουν καὶ morsu lacerare, consumere.

216. ipsum = αὐτὸν δὲ (τὸν πατέρα), ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς υἱούς. post = ἔπειτα. auxilio (δοτ. τοῦ σκοποῦ) = πρὸς βοήθειαν. subeuntem = ἐρχόμενον.

217. corripio = συναρπάζω. spira - ac = σπεῖρα. ligo = δένω, περιβάλλω.

218. medium = medium corpus bis collo squamea terga : τὸ ἐξῆς τῶν λέξεων : bis circumdati collo squamea terga = δις περιβαλόντες τῷ τραχήλῳ (τοῦ Λαοκρόντος) τὰ φολιδωτὰ νῶτα. Ἐν τῷ circum terga dati ἔγινε τμησις. Τὸ collo δοτ. εἰς τὸ circumdati.

219. sup̄erant capite, δηλ. suo, ὑπερέχουσι κατὰ τὴν ἑαυτῶν κεφαλὴν. capite περιληπτικὸς ἐνικός : ὁ ἐνικός capite ἀντὶ capitibus δηλοῖ ὅτι αἱ κεφαλαὶ τῶν δύο ὄψεων οὕτω πλησίον ἀλλήλων ἦσαν, ὥστε νὰ φαίνωνται ὡς μία. Τοσοῦτον μεγάλοι ἦσαν οἱ ὄφεις, ὥστε δις

περιζώσαντες τὴν ὄσφυν τοῦ ἀνδρὸς (bis medium amplexi), δις δὲ καὶ τὸν τράχηλον, ὑπερεῖχον ἔτι.

220 - 222. simul... simul = ἅμα μὲν... ἅμα δέ. divello, - elli, - ūsum, - ěre = διασχίζω, διαλύω, διασπῶ, διαρρηγνύω. tendo, tetendi, tensum καὶ tentum, - ěre = τείνω, ἐντείνω, σπεύδω, προσπαθῶ. nodos = τὰ δεσμά, ἃ ἐν στίχ. 217 ὠνόμασε spiras. perfūsus = κατακεχυμένος, βεβαμμένος. vittas = τὰ στέμματα = ἔχων βεβαμμένα τὰ στέμματα. sanīe atroque venēno = σιάλω καὶ μέλανι (= θανατηφόρῳ) ἰῶ (τῶν ὄψεων)· ἰχώρ ἀπέρρεεν ἀπὸ τὰ δῆγματα τῶν ὄψεων, ὥστε καὶ τὰ στέμματα τὰ ἱερατικὰ διεβρέχοντο.

223. qualis mugitus (ἐννόησον tollit) taurus cum fugit· πρὸς τὸ πρᾶγμα ἀρμόζει καὶ ὁ σπονδειακὸς ρυθμὸς τοῦ στίχου· πρβλ. Ὅμ. Υ, 403 : αὐτὰρ ὁ θυμὸν ἤρυγεν, ὡς ὅτε ταῦρος ἤρυγεν. saucius = τετραυματισμένος.

224. et... excussit, παρατακτικὴ σύνταξις ἀντὶ τῆς καθ' ὑπόταξιν excussa incerta secūri = ἐκτινάξας τὸν ἀστοχήσαντα πέλεκυν. Σημείωσον ὅτι αἱ κραυγαὶ τοῦ Λαοκ. δὲν παραβάλλονται πρὸς τοὺς μυκηθμοὺς οἰουδήποτε ταύρου, ἀλλὰ τοῦ προωρισμένου πρὸς θυσίαν, διὰ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Κακὸς οἰωνὸς ἦτο, ἂν τὸ θῦμα διέφρευεν ἐκ τοῦ βωμοῦ ἢ ἂν πληττόμενον ἐμυκᾶτο. Ὁ μῦθος τοῦ Λαοκόοντος ἔγινε περίφημος ἀπὸ ὠραῖον γλυπτὸν σύμπλεγμα παριστῶν τὸν ἀγῶνα τῶν τριῶν θυμάτων πρὸς τοὺς ὄφεις, ἀνευρεθὲν τῷ 1506 ἐν Ρώμῃ καὶ κατατεθὲν ἐν τῷ Βατικανῷ. Ὡς ἰδέα καὶ ἐκτέλεισις εἶναι τοῦτο ἐκ τῶν ἀρίστων ἔργων τῆς ἀρχαίας τέχνης. Τὸ ἔργον ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλινίου εἰς τοὺς ἐκ Ρόδου Ἀγῆσανδρον, Πολύδωρον καὶ Ἀθηνόδωρον. Ζήτημα ὅμως εἶναι ἂν οἱ καλλιτέχναι οὗτοι ἔζησαν πρὸ ἢ μετὰ τὸν Οὐεργίλιον καὶ ἂν ἐπομένως εἶχον ὑπ' ὄψει τὴν περιγραφὴν τῆς Αἰνειάδος. Ἡ διαφορὰ δὲ τῆς ποιητικῆς περιγραφῆς τοῦ θανάτου τοῦ Λ. καὶ τῶν τέκνων του καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς αὐτῆς παραστάσεως εἰς τὸ σύμπλεγμα τοῦτο ἀποτελεῖ τὴν βάσιν τοῦ περιφήμου ἔργου τοῦ Γερμανοῦ ποιητοῦ, λογοτέχνου καὶ κριτικοῦ Λέσσινγκ ὑπὸ τὸν τίτλον « Λαοκῶν ἢ περὶ τῶν ὀρίων τῶν εἰκαστικῶν τεχνῶν καὶ τῆς ποιήσεως », ὅπερ, μεταφρασθὲν εἰς τὴν ἑλληνικὴν ὑπὸ Α. Προβελεγγίου, ἐξεδόθη εἰς τὴν Βιβλιοθήκην Μαρσαλῆ.

225. at = autem = δέ. delūbra ad summa = πρὸς τὸν ναὸν (τῆς Ἀθηνᾶς), ὅστις ἔκειτο ἐν τῇ ἀκροπόλει, ἐν πόλει ἄκρῃ, ὡς λέγει

ὁ "Ομηρος Z, 297 (αἱ δ' ὅτε νηὸν ἔκανον Ἀθήνης ἐν πόλει ἄκρη).
lapsu, ἀφαιρ. τοῦ lapsus = ὀλίσθησις· lapsu diffugiunt = labuntur,
serpunt· δηλοῦνται τὸ εἶδος τῆς κινήσεως τὸ ἰδιάζον εἰς τοὺς ὄψεις.

226. saevae = irātae. Tritōnis - ἰdis = ἡ Τριτωνίς, Τριτογένεια
'Αθηνᾶ.

227. deae, δηλ. τοῦ ἀγάλματος τῆς θεᾶς. Γνωστὸν εἶναι πῶς εἰκο-
νίζετο ἡ 'Αθηνᾶ. teguntur, ρῆμα μέσον αὐτοπαθές = tegunt se.

228. tremefacta pectorā = τρέμοντα (ἐξ ἱεροῦ φόβου) στήθη.
'Αρχικῶς ἦτο ἀπλοῦς φόβος· τώρα ἐπακολουθεῖ συναίσθημα ἰσχυρότε-
ρον, τὸ τοῦ ἱεροῦ τρόμου (novus pavor), ἀφ' οὗ οἱ Τρῶες κατενόησαν
ὅτι οἱ δράκοντες ἐκεῖνοι εἶχον πεμφθῆ ὑπὸ τῆς ὀργισμένης 'Αθηνᾶς.

229. insinūal, ἄνευ τοῦ se = εἰσδύεται, ὑπεισέρχεται. cunctis,
πτῶσις δοτική. expendisse scelus = poenas scelēris persolvisse =
ὅτι ἔδωκεν δίκην ἀσεβείας. scelus εἶναι ἡ πρὸς τὸν ἵππον, δῶρον τῆς
'Αθηνᾶς, ἀσέβεια τοῦ Λαοκόοντος. merentem = ἄξιον ὄντα (τῆς ποι-
νῆς), ἐπαξίως.

230 - 231. qui laeserit... intorserit : αἱ ἀναφορικαὶ αὗται προτά-
σεις εἶναι αἰτιολογικαί : ὅς (διότι οὗτος) ἐλυμήνατο... καὶ ἐτίναξεν.
sacrum robur = equum sacrum e robore factum, δηλ. τὸν Δούρειον
ἵππον, ὅστις ἀφιερωμένος τῇ θεᾷ λέγεται sacer. cuspide = τῇ αἰχμῇ.
tergo, δοτικὴ ἀντὶ τοῦ corpōri ἢ latēri = in corpus, in latus.

232. ducendum... oranda, ἐνν. esse, γερονδιῖβα ἐκ τοῦ conclā-
mant ἐξαρθώμενα. Τὸ oranda = exoranda, placanda. ad sedes, δηλ.
deae, ἦτοι templum, simulacrūm = τὸ εἶδωλον. conclāmant = om-
nes uno ore clamant = βοῶσιν (οἱ πρὶν διάφορα φρονοῦντες νῦν μιᾷ
φωνῇ κραυγάζουν ὅτι πρέπει νὰ ἐξιλεώσουν τὴν θεάν).

Στίχ. 268 - 297

268. prima quies = primus somnus = ὁ πρῶτος ὕπνος. morta-
libus aegris = δειλοῖς βροτοῖς ("Ομηρος), κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς
μάκαρας θεούς.

269. incipit, τοῦ incipio = ἀρχίζει. dono, ἀφαιρ. ὀργ.· divum =
deorum. serpit = ἔρπει. Τὸ ρῆμα serpo λέγεται ἐπὶ ἐρπετῶν καὶ ὕπνου
λεληθότως εἰς τὰ μέλη κεχυμένου : serpo, - psi, - ptum, - ěre = ἔρπω,
ὀλισθαίνω, βραδέως κινῶμαι.

270. ecce = ιδού.

270 - 272. Ἡ σειρὰ τοῦ λόγου ἔχει ὧδε : *maestissimus Hector, raptatus bigis (διὰ τῆς ξυνωρίδος τοῦ Ἀχιλλέως) aterque cruento pulvère perque pedes traiectus lora tumentis, ut quondam visus est adesse mihi largosque effundere fletis. Eius tὴν πρότασιν ut quondam θὰ ἐννοηθῆ ἄλλοις : visus erat raptatus = ὡς ποτε τὸν εἶδον ἐλκυσθέντα.*

273. *traiectus lora, ἡ σύνταξις ἐλληνίζουσα ἀντὶ τοῦ traiectis per pedes tumentis loris ἢ habens per pedes tumentis lora traiecta. Ὁ ποιητῆς λέγων pedes tumentis (οἰδαλέους) ἔχει πρὸ ὀφθαλῶν τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν ὁ Ἀχιλλεύς εἴλκυσε τὸν Ἑκτορα ἐπὶ ζῶντα προσδέσας εἰς τὸ ἄρμα. Ἐὰν ὁ Ἑκτωρ ἦτο νεκρός, ὡς λέγει ὁ Ὀμηρος, δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ γίνουσι οἱ πόδες του οἰδαλέοι.*

274. *hei mihi = ἰὼ μοι· ἀνακράζει παραβάλλον τὴν παλαιὰν πρὸς τὴν παροῦσαν κατάστασιν. quantum mutatus ab illo = quantum diversus ab illo, mutatione facta = πόσον διάφορος ἐκείνου, μεταβολῆς γενομένης.*

275. *qui = qualis = οἷος. redit : ἐνεστῶς τοῦ redire· ὁ ἐνεστῶς εἶναι ἱστορικὸς εἰς πρότασιν ἀναφορ., ἵνα δηλωθῆ παρελθὼν γεγονός, οὗ ἡ μνήμη διατηρεῖται ἀκόμη ζωηρὰ εἰς τὴν ψυχὴν· exuviae - arum = τὰ σκῦλα. exuvias indutus Achilli = ἐνδεδυμένος τὰ ὅπλα τοῦ Ἀχιλλέως. Ταῦτα ἐσυλήθησαν ἀπὸ τὸν νεκρὸν τοῦ Πατρόκλου.*

276. *puppibus, δοτ. = in puppes. Τὸν παρὰ τὰς ναῦς ἀγῶνα τῶν Ἀχαιῶν περιγράφει ὁ Ὀμηρος ἐν P. πρβλ. καὶ Π, 122 : τοὶ δ' ἔμβαλον ἀκάματον πῦρ νηὶ θοῇ· Ἑκτωρ δὲ πρύμνης νεὸς ἤψατο ποντοπόροιο· ὅτε νῆας ἐνέπρησε πυρὶ κηλέω.*

277 - 279. *squalentem barbam gerens, ἐπεξηγεῖ τὸ quantum mutatus. Σημείωσον τὴν ἐναλλαγὴν εἰκόνων δόξης καὶ ἀθλιότητος τοῦ Ἑκτορος. squalens = ἀύχμῳ. barba - ae = γένειον, πώγων. squalens barba = ἀύχμηρὸν γένειον. concretos sanguine crines = πηκτὴν αἵματι τὴν κόμην. vulnera = τὰ τραύματα, ἃ ἔλαβεν ὁ Ἑκτωρ συρόμενος περὶ τὰ τεῖχη· Ὀμ. X, 371 οὐδ' ἄρα οἱ τις ἀνουητὴ γε παρέστη καὶ 375 ὧς ἄρα τις εἶπεςκε καὶ οὐτήσασκε παραστάς. ultro, συναψὼν πρὸς τὸ compellere, ἐδόκουν (vidēbar, δηλ. mihi) πρότερος προσαγορεύειν. ultro, ἐπίρρ. = αὐτοθελεί, ἐκουσίως. flens ipse = κλαίων καὶ ἐγὼ αὐτός, ὅπως δηλ. ὁ Ἑκτωρ (271 effundere fletus). exprōmo = ἐξάγω.*

281. lux = salus, ὡς ὁ Ὅμηρος τὴν σωτηρίαν λέγει φῶς. Teucrum = Teucrorum = Τρώων.

283. expectāte, κλητικὴ καθ' ἑλξιν πρὸς τὴν κλητικὴν Hector ἀντὶ ὀνομαστ. expectātus.

285. ut = πῶς (μὲ τί συναισθήματα ἀνάμεικτα ἀπὸ χαρὰν καὶ λύπην). aspiciūmus te = σὲ παρατηροῦμεν. defessi (cladibus) = ἀποκαμώντες ἀπὸ τὰς συμφορὰς.

286. foedo = αἰσχύνω τι, λωβῶμαί τι. ille nihil, ἐνν. respondet. nec me... morātur = οὐδὲ κατέχει με ἐρωτῶντα μάταια (vana quaerentem), δηλ. δὲν δίδει προσοχὴν εἰς τὰς ματαίας ἐρωτήσεις μου.

289. fuge = φεῦγε. Ὁ Οὐεργίλιος παριστῶν τὸν Ἔκτορα πρὸς τρέποντα τὸν Αἰνεΐαν νὰ φύγη ζητεῖ νὰ δικαιολογήσῃ τὴν φυγὴν τούτου. erīpe te = ἐξάρπασον σεαυτὸν. his flammis : λέγων δεικνύει μὲ τὸν δάκτυλον τὰς φλόγας.

290. ruit alto a culmine· ὁ Ὅμηρος λέγει : ὤλετο πᾶσα κατ' ἄκρης Ἴλιος αἰπεινή.

291. sat... datum, ἀρκετὰ ἐπράχθησαν, ἀρκετοὶ ἀγῶνες ἔγιναν ὑπὲρ τῆς πατρίδος καὶ τοῦ Πριάμου.

292. hac = τῆδε = τῇ ἐμῇ. etiam = βεβαίως.

293. sacra, ἐνν. τὸ sua ἀπὸ τὸ ἐπόμενον suos· sacra δὲ εἶναι τὰ ἐν στίχ. 296 - 297 ἀναφερόμενα vittas (στέμματα), Vestam = τὴν Ἑστίαν καὶ ignem (τὸ πῦρ). penates εἶναι οἱ penātes publici, οἱ ἐφέστιοι θεοί, προστάται τῆς ὅλης πόλεως, ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς penates privātos (domesticos), τοὺς προστάτας παντὸς οἴκου. Ῥωμαϊκὰ νομίματα εἰκονίζουσι Ἑστίαν κρατοῦσαν τὸ Τρωικὸν Παλλάδιον.

294. comītes fatorum = ἀκολούθους τῶν πεπρωμένων, τῶν περιπετειῶν καὶ περιπλανήσεων, πού ὤρισεν εἰς σὲ ἡ εἰμαρμένη.

295. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου ἔχει ὧδε : quae (moenia) ponto pererrato statūes magna. ponto pererrato = κατόπιν μακρῶν ἐν τῷ πόντῳ περιπλανήσεων. statuo = ἰδρῶ. magna = ἐνδοξα.

296. sic ait et... effert = ταῦτα λέγει καὶ ἐξάγει· ἡ σύνταξις κατὰ παράταξιν ἀντὶ : ταῦτα λέγων ἐξάγει.

297. effert, κατὰ βραχυλογίαν εἰρημένον ἀντὶ τοῦ : per somnum mihi, vidētur efferre. Ἡ λατρεία τῆς Ἑστίας ἀπῆται στέμματα (vittas) καὶ πῦρ αἰώνιον (ignem aeternum). Τὸ ἄσβεστον πῦρ ἦν σύμβολον τῆς αἰωνιότητος τῆς πόλεως. adytis penetralibus = ἐκ τῶν

ἐνδομύχων ἀδύτων. Τὸ penetralibus εἶναι ἐπίθετον. "Αδυτα ἐλέγετο τὸ ἐσωτερικὸν τοῦ ναοῦ, ὅπου οὐδεὶς ἄλλος ἐδικαιούτο νὰ εἰσέλθῃ πλην τοῦ ἱερέως.

Στίχ. 402 - 428

402. heu ! nihil invītis fas quamquam fidēre divis. invītis divis (= deis), δοτ. εἰς τὸ fidere = πιστεύειν. Τὸ invītis = inimīcis. fas, ἐνν. est = φεῦ ! οὐδεμίαν πρέπον εἶναι νὰ ἔχη τις πίστιν εἰς τοὺς δυσμενεῖς θεοὺς. Ταῦτα λέγονται ἐν σχέσει πρὸς τὸ προηγουμένως λεχθὲν ὅτι ἡ τύχη τὸ πρῶτον ἐφάνη εὐμενῆς εἰς τοὺς Τρῶας (adspīrat fortuna primo labōri).

403. ecce trahebatur. Ταῦτα φανερόνουν τὴν αἰτίαν τῆς προηγουμένης ἐπιφωνήσεως. passis crinibus = λυσικόμος. passis : παθητ. μετοχὴ τοῦ p. pando, οὐ οἱ χρόνοι : pando, pandi, pansum καὶ passum, - ēre = ἀναπετάννυμι· crinibus passis = μὲ ἀνειμένην, λυτὴν, διερριμμένην τὴν κόμην.

404. a templo adytisque = ab adytis templi Minervae = ἀπὸ τῶν ἀδύτων τοῦ ναοῦ τῆς Ἀθηνᾶς. Εἰς τοῦτον εἶχε καταφύγει ἡ Κασσάνδρα, ἡ κόρη τοῦ Πριάμου, ἦν Αἴας ὁ Ὀϊλέως ἐν αὐτῷ τῷ ναῷ τῆς Ἀθηνᾶς, ἧς ἦτο ἱερεία, ἠτίμασε, δι' ὃ καὶ ἐτιμωρήθη κατακεραυνωθείς ὑπὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἐν τῷ πελάγει.

405. tendens lumīna = ὑψοῦσα τοὺς ὀφθαλμούς της. ardentia λέγονται τὰ lumīna διὰ τὸ ἄλγος, τὴν αἰδῶ καὶ τὸν ἀπελπισμὸν της, ἐπειδὴ οὐδεμιᾶς ἐτύγχανε βοήθειας, ὡς μαρτυρεῖ καὶ τὸ frustra (μάτην). Σημείωσον τὴν ἐπαναφορὰν τοῦ lumīna.

406. arcēbant = coērcēbant, continebant = συνεῖχον.

407. hanc speciem = τοῦτο τὸ θέαμα (τῆς μνηστῆς δηλ. δεσμίης ἀπαγομένης ἀνὰ τὴν πόλιν). tulit = pertulit = ὑπέμεινεν. furiāta mente = ὁ ἔχων μαινομένην (ἐκ τοῦ ἔρωτος) τὴν ψυχὴν. Coroebus = Κόροιβος, υἱὸς τοῦ Μύγδονος, βασιλέως τῆς Φρυγίας, σταλεῖς ἀπὸ τὸν πατέρα του πρὸς βοήθειαν τῶν Τρῶων.

408. periturus = ἀπολούμενος, ἀποθανούμενος. Ἡ μετοχὴ ἠδύνατο νὰ συμφωνήσῃ κατὰ πτώσιν καὶ μὲ τὸ ἀντικείμενον τοῦ ρήματος iniecit, τὸ sese.

409. *densis armis*, δοτ. = *in densa arma*, δηλ. *hostium* (*incurrimus*).

410. *delūbri* = τοῦ ναοῦ (τῆς Ἀθηνᾶς).

411. *telis nostrorum obruimur* = κατακαλυπτόμεθα ὑπὸ τῶν βελῶν τῶν ἡμετέρων· τοῦτο ἦτο τραγικὸν ἐπακολούθημα τοῦ τεχνάσματος τοῦ Κοροίβου, ὅστις εἶχε συμβουλευσει τοὺς Τρῶας νὰ ἐνδουθῶν ὅπλα ἑλληνικά. Τὸ φωνῆεν τῆς ληγούσης εἰς τὸ *obruimur* λαμβάνεται ὡς μακρὸν εἰς τὴν τομῆν. *miserrima caedes* = οἰκτίστη σφαγὴ (διότι οἰκεῖοι ὑπὸ οἰκείων ἐφονεύοντο).

412. *facie*... *errōre*, ἀφαιρ. τοῦ αἰτίου. Τὸ *facie* = *specie*, *forma*.

413. *tum* = εἶτα δέ, μετὰ τὸ ἐν στίχῳ 410 *primum*. *gemitu atque erēptae virginis ira* = *cum gemērent atque ob ereptam virginem irascerentur*.

414. *undique συναπτέον τῶ collecti* καὶ οὐχὶ τῶ *invādunt*. *collecti* = ἀθροισθέντες. Κατ' ἀρχὰς εἶχον διασκορπισθῆ ἀνὰ τὴν πόλιν, ἐπιπεσόντος κατ' αὐτῶν μὲ πυκνάς μάζας στρατοῦ τοῦ Αἰνείου.

415. *Aiax* = Αἶας ὁ Ὀιλέως.

416. *rupto turbine* = *cum turbo se prorūpit* = ὅταν θύελλα ἐκραγῆ. Ἡ παραβολὴ ἐλήφθη ἐκ τῆς Ἰλ. II, 765, ὡς δ' Εὐρός τε Νότος τ' ἐριδαίνετον ἀλλήλοιν..., ὡς Τρῶες καὶ Ἀχαιοὶ ἐπ' ἀλλήλοισι θορόντες δῆρουν. *adversi* = ἐναντίοι.

417. *laetus eōis Euris equis* = ἀγαλλόμενος ἐπὶ τοῖς ἡφίοις ἵπποις: *Eōi* λέγονται οἱ ἵπποι, διότι ὁ Εὐρός πνέει ἐξ ἀνατολῶν *equi* εἶναι ἀντὶ τοῦ *curru*, διότι κατὰ τοὺς ποιητὰς οἱ ἄνεμοι ὀχοῦνται ἐπὶ ξυνωρίδος, ὡς καὶ οἱ θεοὶ καὶ οἱ βασιλεῖς.

418. *strīdunt*, ἀρχαϊκώτερος τύπος ἀντὶ τοῦ *strident*. Σημείωσον τὴν ἐν τῶ στίχῳ παρήχησιν διὰ τοῦ φθόγγου *s*.

419. *Nerēus* = ὁ Νηρεύς. Οὗτος ἦτο υἱὸς τοῦ Πόντου καὶ τῆς Γῆς, ἐνδοξότατος μετὰ τὸν Ποσειδῶνα θαλάσσιος θεός· εἶχε καὶ μαντικὴν δύναμιν, προφητεύσας τὴν κατὰ τῆς Τροίας στρατείαν τῶν Ἑλλήνων καὶ τὰ δεινὰ τῶν Τρώων· ἡ τρίαινα σύμβολον τοῦ Ποσειδῶνος ἀποδίδεται ἐνταῦθα εἰς τὸν Νηρέα.

420. *si quos* = *quoscumque*: ὅπως καὶ ἐν τῇ ἑλληνικῇ τὸ εἶ τις τίθεται ἀντὶ τοῦ ὅστις. *obscura nocte per umbram* = *per umbram obscurae noctis*.

421. *fudimur* = διεσκορπίσαμεν. *insidiis* = *dolo*.

422. apparent = ἐπιφαίνονται. primi, πρβλ. στίχ. 412. mentīta, ἀνήκει καὶ εἰς τὸ elipēos = ἀναγνωρίζουν (= agnōscunt) τὰς ἀπατηλὰς ἀσπίδας καὶ τὰ ἀπατηλὰ ὄπλα, τ.ἔ. ὅτι οἱ φέροντες αὐτὰ δὲν ἦσαν Ἕλληνες.

423. atque ora... signant. Τὸ ora = linguam, τὸ δὲ signare ἀντιστοιχεῖ πρὸς τὰ ἑλληνικὰ σημειοῦσθαι καὶ τεκμαίρεσθαι. Ἡ ἔννοια : καὶ ἐκ τῆς προφορᾶς (sono) τεκμαίρονται τὸ διάφορον τῆς γλώσσης (ora discordia). Παρ' Ὀμήρῳ οὐδεμία διάκρισις γλώσσης γίνεται μεταξὺ Ἀχαιῶν καὶ Τρώων.

424. illicet ἐκ τοῦ ire - licet (ire licet = ἀπιέναι ἔξεστι) σημαίνει πρῶτον ἄπιθι καὶ ἀπηγγέλλετο ὑπὸ τοῦ κήρυκος κηρύττοντος τὴν διάλυσιν τοῦ δικαστηρίου ὑπὸ τῶν ποιητῶν τοῦ χρυσοῦ αἰῶνος λέγεται ἐπὶ πράξεων, αἱ ὁποῖαι ταχέως πρέπει νὰ ἐκτελεσθοῦν καὶ ἰσοδυναμεῖ μὲ τὸ πάραυτα. numero = multitudine = ὑπὸ τοῦ πλήθους. obruimur = κατακλυζόμεθα. obrūo, - ui, - ūtum, - ere = καταχώννυμι, κατακλύζω.

425. Penelēi, ἀναγνωστέον τρισυλλάβως. Ὁ ἐδῶ Πηνέλεως εἶναι διάφορος τοῦ ἐν Ἰλ. Β, 494 Πηνέλεω, τοῦ ἡγεμόνος τῶν Βοιωτῶν. Ὁ ποιητὴς ἔλαβε τὸ ὄνομα, ἵνα δηλώσῃ ἕτερον πρόσωπον πλαστόν. divae ad aram, δηλ. ἐν τῷ προνάφ τῆς θεᾶς Ἀθηνᾶς.

426. iustissimus unus (τὸ unus ἐπιτείνει τὸ ὑπερθετικόν) = ὁ δικαιοτάτος πάντων τῶν Τρώων.

427. servantissimus aequi = ὁ μάλιστα τὸ δίκαιον ἐμπεδῶν. Διὰ τὴν ἀρετὴν ταύτην δὲν ἔπρεπε νὰ φονευθῆ, ἀλλά...

428. Dis aliter visum = τοῖς θεοῖς ἄλλως ἔδοξε. Πρβλ. τὸ ἐν Ὀμ. α, 234 : νῦν δ' ἐτέρως ἐβόλοντο θεοὶ κακὰ μητιόωντες.

Στίχ. 506 - 558

506. forsitan... requīras = ἴσως ἤθελες ἐρωτήσῃ. Τὸ forsitan = fors sit an. forsitan = fortasse = ἴσως. Ἐκ τοῦ requīras ἐξαρτᾶται ἡ ἐρώτησις quae fuerint fata κλπ.

507. urbis casum = urbis interitum = τὸν ὄλεθρον τῆς πόλεως.

508. mediūm, κατηγορούμενον καὶ τὸν ἐχθρὸν μέσον, ἦτοι καὶ τὸν ἐχθρὸν ἐν τῷ μέσῳ.

509 - 510. Τὸ ἐξῆς τῶν λέξεων : senīor (= senex), nequīquam circūmdat trementibus aevo umeris (δοτικὴ) arma (τὸν θώρακα) diu desueta (τὸν ἐπὶ πολὺν χρόνον ἀσυνήθη).

511. *cingitur* = περιζώννυται, μέσ. αὐτοπαθές = *cingit se* συν-
 τασσεται με ἀφαιρ. ἀλλὰ καὶ αἰτ. κατὰ ζῆλον ἑλληνικόν, ὡς ἐνταῦθα.
inutile, δύναται νὰ ληφθῆ ὡς ἐπίρρημα· πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. τὰ
 ὄμηρ. βέλος ἄλιον, μαψίδιον.

512. *aedibus in mediis* = ἐν τῇ ἐσωτερικῇ τῆς οἰκίας αὐλῆς, τῇ
 ἀντιστοιχοῦσῃ πρὸς τὸ περιστύλιον τῆς ἑλληνικῆς οἰκίας. *nudo sub
 aetheris axe* = *sub polo, sub caelo* = ἐν τῷ ὑπαίθρῳ.

514. *arae* = *in aram. umbrā*, ἀφαιρ. ὄργαν. = τῇ σκιᾷ.

515. *altariā circum*, ἀναστρουφῆ τῆς προθέσεως, *circum altariā
 = circum aram.*

516. *praecipitas* = *se praecipitantes* = καταφερόμενοι (ἀπὸ τοῦ
 αἰθέρος,), ἵνα ἀποφύγουν τὴν καταγίδα.

517. *condensae* = κατὰπυκνοὶ ἐκ τοῦ τρόμου. *sedēbant* = ἐκά-
 θηγτο δηλ. ἱκετεύουσαι, κατὰ τὸ ἔθος τῶν ἱκετῶν.

519. *quae mens tam dira* = τίς οὕτως ἀπαισίος λογισμός.

520. *impulit* = ὤθησε· συντάσσεται πρὸς ἀπαρέμφ. (*cingi*).

521. *non tempus eget* = ὁ καιρὸς οὐ δεῖται, δὲν ἀπαιτεῖ. Τὰ *tali
 auxilio nec defensoribus istis* συναποτελοῦν μίαν ἔννοιαν, ἀναφέρονται
 δὲ εἰς τὸ *telis* (520). *defensoribus istis* = *armis istis*, ὅθεν ἡ ὄλη
 φράσις ἰσοδυναμεῖ τῇ *auxilio istorum armorum* = ὁ καιρὸς δὲν ἀ-
 παιτεῖ τὴν βοήθειαν τῶν ὄπλων τούτων (τὰ ὁποῖα δηλ. σὺ φορεῖς).

522. *non*, δηλ. *egēret, si ipse* κλπ. = ὁ καιρὸς δὲν θὰ ἀπῆτει τὰ
 ὄπλα ταῦτα, οὐδὲ ἐὰν ᾔτο νῦν παρὼν αὐτὸς ὁ Ἔκτωρ.

523. *huc tandem concēde* = ἐνταῦθα (ὅπου δηλ. εἶμαι ἐγὼ)
 τέλος πρόσελθε. *haec ara tuebitur omnis* = ὁ βωμὸς ὅδε θὰ δια-
 σώσῃ πάντας. Οἱ ἐπὶ βωμοῦ καθεζόμενοι ἱκέται ἦσαν ἀπαραβίαστοι.
 Πρβλ. Αἰσχ. ἐν Ἰκέτ. 176 : κρεῖσσον δὲ πύργων βωμὸς, ἄρρηκτον
 σάκος.

526. *Pyrri de caede* = διέφυγεν ἀπὸ τὰς χεῖρας τοῦ Πύρρου
 (τοῦ Νεοπτολέμου), ὅστις ἐπήνεγκεν εἰς αὐτὸν θανάσιμον τραῦμα. Ὁ
 υἱὸς τοῦ Πριάμου Πολίτης μνημονεύεται πολλαχοῦ εἰς τὴν Ἰλιάδα.

527. *per tela, per hostis*, ἄμ φόνον, ἄν νέκυας Ὁμηρος ἐν Κ.
 298. Τὸ ἀσύνδετον δηλοῖ τὴν ταχεῖαν φυγὴν τοῦ Πολίτου.

528. *porticibus longis*, ἀφαιρ. τοπικῆ = διὰ τῶν ἐπιμήκων στοῶν,
 δηλ. τοῦ περιστυλίου. *vacua atria* = τοὺς ἐρήμους θαλάμους τοῦ ἀτρίου.
lustrat = περιέρχεται ζητῶν καταφύγιον

529. infesto volnēre insequitur = καταδιώκει δι' ὄπλου, δι' οὐ θέλει νὰ τὸν πληγώσῃ.

530. iam iamque = καὶ ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν. manu tenet = εἶναι ἔτοιμος διὰ τῆς χειρὸς νὰ συλλάβῃ. premit hasta = ἐπίκειται τῷ δόρατι.

531. parentum, δηλ. τοῦ πατρὸς Πριάμου καὶ τῆς μητρὸς Ἐκάβης, οἵτινες ἐκάθηντο ἐπὶ τοῦ βωμοῦ.

532. concidit = κατέπεσεν, ἔνεκα δηλ. τοῦ τραύματος, τὸ ὁποῖον κατ' ἀρχὰς ἔλαβεν.

533 - 534. in media morte = in ipso mortis pericūlo. non abstinuit = non continūit sese = οὐ συνέσχεν ἑαυτὸν = δὲν συνεκρατήθη. nec voci iraeque pepercit, ἐπεξήγ. τοῦ non abstinuit.

535. at = ἀλλά· δηλοῖ σφοδρὰν ταραχὴν τῆς ψυχῆς, ὅτε τις ἢ εὐχεται τινὶ ἀγαθὰ ἢ καταρᾶται δεινά. tibi, ἢ δοτικὴ ἀναφέρεται εἰς τὸ persōlant καὶ reddant. aussis, εἶναι οὐσιαστικόν.

536. pietas = iustitia = συναίσθημα οἴκτου, δικαιοσύνης. quae talia curet = ut talia curet.

537. grates = gratias et praemia = βραβεῖα. Ταῦτα λέγονται εἰρωνικῶς ἀντὶ τοῦ poenae.

538. cernere, ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ fecisti καθ' ἑλληνικὴν σύνταξιν ἀντὶ τοῦ fecisti me ut cernerem = ἐποίησάς με ἰδεῖν.

539. foedasti voltus, μαιίνεται ὁ ὄρων φονευθέντα. funere, δηλ. fili = διὰ τοῦ πτώματος τοῦ υἱοῦ.

540. satum (esse) = natum esse· ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ mentiris = ψευδῶς λέγεις ὅτι ἐγεννήθης.

541. in hoste Priāmo = πρὸς τὸν ἐχθρὸν Πριάμον. iura fidemque supplicis erubuit = ἠδέσθη τὰ δίκαια καὶ τὴν πίστιν τοῦ ἰκέτου. erubuit, παρακ. τοῦ erubesco, erubui, -ere = ἐρυθριῶ, ἐρυθραίνομαι, αἰσχύνομαι. iura. = τὰ δίκαια, α ἔχει ὁ ἰκέτης καὶ ὧν ἐφορεύει Ζεὺς ὁ ἰέσιος. fides δὲ ἡ τῷ ἰκέτῃ ὀφειλομένη καὶ παρεχομένη πίστις.

542. sepūlcro, δοτ. τοῦ σκοποῦ = πρὸς ταφὴν. corpus... Hectoreūm = corpus Hectōris.

544. Τὸ δόρυ καλεῖται inbelle καὶ ἐρρίφθη sine ictu, χωρὶς δηλ. νὰ πληγωθῇ ὁ καθ' οὐ ἐρρίφθη τὸ βέλος, διότι ὁ τοῦτο βαλὼν Πριάμος εἶναι senior. To sine ictu εἶναι τὸ παρ' Ἑλλησιν : ἄλιον.

545. raucō aere repulsum, δηλ. est, τὸ δόρυ ἀπεκρούσθη ἀπὸ

τὴν χαλκῆν ἀσπίδα τοῦ Πύρρου, ἥτις ἐκ τοῦ πλήγματος βραγχώδη ἦχον ἔδωκεν.

546. summo umbōne = ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὀμφαλοῦ. Τὸ δόρυ ἐμπαγὲν ἔστη ἐξηρτημένον ἐκ τοῦ ἄκρου τοῦ ὀμφαλοῦ τῆς ἀσπίδος χωρὶς νὰ διαπεράσῃ αὐτὴν καὶ ἐπομένως χωρὶς νὰ πλήξῃ τὸν Πύρρον.

547. refēres. . . ibis, οἱ μέλλοντες κεῖνται ἀντὶ τῶν προστακτικῶν.

549. Neoptoleum, ἀντικείμενον τοῦ narrāre, ὅπως καὶ τὸ tristia facta = νὰ διηγηθῆς τὰ θλιβερά ἔργα καὶ περὶ τοῦ ἀγενοῦς Νεοπτολέμου. Ταῦτα λέγει μὲ σαρκασμὸν ὁ Νεοπτόλεμος εἰς ἀπάντησιν τῶν ἐν στίχῳ 540 εἰρημένων ὑπὸ τοῦ Πριάμου. Ὁ Νεοπτόλεμος ταυτίζεται τῷ Πύρρῳ.

550. trementem = τρέμοντα ὄχι ἀπὸ φόβον, ἀλλὰ διὰ τὸ γῆρας (546).

551. lapsantem = συχνὰ ὀλισθαίνοντα. Τὸ lapsο θαμιστικὸν τοῦ labor.

552. comam laeva: οὕτω κεῖται ἀντὶ τοῦ συνηθεστέρου implicūit coma laevam κατ' ἀντιστοιχίαν χιαστὴν πρὸς τὰ dextra - ensem. corūscum, κατηγορούμενον προληπτικόν, ἀνέπαλε δηλ. extūlit = sustūlit = τὸ ξίφος, ὥστε νὰ ἀπαστρέψῃ.

554. haec finis, ἐνν. fuit. fatorum sorte = τῷ κλήρῳ τῆς μοίρας.

555. tūlit = abstulit.

556. populis terrisque, ἀφαιρετικαὶ ἐξαρθώμεναι ἐκ τοῦ superbum = ὑπερήφανον ἐπὶ τοῖς κλπ.

557. iacet truncus = κεῖται ἐπὶ τῆς ἀκτῆς ὁ μέγας κορμὸς ἐπομένως ἄταφος.

558. avolsūm caput, ἐνν. est sine nomīne = ἀνώνυμον, ἀγνώριστον, διότι ἀπεκόπη ἢ κεφαλή. Ὁ Οὐεργίλιος περιγράφων τὸν θάνατον τοῦ Πριάμου συμφώνως πρὸς τὴν παράδοσιν, καθ' ἣν οὗτος ἐφονεύθη ἐν τῷ ἀνακτόρῳ ἐπὶ τοῦ βωμοῦ, ἐν τῷ τέλει τῆς περιγραφῆς ἐνώνει μὲ τὴν παράδοσιν τὴν παραλλαγὴν, καθ' ἣν δὲν ἐφονεύθη ἐκεῖ, ἀλλ' ἐλκυσθεὶς ἔξω μέχρι τῆς ἀκτῆς ἐσφάγη ἐπὶ τοῦ τάφου τοῦ Ἀχιλλέως. Ἡ σφαγὴ ἀκολουθεῖ παράδοσιν τοῦ Εὐριπίδου (Ἐκάβη, Τρωάδες) καὶ Ἀρκτίνου. Εἰς τὴν παράστασιν τῆς ἀποκοπῆς τῆς κεφαλῆς πιθανῶς ἐνεθυμεῖτο τὸν οἰκτρὸν θάνατον τοῦ Πομπηίου τὸν ἐκ τῆς ἱστορίας γνωστὸν.

Στίχ. 705 - 751

705. ignis = ignis crepitans, crepitus ignis = ὁ κρότος τοῦ πυρός τῆς καιομένης Τροίας. clarior auditur = εὐκρινέστερος ἀκούεται.

707. imponere, παθητ. ἐνεστ. προστακτ. impone te = ἐπίθεσε σαυτόν, καθέσθητι.

708. subīo umeris = suscipiam te umēris meis ἢ in umēros meos = ὑποδέξομαι σε ἐπὶ τῶν ὤμων μου.

709. quo res cumque = quocumque res cadent = ὅπως καὶ ἂν χωρήσουν, ἀποβούν τὰ πράγματα.

711. longe = e longinquo μακρόθεν, ἵνα μὴ ἡ ἀθρόα ἔξοδος πολλῶν ἐπισύρῃ τὴν προσοχὴν τῶν πολεμίων. Οὕτω προπαρασκευάζεται καὶ ὁ μετ' ὀλίγον ἐξαφανισμὸς τῆς Κρεούσης. servet = observet = ἄς παρατηρῇ, ἄς ἀκολουθῇ μακρόθεν τὰ ἔχνη μου.

712. animis advertite vestris : animadvertite. animis, ἀφαιρ.

713. est urbe egressis = ἐξελθοῦσι τῆς πόλεως ἔστι. egressis, δοτ. τῆς ἀναφορᾶς, πρβλ. Θουκ. 1, 24 : 'Επίδαμνός ἐστι πόλις ἐν δεξιᾷ εἰσπλέοντι τὸν Ἴόνιον κόλπον.

714. desertae Cerēris, ἀντὶ templum desertum Cerēris· ὁ ναὸς καλεῖται οὕτω, διότι ἔκειτο ἔξω τῆς πόλεως εἰς τόπον ἀπόκεντρον καὶ σπανίως συχναζόμενον ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων. Συνετὸς ὁ ὀρισμὸς τοῦ τόπου ὑπὸ τοῦ Αἰνείου.

715. religiōne = cultu = διὰ τῆς λατρείας.

716. ex diverso = ex diversis partibus = ἐκ διαφόρων μερῶν, ὁδῶν.

718. bello e tanto = e tanto bello = ἐκ τηλικούτου πολέμου.

720. atrectāre = νὰ ἐγγίσω. donec abluero = ἕως οὗ λουσθῶ, πρὶν ἢ λουσθῶ. flumine vivo = διὰ ζῶντος, ἤτοι ρέοντος ὕδατος.

721. latos, πρβλ. Ὀμηρ. εὐρέας ὤμους· umeros, colla, ἀντικ. τοῦ insternor· σύνταξις ἐλληνίζουσα = ἐπιστρωννύω τοὺς ὤμους καὶ τὸν τράχηλον. subiēcta collā = colla quae subicio oneri recipiendo = τὸν τράχηλον, ὃν ὑποβάλλω πρὸς ὑποδοχὴν τοῦ φορτίου. super, ἐπίρ. = ὑπερθεν, ἐπάνω, ἄνωθεν.

722. veste = διὰ σκεπάσματος. Τοῦτο ἐξηγεῖται διὰ τοῦ ἐπομένου pelle leonis = ἤτοι διὰ δορᾶς ξανθοῦ λέοντος (διὰ λεοντῆς).

723. succēdo oneri = ὑποδέχομαι τὸ βάρος· ἢ δοτ. oneri ἕνεκα

τῆς προθέσεως sub ἐν τῷ ῥήματι succedo (sub - cedo). se implicuit dextrae = ἐνεπλάκη εἰς τὴν δεξιάν μου (φοβούμενος μὴ ἀπολεσθῆ).

725. per opāca locorum = per opāca loca = διὰ σκιερῶν, ἀμυδρῶς φωτιζομένων τόπων.

726 - 727. iniecta . . . tela = δόρατα μακρόθεν βαλλόμενα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν ἐκ τοῦ συστάδην μάχην, ἣν δηλοῦσι τὰ ἐπόμενα adverso glomerati ex agmine = συνεσπειραμένοι κατ' ἀντιμέτωπον τάξιν.

728. suspensum = sollicitum, anxium = μετέωρον, ἀγωνιῶντα.

729. videbar (mihi) = ἐδόκουν, ἐνόμιζον.

731. evasisse viam omnem = ὅτι διανύσας ὅλην τὴν ὁδόν, διέφυγον πάντα κίνδυνον.

732. visus ἐνν. est mihi = μοὶ ἐφάνη, ἐνόμισα. ad aures adesse = ad aures accedere et adesse.

733. prospiciens = πόρρωθεν καθορῶν. nate . . . nate, ἡ διπλῆ προσφώνησις εἶναι ἐνδεικτικὴ τοῦ φόβου καὶ τῆς ἀγωνίας τοῦ πατρός. Τὸ αὐτὸ δεικνύει καὶ ἡ παράλειψις τοῦ ὑποκ. τοῦ propinquans hostes.

734. ardentes = τὰς λαμπούσας ἀσπίδας, διότι ἦσαν περιβεβλημένα ἡλκῶν· συνωνυμῆ τὸ ardentes πρὸς τὸ ἐπόμενον micantia aera.

735 - 736. male amicum = inimicum. Τὸ ἐξῆς τῶν λέξεων : hic nescio quod numen male amicum eripuit mihi trepido confusam mentem = ἐνταῦθα, τότε ἀγνοῶ τίς κακὸς δαίμων ἀφῆρσε τὰς τεταραγμένας φρένας (ἐκ τοῦ κρότου τῶν ποδῶν καὶ ἐκ τοῦ λόγου τοῦ Ἀγχίσου):

737. nota regiōne viarum = ἐκ τῆς γνωστῆς διευθύνσεως τῶν ὁδῶν.

738. misero, ἐνν. mihi. Διὰ τὸν ἐξαφανισμὸν τῆς Κρεούσης κάμων εἰκασίας ὁ Αἰνείας φέρει δύο αἰτίαις διὰ τοῦ ne . . . ne συνδεομένης, ὧν ἡ δευτέρα πάλιν εἶναι διπλῆ (seu), εἴτε ἀρπαγεῖσα ὑπὸ τῆς μοίρας ὑπελείφθη κάπου, εἴτε ἀπεπλανήθη τῆς ὁδοῦ ἢ ἀποκαμουσα ἐκάθισε κάπου.

740. incertum, ἀπόκρισις εἰς τὰς προηγουμένας ἐρωτήσεις.

745. quem . . . deorumque, στίχος ὑπερμέτρος. Ὁ τοιοῦτος στίχος τελειώνει πάντοτε εἰς φωνῆεν, καὶ ἀπὸ φωνῆεν ἀρχίζει ὁ ἐπόμενος, ὥστε νὰ γίνετα ἔκθλιψις τῆς περιττευούσης συλλαβῆς τοῦ ὑπερμέτρου

Ἄο Αἰνεἰας ἔκφρων ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ τῆς συζύγου γενόμενος αἰτιᾶται θεοὺς καὶ ἄνθρώπους.

748. *curva valle = cava valle = ἐν τῇ κυρτῇ, κοίλῃ κοιλάδι, ἐν τῇ χαράδρᾳ.*

749. *ipse = ego ipse, urbem rep̄ero = in urbem redeo. cingor (μέσον) = cingo me = ζώννυμαι... repeto et cingor fulgentibus armis = repeto cinctus etc.*

750. *stat, δηλ. sententia = λαμβάνω σταθερὰν ἀπόφασιν. casus renovare = νὰ ἀνανεώσω, νὰ ὑποστῶ ἐκ νέου πάσας τὰς περιπετεἰας.*

751. *et rursus caput obiectare periclis = καὶ πάλιν τὴν ζωὴν μου νὰ ἐκθέσω εἰς κινδύνους.*

Στίχ. 752 - 770

752 - 753. *muros obscuraque limina portae qua gressum extuleram repeto = σπεύδω ὀπίσω εἰς τὰ τεἶχῃ καὶ εἰς τὸν σκοτεινὸν οὐδὸν τῆς πύλης, δι' ἧς εἶχον ἐξέλθει (gressum extuleram). retro sequor observata vestigia = ἀκολουθῶ τὰνάπαλιν (retro) τὰ παρατηρηθέντα ἴχνη.*

754. *lumine = oculis. lustro = circumspicio = περισκοπῶ.*

755. *horror ubique animo, ἐνν. τὸ est τὸ animo εἶναι δοτικῆ.*

756. Ἡ πλοκὴ τοῦ λόγου *inde domum me refero si forte τὸ domum, ἐπίρρ. = οἶκαδε. si = εἰς ἣν περίπτωσιν = ἐντεῦθεν ἐπανέρχομαι εἰς τὸν οἶκον. si forte = μὴ τυχόν. pedem tulisset = κατέφυγεν ἐκεἶ (ἡ Κρέουσα). Σημειώσον τὴν διπλῆν ἐπανάληψιν τοῦ si forte, ἧτις δηλοῖ τὴν ἀγωνίαν τοῦ Αἰνείου περὶ τῆς τύχης τῆς ἀφανισθείσης Κρεούσης.*

757. *tectum = domum. παρατήρησον τὴν ἐναλλαγὴν τῶν χρόνων inruerant, tenēbant, volvitur κλπ. tenebant = obtinebant = κατεἶχον.*

758. *ilicet = πάραυτα. ignis edax = τὸ ἀδηφάγον, παμφάγον πῦρ. summa ad fastigia = μέχρι τῶν ἀκροτάτων κορυφῶν.*

759. *exsuperant = ὑπερβαίνουνσι, τ. ἔ. τὴν στέγην. furit aestus ad auras = μαίνεται τὸ καῦμα πρὸς τὸν οὐρανόν. ad auras = ad caelum.*

760. *procēdo, ἐνν. a domo mea. sedes = domum = τὸν οἶκον.*

Ὁ Αἰνεΐας ἀπὸ τὴν οἰκίαν του, ἣν εἶδε καιομένην, διευθύνεται πρὸς τὴν ἀκρόπολιν καὶ τὰ ἀνάκτορα, βλέπει τὴν λείαν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους φυλαττομένους ὑπὸ τῶν Ἀχαιῶν ἐν τῷ ἀσύλω τῆς Ἑρας, ἀλλ' ἡ Κρέουσα οὐδαμοῦ φαίνεται.

761. porticibus vacuis = ὑπὸ τὰς ἐρήμους στοάς. asylo = templo. οἱ Ἀχαιοὶ φυλάττουν τὴν λείαν ἐν τῷ ναῷ τῆς Ἑρας, ὡς διακειμένης εὐμενῶς πρὸς αὐτούς. Τὸν ναὸν τοῦτον θέτει ὁ ποιητὴς ἐπὶ τῆς ἀκροπόλεως ἔχων ὑπ' ὄψει, ὡς φαίνεται, τὸν ἐπὶ τοῦ Καπιτωλίου ναὸν τῆς Ἑρας.

762. Phoenix, Φοῖνιξ, βασιλεὺς τῶν Δολόπων καὶ παιδαγωγὸς τοῦ Ἀχιλλέως.

763. gaza = ὁ θησαυρός. Περσ. ἡ λέξις γάζα.

764. mensae deorum = τράπεζαι τὰς ὁποίας ἐποιοθετοῦν πλήρεις τροφῶν πρὸ τῶν εἰκόνων τῶν θεῶν κατὰ τὰς ἱεράς εὐαχίας.

765. crateres auro solidi = crateres solido auro = κρατῆρες ἐκ στερεοῦ χρυσοῦ, πάγχρυσοι, ὀλόχρυσοι. captiva vestis = αἰχμαλώτος ἐσθῆς, περιληπτ. ἀντὶ captivae vestes, δηλ. σκεπάσματα καὶ τάπητες.

766. pueri et pavidae matres ἦσαν αἰχμαλῶτοι, οὓς ἐπρόκειτο νὰ ἀπαγάγουν μεθ' ἑαυτῶν οἱ νικηταί. longo ordine = ἐν μακρᾷ τάξει τοῦτο δηλοῖ τὸ μέγα πλῆθος τῶν αἰχμαλώτων.

767. stant circum, τμησὶς καὶ ἀναστροφὴ = circumstant.

768. quin etiam = καὶ δῆ, καὶ μάλιστα. ausus = τολμήσας.

769. - 770. Creūsam vocavi iterumque iterumque = πολλάκις, ἐπανειλημμένως ἀνεβόησε « Κρέουσα » ingeminans = ἐπαναλαμβάνων. Ἡ διπλῆ ἐπανάληψις τοῦ iterumque ἐμφαντικώτερον ἀναδεικνύει τὸ πολλάκις γιγνόμενον.

Στίχ. 771 - 794

771. tectis = aedificiis, ἀφαιρ. τοῦ τόπου = per aedificia = per domos = διὰ τῶν οἰκιῶν τῆς πόλεως, ἦτοι διὰ τῶν ὁδῶν· αἱ δοτικαὶ quaerenti καὶ furenti ἀναφέρονται εἰς τὸ ἀκολουθοῦν (στίχ. 773) mihi. furenti = ἐν ᾧ περιεπλανώμην μαινόμενος.

772. infelix simulacrum = τὸ ἄθλιον εἶδωλον.

773. visa, ἐνν. est. nota maior imago = εἰκὼν μείζων τῆς γνωστῆς. Ἐπιστεῦετο ὅτι οἱ τεθνεῶτες ἐμφανίζονται ἐν μείζονι σχῆ-

κατι, ἐδῶ δὲ ἐπιπροσθέτως καταστᾶσα ἡ Κρέουσα ἡρωϊνὴ ὤφειλε νὰ
εμφανίσῃ τὴν εἰκόνα τῆς μείζω ἢ κατ' ἀνθρώπων.

774. obstipui = ἐθαμβώθην. stetēruntque comae = ἠνωρθώθη ἡ
κόμη. Πρὸς τὴν εἰκόνα πρβλ. "Ὀμηρον : ὄρθαι δὲ τρίχες ἔσταν ἐπὶ
γναμπτοῖσι μέλεσι. vox faucibus haesit = ἡ φωνὴ εἰς τὸν λάρυγγα
ἐνεπάγη.

775. affāri...demere, ἀπαρέμφ. περιγραφικὰ, ὧν ὑποκ. εἶναι τὸ
Creusa.

776. quid iuvat? = τί ὠφελεῖ, indulgēre insāno dolōri? νὰ
ὑποχωρῆς εἰς ἄφρονα λύπην; λέγεται ἄφρων, διότι ταῦτα γίνονται οὐχὶ
ἀκόντων τῶν θεῶν.

777. non sine numine divom : σημεῖωσον τὴν λιτότητα πρβλ.
"Ὀμ. ζ, 240 οὐ πάντων ἀέκητι θεῶν.

778. comitem, κατηγορ. τοῦ Creusam.

778 - 779. nec... fas aut ille sinit = δὲν εἶναι πεπρωμένον
(fas = fatum) οὐδ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως τοῦ ὑψηλοῦ Ὀλύμπου ἐπιτε-
τραμμένον.

780. longa exsilia = μακρὰς πλάνας ἔξω τῆς πατρίδος (ἀντικεί-
μενον τοῦ arandum, ἐξ οὗ ἐξαρτᾶται καὶ ἡ αἰτιατικὴ aequor). Τὸ
ρῆμα arare ἀρμύζει εἰς τὸ aequor, ὄχι ὅμως καὶ εἰς τὸ exsilia, ὅπου
θὰ νοήσωμεν κατὰ ζευῆμα ἄλλο τι ρῆμα, ὅπως λ.χ. obeūnda.

781 - 782. Thybris, τύπος ἐλληνικὸς (Θύβρις), οὗ συχνοτέραν
χρῆσιν κάμνει ὁ Οὐεργίλιος ἢ τοῦ λατινικοῦ Tiberis· ὀνομάζεται ὁ
ποταμὸς Lydius, διότι ρέει ἀπὸ τὴν Τυρρηναίαν, ἧς οἱ κάτοικοι ἐνομι-
ζοντο ὅτι κατάγονται ἀπὸ τὴν Λυδίαν. Τέμβριος ποτ. Φρυγίας arna
opīma virum, "Ὀμ. M, 184 ἀνδρῶν πύονα ἔργα (= γαῖαι καλλιεργη-
μένα ὑπὸ ἀνδρῶν φιλοπόνων). leni agmine = ἡρέμφ ρεύματι.

783. res laetae = εὐτυχία. regia coniunx : ἡ Λαουινία, θυγάτηρ
τοῦ βασιλέως Λατίνου· ἦτο ἀνάγκη νὰ ἐξαφανισθῇ καὶ νὰ ἀποθεωθῇ ἡ
Κρέουσα, ἵνα ὁ Αἰνεΐας ἔλθῃ εἰς τὸν δεύτερον τοῦτον γάμον.

784. parta (sunt) : παθ. παρακ. τοῦ pario, pepēri, partum,
- ēre = γεννῶ, τίκτω, φύω. parta tibi, ἐνν. sunt = fato destinata
sunt = τῇ μοίρᾳ ὀρίσθησαν εἰς σέ. Τὸ parta ἀναφέρεται εἰς τε τὸ
res laetae καὶ εἰς τὸ regnum καὶ εἰς τὸ regia coniunx. lacrimas
dilectae Creusae = τὰ δάκρυα τὰ χυνόμενα διὰ τὴν προσφιλῆ Κρέουσαν.
pelle = παῦσον.

785. *superbas*, ποιητικῶς ἀναφέρεται τὸ ἐπίθετον εἰς τὸ *sedes*, ἀντὶ νὰ ἀναφέρεται εἰς τοὺς κατοίκους τῶν ἐδρῶν τούτων.

786. *servitum*, ὕπτιον, δηλοῦν σκοποῦν.

788. *magna deum genētrix*· δηλ. ἡ Κυβέλη, θεότης ἀσιατικῆ τῆς γῆς καὶ τῶν ὀρέων· ἐλατρεῦετο μάλιστα ἐπὶ τῆς Ἰδης. Ταυτιζομένη πρὸς τὴν Ῥέα εἶναι ἡ μήτηρ τῶν θεῶν (*Idaea mater*)· εἶναι πρὸς τοὺς Τρώας εὐμενῆς καὶ τώρα περιλαμβάνει εἰς τὰς ἀκολουθοῦσας τῆς νύμφας καὶ τὴν Κρέουσαν. Ἡ Κρέουσα ἐν ἀρχῇ ὀνομάζει τὸν Αἰνεῖαν *dulcem coniugem* καὶ ἐν τῷ τέλει, ὅπου συνιστᾷ εἰς αὐτὸν τὸν κοινὸν υἱόν.

790. *haec ubi dicta dedit*, συνήθης ἡ φράσις παρὰ Οὐεργιλίῳ = ὡς εἶπε ταῦτα. Σημείωσον τὴν παρήχησιν.

792. *ter conatus sum*. Πρὸς τὴν φράσιν πρβλ. Ὀμ. λ., 206, ὅπου λέγεται διὰ τὸν Ὀδυσσεά ὅτι ματαίως προσεπάθησεν ἐν τῷ Ἄδῃ νὰ περιπτυχθῆ τὴν μητέρα του : τρὶς μὲν ἐφωρμήθη ἐλέειν τέ με θυμὸς ἀνάγει, τρὶς δέ μοι ἐκ χειρῶν σκιῆ εἵκελον ἦ καὶ ὄνειρῳ ἔπτατο. *dare... circum* = *circumdare*, τμησις καὶ ἀναστροφῆ· ἐκ τοῦ *circumdare* ἐξαρτᾶται ἡ δοτικὴ *collo*.

Στίχ. 795 - 804

795. *Sic demum* = οὕτω τέλος πάντων, ἀφ' οὗ δηλ. τόσον χρόνον μὲ ἀνέμειναν. *reviso socios* = ἐπαναβλέπω τοὺς ἑταίρους.

796. - 797. *ingentem comitum numerum* = πολὺ μέγαν ἀκολουθῶν ἀριθμὸν = παμπληθεῖς ἀκολουθοῦσας. *matres... viros* = ἄνδρας καὶ γυναῖκας· τούτῳ ἐπακολουθεῖ ὡς παράθεσις τὸ ἐν στίχ. 798 *pubem* = *multitudinem* καὶ *vulgus*. *exsilio*, δοτ. = πρὸς ἐξορίαν.

799. *parati* = παρεσκευασμένοι (δηλ. νὰ μὲ ἀκολουθήσουν). *animis — opibus* = ταῖς ψυχαῖς καὶ ταῖς οὐσίαις, ἔχοντες δηλ. τὸ ἀπαιτούμενον θάρρος, ἵνα μὲ τὰ ὑπάρχοντά των, ὅσα ἔσωσαν, ἀπέλθουν εἰς ἄλλον τόπον.

800. *deducere* = νὰ καταγάγω. Τὸ ρῆμα κυριολεκτεῖται περὶ ἰδρύσεως ἀποικιῶν· καλῶς δ' ἐλέχθη καὶ περὶ τοῦ Αἰνεῖου μέλλοντος νὰ ἰδρῶσῃ νέαν πόλιν.

801. *iugis* = ἐπὶ τῶν κορυφῶν τῆς Ἰδης.

802. *obsessa liminā* = καταλαβόντες τὰ κατώφλια.

803. nec spes opis (ferendae) ulla dabatur = οὐδεμία δ' ἐλπὶς βοηθείας ὑπῆρχε.

804. cessi, δηλ. fato = ὑπεχώρησα εἰς τὴν μοῖραν, et sublato genitore montes petivi = καὶ ἄρας ἐπὶ τῶν ὤμων τὸν πατέρα μου εἰς τὰ ὄρη ἀπῆλθον.

Στίχ. 39 - 68

39. Elōquar an sileam ? ὑποτακτικαὶ ἀπορίαν δηλοῦσαι = νὰ ἐξαγγείλω ἢ νὰ ἀποσιωπήσω ; Τὰ ρήμ. εἶναι elōquor καὶ sileo. Ταῦτα ὡς ἐν παρενθέσει λέγονται. gemitu : lacrimabilis = στεναγμὸς θρηνώδης.

40. vox reddita = ἀκούεται φωνὴ ἐξερχομένη ἀπὸ τὸ βάθος τοῦ τύμβου καὶ εἶναι αὕτη ὡς αἱ ἰκρῖσις, ἥτις προεκλήθη ἀπὸ τὴν πρᾶξιν τοῦ Αἰνείου, ὅστις εἶχεν ἐπιχε ρήσει τρεῖς νὰ ἀποσπάσῃ θάμνον, ἀπὸ τὰς ἀποσπασθείσας ρίζας τοῦ ὁποίου μέλαν εἶχε στάξει αἷμα.

41. quid = διατί ; lacero, α' συζ. ὁμαλ = σπαράσσω. iam parce = φειδου τέλος πάντων. sepulto = mortuo. Ὁ Πολύδωρος, ὁ τοῦ Πριάμου νεώτατος υἱός, δὲν ἔτυχε τῶν νενομισμένων ἐπικηδείων τιμῶν, τὸ δὲ πτώμά του κατὰ μικρὸν ἐσκεπάσθη ἀπὸ κόνιν, ὅπου ριζοβολήσαντα τὰ κατ' αὐτοῦ ριφθέντα βέλη διεπέρασαν τοῦτο.

42. parce scelerare = noli scelerare = μὴ μιάινε (scelerare = polluere = μιάινειν).

43. tulit, συναπτέον τῷ externum = οὐχὶ ξένον πρὸς σέ. tulit = protulit = ἤνεγκεν εἰς φῶς, ἐγέννησεν. aut cruor hic de stipite manat, διὰ τοῦ aut συνεχίζεται ἡ ἄρνησις = οὐδὲ ρέει τὸ αἷμα τοῦτο ἀπὸ τὸ στέλεχος (ἀλλὰ ἀπὸ τὸ σῶμά μου). stipes - itis = στέλεχος. mano α' συζ. ὁμ. = ρέω. cruor - oris ἄ. (κρύος ;) = αἷμα μάλιστα τὸ ἐκ τραύματος, λύθρον.

44. litus avārum = litus ubi tyrannus avarus habitat. avarus = φιλάργυρος.

45 - 46. nam Polydōrus ego = διότι εἶμαι ἐγὼ ὁ Πολύδωρος. Εἰς τὸν πρόλογον τῆς Ἐκάβης τοῦ Εὐριπίδου ἡ σκιά τοῦ Πολυδώρου διηγεῖται τὸν θάνατόν του. Παρ' Ὁμήρῳ τὸν Πολύδωρον φονεῖ ὁ Ἀχιλλεύς. confixum, δηλ. me = ἐμὲ διαπερανθέντα τὸ ρῆμα configo, -xi, -xum, -ēre = διαπερῶ, διακεντῶ. ferrea telorum seges = σιδηρῶν βελῶν λήιον, ἥτοι λήιον σιδηρῶν βελῶν, πυκνὴ γῆ σιδηρῶν βελῶν.

iacūlis, πτωσίς δοτ. Τὸ λήιον τῶν βελῶν ἀνεφύη (*incēvīt*) εἰς αἰχμηρὰ δόρατα (*iaculis - acutis*), ἤτοι ἀπὸ τὰ ριφθέντα ἐκεῖνα βέλη ἀνεφύη πυκνὸν λήιον θάμνων εἰς σχῆμα δόρατων.

47. *ancipiti formidine*, ἀφαιρ., ὄνομ. *anceps formīdo* = διπλῶ φόβῳ, διὰ τὸ αἶμα, τὸ ὁποῖον εἶδον, καὶ τοὺς λόγους, οὐς ἤκουσα. *mentem*, ἀνάφερε εἰς τὸ *pressus*: ἐλληγίζουσα ἢ σύνταξις.

48. *obstipui*, παρακ. τοῦ *obstipesco* = ἐκθαμβοῦμαι, ἐκπλήττομαι. *steteruntque comae et vox faucibus haesit* = καὶ ἠνωρθώθησαν αἱ τρίχες τῆς κεφαλῆς καὶ ἡ φωνὴ ἐνεπάγη εἰς τὸν λάρυγγα. *sto* = ἵσταμαι. *fauces -ium*, πληθ. = ὁ λάρυγξ. *haereo* = ἐμπήγνυμαι, ἐνέχομαι.

50. *furtim* λάθρᾳ (τῶν Ἑλλήνων), Εὐριπίδ. Ἐκάβ. 6, ὑπεξέτεμψεν. *mandārat*, ἀντὶ *mandaverat* = *commendārat*, *comisserat* = εἶχεν ἐπιτρέψει. Ἐκ τούτου ἐξαρθᾶται τὸ γερονδιῖβον *alendum*, ὃ σημαίνει σκοπὸν = πρὸς τὸ θρέψαι.

51. *Threiciō rēgi* = εἰς τὸν Θρᾶκα βασιλέα. Πρόκειται περὶ τοῦ Πολυμήστορος, συζύγου τῆς Ἰλιόνης, θυγατρὸς τοῦ Πριάμου. *diffido*, (*-isus sum*), *-ere alicui* = ἀπιστῶ, δυσπιστῶ τινι.

52. *cingi obsidiōne* = *cinctam tenēri obsidiōne* = εἶχε πολιορκηθῆ καὶ κυκλωθῆ. Ἡ Τροία δὲν περιεκυκλώθη ἀπὸ τοὺς Ἀχαιοὺς, ἀλλ' ὁ ποιητῆς εἰς ἥρωϊκοὺς χρόνους μεταφέρει πολιορκίαν γενομένην κατὰ ρωμ. τρόπον.

54. *res Agamemnonias secūtus* = τὰ τοῦ Ἀγαμέμνονος, τὸν Ἀγαμέμνονα ἀκολουθήσας.

55. *fas*, τὸ τῆς ξενίας δίκαιον.

56. *auro potitur*, τοῦ χρυσοῦ γίνεται κύριος. Ἡ παραλήγουσα τοῦ ῥήματος *potitur* βραχεῖα κατὰ τὴν γ' συζυγίαν.

57. *sacra fames* = ἀνοσία πείνα. *sacer* = ὁ τοῖς χθονίοις θεοῖς καθιερωμένος, ὁ ἐξάριστος· ἐντεῦθεν καὶ ἡ σημασία τοῦ ἀνοσίου.

58. *procēres -um* = οἱ ἐν τῇ πολιτείᾳ πρωτεύοντες.

59. *monstra* = *prodigium* = τὸ τερατῶδες σημεῖον. *deum* = *deorum*. *refero et quae sit sententia posco* = ἀναφέρω καὶ ποῖα εἶναι ἡ γνώμη ἐρωτῶ· ἔκαμε δηλ. ὁ Αἰνεΐας ὅ,τι ἔκαμνεν ὁ ἄρχων εἰς τὴν σύγκλητον τὴν ρωμαϊκὴν, ὅταν ἐζήτει τὴν γνώμην (πρβλ. τὰς φράσεις : *referre (relatio) ad senatum καὶ rogare sententias*).

60 - 61. *omnibus idem animus*, ἐνν. *est* = *omnibus idem placet* = ὅλοι τὴν αὐτὴν ἔχουν γνώμην· ὑποκείμενα εἶναι τὰ ἀπαρέμφ.

1) *excedere* (ἐξελθεῖν), 2) *linqui pollūtum hospitium* = νὰ ἐγκαταλειφθῇ ἢ μιανθεῖσα ξενία καὶ 3) *classibus* (= *navibus*) *austros* (= *ventos*) *dare* = εἰς τὰς ναῦς τοὺς ἀνέμους νὰ δώσωμεν (ἀναπετάσαντες τὰ ἱστία), ὥστε δηλ. νὰ καταστήσωμεν αὐτὰς ἰκανὰς πρὸς ἀπόπλου.

62. *ergo* = λοιπόν. *instauramus funus* = πάλιν ποιούμεν ταφήν. Τὸ πτώμα τοῦ Πολυδώρου πρόχειρον εἶχε λάβει ταφήν· νῦν ἐπιτελεῖται αὕτη ὑπὸ τῶν περὶ τὸν Αἰνεῖαν κατὰ τὰ ρωμαϊκὰ ἔθιμα διὰ συσσωρεύσεως χώματος, ὥστε νὰ ἀποτελεσθῇ τύμβος (*ingens aggeritur tumulo* (δοτικῇ) *tellus*).

63. *Manibus* = τῇ ψυχῇ (τοῦ Πολυδώρου). Αἱ ψυχαὶ τῶν τεθνεώτων, τυχοῦσαι τῶν νενομισμένων τιμῶν, ἐγίνοντο χθόνιοι δαίμονες (*manes*). *arae* = βωμοί: ἔθος εἰς τοὺς Ρωμαίους ἦτο νὰ ἰδρῦουν περισσοτέρους τοῦ ἑνὸς βωμοὺς εἰς τοὺς τεθνεώτας κατὰ τὴν ἐπικήδειον τελετήν.

64. *caeruleis* = *nigris*, *vittae* = ταινίαι, στέμματα (διὰ τοὺς βωμοὺς). *maestae* = *maestitiam declarantes* = πένθος δεικνύοντες (οἱ βωμοί). *atra* = ἡ μαύρη· ἢ κυπάρισσος λέγεται *atra* οὐχὶ διὰ τὸ χρῶμα, ἀλλὰ διὰ τὴν συμβολικὴν τῆς παράστασιν.

65. *Iliādes*, εἶναι αἱ Τρωάδες, αἱ τοῦ Αἰνεῖου ἀκόλουθοι. *crinem solūtāe* = *crinibus passis* = λυσίχομοι. *de more*, δηλ. *lungentium* = ὥσπερ ἔθος τοῖς πενθοῦσιν.

66. *inferimus*, εἰς τοὺς νεκροὺς προσφέρονται χοαὶ ἐκ γάλακτος, μέλιτος, οἴνου ἀκράτου καὶ αἵματος τῶν ἱερείων. Τὸ ρῆμα τὸ κυριολεκτούμενον ἐπὶ τῆς προσφορᾶς τῶν χοῶν εἶναι τὸ *infero*, ὥστε *inferimus* = ἐπιφερόμεθα χοάς. *tepidō lacte* = χλιαρῶ (νεωστὶ ἀμελχθέντι) γάλακτι. *cymbia* = ποτήρια.

67. *patēras* = φιάλας. *sacri sanguinis* = αἵματος τῶν ἱερείων.

68. *condimus sepulcro* = ἀποθέτομεν, κρύπτομεν εἰς τὸν τάφον. Ἡ ψυχὴ τοῦ ἀποθανόντος λαμβάνει τὴν αἰωνίαν ἀνάπαυσιν, ἀφ' οὗ γίνῃ ἡ νενομισμένη ταφή. *suprēmum* = τὸ ὕστατον. *voce ciēmus* = *vocamus*, δηλ. μετὰ τὸ τριπλοῦν *vale* (χαῖρε).

Στίχ. 84 - 98

84. *templa*: ὁ πληθ. ἀντὶ τοῦ ἑν. ἐτέθη ποιητικῶς. *dei* = τοῦ θεοῦ ('Απόλλωνος). *saxo structa vetūsto* (= *templa*). *vetūsto* = ἐκ

λίθου παλαιῷ κατεσκευασμένον, παλαιὸν (ναόν). veneror -atus sum -ari = σέβομαι.

85. da, προστακτικὴ τοῦ do = δὸς ! propriam domum = perpetuam domum = διαρκῆ οἶκον, κατοικίαν. Thybraee = Θυμβραεῖ· οὕτω καλεῖται ὁ θεὸς ἀπὸ τὴν πεδιάδα Θύμβρη, τὴν ὁποίαν διαρρέει ὁ ἐγγὺς τῆς Τροίας ποταμὸς Θύμβρις καὶ εἰς τὴν ὁποίαν ναὸς τοῦ Ἀπόλλωνος περίφημος ὑπῆρχε.

86 - 87. mansūram urbem = πόλιν μέλλουσαν νὰ μείνη, διαρκῆ πόλιν. altēra Pergāma = ἄλλην δηλ. ἀκρόπολιν, ἣν ὁ Αἰνείας θὰ κτίσῃ ὡς ἀκρόπολιν δευτέρας Τροίας. reliquias Danaum atque immītis Achilli· αἱ γεν. εἶναι ὑποκειμενικαὶ = quos Danai... Achilles reliquerunt = τὰ λείψανα τῶν Τρώων, ἧν ἐφείσθησαν οἱ Δαναοὶ καὶ ὁ ἄπηνῆς Ἀχιλλεύς. Ἡ γεν. Achilli κατὰ συναίρεσιν τοῦ Achillei (ὄνομ. Achilleus).

88. quem sequimur ? δηλ. ducem = quem sequi nos (ducem) iubes ? = τίνα νὰ ἀκολουθήσωμεν ἀρχηγὸν κελεύεις ; Σημείωσον τὴν χρῆσιν τῆς ὀρ. ἀντι τῆς ὑποτ. τοῦ ἐνεστ. ὤτος ἐπὶ ἀπορίας τοῦ πρακτέου. quomoe = ἧ ποῦ ; ubi = ποῦ ;

89. augurium = χρησμός. illabere· προστακτ. ἐνεστ. τοῦ illabor (in - labor), illapsus sum = ἐνολισθαίνω, εἰσπίπτω, εἰσδύομαι. animis δοτ. Ὁ θεὸς εἰσδύεται (illabitur) εἰς τὰς ψυχὰς τῶν ἀνθρώπων, τοὺς ὁποίους ἐμπνέει καὶ φωτίζει.

90. vix... fatus eram... omnia visa, δηλ. sunt. Σημείωσον τὴν κατὰ παράταξιν ἀσύνδετον ἐκφορὰν ἀντὶ τῆς συνήθους : vix fatus eram, cum omnia visa sunt. repente = αἰφνιδίως. tremere, ἀπαρ. τοῦ tremo -ui, -ēre = σείομαι.

91. limināque = τὸ μέρος (liminā = οἱ οὐδοὶ) ἀντὶ τοῦ ὄλου (τοῦ ναοῦ). Τὸ φωνῆεν e τοῦ que εἰς τὴν θέσιν τοῦ δευτέρου ποδός, ὅταν ἀκολουθῇ λέξις μὲ ἄλλο que (lauresque), λαμβάνεται ὡς μακρόν. laurus, πληθυντικὸς ὁ ἀριθμὸς, δεικνύων δάσος δαφνῶν.

92. mons, εἶναι τὸ ὄρος τοῦ Κύνθου, ὁ Κύνθος. cortīna = λέβης· κατ' ἐξοχὴν ὁ τρίπους λέβης τοῦ Πυθίου Ἀπόλλωνος, ὁ Δελφικὸς τρίπους, κατ' ἕκτασιν δὲ ὁ τοῦ μαντείου χῶρος ἢ τὸ μαντεῖον αὐτό. mugio = μυκῶμαι.

93. submissi petimus terram = ταπεινοὶ πίπτομεν κατὰ γῆς. ad auris = εἰς τὰ ὦτα.

94. *duri* = πολυτλήμονες.

95 - 96. *quae vos . . . accipiet reduces* = ή γῆ, ήτις πρώτη (*prima*) είδε να γεννᾶται τὸ γένος σας (*tulit vos*) ἀπὸ τοὺς πρώτους προγόνους (*a stirpe parentum*), ή αὐτή θὰ σᾶς δεχθῆ (*vos accipiet*) ἐπανελθόντας (*reduces*)· τὸ *reduces* κατηγορούμενον. Κατὰ ταῦτα ὁ πλοῦς τοῦ Αἰνείου εἰς Ἰταλίαν εἶναι ἐπάνοδος αὐτοῦ. *ubere laeto = solo pingui et fertili* = μὲ ἔδαφος παχὺ καὶ γόνιμον. Τὸ *ubere laeto* κεῖται μεταφορικῶς· πρβλ. τὸ ὁμηρικὸν « οὖθαρ ἀρούρης ».

97. *hic = ἐνταῦθα. domus Aeneae* = ὁ οἶκος, ή γενεὰ τοῦ Αἰνείου. *cunctis diminabitur* κλπ. Εἶναι προφητεία, πρὸς ἣν πρέπει νὰ παραβάλλη τις τὴν παρ' Ὀμήρῳ ὑπόσχεσιν τοῦ Ποσειδῶνος, (Ἰλιάς XX, 307) ὅτε οὗτος ἔσφζε τὸν Αἰνεΐαν : νῦν δὲ δὴ Αἰνεΐο βίη Τρώεσσιν ἀνάξει καὶ παίδων παῖδες, τοί κεν μετόπισθε γένωνται (*et nati natorum et qui nascentur ab illis*). Ὁ Οὐεργίλιος τροποποιῶν τὴν προφητείαν ταύτην γράφει πάντεσσι (*cunctis*) ἀντὶ Τρώεσσι. Σημειωτέον ἐπίσης ὅτι οἱ ἐν λόγῳ στίχοι τροποποιημένοι περιελήφθησαν εἰς τὴν Ἰλιάδα ὑπὸ ραψῶδοῦ, ὅστις ἤθελε νὰ ἐξυμνήσῃ δυναστικὴν οἰκογένειαν ἄρχουσαν ἐν Σκῆψει τῆς Αἰολίδος καὶ ἀνάγουσαν τὴν καταγωγὴν τῆς εἰς τὸν Αἰνεΐαν.

Στίχ. 161 - 167

161. *Mutandae sedes, ἐνν. sunt = πρέπει νὰ γίνῃ ἀλλαγὴ ἔδρας, τόπου. suāsit, παρακ. τοῦ suado = πείθω· ἐνταῦθα suāsit = ὑπέδειξεν.*

162. *Cretae = in Creta, ἐν τῇ Κρήτῃ. mōsīdēre, ἀπαρέμφ. τοῦ consido, -ēdi, -essum, -ēre = καθέζομαι, κατοικίζομαι.*

163. *Hesperiam Grai cognomine dicunt = Ἑσπερίαν οἱ Ἕλληες ἐπονομάζου. Πᾶσαν τὴν πρὸς ἐσπέραν χώραν ἐκάλουν οἱ Ἕλληες Ἑσπερίαν καὶ μάλιστα τὴν Ἰταλίαν καὶ τὴν Ἰσπανίαν, πολὺ συχνὰ δὲ τὴν Ἰταλίαν.*

164. *potens armis atque ubere glaebae = πολεμικὴ καὶ εὐφορος.*

165. *Oenōtri = Οἰνωτροί, ἀρχαῖος λαὸς εἰς τὴν νότιον Ἰταλίαν, τὴν κατόπιν χώραν τῶν Βρουττίων καὶ Λευκανῶν. colo, -ui, cultum, -ēre = κατοικῶ. fama, ἐνν. est. minōres = οἱ μεταγενέστεροι.*

166. *ducis. Κατὰ τὴν παράδοσιν ὁ Ἰταλὸς ἦτο βασιλεὺς τῶν Ἰτα-*

λῶν· κατὰ τὸν Θουκυδίδην (VI, 2, 5) τῶν Σικελῶν· ἡ γενικὴ ducis ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ de nomine = ἀπὸ τοῦ ὀνόματος τοῦ ἡγεμόνος, τοῦ βασιλέως. gentem = terram, δηλ. τὴν χώραν, εἰς τὴν ὁποίαν ὁ λαὸς κατώκησεν.

Στίχ. 306 - 342.

306. ut = ὡς, μάλιστα. Troia arma = τρωικὰ ὄπλα, ἤτοι τοὺς ἀκολούθους τοῦ Αἰνείου ὀπλισμένους κατὰ τὸν τρωικὸν τρόπον.

307. magnis monstribus· θαυμαστὴ διοσημία διὰ τὴν Ἀνδρομάχην ἦτο νὰ βλέπη Τρῶας ἐνόπλους.

308. visu in medio = ἐν ᾧ ἐστέκετο καὶ ἐθεᾶτο. deriguit = καταπέπηγε, ἀποπέπηγε, ἐπάγωσε. Τὸ ρ. εἶναι derigescio. calor ossa reliquit = ἡ θερμότης τὰ ὀστᾶ κατέλιπε. Πρβλ. τὸ παρ' Ὀμήρῳ φόβος κρυερός.

309. labitur = σφάλλεται, κινδυνεύει νὰ πέσῃ. vix tandem = μάλιστα τέλος. longo tempore = post longum tempus. fatur = ὁμιλεῖ· πρβλ. τὰ παρ' Ὀμήρῳ, δ, 706 δὴν δέ μιν ἀμφασίη ἐπέων λάβε· ὅψε δὲ δὴν μιν ἐπέεσσιν ἀμειβομένη προσέειπεν. Ἡ Ἀνδρομάχη λιποθυμεῖ καὶ ἄφ' οὗ συνέρχεται, ὁμιλεῖ.

310. vera facies... verus nuntius : κατηγορούμενα εἰς τὸ ὑποκ. tu (adfers), ἀντὶ νὰ συμφωνήσουν πρὸς τὸ ἐντικείμενον te = ἐμφανίζεσαι πρὸς με (te adfers) ὡς ἀληθινὴ μορφή, ὡς ἀληθὴς ἄγγελος : Τὴν ἐρώτησιν ταύτην διασαφεῖ ἡ ἐπομένη ἐρώτησις : vivisne = ζῆς ;

311. lux alma = τὸ φῶς τὸ ζωογόνον, δηλ. ἡ ζωή. si lux alma recessit = ἐὰν ἡ ζωὴ ἀπεχώρησε, δηλ. ἐὰν δὲν εἶσαι παρὰ κενὴ σκιά (vana imāgo, umbra)· ὑπῆρχεν ἡ πίστις ὅτι αἱ σκιάι τῶν τεθνεώτων ἐνεφανίζοντο κατὰ τὰς θυσίας, ἵνα λάβουν μέρος εἰς αὐτάς.

312. Hector ubi est ? = Ὁ Ἔκτωρ ποῦ εἶναι : διατί ὁ Ἔκτωρ δὲν ἐμφανίζεται ; Ἡ Ἀνδρομάχη ἀποροῦσα ἐρωτᾷ διατί δὲν ἐμφανίζεται καὶ ἡ σκιά τοῦ Ἔκτορος, εἰς ἣν ἡ θυσία προσφέρεται, ἐπὶ τῇ ὑποθέσει ὅτι ὁ Αἰνείας ἔρχεται ὡς σκιά ἀπὸ τὸν Ἄδην.

313. furenti (αὐτῇ τῇ Ἀνδρομάχῃ) = μαινομένη (insolabiliter et impatienter dolenti (= ἀπαρηγορήτως καὶ οὐχὶ καρτερικῶς λυπομένη). Τὸ furere σύνθητες ρῆμα περὶ σφοδροῦ ψυχικοῦ πάθους.

314. subicio = ὑποβάλλω, ὑποκρίνομαι. hisco = κυρίως μένω

κεχηγώς, χάσκω, ανοίγω τὸ στόμα μου χωρὶς νὰ ἤμπορῶ νὰ εἶπω λέξιν· εἶτα : μόλις καὶ μετὰ κόπου λέγω τι. *turbatus* = ταραχθεὶς.

315. *extrema per omnia* = *per omnia summa discrimina* (*pericula*) ἐν μέσῳ ὅλων τῶν κινδύνων. *vitam duco* = τὸν βίον διάγω. *equidem* = ἔγωγε. *vivo equidem* = ζῶ βέβαια.

316. *ne dubita* = *noli dubitare* = νὰ μὴ ἀμφιβάλλης.

317. *deiectam tanto coniuge* = *orbatam tanto coniuge* = στερηθεῖσαν τηλικούτου συζύγου, δηλ. τοῦ Ἑκτορος. Ἡ φράσις ἐλέχθη κατ' ἀναλογίαν πρὸς τὸ *deicere aliquem honore, spe* = στερεῖν τινα τῆς τιμῆς, τῆς ἐλπίδος. Εἰς τὸ *deicere* ὑπάρχει ἡ ἔννοια τοῦ καταπίπτειν, πρὸς αὐτὴν δὲ τὴν ἔννοιαν προσηρόμωσθη προσφυῶς τὸ *excipit. excipio* = ὑποδέχομαι τινα καταπίπτοντα.

318. *quae fortuna revisit* ? δηλ. *te* = ποία τύχη πάλιν σὲ ἐπεσκέφθη, πάλιν προσεμεϊδίασε πρὸς σέ ; *digna satis* = ἀνταξιωτάτη.

319. *Andromäche*, ἀφαιρ. ἐξαρτωμένη ἐκ τοῦ *digna*, ἀποδοτέα διὰ γενικῆς τῆς Ἀνδρομάχης. *Hectōris*, ἐνν. τὸ *uxōre* = συζύγου τοῦ Ἑκτορος. *Pyrrhin* = *Pyrrhine*. Τὸ τελικὸν βραχὺ *e*, ἐπειδὴ ἀσθενῶς ἐπροφερετο, ἐξέπιπτεν. *conubia servas* = εἶσαι σύζυγος. Τοῦτο λέγεται κατ' εὐφημισμὸν. Ἡ Ἀνδρομάχη, ἀφ' οὗ ἤχθη εἰς δουλείαν, δὲν ἦτο κυρίως σύζυγος τοῦ Πύρρου.

320. *deiicit voltum* = κατέβαλε τὸ πρόσωπον· φυσικὰ κατόπιν τῆς τελευταίας ἐρωτήσεως τοῦ Αἰνείου. *demissa voce* = μὲ χαμηλὴν φωνήν.

321. *felix una ante alias Priamēia virgo* = ὦ πασῶν τῶν θυγατέρων τοῦ Πριάμου εὐδαιμονεστάτη. Τοῦτο λέγεται διὰ τὴν Πολυξένην. Ταύτης ἐρασθεὶς ὁ Ἀχιλλεὺς ἐφονεύθη ὑπὸ τοῦ Πάριδος εἰς αὐτὴν τοῦ γάμου τὴν προπαρασκευήν. Μετὰ τὸ τέλος τοῦ πολέμου ἡ σκιά τοῦ Ἀχιλλέως ἀπῆτει τὸ ἀναλογοῦν αὐτῇ μερίδιον τῆς λείας καὶ ὁ Κάλχας ἐκέλευσε νὰ θυσιασθῇ εἰς αὐτὸν ἐπάνω εἰς τὸν τάφον ἡ Πολυξένη.

323. *quae... sortitus non pertulit ullos*, πρότασις ἀναφορικῆ καθ' ὀριστικὴν ἐκφερομένη, κατ' ἔννοιαν δὲ αἰτιολογικῆ τοῦ *felix. sortitus -us* = ἡ κλήρωσις. Διὰ κλήρου διεμοίραζον οἱ πολεμισταὶ μεταξὺ τῶν τὴν πολεμικὴν λείαν, περιλαμβανομένων καὶ τῶν αἰχμαλώτων.

324. *tetigit cubile* = ἤψατο τοῦ λέχους. *erus -eri* = δεσπότης, κύριος.

338. ignarum, δηλ. te huius regiōnis = σὲ ἀγνοοῦντα ταύτην ἐδῶ τὴν χώραν.

339. quid puer Ascanius, δηλ. agit ? superat ? ἀμεταβάτως = superstes est ? = ἐπιζῆ ? vescitur aura (aetheria) = fruitur aura (aetheria ?) = ἀπολαύει τῆς αἰθερίας αὔρας ;

340. ecqua cura ? = ἄρά γε ὑπάρχει τις πόθος ; Tò tamen (= ὅμως) δηλοῖ σαφέστερον τὴν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ amissae perentis = ἂν καὶ ἀπέθανεν ἡ μήτηρ του ἐνθυμεῖται μὲ πόθον αὐτὴν ὁ παῖς ;

342. avuncūlus ἡ Κρέουσα μήτηρ τοῦ Ἄσκανίου, ἦτο ἀδελφὴ τοῦ Ἐκτορος. avuncūlus = ὁ πρὸς μητρὸς θεῖος. excitat, δηλ. puerum = ἐξεγείρει τὸν παῖδα διὰ τῶν ἰδίων του παραδειγμάτων ἀνδρείας καὶ ἀρετῆς ; animi viriles = ἀνδρεία. virtus = ἀρετὴ.

Στίχ. 441 - 460

441. Huc = ἐνταῦθα. delātus = καταχθείς.

442. divinos = sacros. et Averna, ἐπεξηγεῖ τὸ div. lacus. Averna (Ἄορνα κατὰ τὸ τὰ Τάρταρα) οὐδ. πληθ. ὡς οὐσιαστικὸν λαμβανόμενον (ἐπιστεύετο ὅτι παρὰ τὴν Ἄορνον λίμνην ὑπῆρχεν ἡ εἰς Ἄδου κατὰβασίς). sonantia silvis = ἀντηχοῦσα ἀπὸ τὸν θόρυβον τῶν δασῶν τῶν παρὰ τὰς ὄχθας (silvis, ἀφαιρ. ὄργ.).

443. insanam vatem = ἔνθεον μάντιν, δηλ. τὴν Σίβυλλαν. rupe sub ima = εἰς τὸ βάθος σπηλαίου βραχώδους (στίχ. 446 antro, 450 cavo saxo).

444. canit = ἄδει, χρησιμοδοτεῖ, ἔμμετροι ἦσαν οἱ χρησμοί. folisque notas et nomina mandat = καὶ εἰς τὰ φύλλα γράμματα καὶ λέξεις παραδίδει.

446. digerit in numērum = διατάσσει κατὰ χρονικὴν ἀκολουθίαν (τὰ μέλλοντα, τὰ γραφόμενα ὑπ' αὐτῆς τῆς Σιβύλλης ἐπὶ φύλλων δένδρου). seclusa = ἐγκλεισμένα.

447. locis = ἕκαστος χρησμός εἰς τὴν θέσιν του.

448. eadem, ἀντικ. τοῦ impūlit verso cardine = στραφείσης τῆς στρόφιγγος, ἦτοι ἀνοίγεισης τῆς θύρας. tenuis ventus = λεπτὸς ἄνεμος, δηλ. πνοὴ ἀνέμου.

449. ianua, ἡ πύλη ἀνοιγομένη ἐπιτρέπει νὰ εισέλθῃ ἄνεμος καὶ δι' αὐτὸ ἀναταράσσει τὰ φύλλα.

451. nec revocare situs = nec restituere ordinem foliōrum = οὐδὲ νὰ ἀποκαταστήσῃ τὴν τάξιν τῶν φύλλων.

452. inconsulti abeunt = χωρὶς νὰ λάβουν χρησιμὸν ἀπέρχονται (οἱ ἐπερωτήσαντες τὴν Σίβυλλαν). Δηλ. ὁ παρὰ τῆς Σιβύλλης μὴ ζητήσας νὰ χρησιμοδοτήσῃ διὰ στόματος, λαμβάνει τὸ πρῶτον τυχὸν φύλλον ἀπὸ τὰ διασκορπισθέντα ὑπὸ τοῦ ἀνέμου, ἀλλ' ὁ ἐπ' αὐτοῦ ἀναγεγραμμένος χρησμός συχνὰ δὲν ἀρμόζει εἰς τὴν γενομένην ἐρώτησιν, διὸ καὶ ὁ ἐρωτήσας ἀπέρχεται *inconsultus* (χωρὶς νὰ λάβῃ χρησιμὸν) καὶ μισεῖ (*odere*) τὴν ἔδραν τῆς Σιβύλλης. Ἡ Σίβυλλα, τοῦ Ἀπόλλωνος προφήτις, κατήγετο ἀπὸ τὴν Μαρπησὸν τῆς Τρωάδος ἢ ἀπὸ τὰς Ἐρυθρὰς τῆς Ἰωνίας. Τὸ ὄνομα Σίβυλλα ἀρχικῶς κύριον ἀτομικὸν ὄνομα ὄν, ἔγινε κατόπιν γενικόν. Εἰς τὴν Ἰταλίαν ἡ λατρεία τῶν Σιβυλλῶν εἰσῆχθη ἀπὸ τὴν Ἑλλάδα. Ἡ Κυμαία Σίβυλλα ἦτο τρόπον τινὰ τῶν Ρωμαίων τὸ ἐπίσημον μαντεῖον.

453. ne fuerint tanti = ἀπαγόρευσις. *tanti*, γεν. τοῦ τιμῆματος. *dispendia*, ὀνομαστ. πληθ. (*dispendium* ὁ ἕν.) = ἀπώλεια. *morae*, γενικὴ ἐπεξηγηματικὴ = ἀπώλεια χρονοτριβῆς, ζημία ὀφειλομένη εἰς τὴν ἀναβολήν. Ἐκ τῆς προτάσεως *ne fuerint tanti* ἐξαρθῶνται αἱ προτάσεις *quin adeas... poscas = ut non* (456). Ἡ ἔννοια εἶναι: Μὴ δώσης τόσῃν σημασίαν εἰς τὴν ἀπώλειαν ὀλίγου χρόνου, ὥστε νὰ μὴ προσέλθῃς εἰς τὴν μάντιν καὶ ζητήσης χρησιμὸν. Μὴ ἀμελήσης, διὰ νὰ κερδίσης ὀλίγον καιρὸν, νὰ προσέλθῃς κλπ.

454 - 456. *quam vis increpitent = ὅσον καὶ ἂν γογγύζουσιν οἱ ἑταῖροι (socii). et vi cursus vela vocet in altum = καὶ ὅσον ἂν ἡ εὐκαιρία τοῦ πλοῦ ἀπαιτεῖ ἰσχυρῶς (vi) νὰ ἐπισπεύσῃ τὴν ἀναχώρησιν. Τὴν ὄλην ταύτην πρότασιν ἐξηγεῖ σαφέστερον ἡ ἐπομένη: possis que sinus implēre secundos = καὶ δύνασαι τοὺς κόλπους (τῶν ἰστίων) νὰ πληρώσης εὐνοϊκῶν ἀνέμων. ipsa canat vocemque volens atque ora resōlvat = αὐτὴ ἡ ἰδία ἄς προφητεύσῃ καὶ εὐμενῆς τὴν φωνὴν καὶ τὸ στόμα ἄς λύσῃ.*

459. *quo, συναπτε τῷ modo = τίνι τρόπῳ. quemque, συναπτε τῷ laborem = ἕκαστον κόπον. fugiasque ferasque = εἴτε νὰ ἀποφύγῃς εἴτε νὰ ὑπομείνῃς.*

460. *expediet, δηλ. dictis = expōnet = θὰ ἐκθέσῃ, θὰ εἴπῃ. cursus debet secundos: ἡ Σίβυλλα δὲν δύναται νὰ δώσῃ πλοῦν αἶσιον, μόνον νὰ προφητεύσῃ ἡμπορεῖ ὅθεν τὸ dabit = docēbit = θὰ διδάξῃ,*

θὰ προφητεύσῃ. venerata, ληπτέον παθητικῶς = ἰκετευθεῖσα (δηλ. διὰ θουσιῶν).

Στίχ. 707 - 718

707. Drepani portus = τοῦ Δρεπάνου ὁ λιμὴν (παρὰ τὰς ὑπερρείας τοῦ Ἑρικούς). illaetabilis ora = ἀτερπῆς χῶρος· οὕτως ὁ ποιητῆς καλεῖ τὴν περὶ τὸ ἀκρωτήριο Δρέπανον χώραν διὰ τὸ ἀμυῶδες καὶ ἄγονον αὐτῆς.

708 - 709. actus pelāgi tot tempestatibus = ἀφ' οὗ ὑπέστην τόσας τρικυμίας εἰς τὸ πέλαγος (= ἀφ' οὗ δὲ τόσας ἐδοκίμασα συμφοράς), τώρα δοκιμάζω καὶ ἄλλην, δηλ. amitto genitōrem = χάνω τὸν πατέρα Ἀγχίσην. omnis curae casusque levamen (διορισμὸς κατὰ παράθεσιν εἰς τὸ genitorem [γεννήτορα]) = πάσης φροντίδος καὶ περιπετείας ἀνακούφισιν.

711. nequiquam = μάτην· ὄντως μάτην, διότι δὲν εἶχε τὴν εὐτυχίαν ὁ Ἀγχίσις νὰ ἴδῃ τὴν ποθητὴν γῆν τῆς Ἰταλίας.

712. nec vates Helenus praedixit = οὔτε ὁ προφήτης, ὁ μάντις Ἑλένος (μοῦ) ἐπροφήτευσεν (τὸν θάνατον)· πρβλ. Ὀμ. Ρ, 410 κ. ἐ. δὴ τότε γ' οὐδ' οἱ (τῷ Ἀχιλλεῖ) ἔειπε κακὸν τόσον, ὅσον ἐτύχθη, μήτηρ, ὅτι βῶ οἱ πολὺ φίλτατος ὦλεθ' ἑταῖρος.

714. labor extrēmus = ὁ ὕστατος πόνος, δηλ. τὸ τέρμα τῶν ταλαιπωριῶν μου. Σημειώσον ὅτι δὲν λογίζεται ἐδῶ ἡ τρικυμία ποῦ ἐξώθησε τὸν Αἰνεῖαν εἰς τὰς ἀκτὰς τῆς Ἀφρικῆς.

716. unus = μόνος. intentis omnibus = ἐνῶ πάντες ἐπρόσεχαν.

717. fata renarrabat divom cursusque docēbat = τὰ πεπωμένα τῶν θεῶν διηγεῖτο καὶ τὰς περιπλανήσεις ἐξήγει.

718. conticuit tandem = ἐσιώπησε τέλος. factoque hic fine = καὶ τελειώσας ἐδῶ (τὴν διήγησιν). quievit = ἡσύχασεν, ἀνεπαύθη.

Επιπλέον, η παρούσα μελέτη εξετάζει το βαθμό στον οποίο οι εκπαιδευτικοί εφαρμόζουν τα αποτελέσματα της έρευνας στην τάξη τους. Η ανάλυση των απαντήσεων σε ερωτήσεις που αφορούν την εφαρμογή των προτάσεων έδειξε ότι οι περισσότεροι εκπαιδευτικοί θεωρούν ότι η εφαρμογή τους είναι εν μέρει ή καθόλου αποτελεσματική. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υποστηρίξεων από την διοίκηση ή η έλλειψη κίνητρων. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι είναι σημαντικό να ληφθούν μέτρα για την ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να εφαρμόζουν τις προτάσεις στην πράξη. Τα μέτρα αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν την παροχή πρόσθετου χρόνου, την παροχή υποστήριξης από την διοίκηση και την παροχή κινήτρων.

Αναφορικά με την εφαρμογή των προτάσεων, οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν τις προτάσεις στην τάξη τους θεωρούν ότι η εφαρμογή τους είναι εν μέρει ή καθόλου αποτελεσματική. Αυτό μπορεί να οφείλεται σε διάφορους λόγους, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υποστηρίξεων από την διοίκηση ή η έλλειψη κίνητρων. Τα αποτελέσματα αυτά δείχνουν ότι είναι σημαντικό να ληφθούν μέτρα για την ενθάρρυνση των εκπαιδευτικών να εφαρμόζουν τις προτάσεις στην πράξη. Τα μέτρα αυτά μπορεί να περιλαμβάνουν την παροχή πρόσθετου χρόνου, την παροχή υποστήριξης από την διοίκηση και την παροχή κινήτρων.

ΕΡΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΛΩΝ

ΜΑΡΚΟΥ ΤΥΛΛΙΟΥ ΚΙΚΕΡΩΝΟΣ
ΕΝΥΠΝΙΟΝ ΣΚΙΠΙΩΝΟΣ

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΚΕΝΤΡΙΚΗΣ ΑΝΑΤΙΤΑΣ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1979

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ
ΙΝΣΤΙΤΟΥΤΟ ΤΕΧΝΟΛΟΓΙΑΣ ΥΠΟΛΟΓΙΣΤΩΝ ΚΑΙ ΕΚΔΟΣΕΩΝ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ

ΕΡΡΙΚΟΥ Α. ΣΚΑΣΣΗ

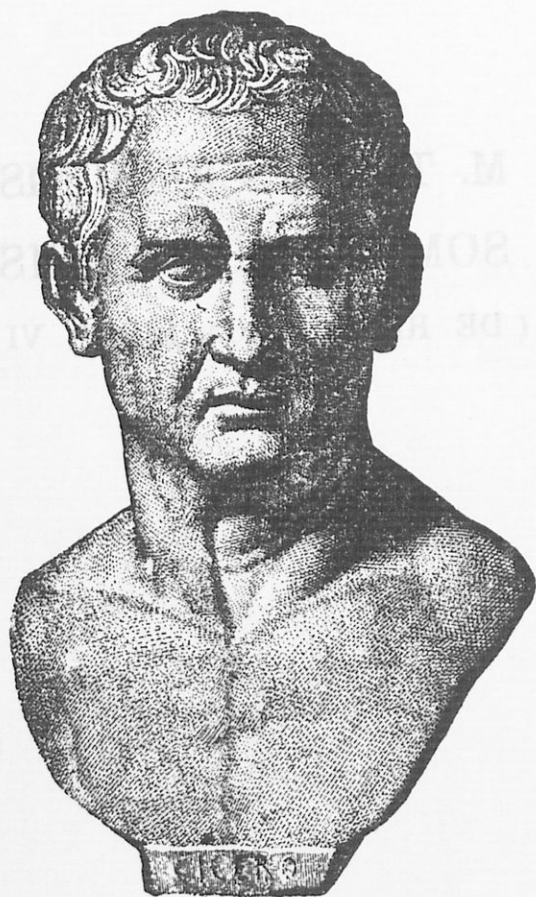
ΠΡΟΛΟΓΟΙ

M. TULLII CICERONIS
SOMNIUM SCIPIONIS
(DE RE PUBLICA LIBER VI)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΠΡΟΛΕΓΟΜΕΝΑ

Α'. 'Ο Κικέρων φιλόσοφος.

'Ο Κικέρων (106 π.Χ. - 43 π.Χ.) νέος ὧν ἐμελέτησεν ὅλα τὰ φιλοσοφικά συστήματα. Ἦκουσεν (ἀπὸ τοῦ 88 π.Χ.) τὸν ἐπικουρείον φιλόσοφον Φαῖδρον, τὸν ἐκ Λαρίσης Φίλωνα τῆς Νέας Ἀκαδημείας καὶ τὸν Στωϊκὸν Διόδωτον, ὃν ἔπειτα εἶχεν ἐν τῇ οἰκίᾳ του.

Ἐν Ἀθήναις (79 π. Χ.) ἐπίσης ἠκροάσθη τοῦ Ἀκαδημαϊκοῦ Ἀντιόχου ἐξ Ἀσκάλωνος (μαθητοῦ τοῦ Φίλωνος) καὶ τοῦ ἐκ Σιδῶνος ἐπικουρείου Ζήνωνος καὶ ἐκ νέου τοῦ Φαίδρου, ἐν Ῥόδῳ δὲ (78 π. Χ.) τοῦ Στωϊκοῦ Ποσειδωνίου, ὁπαδοῦ τῆς Μέσης Στοᾶς, ὅστις μεγάλως ἐπέδρασεν ἐπ' αὐτόν. Ὁ Κικέρων εἶχε κλίσιν μεγάλην πρὸς τὴν φιλοσοφίαν καὶ δὴ πρὸς τὴν πλατωνικὴν ἀσχοληθεὶς (54 - 51 καὶ 46 - 45 π.Χ.) περὶ μελέτας ἀφορώσας εἰς τὴν γνωσιολογίαν καὶ κυρίως εἰς τὴν ἠθικὴν. Τὴν φιλοσοφίαν ἐξυμνεῖ θαυμασίως ἐν τοῖς Τουσκουλιανοῖς (1, 62 καὶ 5, 5). Εἶναι ὁ πρῶτος Ῥωμαῖος, ὅστις κατῴρθωσε νὰ καταστήσῃ τὴν λατινικὴν γλῶσσαν ἱκανὴν νὰ ἐκφράζῃ γλαφυρώτατα διάφορα φιλοσοφήματα. Ἀλλὰ ἐπὶ πλέον χρησιμεύει ὡς σπουδαῖος γεφυρωτῆς τῆς ἑλληνικῆς φιλοσοφικῆς παραδόσεως ἀπὸ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀφ' ἑνός, καὶ αὐτοῦ ἀφ' ἑτέρου, πλουτίζων τὰς θεωρίας τῶν Ἑλλήνων διὰ ρωμαϊκῶν παραδειγμάτων καὶ ἔτι σπουδαιότερον προβαίνων ἕνεκα τῆς ἐν τῇ πολιτικῇ ἐμπειρίας εἰς τὴν ἐξέτασιν διαφόρων συναφῶν ζητημάτων.

Περὶ ὅλων αὐτῶν παραθέτει μὲν τὰς γνώμας ἄλλων, χωρὶς ἐκάστοτε νὰ προβάλλῃ ἰδίαν κρίσιν, εἰσάγει ὅμως, κατὰ τὴν μέθοδον τοῦ Φίλωνος καὶ τοῦ Ἀντιόχου, τὸ ἐκλεκτικὸν σύστημα, ἐν ᾧ διαφαίνεται οὕτω ἡ προσωπικὴ αὐτοῦ περὶ φιλοσοφίας ἄποψις.

'Ο Κικέρων εἶναι πολέμιος τῆς Ἐπικουρείου φιλοσοφίας, δέχεται ἐν τῇ γνωσιολογίᾳ τὸ σύστημα τῆς Νέας Ἀκαδημείας, εἰδικῶς τοῦ Φίλωνος, καὶ ἐν τῇ ἠθικῇ εἶναι Στωϊκὸς ἢ μᾶλλον κατὰ τοσοῦτον Στωϊκός, ὅσον ὁ Παναίτιος (κρᾶμα Στωικισμοῦ καὶ Πλατωνισμοῦ). Ὁ Κικέρων πιστεύει εἰς τὴν ὑπαρξιν τῶν θεῶν, εἰς τὴν ἐλευθερίαν τῆς βουλήσεως καὶ εἰς τὴν ἀθανασίαν τῆς ψυχῆς, ἥτις προέρχεται ἐξ αὐτῆς τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ καὶ ἧς ἡ ἀληθὴς ζωὴ ἀρχίζει μετὰ θάνατον.

Οὕτω τὰ φιλοσοφικά ἔργα τοῦ Κικέρωνος ἐχρησίμευσαν ὡς ἀφετηρία τῆς πνευματικότητος τῆς Δύσεως.

Εἰς τὸν Κικέρωνα ἐπίσης ἀνατρέχει καὶ αὐτὸς ὁ φιλόσοφος Κάντιος εἰς ἱστορικὰς περὶ ἠθικῶν προβλημάτων παρατηρήσεις.

Ἐκ τῶν πολλῶν φιλοσοφικῶν ἔργων ἐσώθησαν 12, οὐχὶ ὅλα ἀκέραια καὶ ἀναφέρονται εἰς τὴν Πολιτείαν (τὸ *de re publica* καὶ ἡ συνέχεια, ὡς συμπλήρωμα αὐτοῦ, τὸ *de legibus*), εἰς τὴν μεταφυσικὴν, ἠθικὴν καὶ θρησκείαν (τὰ *paradoxa stoicorum, de finibus bonorum et malorum, Tusculanae disputationes, de natura deorum, de divinatione, de fato, Cato maior ἢ de senectute, καὶ Laelius ἢ de amicitia* κ. ἄ.).

Β'. Τὸ πολιτικὸν ἔργον τοῦ Κικέρωνος *de re publica*.

α) Ἱστορικὴ ἀνασκόπησις.

Ἔνεκα τῶν ποικίλων μεταβολῶν, ἃς ὑπέστη ἡ Ῥώμη προϋόντος τοῦ χρόνου, τὸ πολίτευμα αὐτῆς ἀπέβη μικτόν, κρᾶμα δηλ. βασιλικοῦ, ἀριστοκρατικοῦ καὶ δημοκρατικοῦ, ἐφ' ὅσον αἱ τῶν τάξεων ἐριδες διεκανονίζοντο ἐκάστοτε διὰ νόμων, οἵτινες κατέστησαν τέλος δυνατὴν τὴν πολιτικὴν ἐξίσωσιν μεταξὺ τῶν πατρικίων καὶ τῶν πληβείων. Ἄλλὰ τὰ ἐπελθόντα γεγονότα τῶν μεγάλων κατακτήσεων ἐν τῇ Ἀνατολῇ καὶ ἐν τῇ Δύσει ὡς καὶ ἡ ἐξ αἰτίας τούτων εἰσροὴ εἰς τὴν Ἰταλίαν ἀφθόνου πλοῦτου δὲν ἐβράδυναν νὰ ἐπιφέρωσι τὴν ἠθικὴν διαφθοράν, τὴν κοινωνικὴν ἀναστάτωσησιν καὶ τὴν ἐπὶ τὸ χεῖρον πολιτικὴν μεταβολήν. Μεγάλαί οἰκογένειαι, πλουτήσασαι ἐκ τῆς ὑπ' αὐτῶν ἀσκήσεως τῆς στρατιωτικῆς ἐξουσίας καὶ ἐκ τῆς διοικήσεως Ῥωμαϊκῶν ἐπαρχιῶν, κατέστησαν παντοδύναμοι, ἔτι δὲ μᾶλλον ηὔξήθη ἡ δύναμις αὐτῶν διὰ νέων μεταξὺ των ἐκ συγγενείας δεσμῶν. Οὕτω ἐξ αἰτίας τῆς δυσαρεστήσεως τοῦ λαοῦ καὶ τῶν ἀγρίων ἀγώνων μεταξὺ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀριστοκρατικῶν ἐξερράγησαν αἱματηροὶ ἐμφύλιοι πόλεμοι, ὡς ἡ στάσις τῶν Γράκχων (133 - 121 π.Χ.), ὁ φοβερὸς πόλεμος μεταξὺ Μαρίου καὶ Σύλλα (100 - 79 π.Χ.) καὶ τέλος ἡ συνωμοσία τοῦ Κατιλίνα (63 π.Χ.). Ἐπηρεολούθησεν ἡ τριανδρία τοῦ Καίσαρος, Πομπηίου καὶ Κράσσου, καθ' ἣν οὗτοι κατενέμοντο τὸ Κράτος πρὸς ἰδίους αὐτῶν σκοπούς.

Τότε ἀκριβῶς, ὅποτε τὰ θεμέλια τοῦ Ῥωμαϊκοῦ Κράτους ἐπικινδύνως πλέον ἐσείοντο, ἀνεφάνη ὡς φωτεινὸς ἀστὴρ, ὁ ἀριστοκρατικῶν φρονημάτων καὶ θερμὸς ὑπερασπιστὴς τῶν δημοκρατικῶν θεσμῶν

Κικέρων, ὅστις ὡς ὑπατος (τῷ 64 π.Χ.) διὰ τῆς σθENAραῶς αὐτοῦ ἐπεμβάσεως ἔσωσε (δι' ὃ καὶ ὠνομάσθη *pater patriae*) τὸ ῥωμαϊκὸν Κράτος ἀπὸ τῶν ὀνύχων τοῦ διεφθαρμένου συνωμότης Κατιλίνα, ὅστις παρ' ὀλίγον θὰ ἀπέβαινε κύριος τῆς ὅλης καταστάσεως. Ὁ αὐτὸς Κικέρων ἔπειτα, ὑπεστήριξε σθENAραῶς καὶ εὐθαρσῶς τὴν Σύγκλητον ἐναντίον τῆς τριανδρίας, ἧς ὑπεκίνησε τὸ κατ' αὐτοῦ μῖσος καὶ τὴν ἔχθραν. Τέλος διὰ τῶν δολοπλοικιῶν τοῦ Κλωδίου ἐξωρίσθη (τῷ 58 π.Χ.) εἰς Θεσσαλονίκην. Ἀνακληθεὶς ἐκ τῆς ἐξορίας, τὸ ἐπόμενον ἔτος διὰ τῶν φροντίδων τοῦ Τ. Ἀννίου Μίλωνος (ὑπὲρ οὗ βραδύτερον ἐξεφώνησεν ἐν δικαστηρίῳ λόγον, διότι κατηγορήθη ὅτι ἐφόνευσε τὸν Κλώδιον) καὶ τῇ βοήθειᾳ τοῦ Πομπηίου, ἀνέλαβεν, ἐπανελθὼν κατὰ τρόπον θριαμβευτικὸν εἰς τὴν Ῥώμην, νὰ ὑπερασπίσῃ διὰ συγγραφῶν εἰδικῶν τὴν Πολιτείαν.

Πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον ἀπεφάσισε νὰ ἀσχοληθῇ περὶ τὴν συγγραφὴν τοῦ *de re publica* (περὶ πολιτείας) ἔργου, οὗτινος ἤδη (ἀπὸ τοῦ ἔτους 61 καὶ πρὸ αὐτοῦ ἀκόμη) εἶχεν ἀρχίσει νὰ συλλέγῃ τὴν ὕλην καὶ κυρίως ἐπελήφθη τῆς ἐργασίας ἐν τῷ κτήματι αὐτοῦ, τῷ *Cumanum* (ἐν Κύμῃ τῆς Καμπανίας) καὶ ἐν τῷ *Pompeianum* (ἀπὸ τοῦ 55 π.Χ.) μετὰ βαθεῖαν μελέτην τῶν ἀρχαίων τῆς Ῥώμης παραδόσεων, χρησιμοποιοῦν τὰ ἔργα καὶ τὴν σπουδαίαν βιβλιοθήκην τοῦ σοφοῦ Τερεντίου Οὐάρρωνος, τὴν ἱστορίαν τοῦ Πολυβίου καὶ πᾶν ὅ,τι περὶ πολιτείας εἶχον γράψῃ ὁ Πλάτων, ὃν εἶχεν ὡς ἰδανικὸν πρότυπον καὶ ὁ Ἀριστοτέλης. Ἐξηκολούθησε δὲ τὴν ἐργασίαν βραδύτερον καὶ ἐν τῷ ἄλλῳ αὐτοῦ κτήματι, τῷ *Tusculanum* (ἐν Τούσκλῳ) μέχρι τῆς ἀποπερατώσεως τοῦ ἔργου, τὸ ὁποῖον ἰδιαιτέρως ἐθεώρει μεγάλου κόπου καὶ μεγάλης σπουδαιότητος.

Τὸ ἔργον τέλος ἐδημοσιεῦθη εἰς 6 βιβλία πρὸ τῆς ἀναχωρήσεώς του εἰς Κιλικίαν (περὶ τὸ 51 π.Χ.), καθ' οὓς ἀκριβῶς χρόνους ὁ Καῖσαρ ἐτελείωνε τὴν κατάκτησιν τῆς Γαλατίας.

Ἐν μέσῳ ἀγῶνων καὶ πολιτικῶν ταραχῶν ἐκ φόβου ὅτι ἀπὸ στιγμῆς εἰς στιγμὴν ἠπειλεῖτο τὸ πᾶν, ὁ Κικέρων δὲν ἔπαυσε ἀνατρέχων εἰς τὸ ἔνδοξον παρελθὸν τῆς Ῥώμης τὸ ὁποῖον πάντοτε ἐνοστάλγει ἐν συγκρίσει πρὸς τὸ παρόν. Δι' ὃ ἀλληλογραφῶν πρὸς φίλους καὶ συγγενεῖς ἐξωτερίκευε τὴν ἀγωνίαν του ἰσχυριζόμενος « *nullam iam esse rem publicam* » (*ad Quintum fr.* 3, 5, 4). Ἐν τούτῳ ἐξεδήλου τὴν στερεὰν πεποιθήσιν ὅτι ἡ ἔνδοξος Ῥωμ. Πολιτεία ἔπρε-

πε νὰ διασωθῆ, διότι ἄλλως θὰ συμπαρέσυρεν εἰς ἐρείπια τὸν κόσμον ὁλόκληρον (Cic. rep. 3, 23, 34). Τὸ ἔργον εἶναι ἀφιερωμένον εἰς τὸν ἀδελφὸν Κόϊντον ἢ κατ' ἄλλους εἰς τὸν φίλον αὐτοῦ τὸν Ἀττικόν.

Κατ' ἀρχὰς ὁ Κικέρων εἶχε κατὰ νοῦν νὰ διαίρησθαι τὸ ἔργον εἰς 9 βιβλία, εἰς διαλόγους ἰσαριθμούς ἕνα καθ' ἑκάστην ἡμέραν τῆς ἐξ ἑννέα ἡμερῶν ἑορταστικῆς ἀργίας (novendiales feriae = feriae latinae). Ἀποπερατώσας μάλιστα τὰ δύο πρῶτα βιβλία τοῦ de re publica ἐν τῷ Τουσκουλανῶ ἀνέγνωσεν αὐτὰ εἰς τὸν γράψαντα περὶ τῶν διδασκαλιῶν τοῦ φιλοσόφου Ἐμπεδοκλέους καὶ φίλου του τὸν Γναῖον Σαλλούστιον (πιθανώτερον ἢ εἰς τὸν ἱστορικὸν Σαλλούστιον). ὅστις συνεβούλευσεν ὅτι πρέπει ἀντὶ τῆς διαλογικῆς μορφῆς νὰ ἔχη τὸν λόγον αὐτὸς ὁ Κικέρων, ὡς ἀνὴρ ὑπατικὸς ὑψίστου πολιτικοῦ κύρους καὶ μεγίστης περὶ τὰ κοινὰ πείρας (Cic. ad Q. fr. 3, 5, 1 ἐξ.).

Ὁ Κικέρων ἐφάνη ἀποδεχόμενος τὴν συμβουλὴν ταύτην, τελικῶς ὅμως δὲν μετέβαλε ριζικῶς τὸ ἀρχικὸν σχέδιον, ἀλλ' ἐτροποποίησε τὴν ἀρχικὴν διάταξιν διασκευάσας πως τὴν ὕλην καὶ περιορίσας τὸν ἀριθμὸν τῶν βιβλίων ἀπὸ 9 εἰς 6, δι' α κατηναλώθησαν ἐν συνόλῳ 3 ἐκ τῶν ἑορτασίμων ἡμερῶν, ἤτοι μία ἡμέρα διὰ τὸ περιεχόμενον δύο βιβλίων.

Ἐν αὐτοῖς ὑποστηρίζεται ὅτι τὸ ῥωμαϊκὸν πολίτευμα (res publica) εἶναι ἀριστον πάντων, διότι ἀπέβη ἢ τελειότερα μορφή διακυβερνήσεως τοῦ Κράτους διὰ τῆς ἀγαστῆς συνενώσεως τῆς βασιλείας (μοναρχίας), τῆς ἀριστοκρατίας καὶ τῆς δημοκρατίας (ἤτοι τῆς ἐξουσίας ἀρχόντων τ.ἔ. ὑπάτων, συγκλήτου καὶ δήμου). Διότι, ἐπειδὴ οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι ἀπηλλαγμένη κινδύνων, ἐὰν τὸ πολίτευμα εἶναι ἀμιγές, ἐξολισθαίνει ἢ μὲν μοναρχία πρὸς τὴν ἀπόλυτον δεσποτείαν (τὴν τυραννίδα), ἢ δὲ ἀριστοκρατία πρὸς τὸν κομματισμὸν (τὴν ὀλιγαρχίαν), ἢ δὲ δημοκρατία πρὸς τὴν ἀναρχίαν (λαοκρατίαν). Ἐν πάσῃ περιπτώσει οὐδεμία ἐξ αὐτῶν εἶναι βιώσιμος ἐπὶ μακρόν, διότι ἐκάστη ἀντιπροσωπεύεται ὑπὸ μερίδος, ἣν αἱ δύο ἄλλαι συνασπίζονται ἐκάστοτε ἕνα τὴν ἀνατρέφουν. Οὕτω ὁ Κικέρων κλίνει καὶ αὐτὸς ὑπὲρ τοῦ μικτοῦ πολιτεύματος, ὅπερ, ἀνεκαθεν ἰσχυρῶς, ἐμπιστεύεται εἰς ἕνα μόνον ἄρχοντα τὴν ὑπάτην διεύθυνσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς μᾶλλον προικισμένους πολίτας ἰκανὸν μέρος τῆς ἐξουσίας, χωρὶς νὰ ἀρῆται ὅμως καὶ εἰς τὸν λαὸν τὴν ἐλευθερίαν καὶ τὸ δικαίωμα τῆς ἐπεμβάσεως εἰς τὴν διαχείρισιν τῶν δημοσίων ὑποθέσεων.

Τὸ εἶδος τοῦτο τῆς μικτῆς πολιτείας ἐθεμελίωσεν ὁ Πλάτων, ἀνε-

πτυξεν ὁ Δικαίαρχος, παρέλαβεν ὁ Πολύβιος καὶ συνεπλήρωσεν ὁ Στωϊκὸς Παναίτιος, ἐξ οὗ παρέλαβεν ὁ Κικέρων (πρβλ. Cic. rep. βιβλ. κυρίως II καὶ III).

Ὑποστηρίζεται ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ ἡ ἔνωσις τῶν τριῶν εἰδῶν, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, καὶ τὸ καθήκον τῶν Ῥωμαίων νὰ καλλιερῶσι τὴν ἠθικὴν καὶ νὰ ἀσκῶσι τὴν πολιτικὴν. Ἐν τῷ δευτέρῳ βιβλίῳ ὁμολογεῖται ὡς ἄριστον πολίτευμα τὸ Ῥωμαϊκόν, οὗ παρέχεται ἡ ἱστορικὴ κατὰ Πολύβιον ἀνάπτυξις. Ἐν τῷ τρίτῳ βιβλίῳ (οὗ περίληψιν δίδει ὁ ἱερός Αὐγουστῖνος) τίθεται ὡς βᾶσις ἀπαραίτητος τῆς πολιτείας ἡ δικαιοσύνη. Ἐν τῷ τετάρτῳ γίνεται λόγος περὶ τῶν ἠθικῶν κατευθύνσεων καὶ τῆς ἀγωγῆς. Ὁ Κικέρων ἐν τῷ πέμπτῳ βιβλίῳ καινοτομεῖ ἀσχαλούμενος περὶ τὸν ἡγήτορα τῆς πολιτείας (princeps civitatis, rectores, rector patriae, rector rerum publicarum), ὅστις διὰ τὴν διατήρησιν τοῦ μικτοῦ πολιτεύματος ὀφείλει νὰ ἐξυπηρετῇ τὴν Πολιτείαν καὶ νὰ μὴ ἱκανοποιῇ τὰς ἐπιθυμίας ἑνὸς ἐκάστου τῶν πολιτῶν, ἀλλὰ νὰ συγκεντρῶνῃ τὴν ἐμπιστοσύνην πάντων τῶν πολιτῶν. Ὡς παράδειγμα ἔλαβε τὸ πολίτευμα τῶν Ἀθηναίων καὶ ἄνδρας, οἷος ὁ Σόλων, ὁ Περικλῆς καὶ γενικῶς εἶχεν ὑπ' ὄψιν του τὴν Ἀθηναίων Πολιτείαν τοῦ Ἀριστοτέλους. Περὶ τοῦ ἕκτου βιβλίου, οὗ μόνον γνωστὸς τυγχάνει ὁ ἐπίλογος (τὸ ἀποκαλυπτικὸν ἐνῦπνιον, τοῦ νεωτέρου Σκιπίωνος), ἴδε Προλεγόμενα.

β) Σπουδαιότης τοῦ ἔργου.

Ὁ Κικέρων ἀποκαλεῖ, καὶ πολὺ δικαίως, τὸ de re publica ἔργον αὐτοῦ ἐχέγγυον καὶ ἀσφάλειαν δοθεῖσαν εἰς τὸ κοινὸν περὶ τῆς καλῆς συμπεριφορᾶς του, ὡς τὸ ἀπέδειξεν ὀλίγον ἔπειτα, ὅτε ὡς ἀνθύπατος (51 π.Χ.) διώκησε τὴν Κιλικίαν. Ἐδειξε πράγματι ὅτι ἡ ἀρετῆ, ἣν δὲν ἀρκεῖ νὰ κατέχη τις ὡς ἐπιστήμων, πρέπει ἐν τῇ πράξει νὰ δεικνύεται· τὰ ἀξιώματα τῶν στρατηγῶν καὶ τῶν ἀρχόντων εἶναι καθήκοντα, ἀ δέον νὰ ἐκπληρώσωσι καὶ οὐχὶ ἐπιδιωκόμενα ἀγαθὰ χάριν τῆς ἰδιοτελείας καὶ φιλοδοξίας αὐτῶν.

Ὁ Κικέρων πρὸς σύνταξιν τοῦ ἔργου του ὠφελήθη ἐκ τῶν συγγραμμάτων τῶν Ἑλλήνων φιλοσόφων καὶ ἰδίᾳ τοῦ Πλάτωνος καὶ τοῦ Ἀριστοτέλους κατὰ τρόπον ἀρμόζοντα πρὸς τὸν σκοπὸν του καὶ δὴ πρὸς τὰς Ῥωμαϊκὰς ἀρχάς, συγκεραυνῶν τὰς ἀφηρημένους θεω-

ρίας του Πλάτωνος προς τὰς θετικωτέρας ἀντιλήψεις του Ἀριστοτέλους καὶ τοῦ ἱστορικοῦ Πολυβίου.

Ὁ Πλάτων ἐν τῇ Πολιτεῖα αὐτοῦ εἶχε διαγράψει ἐν τῷ νῷ πολιτείαν παντάπασιν ἰδεώδη, ἐνῶν ὁ Κικέρων περιγράφει τὴν Ῥωμ. πολιτείαν ὡς ἀπαύγασμα φυσικὸν δικαιοσύνης καὶ σοφίας. Οὕτω δεικνύων τὴν Ῥωμαϊκὴν πολιτείαν ἐν τε τῇ γενέσει καὶ τῇ αὐξήσει καὶ ἤδη ἀνδρωθεῖσαν καὶ ἰσχυροποιηθεῖσαν, ἀκολουθεῖ τὸν σκοπὸν τοῦ καλύτερον ἢ ἐὰν ἐφαντάζετο πολιτείαν, ὡς ὁ Πλατωνικὸς Σωκράτης. Καὶ αὐτὸς ὁ Κικέρων ἀναφέρει ὅτι ὁ Πλάτων περιέγραψε πολιτείαν ἰδεώδη, ἐν ᾗ αὐτὸς ἐστηρίχθη ἐπὶ πραγματικῆς καὶ μάλιστα μεγαλειώδους πολιτείας, τῆς Ῥωμαϊκῆς, ἐν ἣ διαφαίνονται σαφῶς αἱ ἀρχαὶ πολιτείας, οἷαν καὶ ὁ Πλάτων διεῖδεν, ἀλλ' οὕτως, ὥστε νὰ φαίνεται ὀφθαλμοφανῶς ἡ ἀφορμὴ καὶ ἡ αἰτία οἰουδήποτε ἐν αὐτῇ καλοῦ ἢ κακοῦ.

Ἐκεῖνο ὅπερ παραλαμβάνει ὁ Κικέρων παρὰ τοῦ Πλάτωνος εἶναι αἱ ἰδέαι περὶ τῆς φύσεως τοῦ ἀνθρώπου καὶ τῆς ἀνθρωπίνης ψυχῆς, ὡς π.χ. εἶναι ἡ διδασκαλία περὶ τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἥτις ἐκτίθεται ἐν τῷ *Somnium Scipionis*. Ὁ Κικέρων ἐπωφελήθη ἐκ τῆς Ἑλληνικῆς σοφίας μόνον τὰς αἰωνίους καὶ καθολικὰς ἀρχὰς τῆς πολιτικῆς καὶ ἠθικῆς. Διὰ τοῦτο τὰ περὶ πολιτείας βιβλία αὐτοῦ ἐτιμῶνται πολὺ, ὡς ἔχοντα σπουδαῖον καὶ ἀρεστὸν εἰς ὅλους περιεχόμενον. Εἰς τὰς ἀρετὰς αὐτὰς προσετίθητο τὸ κῦρος καὶ ἡ αὐθεντία τοῦ ἀνδρός, ἡ ῥητορικὴ αὐτοῦ δεινότης, ἡ ἀνιδιοτέλεια, ἡ τιμιότης καὶ ἡ ἀγαστὴ φιλοπατρία, περὶ ἧς διηγεῖται ὁ Πλούταρχος (β. Κικ. 49) τὰ ἐξῆς : « Πυνθάνομαι δὲ Καίσαρα (δηλ. τὸν Αὐγούστον) χρόνους πολλοῖς ὕστερον εἰσελθεῖν πρὸς ἓνα τῶν θυγατριδῶν τὸν δὲ βιβλίον ἔχοντα Κικέρωνος ἐν ταῖς χερσὶν ἐκπλαγέντα τῷ ἱματίῳ περικαλύπτειν ἰδόντα δὲ Καίσαρα λαβεῖν καὶ διελθεῖν ἐστῶτα μέρος πολὺ τοῦ βιβλίου, πάλιν δ' ἀποδιδόντα τῷ μεираκίῳ φάναι : « Λόγιος ἀνήρ, ὦ παῖ, λόγιος καὶ φιλόπατρις ».

γ) Τύχη τοῦ ἔργου.

Τὸ φιλοσοφικο - πολιτικὸν τοῦτο βιβλίον, κατὰ τὸν α' αἰῶνα μ.Χ. λησμονηθέν, ἀλλ' ἔπειτα ἀπὸ πολλοὺς αἰῶνας θαυμασθέν, ἔσχε τὴν μεγίστην ἀτυχίαν νὰ ἀπολεσθῇ καὶ μόλις εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ 19ου αἰῶνος ἀνευρέθη, οὐχὶ ὅμως ἀκέραιον (περίπου πλεόν τοῦ 1/3 τοῦ συνόλου).

Οἱ παλαιοὶ Σενέκας, Πλίνιος ὁ Πρεσβύτερος, Σουητώνιος, Φρόντων

καὶ Αὔλος Γέλλιος κάμνουσι νύξεις περὶ αὐτοῦ καὶ σπανίως ἀναφέρουσι χάριν τῆς γλώσσης μόνον χωρία. Ἐν τοῖς ἔπειτα χρόνοις, μετὰ τοῦς δύο αἰῶνας τῆς αὐτοκρατορίας, παραδίδεται ὅτι ὁ Ἀλέξανδρος ὁ Σεβή-
ρος (αὐτοκράτωρ 222 - 235 μ.Χ.) ἐμελέτα ἐκ παραλλήλου πρὸς τὸν Βεργίλιον, τὸν Ὀράτιον, τὴν Πολιτείαν τοῦ Πλάτωνος καὶ τοὺς δια-
λόγους τῶν ἔργων τοῦ Κικέρωνος de re publica καὶ de officiis (περὶ
καθηκόντων). Ἐπειτα καὶ αὐτὸς ὁ ἱερός Αὐγουστίνος ἐμελέτησε
τοῦτο καὶ ἐμιμήθη ἐν τῷ de civitate Dei ἔργῳ αὐτοῦ.

Αὐτὸ ὅμως εἶναι ἐξαιρέσεις καὶ καθόλου εἰπεῖν τὸ de re publica
κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Αὐτοκρατορίας καὶ τῆς διαφθορᾶς δὲν εἶχε τὴν
πρώτην σπουδαιότητα. Αἱ ἀρχαὶ ὅμως αὐτοῦ ἐνδιέφερον τὸν Χριστιανισμόν,
ὅστις διὰ τοῦ Lactantius καὶ ἰδίᾳ τοῦ ἱεροῦ Augustinus μιμεῖται
ἢ ἀντιγράφει χωρία τινά. Ἐπίσης οἱ γραμματικοὶ Nonius (Marcellus)
καὶ κυρίως ὁ (Aurelius Ambrosius Theodosius) Macrobius ἀνα-
φέρουσι χωρία ἢ ἐν ἐκτάσει σχολιάζουσι (ἰδ. κατ. σ. 107). Τέλος ὁ
Boethius (480 - 524 μ.Χ.), ὁ γραμματικὸς Priscianus καὶ αὐτὸς ὁ
Isidorus, ἐπίσκοπος τῆς Σεβίλλης (περ. 600 - 636 μ.Χ.) εἶχον εἰσέτι
εἰς χεῖρας τὸ « περὶ πολιτείας » ἔργον τοῦ Κικέρωνος ὡς καὶ πάντες
οἱ λόγιοι τῶν χρόνων ἐκείνων.

Ἄλλὰ βραδύτερον ἀπωλέσθησαν τὰ ἔχνη αὐτοῦ, διότι τὸ βιβλίον
τοῦτο, ὡς καὶ τόσα ἄλλα, ἔπεσαν εἰς χεῖρας ἀνθρώπων μὴ δυναμένων
νὰ κατανοήσωσι τὴν ἀξίαν καὶ τὴν σημασίαν, ἣν θὰ εἶχεν ἢ διάσωσις
αὐτοῦ.

Κατὰ τοὺς χρόνους τῆς Ἀναγεννήσεως ὁ ἐκ Νικομηδείας τοῦ
Βυζαντίου Ἕλληνας μοναχὸς Μάξιμος Πλανουδῆς περὶ τὸ 1330 μετέ-
φρασε ἐν τμημα, τὸν ἐπίλογον (Somnium Scipionis), ἀλλὰ τὸ
μέρος αὐτὸ εἶχεν ἀπὸ μακροῦ χρόνου ἀποσπασθῆ ἐκ τοῦ ὅλου ἔργου,
διὰ τὸ ὅποιον εἶχεν ἀποσβεσθῆ πλέον πᾶσα περὶ ἀνευρέσεως ἐλπίς. Παρὰ
ταῦτα ὅμως τὸ σύγγραμμα αὐτὸ δὲν ἀπωλέσθη, διότι ἡ τύχη ἐπεφύ-
λασσε (τῷ 1819) εἰς τὸν βιβλιοθηκᾶριον τῆς Βατικανῆς Βιβλιοθήκης
καὶ μετέπειτα Καρδινάλιον Angelo Mai τὴν ἀνακάλυψιν παλιμψήστου
κώδικος περιέχοντος ἀποσπάσματα τῶν 5 πρώτων βιβλίων ἐκτεταμένα
κατὰ τὸ μᾶλλον ἢ ἥττον.

Ὁ κώδιξ οὗτος μετηνέχθη ἀπὸ τινος ἐν Ἰταλίᾳ μοναστηρίου τοῦ
Saint Columban ἐν Bobbio εἰς τὴν βιβλιοθήκην τοῦ Βατικανοῦ (ἀρ.
5757 τοῦ IV αἰῶνος) λίαν κεκολωβωμένος. Τὸ μετὰ χασμάτων τὸ
Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

πρώτον (1822) δημοσιευθὲν ὑπὸ τοῦ Mai κείμενον διὰ μεταγενεστέρων ἐργασιῶν καὶ τῆς κριτικῆς ἀποκαταστάσεως πολὺ ἐβελτιώθη. Εἰς αὐτὸ προσετέθησαν καὶ ἄλλα ἀποσπάσματα καὶ πρὸ παντὸς τὸ *Somnium Scipionis*. Οὕτω τοῦ ἔργου *de re publica* σφίζεται τὸ πλεῖστον μέρος τοῦ πρώτου βιβλίου, σημαντικὸν μέρος τοῦ δευτέρου, ἀποσπάσματα ἀξιόλογα τοῦ τρίτου, τὸ τέταρτον ὅμως καὶ πέμπτον βιβλίον παραμένουσι σχεδὸν ἄγνωστα. Τοῦ ἔκτου δὲ καὶ τελευταίου ἐσώθη, μόνον ὁ θαυμαστός ἐπίλογος (*Somnium Scipionis*).

δ) Τὰ πρόσωπα τοῦ διαλόγου .

Τὰ τοῦ διαλόγου πρόσωπα (129 π.Χ.) μὴ σύγχρονα, κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸν Πλάτωνα, ἐν τῷ ἔργῳ καθόλου περὶ πολιτείας (*de re publica* ἤτοι *de optimo statu civitatis et de optimo cive*) ἀπαριθμεῖ αὐτὸς ὁ Κικέρων ἐν ταῖς ἐπιστολαῖς αὐτοῦ. Εἶναι δὲ ταῦτά οἱ ἐξῆς ἄνδρες τοῦ κύκλου τῶν Σκιπιῶνων.

Ὁ Ἄφρικανὸς ὁ Νεώτερος (ἰδ. κατωτέρω), τὸ καὶ κυριώτερον πρόσωπον, ὁ Φίλων (*L. Furius Philo*), ὑπάτος τῷ 136 π.Χ. ἐκ τῶν μᾶλλον πεπαιδευμένων τῶν χρόνων του, ἐντριβῆς περὶ τὰ ἀστρονομικά, φίλτατος τοῦ Σκιπιῶνος καὶ τοῦ Λαιλίου, ὁ Λαίλιος (ἰδ. κατωτέρω), ὁ Μάνιος Μανίλιος (*M. Manilius*) ὑπάτος τῷ 149 π.Χ. (ἐν τῷ 5ῳ βιβλίῳ τοῦ ἔργου). Εἰς αὐτοὺς προστίθενται ὡς ἀχροαταὶ τέσσαρες διακεκριμένοι νέοι (ὁ *Q. Aelius Tubero*, ὁ *P. Rutilius Rufus* καὶ οἱ δύο γαμβροὶ τοῦ Λαιλίου *Q. Mucius Scaevola* *augur* καὶ *C. Fannius*, διακρινόμενοι εἴτε ἐπὶ πολιτικότητι καὶ ῥήτοριᾳ ὡς ὁ πρῶτος, εἴτε ἐπὶ ἱστορικότητι ὡς ὁ δεύτερος, συγγραφεὺς *Χρονικῶν* τῆς ἐποχῆς του).

Ὡς λαμβάνων δ' ἐνεργὸν μέρος παρίσταται ἐν τῷ τέλει τοῦ τρίτου βιβλίου καὶ ὁ Μόμμιος (*Spurius Mummius*), ἀδελφὸς τοῦ ἐκπορθητοῦ τῆς Κορίνθου Λευκίου Μομμίου. Ἰδιαιτέρως δὲ ἐν τῷ Ἐνυπνίῳ λαμβάνουσι μέρος :

1. Ὁ *L. Aemilius Paulus Macedonicus* (Παῦλος Αἰμίλιος ὁ Μακεδονικὸς) ἐξ ἀρχαιοτάτου πατρικίου γένους τῶν Αἰμιλίων, νικητῆς τοῦ Περσέως παρὰ τὴν Πύδναν (168 π.Χ.), υἱὸς τοῦ ἀποθανόντος ἐν Κάνναις Παύλου καὶ πατὴρ τοῦ Ποπλίου, ὅστις ἔνεκα τῆς υἰοθεσίας ἐπωνομάσθη Σκιπιῶν Ἄφρικανὸς ὁ νεώτερος. Ὑπῆρξε, κατὰ τοὺς Λατίνους συγγραφεῖς, ἀρραιφνῆς Ῥωμαῖος καὶ φίλος τῶν Ἑλλήνων.

2. 'Ο P. Cornelius Scipio Aemilianus (Π. Κορνήλιος Σκιπίων Αίμιλιανός) ὁ ἐπονομασθεὶς Africanus (Minor) καὶ Numantinus. Ἐγενήθη τῷ 185 / 184 π.Χ. Ἦτο δευτερότοκος υἱὸς τοῦ L. Aemilius Paulus τοῦ Μακεδονικοῦ καὶ τῆς πρώτης συζύγου αὐτοῦ Papiria. Εἰσῆλθεν εἰς τὴν οἰκογένειαν τῶν Σκιπιόνων, υἱοθετηθεὶς παρὰ τοῦ Π. Κορνηλίου Σκιπίωνος, πρεσβυτέρου υἱοῦ Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ (τοῦ Πρεσβυτέρου) ἀποθανόντος τῷ 183 π.Χ. Εἶχε διδασκάλους τὸν ἱστορικὸν Πολύβιον καὶ τὸν φιλόσοφον Μητρόδωρον καὶ ἦτο ἐγκρατέστατος τῶν ἑλληνικῶν καὶ ῥωμαϊκῶν γραμμάτων. Ὑπῆρξε φίλος τοῦ Στωϊκοῦ Παναιτίου καὶ τῶν τὰ μάλιστα πεπαιδευμένων ἀνδρῶν τῶν χρόνων του (τοῦ κωμικοῦ ποιητοῦ Τερεντίου, τοῦ Ἀκχίου, τοῦ Λουκιλίου) ὡς καὶ τῶν προσώπων τοῦ διαλόγου ἐν τῷ ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος de re publica. Ἐπαινεῖται ὑπὸ τούτου, καθὼς μαρτυροῦσι διασωθέντα τινὰ ἀποσπάσματα, ὡς ῥήτωρ διακεκριμένος. Διετέλεσεν ὕπατος τῷ 147 π.Χ. εἰς ἡλικίαν μόλις 37 ἐτῶν, τερματίσας τὸν Γ' Καρχηδονικὸν πόλεμον καὶ πάλιν τὸ δεύτερον ὕπατος τῷ 134 π.Χ. Ἐθριάμβευσε τῷ 133 π.Χ. ἐκ τοῦ κατὰ τῆς Νομαντίας πολέμου. Ἐπὶ τινὰ ἔτη ἀπεμακρύνθη τῆς Ῥώμης ἐπιστρέψας κατὰ τὴν ἐπανάστασιν τοῦ Τιβερίου Γράκχου. Ὡς πολιτικὸς ἀνὴρ ἐπρέσβευεν ἀρχὰς ἀριστοκρατικῆς. Τῷ 129 π.Χ. εἰς ἡλικίαν 56 ἐτῶν εὐρέθη ἐπὶ τῆς κλίνης του νεκρός. Διὰ τὴν δολοφονίαν του κατηγορήθη τὸ δημοκρατικὸν κόμμα ἐναντίον τοῦ ὁποῖου ἐνεργῶς ἀντετάχθη κατὰ τὰς παραχὰς τῶν Γράκχων, ὡς καὶ ἡ σύζυγος αὐτοῦ, Σεμπρωνία, ἀδελφὴ τῶν Γράκχων, ἀλλ' ἄνευ ἀποδείξεων. (Θαυμασίαν εἰκόνα αὐτοῦ παρέχει ὁ Πολύβιος 32, 8 - 16).

3 'Ο C. Laelius (Γάιος Λαίλιος), υἱὸς τοῦ Γ. Λαιλίου, ὕπατου τῷ 190 π.Χ., φίλος τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ. Ἐγενήθη τῷ 186 π.Χ. Διετέλεσε ταμίης τῷ 155 π.Χ. δήμαρχος τῷ 151 π.Χ., πραιτωρ τῷ 145 π.Χ., ὕπατος τῷ 140 π.Χ. μετὰ τοῦ Q. Servilius Caepio. Ἀφιερώθη εἰς φιλοσοφικὰς καὶ φιλολογικὰς μελέτας, δι' ὁ ἔσχε καὶ τὸ ἐπώνυμον Sapiens. Διεκρίθη κατὰ Κικέρωνα τὰ μέγιστα ὡς ῥήτωρ. Ἰδιαιτέρως εἶναι γνωστὸς ἐκ τοῦ ὁμωνύμου ἔργου τοῦ Κικέρωνος (Laelius sive de amicitia), ἐν ᾧ εἶναι τὸ κύριον πρόσωπον τοῦ διαλόγου.

4. 'Ο Masinissa (Μασανάσσης) βασιλεὺς τῆς ἀνατολικῆς Νουμιδίας (νῦν Ἀλγερίου), υἱὸς τοῦ Γάλα, πατῆρ τοῦ Μικίψα καὶ πάππος τοῦ Ἰουγούρθα (περ. 240 - 148 π.Χ.). Ὑπῆρξεν ἀντίπαλος τοῦ βασιλέως Σύφακος. Ἐχθρὸς τῶν Ῥωμαίων καὶ φίλος τῶν Καρχηδονίων κατὰ

τὸν Β' Καρχηδονιακὸν πόλεμον, εἶτα διὰ τῶν καλῶν τρόπων τοῦ Σκιπιάωνος μετέστη πρὸς τοὺς Ῥωμαίους, γενόμενος πιστὸς φίλος καὶ σύμμαχος, μεθ' ὧν διετήρησε πάντοτε ἰδιαιτέραν φιλίαν καὶ ἀγάπην καὶ ἰδίᾳ μετὰ τῆς οἰκογενείας τῶν Σκιπιώνων (πρβλ. Somn. Scip. 1 : familiae nostrae amicissimum). Ὁ Μασσανάσσης ἀποθανὼν (148 π.Χ. ἀφῆκεν ἐκτελεστέην τῆς διαθήκης του τὸν Σκιπίωνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον.

ε) Εἰσαγωγή εἰς τὸ *Somnium Scipionis*.

Καὶ ὁ ἐπίλογος οὗτος τοῦ ἔργου συνετάχθη, κατὰ τὸ τεχνικὸν ὑπόδειγμα τοῦ Πλάτωνος (Πολιτ. X, 614 Β), οὗ τὴν ἐπινόησιν παρηλλαγμένην ἐμιμήθη. Ὁ Σωκράτης, πρὸς ὑποστήριξιν τοῦ ὅτι ἐπιφυλάσσονται ἐν τῇ ἄλλῃ ζωῇ εἰς τοὺς κακοὺς καὶ τοὺς ἐναρέτους ἀνάλογοι ποῖναι καὶ ἀνταμοιβαί, διηγεῖται τὰ περὶ τοῦ Ἡρῶς τοῦ Ἀρμενίου τὸ γένος Παμφύλου. Οὗτος τελευτήσας ἐν πολέμῳ καὶ ἀναιρεθεὶς δεκαταῖος καὶ μέλλων μετὰ δύο ἡμέρας νὰ ταφῇ, ἐν τῇ πυρᾷ κείμενος ἀνέζησεν, ἀναζήσας δὲ διηγεῖται ὅσα ἐκεῖ εἶδε 12 ἡμέρας κατὰ τὴν διαμονὴν αὐτοῦ ἐν τῷ ἄλλῳ κόσμῳ. Ἀντὶ τῆς διηγήσεως ταύτης ὁ Κικέρων ἐπὶ τὸ ψυχολογικώτερον εἰσάγει εἰς τὸ τέλος τοῦ βου βιβλίου τὸ κυριώτερον πρόσωπον τοῦ διαλόγου, τὸν Σκιπίωνα Ἀφρικανὸν τὸν Νεώτερον ἀφηγούμενον ἐνὺπνιόν τι, ὅπερ εἶδεν, ὅτε ἐφιλοξενήθη παρὰ τῷ Μασσανάσση (ἰδ. κατωτέρω) *.

Τὴν αἰτίαν, ἕνεκα τῆς ὁποίας ὁ Κικέρων ἐν τέλει πολιτικοῦ ἔργου ὁμιλεῖ κατὰ φυσικὸν τρόπον περὶ ἀθανασίας τῆς ψυχῆς ἐξηγεῖ ὁ Μακρόβιος (somn. 1, 4, 2) λέγων : « Ὅτε ὁ Λαίλιος ἐδυσανασχέτει (ἐν τῷ περὶ πολιτείας ἔργῳ τοῦ Κικέρωνος) ὅτι δὲν εἶχον ἰδρῦσει δημοσίᾳ ἀνδριάντα πρὸς τιμὴν τοῦ Σκιπίωνος Νασικᾶ εἰς ἀνταμοιβὴν τοῦ ὅτι ἐφόνευσε τῷ 133 π.Χ. τὸν τύραννον (Τιβ. Γράκχον) ἀπήντησε ἐν τέλει ὁ Σκιπίων μετὰ τῶν ἄλλων τὰ ἐξῆς : ἀλλὰ εἰ καὶ ἡ συνείδησις αὐτῆ τῶν καλῶν πράξεων των εἶναι ἡ μεγίστη ἀνταμοιβή, ἐν τούτοις ἡ θεία αὐτῆ ἀρετὴ ἐπιθυμεῖ οὐχὶ ἀδριάντας (χαλκοῦς) ἐστερωμένους (ἐπὶ βάρου) διὰ μολύβδου, οὔτε θριάμβους διὰ δαφνῶν προωρισμένων νὰ

* Πρβλ. καὶ τὸ ὄνειρον τοῦ Ἀποκόπου, στιχοῦργημα ἐκ 558 στίχων τοῦ Κρητὸς Μπεργαδῆ τῶν ἀρχῶν τοῦ 16ου αἰῶνος πολλαίς τυπωθὲν ἐν Βενετίᾳ. Ἐξεδόθη ὑπὸ τοῦ Legrand δις (Coll. de Monuments ἀριθ. 9, 1870, καὶ Biblioth. grecque vulg. II. 1881).

ξηρανθῶσιν, ἀλλὰ μᾶλλον ἔμπεδα τρόπον τινὰ καὶ θαλερὰ εἶδη ἀνταμοιβῶν. — Τίνα εἶναι τέλος πάντων αὐτά σου τὰ εἶδη; εἶπεν ὁ Λαίλιος. Τότε ὁ Σκιπίων: « Ὑπομείνατέ (ἀκούσατέ) με, εἶπεν, ἐπειδὴ τρίτην ἡμέραν ἤδη σχολάζομεν (ἀναπαυόμεθα λόγῳ τῆς ἑορτῆς) ».

Διὰ τοιούτων λόγων ἀρχίζει ἐδῶ τὴν ἀφήγησιν τοῦ Ἐνουπνίου (καὶ οὐχὶ ὡς παρὰ Πλάτωνι γίνεται διὰ μύθου ὑπὸ τινων Ἐπικουρείων χλευαζομένου) δεικνύων ὅτι αἱ σταθερώτεραι καὶ διαρκέστεραι ἀνταμοιβαὶ ἐπιφυλάσσονται ἐν τῷ οὐρανῷ, ὡς ἀντελήφθη ὁ Ἰδίας, εἰς τοὺς ἐναρέτους πολιτικούς ἡγήτορας, οὔτινες παρέσχον ἐκδουλεύσεις εἰς τὴν πατρίδα καὶ τὸ κοινὸν ἀγαθόν.

Παρὰ τὴν ἐν μέρει ἀπώλειαν τῶν προηγουμένων βιβλίων, τὸ *Somnium Scipionis* διετηρήθη ἀνέκαθεν ἀλώβητον, καὶ ἐν τῇ ἐκτιμήσει τῶν παλαιῶν περιεσώθη. Ἦσχολήθησαν περὶ τοῦτο ἄλλοι τε καὶ ἰδίᾳ ὁ λόγιος συγγραφεὺς *Macrobius*, ἀνθύπατος τῆς Ἀφρικῆς 410 μ.Χ., ὅστις ὑπεμνημάτισε (περὶ τὰς ἀρχὰς τοῦ 5ου αἰῶνος μ. Χ.) αὐτὸ εἰς δύο σφζόμενα βιβλία, ἐγκατασπείρας διαφόρους μαθηματικὰς καὶ ἀστρονομικὰς παρατηρήσεις καθὼς καὶ νεοπλατωνικὰς θεωρίας.

...το γεγονός ότι ο Κρατικός Λογισμός είναι ο πρώτος οργανισμός που έχει καταφέρει να παραμείνει λειτουργικός και να συνεχίσει να προσφέρει τις υπηρεσίες του, παρά τις δυσκολίες που αντιμετωπίζει. Αυτό είναι το αποτέλεσμα της συνεχούς προσπάθειας των υπαλλήλων και της στήριξης που λαμβάνουν από τους προϊστάμενους.

...Η κατάσταση του Κρατικού Λογισμού είναι ιδιαίτερα κρίσιμη, καθώς η ανάπτυξη της χώρας εξαρτάται σε μεγάλο βαθμό από την αποτελεσματικότητα των δημόσιων υπηρεσιών. Η έλλειψη πόρων και η αδυναμία να αντιμετωπιστούν οι ανάγκες της χώρας αποτελούν σοβαρά προβλήματα.

...Το κείμενο του εγγράφου περιγράφει τα αποτελέσματα των εργασιών που έχουν πραγματοποιηθεί μέχρι σήμερα. Τα αποτελέσματα είναι ενθαρρυντικά, καθώς έχουν σημειωθεί σημαντικές βελτιώσεις στην ποιότητα των υπηρεσιών και στην αποτελεσματικότητα των διαδικασιών.

...Οι προκλήσεις που αντιμετωπίζει ο Κρατικός Λογισμός είναι πολλές και ποικίλες. Η έλλειψη προσωπικού, η παλαιότητα των μέσων και η ανεπάρκεια των πόρων αποτελούν τα μεγαλύτερα προβλήματα. Η αντιμετώπιση αυτών των προβλημάτων απαιτεί τη λήψη άμεσων μέτρων.

...Η συζήτηση που διεξήχθη στο πλαίσιο του συνεδρίου ήταν πολύ παραγωγική. Οι απόψεις και οι προτάσεις των μελών του συνεδρίου είναι πολύτιμες και θα ληφθούν υπόψη στην προετοιμασία των μετρήσιμων στόχων και των ενεργειών που θα ακολουθήσουν.

...Η επίτευξη των στόχων που έχουν τεθεί για την περίοδο 2008-2010 είναι εξαιρετικά σημαντική. Η επιτυχία σε αυτό το εγχείρημα θα συμβάλει στην ενίσχυση της οικονομίας της χώρας και στην βελτίωση της ποιότητας των δημόσιων υπηρεσιών.

...Το ενδιαφέρον των μελών του συνεδρίου για τα θέματα που συζητήθηκαν είναι μεγάλο. Η συζήτηση θα συνεχιστεί με την επόμενη συνεδρίαση, η οποία θα πραγματοποιηθεί στις 21 Μαΐου 2008, ώρα 10:00 π.μ. στο κεντρικό γραφείο του Κρατικού Λογισμού.

...Η ημερήσια διάταξη της συνεδρίασης είναι η ακόλουθη:

ΚΕΙΜΕΝΟΝ

Cum in Africam venissem M'. Manilio consuli ad quartam 1 § 1 (9).
 legionem tribunus, ut scitis, militum, nihil mihi fuit potius, quam
 ut Masinissam convenirem regem, familiae nostrae iustis de cau-
 sis amicissimum. Ad quem ut veni, complexus me senex conlacri-
 mavit aliquantoque post suspexit ad caelum et: Grates, inquit,
 tibi ago, summe Sol, vobisque, reliqui Caelites, quod, ante quam
 ex hac vita migro, conspicio in meo regno et his tectis P. Corne-
 lium Scipionem, cuius ego nomine ipso recreor; itaque numquam
 ex animo meo discedit illius optimi atque invictissimi viri memo-
 ria. Deinde ego illum de suo regno, ille me de nostra re publica
 percontatus est, multisque verbis ultro citroque habitis ille nobis
 consumptus est dies.

Post autem apparatu regio accepti sermonem in multam noc- I § 2 (10).
 tem produximus, cum senex nihil nisi de Africano loqueretur
 omniaque eius non facta solum, sed etiam dicta meminisset.
 Deinde, ut cubitum descessimus, me et de via fessum, et qui ad
 multam noctem vigilassem, artior quam solebat somnus comple-
 xus est. Hic mihi (credo equidem ex hoc, quod eramus locuti;
 fit enim fere, ut cogitationes sermonesque nostri pariant aliquid
 in somno tale, quale de Homero scribit Ennius, de quo videlicet
 saepissime vigilans solebat cogitare et loqui) Africanus se osten-
 dit ea forma, quae mihi ex imagine eius quam ex ipso erat notior;
 quem ubi agnovi, equidem cohorrui, sed ille: Ades, inquit, animo
 et omitte timorem, Scipio, et, quae dicam, trade memoriae.

Videsne illam urbem, quae parere populo Romano coacta II § 3 (11).
 per me renovat pristina bella nec potest quiescere? (ostendebat
 autem Karthaginem de excelso et pleno stellarum illustri et claro
 quodam loco) ad quam tu oppugnandam nunc venis paene miles.

Hanc hoc biennio consul evertes, eritque cognomen id tibi per te partum, quod habes adhuc a nobis hereditarium. Cum autem Karthaginem deleveris, triumphum egeris censorque fueris et obieris legatus Aegyptum, Syriam, Asiam, Graeciam, deligere iterum consul absens bellumque maximum conficies, Numan-tiam excindes. Sed cum eris curru in Capitolium invectus, offen-des rem publicam consiliis perturbatam nepotis mei.

II § 4 (12). Hic tu, Africane, ostendas oportebit patriae lumen animi, ingenii consiliique tui. Sed eius temporis ancipitem video quasi fatorum viam. Nam cum aetas tua septenos octiens solis anfrac-tus reditusque converterit, duoque ii numeri, quorum uterque plenus alter altera de causa habetur, circuitu naturali summam tibi fatalem confecerint, in te unum atque in tuum nomen se tota convertet civitas, te senatus, te omnes boni, te socii, te La-tini intuebuntur, tu eris unus, in quo nitatur civitatis salus, ac, ne multa, dictator rem publicam constituas oportet, si impias propinquorum manus effugeris. Hic cum exclamasset Laelius ingemuissentque vehementius ceteri, leniter arridens Scipio : St ! quaeso, inquit, ne me e somno excitetis, et parumper audite ce-tera.

III § 5 (13). Sed quo sis, Africane, alacrior ad tutandam rem publicam, sic habeto : omnibus, qui patriam conservaverint, adjuverint, auxerint, certum esse in caelo definitum locum, ubi beati aevo sempiterno fruuntur ; nihil est enim illi principi deo, qui omnem mundum regit, quod quidem in terris fiat, acceptius quam con-cilia coetusque hominum iure sociati, quae civitates appellantur ; harum rectores et conservatores hinc profecti huc revertuntur.

III § 6 (14). Hic ego, etsi eram perterritus non tam mortis metu quam insidiarum a meis, quaesivi tamen, viveretne ipse et Paulus pa-ter et alii, quos nos extinctos arbitraremur. Immo vero, inquit, hi vivunt, qui e corporum vinculis tamquam e carcere evolave-runt, vestra vero, quae dicitur, vita mors est. Quin tu aspicias ad te venientem Paulum patrem ? Quem ut vidi, equidem vim lacri-

marum profudi, ille autem me complexus atque osculans flere prohibebat.

Atque ego ut primum fletu represso loqui posse coepi, Quae- III § 7 (15).
so, inquam, pater sanctissime atque optime, quoniam haec est vita, ut Africanum audio dicere, quid moror in terris? quin huc ad vos venire propero? Non est ita, inquit ille. Nisi enim deus is, cuius hoc templum est omne, quod conspicias, istis te corporis custodiis liberaverit, huc tibi aditus patere non potest. Homines enim sunt hac lege generati, qui tuerentur illum globum, quem in hoc templo medium vides, quae terra dicitur, iisque animus datus est ex illis sempiternis ignibus, quae sidera et stellas vocatis, quae globosae et rotundae, divinis animatae mentibus, circulos suos orbisque conficiunt celeritate mirabili. Quare et tibi, Publi, et piis omnibus retinendus animus est in custodia corporis nec iniussu eius, a quo ille est vobis datus, ex hominum vita migrandum est, ne munus humanum adsignatum a deo defugisse videamini.

Sed sic, Scipio, ut avus hic tuus, ut ego, qui te genui, iusti- III § 8 (16)
tiam cole et pietatem, quae cum magna in parentibus et propinquis, tum in patria maxima est; ea vita via est in caelum et in hunc coetum eorum, qui iam vixerunt et corpore laxati illum incolunt locum, quem vides, (erat autem is splendidissimo candore inter flammam circus elucens) quem vos, ut a Graiis accepistis, orbem lacteum nuncupatis: ex quo omnia mihi contemplant praecelara cetera et mirabilia videbantur. Erant autem eae stellae, quas numquam ex hoc loco vidimus, et eae magnitudines omnium, quas esse numquam suspicari sumus, ex quibus erat ea minima, quae ultima a caelo, citima a terris luce lucebat aliena. Stellarum autem globi terrae magnitudinem facile vincebant. Iam ipsa terra ita mihi parva visa est, ut me imperii nostri, quo quasi punctum eius attingimus, paeniteret.

Quam cum magis intuerer, Quaesio, inquit Africanus, ceterous- IV § 9 (17).
que humi defixa tua mens erit? Nonne aspicias, quae in templa

veneris? Novem tibi orbibus vel potius globis conexas sunt omnia, quorum unus est caelestis, extumus, qui reliquos omnes complectitur, summus ipse deus arcens et continens ceteros; in quo sunt infixi illi, qui volvuntur, stellarum cursus sempiterni; cui subiecti sunt septem, qui versantur retro contrario motu atque caelum; ex quibus unum globum possidet illa, quam in terris Saturniam nominant. Deinde est hominum generi prosperus et salutaris ille fulgor, qui dicitur Iovis; tum rutilus horribilisque terris, quem Martium dicitis; deinde subter mediam fere regionem sol obtinet, dux et princeps et moderator luminum reliquorum, mens mundi et temperatio, tanta magnitudine, ut cuncta sua luce lustret et compleat. Hunc ut comites consequuntur Veneris alter, alter Mercurii cursus, in infimoque orbe luna radiis solis accensa convertitur. Infra autem iam nihil est nisi mortale et caducum praeter animos munere deorum hominum generi datos, supra lunam sunt aeterna omnia. Nam ea, quae est media et nona, tellus, neque movetur et infima est, et in eam feruntur omnia nutu suo pondera.

V § 10 (18). Quae cum intuerer stupens, ut me recepi, Quid? hic, inquam, quis est, qui complet aures meas tantus et tam dulcis sonus? Hic est, inquit, ille, qui intervallis disiunctus imparibus, sed tamen pro rata parte [ratione] distinctis impulsu et motu ipsorum orbium efficitur et acuta cum gravibus temperans varios aequaliter concentus efficit; nec enim silentio tanti motus incitari possunt, et natura fert, ut extrema ex altera parte graviter, ex altera autem acute sonent. Quam ob causam summus ille caeli stellifer cursus, cuius conversio est concitator, acuto et excitato movetur sono, gravissimo autem hic lunaris atque infimus; nam terra nona immobilis manens una sede semper haeret complexa medium mundi locum. Illi autem octo cursus, in quibus eadem vis est duorum, septem efficiunt distinctos intervallis sonos, qui numerus rerum omnium fere nodus est; quod docti homines nervis imitati atque cantibus aperuerunt sibi reditum in hunc locum, sicut alii, qui praestantibus ingeniis in vita humana divina studia coluerunt.

Hoc sonitu oppletæ aures hominum obsurduerunt ; nec est V § 11 (19).
 ullus hebetior, sensus in vobis, sicut, ubi Nilus ad illa, quæ Catadupa nominantur, præcipitat ex altissimis montibus, ea gens, quæ illum locum adcolit, propter magnitudinem sonitus sensu audiendi caret. Hic vero tantus est totius mundi incitatissima conversione sonitus, ut eum aures hominum capere non possint, sicut intueri solem adversum nequitis, eiusque radiis acies vestra sensusque vincitur. Haec ego admirans referebam tamen oculos ad terram identidem.

Tum Africanus : Sentio, inquit, te sedem etiam nunc hominum ac domum contemplari ; quæ si tibi parva, ut est, ita videtur, hæc caelestia semper spectato, illa humana contemnito. Tu enim quam celebritatem sermonis hominum aut quam expetendam consequi gloriam potes ? Vides habitari in terra raris et angustis in locis et in ipsis quasi maculis, ubi habitatur, vastas solitudines interiectas, eosque, qui incolunt terram, non modo interruptos ita esse, ut nihil inter ipsos ab aliis ad alios manare possit, sed partim obliquos, partim transversos, partim etiam adversos stare vobis : a quibus expectare gloriam certe nullam potestis.

Cernis autem eandem terram quasi quibusdam redimitam et circumdatam cingulis, e quibus duos maxime inter se diversos et caeli verticibus ipsis ex utraque parte subnixos obriguisse pruina vides, medium autem illum et maximum solis ardore torreri. Duo sunt habitabiles, quorum australis ille, in quo qui insistunt, adversa vobis urgent vestigia, nihil ad vestrum genus ; hic autem alter subiectus aquiloni, quem incolitis, cerne quam tenui vos parte contingat. Omnis enim terra, quæ colitur a vobis, angustata verticibus, lateribus latior, parva quaedam insula est circumfusa illo mari, quod Atlanticum, quod magnum, quem Oceanum appellatis in terris, qui tamen tanto nomine quam sit parvus, vides.

Ex his ipsis cultis notisque terris num aut tuum aut cuiusquam nostrum nomen vel Caucasum hunc, quem cernis, transcendere potuit vel illum Gangen tranare ? Quis in reliquis ori-

entis aut obeuntis solis ultimis aut aquilonis austrive partibus tuum nomen audiet? quibus amputatis cernis profecto quantis in angustiis vestra se gloria dilatari velit. Ipsi autem, qui de nobis loquuntur, quam loquentur diu?

VII §15(23). Quin etiam si cupiat proles illa futurorum hominum deinceps laudes unius cuiusque nostrum a patribus acceptas posteris prodere, tamen propter eluviones exustionesque terrarum, quas accidere tempore certo necesse est, non modo [non] aeternam, sed ne diuturnam quidem gloriam adsequi possumus. Quid autem interest ab iis, qui postea nascentur, sermonem fore de te, cum ab iis nullus fuerit, qui ante nati sunt? qui nec pauciores et

VII §16(24). certe meliores fuerunt viri, praesertim cum apud eos ipsos, a quibus audiri nomen nostrum potest, nemo unius anni memoriam consequi possit. Homines enim populariter annum tantum modo solis, id est unius astri, reditu metiuntur; cum autem ad idem, unde semel profecta sunt, cuncta astra redierint eandemque totius caeli discriptionem longis intervallis rettulerint, tum ille vere vertens annus appellari potest; in quo vix dicere audeo quam multa hominum saecula teneantur. Namque ut olim deficere sol hominibus extinguique visus est, cum Romuli animus haec ipsa in templa penetravit, quandoque ab eadem parte sol eodemque tempore iterum defecerit, tum signis omnibus ad principium stellisque revocatis expletum annum habeto; cuius quidem anni nondum vicesimam partem scito esse conversam.

VII §17(25). Quocirca si reditum in hunc locum desperaveris, in quo omnia sunt magnis et praestantibus viris, quanti tandem est ista hominum gloria, quae pertinere vix ad unius anni partem exiguam potest? Igitur altè spectare si voles atque hanc sedem et aeternam domum contueri, neque te sermonibus vulgi dedideris nec in praemiis humanis spem posueris rerum tuarum; suis te oportet inlecebris ipsa virtus trahat ad verum decus, quid de te alii loquantur, ipsi videant, sed loquentur tamen. Sermo autem omnis ille et angustiis cingitur iis regionum, quas vides, nec umquam

de ullo perennis fuit et obruitur hominum interitu et oblivione posteritatis extinguitur.

Quae cum dixisset, Ego vero, inquam, Africane, siquidem VIII § 18 (26). bene meritis de patria quasi limes ad caeli aditum patet, quamquam a pueritia vestigiis ingressus patris et tuis decori vestro non defui, nunc tamen tanto praemio exposito enitar multo vigilantius. Et ille : Tu vero enitere et sic habeto, non esse te mortalem, sed corpus hoc ; nec enim tu is es, quem forma ista declarat, sed mens cuiusque is est quisque, non ea figura, quae digito demonstrari potest. Deum te igitur scito esse, siquidem est deus, qui viget, qui sentit, qui meminit, qui providet, qui tam regit et moderatur et movet id corpus, cui praepositus est, quam hunc mundum ille princeps deus ; et ut mundum ex quadam parte mortalem ipse deus aeternus, sic fragile corpus animus sempiternus movet.

Nam quod semper movetur, aeternum est ; quod autem movetur VIII § 19 (27). tum adfert alicui, quodque ipsum agitur aliunde, quando finem habet motus, vivendi finem habeat necesse est. Solum igitur, quod sese movet, quia numquam deseritur a se, numquam ne moveri quidem desinit ; quin etiam ceteris, quae moventur, hic fons, hoc principium est movendi. Principii autem nulla est origo ; nam ex principio oriuntur omnia, ipsum autem nulla ex re alia nasci potest ; nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde ; quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam. Nam principium extirpatum nec ipsum ab alio renascetur nec ex se aliud creabit, siquidem necesse est a principio oriri omnia. Ita fit, ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur ; id autem nec nasci potest nec mori ; vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est nec vim ullam nanciscatur, qua a primo impulsa moveatur.

Cum pateat igitur aeternum id esse, quod a se ipso moveatur IX § 20 (28). tur, quis est, qui hanc naturam animis esse tributam neget ? Ina-

nimum est enim omne, quod pulsu agitur externo; quod autem est animal, id motu cietur interiore et suo; nam haec est propria natura animi atque vis; quae si est una ex omnibus, quae sese moveat, neque nata certe est et aeterna est.

IX § 21 (29). Hanc tu exerce optimis in rebus! sunt autem optimae curae de salute patriae, quibus agitatus et exercitatus animus velocius in hanc sedem et domum suam pervolabit; idque ocius faciet, si iam tum, cum erit inclusus in corpore, eminebit foras et ea, quae extra erunt, contemplans quam maxime se a corpore abstrahet. Namque eorum animi, qui se corporis voluptatibus dederunt earumque se quasi ministros praebuerunt impulsuque libidinum voluptatibus oboedientium leorum et hominum iura violaverunt, corporibus elapsi circum terram ipsam volutantur nec hunc in locum nisi multis exagitati saeculis revertuntur. Ille discessit; ego somno solutus sum.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

Περίληψις : Ὁ Π. Κορνήλιος Σκιπίων Ἀφρικανὸς ὁ Νεώτερος διηγεῖται πρὸς τοὺς φίλους τὴν συνάντησιν αὐτοῦ πρὸς τὸν Μασσάσσην ἐν τῇ Ἀφρικῇ καὶ τὰ κατ' αὐτὴν λεχθέντα περὶ τοῦ Σκιπίωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου, πάππου αὐτοῦ. Μετὰ τὸ πέρας τῆς συνδιαλέξεως κατακλιθεὶς βλέπει κατ' ὄναρ τὸν πάππον.

§ 1. (9). *Cum . . . venissem* ἀφοῦ ἦλθον, ἐλθὼν (τῷ 149 π.Χ.) ἐν ἀρχῇ τοῦ γ' Καρχηδονικοῦ πολέμου, ὅτε ἐπολιορκεῖτο ἡ Καρχηδὼν. Ὁ Π. Κορνήλιος Σκιπίων Αἰμιλιανὸς (ἰδ. Προλεγ.) ἀρχίζει τὴν διήγησίν του. *Africam*. Διὰ τῆς λέξεως *Africa* ἐν εὐρυτέρᾳ ἐννοίᾳ ἐδήλουν οἱ Ῥωμαῖοι τὴν Λιβύην τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, ἧτοι τὴν παλαιὰν περιοχὴν τῆς Καρχηδόνος, ἐν στενωτέρᾳ δὲ ἐννοία, ὡς ἐνταῦθα, τὴν ἐκτὸς ταύτης χώραν, ἧτις ἤτό ποτε ὑποτεταγμένη εἰς τοὺς Καρχηδόνιους, ὡς καὶ τὴν τῶν γειτονικῶν φυλῶν καὶ ἰδιαιτέρως τὴν ὀνομαζομένην *Africa Propria* (ν. Τυνησία - Τύνης). *M^o. Manilio* (ἰδ. Προλεγόμενα). *consuli* σύναψον τῷ *tribūnus . . . militum* (= *tribunus militaris*) στρατιωτικὸς χιλιάρχος παρὰ τῷ ὑπάτῳ, χιλ. ὑπὸ τὰς διαταγὰς τοῦ ὑπάτου. *ad quartam legionem tr. m.* χιλιάρχος τῆς τετάρτης λεγεῶνος. Τίθεται τὸ *ad* (= *apud*) μετὰ αἰτιατικῆς ἐν στρατιωτικαῖς ἐκφράσεσιν, εἰ καὶ δηλοῦται στάσις (ἐκτὸς ἂν ὑπονοήσωμεν τὸ *ducendam*). Τῆς λεγεῶνος ἀνώτατος μὲν ἀρχηγὸς ἦτο ὁ ὑπάτος (*consul*) ἢ ὁ ὑπατικός χιλιάρχος (*tribunus consularis*), ἀλλὰ διοικηταὶ (ἀξιωματικοὶ κατώτεροι) αὐτῆς ἦσαν κυρίως οἱ χιλιάρχοι, ἕξ τὸν ἀριθμὸν εἰς ἐκάστην λεγεῶνα, ἣν διώκουσιν ἀνά δύο ἐκ περιτροπῆς ἐπὶ δύο μῆνας. *nihil mihi fuit potius quam ut . . . convenirem* = *nihil habui antiquius* (ἢ *prius*) *quam ut . . . convenirem* = οὐδὲν ἄμεινον (καλύτερον, ἱερώτερον) ἔσχον ἢ νὰ συναντήσω (τίποτ' ἄλλο δὲν ἐπεθύ-

μησα περισσότερον παρὰ νά . . . , ἡ σκέψις μου ἦτο νά ὑπάγω πρὸς συνάντησιν). Τὸ *potius* (= *antiquius*) εἶναι οὐδέτερον συγκριτικὸν τοῦ θετικοῦ τοῦ *potis*, ε. *Masinissam* ἰδ. Προλεγόμ. *familiae* δοτ. *iustis de causis* ἡ πρόθεσις *de* ἔχει αιτιολογικὴν σημασίαν = ἐκ βασιμῶν (σπουδαίων, ἰσχυρῶν) λόγων. *ut* ὡς. *senex* περίπου 90 ἐτῶν. *senex*, *senis* γέρων. *conlacrimavit* ἡ πρόθ. *cum* (*con-*) δηλοῦ ἐπίτασιν. *suspexit ad caelum* καὶ *in caelum* καὶ (μετὰ τροπικῆς σημασίας) ἀπλῶς *caelum*. *suspiciō*, -*pexi*, -*spectum*, 3. ἀναβλέπω. *grates . . . tibi ago . . . vobisque . . . quod . . . conspicio* χάριτας ἄγω σοι . . . καὶ ὑμῖν . . . ὅτι (διότι) . . . (εὐχαριστῶ σε . . . καὶ ὑμᾶς . . . διότι . . .) *conspiciō* -*pexi*, -*spectum*, 3. τὸ *grates* (ἀντὶ τοῦ *gratia*) καὶ *Caelites* (ἀντὶ τοῦ *caelestes* = *dii ἢ di*) ἐτέθησαν ἐπὶ τὸ μεγαλοπρεπέστερον. Ἡ ὅλη φράσις εἶναι καθόλου ποιητικὴ καὶ κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰλημμένη ἀπὸ τινος ποιητοῦ. *summe Sol . . . Caelites*. Τὸ *summe* (ἐνταῦθα ὑπὸ ἔννοιαν οὐχὶ τοπικὴν, ἀλλὰ ἠθικὴν) = μέγιστε, ὕπατε· τὸ δὲ *caelites* (οὐσιαστ.) = οἱ οὐρανῶνες, οἱ θεοὶ (ὁ Ἡλῖος ὡς καὶ ἡ Σελήνη καὶ τὰ λοιπὰ ἄστρα, ἅτινα ἐν ταῖς ἀρχεγόνους θρησκείαις ἐθεωροῦντο ὡς θεότητες). *caeles*, *caelitis* (κατὰ τὸ *dives*, *divitis* πλούσιος). *antequam . . . migro* ἐτέθη ὀριστικὴ μετὰ τὸ *antequam*, διότι ἡ πρᾶξις χρονικῶς παρίσταται ὡς μέλλουσα νὰ γίνῃ συντόμως. Ὁ Μασσανάσσης εἶναι πολὺ γέρων καὶ θέλει νὰ δώσῃ νὰ ἐννοήσουν ὅτι ἐντὸς ὀλίγου θὰ μεταβῆ (*migrare*) εἰς ἄλλον τύπον ὑπάρξεως (ἰδ. Προλεγ.). *in meo regno et his tectis* ἡ πρόθ. *in* δὲν ἐπαναλαμβάνεται, διότι ἡ ὅλη φράσις ἔχει μόνον μίαν ἔννοιαν = ἐν ταῖς ἀνακτόροις τοῦ βασιλείου μου (οὐ πρωτεύουσα ἦτο ἡ Κίρτα, νῦν Κωνσταντίνη). Ἡ λ. *regnum* ἐνταῦθα (κατὰ μετωνυμίαν) = ἡ εἰς τὸν βασιλέα ὑποτεταγμένη χώρα μετὰ τῶν κατοίκων αὐτῆς. *itaque* (ἀντὶ *ita ἢ adeo*) = τόσον . . . *illius . . . viri* Σκιπῖωνος Ἀφρικανοῦ τοῦ Πρεσβυτέρου (*Maior*). Τὸ *illius* ἐτέθη καὶ διὰ τὸ χρονικῶς ἀπομεμακρυσμένον, ἀλλὰ καὶ διότι δηλοῦ ἔξαρσιν. *ex animo* = ἐκ τῆς μνήμης μου. *memoria* = ἀνάμνησις. *ego illum* ἐνν. (κατὰ σύλληψιν τοῦ ῥήμ.) *percontatus sum*. *de suo regno* κανονικῶς θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῆ *eius*, ἀντὶ τοῦ *suo*. *de re publica* περὶ τῆς πολιτείας (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *de . . . regno*). *ultra citroque* = *ultra et citro* ἔνθα καὶ ἔνθα, ἐκατέρωθεν, ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀμοιβαίως (= *invicem*). *multis verbis . . . habitis* πολλῶν λόγων γενομένων (ἀφαιρ. ἀπόλυτος), μετὰ τὴν ἀνταλλαγὴν πολλῶν ἐρωτήσεων (ἐκατέρωθεν). *nobis* δοτ. τοῦ

ποιητ. αἰτίου εἰς τὸ *consumptus est*, ἀλλὰ καὶ ὡς δοτ. περιποιητικῆ
(= ἡμῖν αὐτοῖς). *consūmo*, -sumpsi, -sumptum, 3.

§ 2 (10). *Post autem* ὕστερον δέ. *accepti* δεκτοὶ γενόμενοι (φιλοξενηθέντες). *apparatu regio* (ἀφαιρ. ὄργαν.) μετὰ βασιλικῆς μεγαλοπρεπειᾶς ἢ διὰ μεγαλοπρεποῦς γεύματος. *sermonen produximus* « τὸν λόγον ἐμμήναμεν » (παρετείναμεν τὴν συνδιάλεξιν, τὴν ὁμιλίαν, ὡμιλήσαμεν ἐν ἐκτάσει). *in multam noctem = ad multam noctem* = μέχρι βαθείας (προκεχωρημένης) νυκτός. *cum . . . nihil nisi . . . loqueretur . . . meminisset : cum . . . nihil* (ἐνν. *aliud*) *nisi* = ἐνῶ, καὶ μολοντί. . . . (= *cum*) περὶ οὐδενὸς ἄλλου πράγματος ὡμίλει εἰμὴ περὶ τοῦ Ἀφρικ. καὶ ἐνεθυμεῖτο (ἀνέφερον) . . . τὸ *meminisset* ὑπερσ. ἀντὶ τοῦ ἐλλείποντος παρατατικοῦ. *eius facta . . . dicta* οὐσ. = τὰς πράξεις αὐτοῦ . . . τοὺς λόγους. Χιαστῶς τὸ μὲν *facta* (ἐν Ἰσπανίᾳ καὶ Ἀφρικῇ τῷ 204 π. X.) ἀναφέρεται εἰς τὸ *invictissimi*, τὸ δὲ *dicta* εἰς τὸ *optimi* (§ 1). *cubitum* (*cubitum*) ὕπτιον α' πρὸς δῆλωσιν τοῦ σκοποῦ μετὰ ῥῆμα κινήσεως = ἕνα κατακλιθῶμεν (κοιμηθῶμεν, πλάγιασῶμεν). *cūbo*, -būi, -bitum, 1. *ut . . . discessimus* ὡς . . . ἀπεχωρήσαμεν, ἀπεσύρθημεν (ἕκαστος εἰς τὸ δωμάτιόν του). *dis - cedo*, -cessi, -cessum, 3. *me . . . somnus complexus est* προσωποποιᾶ = ὕπνος μ' ἔσχε (κατελήφθην ὑπὸ τοῦ ὕπνου, παρεδόθην γλυκὰ εἰς τὰς ἀγκάλας τοῦ Μορφέως). *complector*, -plexus sum, 3. *de rīa* ἢ πρόθεσις *de* (= *propter*) δηλοῦ αἰτίαν (ὡς ἀνωτ. § 1 *iustus de causis*) εἰς τὸ *fessum* (παθ. μτχ. τοῦ *fatiscor*). *et qui . . . vigilassem* καὶ ἐπειδὴ ἐγὼ (*et ego qui = cum ego*) εἶχον ἀγρυπνήσει. *artior* (= *arctior*) *quam solebat* βαθύτερος τοῦ συνήθους (*quam solebat = solito* ἢ εἰώθει) , βαθύτερος ἀσυνήθως ὕπνος. *soleo*, *solitus sum*, 2. ἡμιαποθ. *hic mihi . . . Africanus se ostendit* τότε (= *hic*) μοὶ ἐνεφάνισεν ἑαυτὸν (ἐφανερώθη, παρουσιάσθη) ὁ Ἀφρ. *ostendo*, -tendi, -tentum, 3. *equidem* = γε, τῇ ἀληθείᾳ. *fere* ἐνταῦθα = γενικῶς, κοινῶς, συνήθως, ὡς ἐπὶ τὸ πλεῖστον (*plerumque*, *vulgo*). *fit . . . ut . . . pariant* συμβαίνει (ὥστε) νὰ . . . γεννῶσιν (νὰ παράγωσι, νὰ προξενῶσι) : *pario*, *peperi*, *partum*, 3. *cogitationes* οἱ διαλογισμοί, αἱ σκέψεις. *sermones* οἱ λόγοι (αἱ ὁμιλίαι). *scribit Ennius* (γράφει) ἀναφέρει ὁ Ennius. Ἐνταῦθα ὑπαινίσσεται ὁ Κικέρων τοὺς ἐξῆς στίχους τοῦ Ἐννίου, οὓς ἐμμήθη καὶ ὁ Βεργίλιος (*Ain.* 2, 270) :

in somnis mihi visus Homerus adesse poëta
 hei mihi, qualis erat ! quantum mutatus ab illo.

Ἄρως, γεννηθεὶς τῷ 239 π.Χ. ἐν τῇ Ῥωδιῶν πόλει (Rudiae νῦν Ruggè) τῆς Καλαβρίας, ἦτο ὁ ἐθνικὸς τῶν Ῥωμαίων ποιητής. *de quo* δηλ. Homēro. *videlicet* δηλονότι (εἰρωνικῶς), *vigilans* ἀγρυπνῶν (μὴ κοιμώμενος, ἐν ἐγρηγόρσει). *cogitare* νὰ διαλογίζεται (νὰ ἀναμιμνήσκειται = *reminisci, in mente habere*). *ea forma*, ἀφαιρ. *ex imagine eius* ἐκ τῆς εἰκόνας αὐτοῦ. Αἱ εἰκόνες οὖσαι ἐκ κηροῦ ἐν σχήματι προσώπειου ἐτοποθετοῦντο ἐν τῷ καλουμένῳ atrium ἐντὸς ξυλίνων ναυδίων (armaria). Κάτωθεν τῶν εἰκόνων ὑπῆρχεν ἐπιγραφή ἢ ὑπογραφή (titulus) ἀναγράφουσα τὸ ὄνομα τῶν δικαιουμένων πρὸς τοῦτο ἀρχόντων (ius imaginum). *ex imagine eius quam ex ipso erat notior*. Ὁ νεώτερος Ἀφρικανὸς ἦτο πολὺ μικρὸς ἀκόμη, ὅτε ἀπέθανεν (183 π.Χ.) ὁ νικητὴς τοῦ Ἀννίβα. *quem = hunc autem* τοῦτον δέ. *agnovi* ἀνεγνώρισα. *agnosco, agnovi, agnitum, 3. cohorrui* ρ. *cohorrresco, -horruui*, φοβιῶ (ἀνατριχιάζω), φοβοῦμαι, *sed ille... inquit* ἀλλ' ἐκεῖνος (ἀντιτίθεται πρὸς τὸ *equidem*) . . . εἶπε. *ades . . .* (προστακτ. τοῦ *adsum*) *animo et omite* (= *depone*) *timorem* θάρρει καὶ ἀπόβαλε τὸν φόβον σου, μὴ φοβοῦ. Ἐκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἕτερον. Τὸ *animo* (ἢ *animis*) εἶναι πτώσεως δοτικῆς. *trade = manda* ἢ *committe*. *memoriae* (δοτ.) = εἰς τὴν μνήμην (ἀνάμνησιν) τῶν μεταγενεστέρων. *quae dicam* ὅσα . . . , τοὺς λόγους μου.

Περίληψις. Τὸ φάσμα τοῦ πάππου προφητεύει εἰς τὸν ἔργον περι τῆς μελλούσης δόξης καὶ τοῦ τραγικοῦ τέλους αὐτοῦ.

§ 3 (11). *illam urbem = Karthaginē. parere coacta . . . per me* ἀναγκασθεῖσαν ἐξ αἰτίας μου νὰ ὑπακούῃ (νὰ εἶναι πειθήνιος). Μεταξὺ τῶν ὄρων, μετὰ τὴν ἐν Ζάμα ἦττον τῶν Καρχηδονίων τῷ 202 π.Χ., ἦτο ἡ καταβολὴ ἐπὶ 50 ἔτη εἰσφορῶν ἐνιαυσίων (ἐν συνόλῳ 10.000 ταλάντων) καὶ ἡ ὑποχρέωσις νὰ μὴ κηρύττωσιν οὗτοι τὸν πόλεμον ἐντὸς τῆς Ἀφρικῆς ἢ ἐκτὸς αὐτῆς ἀνευ ἀδείας τῆς Ῥωμ. συγκλήτου. *pareo, -rui, 2. populo Romano* δοτ. *renovat* : κατ' ἀλήθειαν αἰτία τοῦ γ' Καρχηδον. πολέμου ὑπῆρξεν ἡ Σύγκλητος, ἐπιθυμοῦσα τὴν τελείαν καταστροφὴν τῶν Καρχηδονίων, καὶ ὁ Μασανάσσης, ἀκαταπαύστως ἐνοχλῶν διὰ διαρπαγῶν αὐτοῦς. Οὐχ ἦττον ὅμως καὶ οἱ

Καρχηδόνιοι τῷ 187 π.Χ. ἐζήτησαν, χάριν ἀπαλλαγῆς ἀπὸ τῆς φορολογικῆς ὑποτελείας των, νὰ καταβάλωσιν ἐφ' ἅπαξ τὸ ὑπόλοιπον τῶν ὑποχρεώσεων των. *pristina* (*pristīna*) *bella* δηλ. τοῦ α' (264 — 241 π.Χ.) καὶ β' Καρχηδον. πολέμου (218 — 201 π.Χ.). *quiescere* νὰ ἡσυχάσῃ (νὰ μείνῃ ἐν εἰρήνῃ). *quiesco*, *quiescēni*, 3. *ostendebat autem* ἐδείκνυε δὲ (τὸ *autem* = καὶ), καὶ ἐδείκνυε. Τὸ *autem* ἐδῶ δὲν εἶναι σύνδ. ἀντιθετικὸς ἀλλὰ εἰσάγει μίαν παρένθεσιν· μεταφράζεται *κάλλιον δι' ἅπλου « καί »*. Κατὰ τὸν *Macrobius* ὁ *Σκιπίων* εὐρίσκετο ἐν τῷ *γαλαξίᾳ* (= *orbis lacteus* ἢ *locus plenus stellarum* ἀστερόεις), ἐνθα κατὰ τοὺς *Πυθαγορείους* ἦτο ἡ ἔδρα τῶν ψυχῶν τῶν ἡρώων. *ostendo*, -*ndi*, (*ostentum*), 3. δεικνύω *et . . . illustri et claro quodam loco* καὶ φωτεινοῦ (ἐφ' ὅσον ἦτο *plenus stellarum*) καὶ (κατ' ἀκολουθίαν) *λαμπροῦ* τινος τόπου. *ad quam . . . oppugnandam . . .* γερουδ. ἔλξις = πρὸς *πολιορκίαν* τῆς ὁποίας (πόλεως) . . . *paene miles* τὸ ἐπίρρ. *paene* (= *σχεδόν*) κεῖται ἐδῶ ἀντὶ ἐπιθέτου = (ὡς) ἀπλοῦς στρατιώτης. Τὸ *miles* *συνεκδοχικῶς* = *miles gregarius* (= ἀπλοῦς στρατιώτης). Ὁ *βαθμὸς* τοῦ *tribunus militum* ὃν εἶχεν ἦτο ὁ κατώτατος τῆς στρατιωτικῆς διαβαθμίσεως. *nunc hoc biennio* νῦν . . . κατὰ τὴν *προσεχῆ* *διετίαν*. Τὸ *hoc biennio* εἰς ἄκραν ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *nunc*. *consul* ὕπατος (ὦν). Ἡ *πολιορκία* διήρκεσε τρία ἔτη. Παρὰ τὴν *lex Villia annalis* (181 — 180 π.Χ.), ἣτις καθόριζε τὸν *cursus honorum*, ὁ νεώτερος *Σκιπίων* ἐξελέγη ὕπατος ἐν ἔτος ἐνωρίτερον τοῦ ἐπιτρεπομένου, ἦτοι εἰς ἡλικίαν 37 ἐτῶν (147 π.Χ.). *cognomen* δηλ. ἡ ἐπωνυμία τοῦ Ἀφρικανοῦ. *tibi* (*Σκιπίωνι* τῷ *Νεωτέρῳ*). *per te partum* (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ *adhuc* [= *μέχρι τοῦδε*] . . . *hereditarium* κληρονομική, κατὰ κληρονομίαν. *a nobis* = *a me* παρ' ἐμοῦ (τοῦ πάππου σου [*Σκιπίωνος* τοῦ *Πρεσβυτέρου*]). *cum . . . deleveris* (*τετ. μέλλ.*) . . . *deligere* ὅταν θὰ ἐχῆς καταστρέψει (ὅταν θὰ καταστρέψῃς) . . . θὰ ἐκλεγῆς (*deligere* = *deligeris*, β' ἐν. μέλλ. ὀριστ. τῆς παθ. φωνῆς). *consul* τῷ 142 π.Χ. *triumphum* περὶ τὸ τέλος τοῦ 146 π.Χ. *legatus* ὁ *Κικέρων* ἀλλαχοῦ λέγει ὅτι ἡ *πρεσβεία* αὕτη προηγήθη τῆς *τιμητείας*. *iterum* τὸ δευτέρον, *πάλιν*, ἐκ νέου (διὰ τὸν κατὰ τῆς *Νομαντίας* πόλεμον, παρὰ τὸν ἀπαγορευτικὸν νόμον τοῦ 151 π.Χ. : *ne quis iterum consul fieret*). *consul* κατηγοροῦμ. (τῷ 134 π.Χ.). *absens* (*καίπερ*) ἀπὸν (*μὴ παραστάς* δηλ. *μὴ ἐπιζητήσας*, *μὴ ὑποβαλὼν ὑποψηφιότητα*). Κατὰ τὸν *Valerius Maximus* ὁ *Σκιπίων* μεταβάς εἰς τὸ πεδίου *Ψηφιοποιήθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς*

τοῦ Ἄρεως πρὸς ὑποστήριξιν τῆς ὑποψήφισιότητος τοῦ συγγενοῦς τοῦ Φαβίου, ἐπιζητοῦντος τὴν ταμειάν, ἐξελέγη τὸ δεύτερον ὕπατος. *maximum* μακρὸν καὶ καταστρεπτικὸν (διαρκέσαντα ἀπὸ τοῦ 141 — 133 π. X.). *Numantium exscindes* τῷ 133 π. X. Ἡ πρότασις αὕτη, ἀσύνδετος καὶ κατὰ παράταξιν, εἶναι ἐπεξηγήσις τῆς προτέρας = τ.ἔ. θά . . . *exscindo, -scīdi, -scissum, 3. cum eris curru* (ἀφαιρ. ὄργαν.) *in Capitolium invectus* ὅταν . . . θά ἔχῃς εἰσέλθει (θά εἰσέλθῃς) ἐφ' ἄρματος θριαμβευτικοῦ εἰς τὸ Καπιτώλιον. *consiliis* (ἀφ. ὄργαν.) ταῖς βουλαῖς, τοῖς φιλοδόξοις σχεδίοις (τῇ μεταρρυθμίσει τοῦ ἀγροτικοῦ νόμου), ἐξ ἀφορμῆς τῆς κληρονομίας πρὸς τὸν Ῥωμ. δῆμον τοῦ ἀποθανόντος (133 π. X.) βασιλέως τῆς Περγᾶμου Ἀττάλου Γ'. *nepotis mei* τοῦ ἐγγόνου μου (Τιβ. Γράκχου, υἱοῦ τῆς θυγατρὸς τοῦ Κορνηλίας).

§ 4. (12). *hic* (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο, ἐδῶ). *ostendas oportebit* (Ἡ ὑποτ. *ostendas* τίθεται μὲ τὸ *oportet* χωρὶς τὸ *ut*) νὰ δείξῃς θά πρέπῃ. *patriae* δοτ. *lumen animi, ingenii consilii que tui* : ἡ μεταφορὰ αὕτη ἐν τῇ νέᾳ ἔλλην. ἀποδίδεται διὰ τοῦ ἐπιθέτου « ὄλος » = ὄλον σου τὸ θάρρος, ὄλον σου τὸ πνεῦμα, ὄλην σου τὴν σύνεσιν. *sed eius temporis . . . fatorum viam*. Ἡ γεν. *temporis* ἐξαρτᾶται ἐκ τοῦ *fatorum*. Ὁ διαλεγόμενος ἐσιώπησε πρὸς στιγμὴν προσηλῶν τὸ βλέμμα του ἐπὶ τὰ μέλλοντα κατάπληκτος ἐκ τῆς ἀντιθέσεως, ἣν διακρίνει ἐν τῇ εἰμαρμένῃ τοῦ ἐγγόνου. *ancipitem* ἀβεβαίαν, ἀμφίβηλον (ἐπικίνδυνον). *anceps, ancipitis. quasi = ut ita dicam* (οὕτως εἰπεῖν ἢ τρόπον τινά). Ὁ Σκιπίων εὐρέθη νεκρὸς ἐν τῇ κλίνῃ του (129 π. X.) ὑπὸ μυστηριώδεις συνθήκας, ἔχων παρὰ τὸ πλευρόν του σημειώματα τοῦ λόγου ὄν, ὡς εἶχε δηλώσει, θά ἐξεφώνει ἐν τῇ Συγκλήτῳ, ἐκθέτων τὴν πολιτείαν αὐτοῦ ἐπὶ τοῦ ἀγροτικοῦ ζητήματος. *cum converterit* (= *confecerit*) *duoque ii numeri confecerint* = ὅταν θά ἔχῃ διατρέξει (ὅταν θά διατρέξῃ) καὶ οἱ . . . θά ἔχωσι συμπληρώσει (ὅταν θά συμπληρώσωσι) *septenos octiens solis anfractus reditusque* ὀκτώ ἐπὶ ἑπτὰ κύκλους ἢ ἐπαναδρομὰς τοῦ ἡλίου. Τὸ ἀριθμητ. ἐπίρρ. πολλαπλασιάζει τὸ διανεμητικὸν (= $7 \times 8 = 56$ ἔτη). *solis anfractus* (ἡ λέξις *anfractus* = σπειροειδῆς [ἑλικοειδῆς] κίνησις). Εἶναι ἡ ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς κατὰ τὸ φαινόμενον κίνησις (τροχιά) τοῦ ἡλίου, ἕως ὅτου οὗτος φθάσῃ εἰς τὰ ἡλιοστάσια (ἄλλως λεγόμενα τροπὰς ἢ σημεία τῶν τροπῶν) ὅτε ἔχει τὴν μεγίστην αὐτοῦ ἀπόκλισιν ἤτοι 23^ο καὶ

27' ἀπὸ τοῦ οὐρανόσιου ἰσημερινοῦ. Τὰ ἡλιοστάσια εἶναι δύο, τὸ χειμερινὸν τῆς 21 Δεκ. (bruma) καὶ τὸ θερινὸν τῆς 21 Ἰουνίου (solstitium). Ὁ ἥλιος ἐπὶ τῆς ἐκλειπτικῆς ἀνέρχεται ἀπὸ τοῦ Ν. ἡμισφαιρίου (χειμ. ἡλιοστ.) εἰς τὸ βόρειον (θερ. ἡλιοστ.) διερχόμενος διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ (ἐαρινὴ ἰσημερία aequinoctium vernum), ἀκολουθεῖς κατέρχεται εἰς τὸ Ν. ἡμισφαίριον διερχόμενος διὰ τοῦ ἰσημερινοῦ (φθινοπωρινὴ ἰσημερία aequinoctium autumnale). Ἡ πρώτη φάσις τῆς ἀνόδου ἀντιστοιχεῖ εἰς τὸν χειμῶνα καὶ τὸ ἔαρ, ἡ δ' ἄλλη τῆς καθόδου εἰς τὸ θέρος καὶ τὸ φθινόπωρον. Ἡ ἀπὸ τοῦ θερινοῦ ἡλιοστασίου εἰς τὸ χειμερινὸν κίνησις φαίνεται παλίνδρομος τῆς ἐτέρας καὶ τοῦτο δηλοῖ ἡ λ. *reditus* καὶ *converterit*. Ὅθεν ὅλη ἡ φάσις *septenos octiens solis anfractus reditusque convertit* (= *converterendo conficit*) = συμπληρώνει 56 περιστροφὰς τοῦ ἡλίου (ἦτοι 56 ἔτη). Ἐκ τῶν ἀνωτέρω καθίσταται δῆλον ὅτι οὐχὶ ὁ ἥλιος φαίνεται εὐρισκόμενος (φθάνων) κατὰ τὸ θερ. ἡλιοστάσιον εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Καρκίνου ἢ κατὰ τὸ χειμ. εἰς τὸν ἀστερισμὸν τοῦ Αἰγόκερω, ἀλλὰ τούναντίον ἢ γῆ. *duoque ii numeri* ἦτοι ὁ 7 καὶ ὁ 8. *plenus* τέλειος. Ἐνταῦθα ἔχομεν ἀναπόλησιν Πυθαγορείων διδασκαλιῶν, καθ' ἃς οἱ ἀριθμοὶ 7 καὶ 8 ἐθεωροῦντο τέλειοι (πλήρεις). *alter altera de causa* ὁ μὲν ἐξ ἑνὸς λόγου, ὁ δὲ ἐξ ἄλλου, ἐκ διαφόρων λόγων, π. χ. ὁ μὲν 7 ὡς ἀποτελούμενος ἐκ περιττοῦ (ἄρρενος) καὶ ἀρτίου (θήλειος) $1 + 6$ ἢ $2 + 5$ ἢ $3 + 4$, ὁ δὲ 8 διότι εἶναι ὁ πρῶτος κύβος, ὅστις ἔχει τρεῖς ἴσας καὶ κανονικὰς διαστάσεις (μῆκος, πλάτος, ὕψος $2 \times 2 \times 2$). Γενικῶς ἐκτὸς τῶν ἀνωτέρω λόγων ἀναφέρονται καὶ ἄλλοι. *habetur* θεωρεῖται. *circuitu naturali* διὰ τῆς φυσικῆς περιόδου. *summam* ἐνν. *anfractuum redituumque solis = annorum*) *tibi fatalem* τὸ πεπωμένον (τὸ ὑπὸ τῆς εἰμαρμένης ὀρισθὲν) σοι ποσὸν (ἐτῶν) ἦτοι τὰ 56 ἔτη τῆς ζωῆς σου. *se . . . convertet* θὰ στραφῆ (τῷ 130 π.Χ.). Ὁ Π. Σικιπίων εἶχε τότε ἐν Ῥώμῃ μεῖζον κύρος καὶ ἀπετέλει τὸ κέντρον τῶν διαμαχομένων κομμάτων. *omnes boni* ὅλοι οἱ ἔχοντες τὰ αὐτὰ ὡς καὶ ὁ Σικιπίων πολιτειακὰ φρονήματα (ἐν ἀντιθέσει πρὸς τοὺς φαύλους, τοὺς ἐπαναστάτας). *te - te* σχῆμα ἐπαναφορᾶς. *socii . . . Latini*. Οὗτοι κατέχοντες μεγάλας γαίας καὶ αἰσθανόμενοι προσεγγίζουσαν τὴν καταγίδα ἀπέβλεψαν πρὸς τὸν Π. Σικιπίωνα, ὅστις οὕτω περιέπεσεν εἰς τὴν μῆνιν τῶν μεταρρυθμιστῶν. *nitatur* (ὑποτακτ. τοῦ ἀποθ. *nitor*, *nixus* ἢ *nisisum*, 3) δύναται νὰ στηριχθῆ. *ne multa* ἐνν. *dicam* (ὑποτακτ.)

= ἵνα μὴ εἶπω πολλά, ἐνὶ λόγῳ. *dictator . . . oportet* ὡς δικτάτωρ πρέπει νά . . . (ιδ. ἀνωτ. *ostendas oportebit*). Ἀπεδόθη εἰς τὴν Σύγκλητον ἢ πρόθεσις νά καταστήσῃ τὸν Σκιπίωνα δικτάτωρα πρὸς κατανασχμὸν τῶν παθῶν καὶ ἀναδιοργάνωσιν τῆς τετραγαμμένης ἡδὲ πολιτείας. *si impias manus propinquorum effugeris* (τετ. μέλλ.): ὑπόνοιαι ἠγέρθησαν κατὰ τῆς τριανδρίας (*tresviri agris dividundis*), ἤτοι τοῦ Κάρβωνος, τοῦ Φλάκκου καὶ τοῦ Γ. Γράκχου, ἐπίσης κατὰ τῆς Κορνηλίας, μητρὸς τῶν Γράκχων καὶ κατὰ τῆς Σεμπρωνίας, ἀδελφῆς τῶν Γράκχων καὶ συζύγου τοῦ δολοφονηθέντος. Ἀνακρίσεις δὲν ἔγιναν. Ἡ Σύγκλητος δὲν ἔδειξεν ἐνδιαφέρον. Ἄξιον σημειώσεως εἶναι ὅτι ὁ ἀμείλικτος ἐχθρὸς τοῦ Καικιλίου Μέτελλος στέλλων τοὺς υἱοὺς αὐτοῦ εἰς τὴν κηδείαν τοῦ Σκιπίωνος Αἰμιλιανοῦ εἶπε «*ite, filii, celebrate exsequias, numquam maioris civis funus videbitis*». *hic* (ἐπίρρ.) τότε (εἰς τὸ σημεῖον τοῦτο τῆς ἀφηγήσεως). *cum exclamasset ingemuisentque* (ῥ. *ingemisco, ingemui, 3*) = «ἀνακεκραγότες καὶ οἰμωξάντων» : ὁ Λαίλιος (ιδ. Προλεγ.) εἰς τὸ ἄκουσμα τῶν λόγων τούτων ἔβαλε κραυγὴν, οἱ ἄλλοι (Φίλων, Μόμμιος, Τουβέρων, Ροῦφος Σκαϊόλας, Φάνιος ιδ. Προλεγ.) ἐξεχύθησαν εἰς δάκρυα, ἐνῶ ὁ Σκιπίων, ἠπίως προσμειδιῶν, παρακαλεῖ νά σιγήσωσι. *st!* (ἐπιφώνημα σιωπῆς, πρβλ. ἡμέτερον σουτ! «σῖγ' ἔχετε», σιωπή!). *parumper* ὀλίγον τι (ἀκόμη). *cetera* τὰ λοιπὰ, τὸ ὑπόλοιπον, τὴν συνέχειαν (τῶν λόγων Σκιπίωνος τοῦ Πρεσβυτέρου).

III

Π ε ρ ἰ λ η ψ ι ς. Ἀποκαλύπτει πρὸς ἐνθάρρυνσιν αὐτοῦ τὰ μυστήρια τῆς ἄλλης ζωῆς καὶ τῆς εὐδαιμονίας, ἧτις ἀναμένει τοὺς καταστάντας ἀξίους τῆς Πατρίδος. Ἐμφανίζεται ἐπίσης καὶ ὁ φυσικὸς αὐτοῦ πατὴρ Παῦλος Αἰμίλιος. Διὰ ἀπαγορεύεται ἡ αὐτοκτονία. Θεία ἢ καταγωγὴ τῆς ψυχῆς τοῦ ἀνθρώπου. Ὁ Γαλαξίας διαμονὴ τῶν ἐναρέτων, δικαίων καὶ φίλων τῆς πατρίδος. Σμικρότης τῆς γῆς ἐν συγκρίσει πρὸς τοὺς ἀστέρας.

§ 5 (13). *quo* = *ut eo*. Τοῦ *quo* γίνεται χρῆσις πρὸ συγκριτικοῦ. *alacrior* θαρραλέωτερος (δηλ. ἐνεργητικώτερος καὶ ψυχικῶς μᾶλλον διατεθειμένος). *ad . . . tutandam r. p.* . . . πρὸς διαφύλαξιν τῆς πολιτείας (γερονδιακὴ ἔλξις). *sic habeto* (γνώριζε οὕτω, μάθε τοῦτο

ὅτι. . .), νόμιζε τοῦτο ὡς βέβαιον, ὅτι. . . (τὸ habere ἐδῶ = putare, « ἠγεῖσθαι, νομίζειν » καὶ δι' αὐτὸ ἐτέθη προστακτικὴ μέλλοντος [πρβλ. scito, memento). *certum* . . . ἢ συντ. : . . . *certum locum* (ὑποζ. esse in caelo definitum (κατηγορ.) omnibus (δοτ.) qui . . . ubi . . . fruuntur . . . ὅτι ὑπάρχει τόπος μόνιμος (ὠρισμένος) ἐν τῷ οὐρανῷ προσωρισμένος δι' ἐκείνους οἷτινες (ἐπειδὴ οὗτοι qui . . . conservaverint . . . auxerint [ὑποτακτ. αἰτιολογικῆ]). *ubi* . . . *fruuntur* (ὑποτακτ. τοῦ ἀποθ. fruor, fructus sum, 3), ἔνθα δύνανται νὰ ἀπολαύωσι. *beati* εὐδαίμονες, « μακάριοι » (τ. ἔ. ἐν μέσῳ ὄλων τῶν ἀγαθῶν, τὰ ὅποια παρέχει ἡ ἐσωτερικὴ ἡσυχία, ἀπηλλαγμένοι πάσης ἀσχολίας). *aeno sempiterno* (ἀφαιρ. εἰς τὸ fruuntur) αἰωνίας ζωῆς (ἐνδεδελεχοῦς εὐτυχίας). *aevum* = *vita*. *nil est principi deo . . . acceptius quam . . . οὐδὲν εἶναι . . . τῷ ὑπάτῳ θεῷ . . . ἀρεστότερον (μᾶλλον εὐπρόσδεκτον) ἢ . . . principi deo τῷ ἄρχοντι θεῷ εἶναι ὁ ὑπάτος θεὸς τοῦ Πλατωνικοῦ Τιμαίου ὅστις λέγει εἰς τοὺς ἄλλους δευτερεύοντας θεοὺς : « θεοὶ θεῶν ὧν ἐγὼ δημιουργὸς πατήρ τε ἔργων ». *quod quidem in terris fiat* (ἀναρ. περιοριστικὴ πρότασις) = (οὐδὲν), ὅπερ τοῦλάχιστον γίνεται (ἐνεργεῖται) ἐν τῇ γῆ (ἐν τῷ κόσμῳ τούτῳ). Ἡ λ. terra ἐν τῷ ἐνικῷ ἀριθμῷ σημαίνει τὴν γῆν, κυρίως καὶ συγκεκριμένως (π.χ. terrae motus), ἢ ἐκάστην χώραν (π.χ. in hac terra), ἢ τὴν ξηρὰν (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὴν θάλασσαν π.χ. terra ac mari, terrā marīque)· ἐν δὲ τῷ πληθ. ἀριθμῷ σημαίνει μίαν ἐκάστην τῶν χωρῶν τῆς γῆς καὶ αὐτὸν τὸν κόσμον, τὴν οἰκουμένην. *concilia coetusque hominum iure sociati* αἱ ἐπίσημοι καὶ ἀνεπίσημοι συναθροίσεις τῶν ἀνθρώπων αἱ διὰ νόμων (iure) ἠνωμένοι (sociati). Δικαίως ἄρα λέγεται *ubi societas ibi ius* καὶ θεωρεῖται τὸ ius et aequitas ὡς τὰ vincula civitatis· (*concilium* = συνάθροισις κληθεῖσα πρὸς σκοπὸν δημόσιον· *coetus* = συνάθροισις προσώπων οἰκεία βουλήσει πρὸς τινὰ σκοπὸν). *quae* κατ' ἕλξιν πρὸς τὸ civitates ἀντι qui (= *concilia coetusque hominum iure sociati*). Πρβλ. § 7 : *quae terra dicitur* καὶ *quae sidera et stellas vocatis*, § 13 : *quem oceanum appellatis*. *civitates*. Ἐν τῇ πολιτείᾳ ἐγκτεται ὁ σκοπὸς τοῦ ἀνθρώπου, διότι ἔξω αὐτῆς δὲν ἔχει πλέον θέσιν πρὸς ἐκτέλεσιν τοῦ καθήκοντός του ἀπέναντι ἑαυτοῦ, ἀπέναντι τοῦ πλησίον καὶ ἀπέναντι τοῦ ὑπάτου θεοῦ. Διὰ τοῦτο εἰς τὸν θεὸν τοῦτον εἶναι εὐάρεστοι αἱ κοινωναί τῶν ἀνθρώπων ὡς καὶ ἐκεῖνοι οἷτινες ἰθύνουσι καὶ σφῆζουσιν αὐτάς (*harum rectores et conservatores*). *hinc profecti huc rever-**

tuniar ἐνθένδε (= ἀπὸ τῶν ἄστρον) προσελθόντες δεῦρο (ἐκεῖ εἰς τὸν οὐρανόν, εἰς τὰ ἄστρα) ἐπιστρέφουσιν (*proficiscor, profectus sum, 3*) : εἶναι ἐπίδρασις τῆς Πλατωνικῆς θεωρίας περὶ τῆς προϋπάρξεως τῶν ψυχῶν, πρὶν ἐνωθῶσι μετὰ τοῦ σώματος, ἐν τοῖς ἄστροις. Κατὰ λαϊκὴν δοξασίαν, κοινὴν ταῖς Ἰταλοελληνικαῖς θρησκείαις, αἱ ψυχαὶ τῶν καλῶς ἰθυόντων τὰ δημόσια μετὰ τὴν ἀπαλλαγὴν ἀπὸ τοῦ σώματος ἐπανέρχονται εἰς τοὺς οὐρανίους χώρους ὡς εἰς τὴν πραγματικὴν πατρίδα των. Ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκουλιανοῖς (I, 17 — 20) λέγει ὅτι αἱ ψυχαὶ ἀποτελοῦσι μέρος τῆς θείας οὐσίας διακεχυμένης εἰς τὸν κόσμον. Τὰς αὐτὰς ἰδέας ἐπαναλαμβάνει καὶ ὁ Βεργίλιος (*Ain. 6, 724* ἐξ.). Ὁ Σενέκας (*ep. 86, 1*), ὁμιλῶν περὶ τοῦ Σκιπίωνος λέγει : *animus eius in caelum, ex quo erat, rediisse persuasit mihi* (πείθω ἐμαυτὸν, πείθομαι). *revertor, reverti, reversus, 3*.

§ 6 (14). *hic ego* τότε ἐγώ. *quam a meis* ὅσον (ἐκ τοῦ φόβου) παρὰ τῶν ἐμῶν, ἐκ μέρος τῶν ἡμετέρων (τῶν οἰκείων μου). *quaesivi . . . viveretne ipse* ἠρώτησα ἐὰν ζῆ αὐτὸς (ὁ Ἀφρικανὸς πρὸς ὃν διελέγετο ἢ εἶναι σκιά τις). *vino, vixi, victum, 3: extinctos* ἐνν. *esse* (ῥ. *extinguor, extinctus sum, 3*). *quos . . . arbitraremur* οὐς ἐνομίζομεν ἐτέθη ὑποταχτ. διότι ἡ ἀναφορ. πρότασις ἀποτελεῖ οὐσιῶδες μέρος σκέψεως ἐκπεφρασμένης καθ' ὑποταχτ. (*viveret*). *immo vero . . . hi vivunt* (μ' ἐρωτᾷς ἂν ζῶσι καὶ ἀπαντῶ : ναί, ζῶσι καὶ ζῶσι) = ναί, βεβαίως οὗτοι ζῶσιν ἀληθῶς (ζῶσι τὴν ἀληθινὴν ζωὴν των). *qui . . . evolaverunt* Πλατωνικὸς τρόπος ἐκφράσεως : τὸ σῶμα εἶναι « δεσμοτήριον, σῆμα (= τάφος) ψυχῆς » καὶ ὁ θάνατος εἶναι « λύσις (= ἀπαλλαγὴ, ἀπολύτρωσις) καὶ χωρισμὸς ψυχῆς ἀπὸ σώματος » Φαιδ. 67 Δ. Γοργ. 493 Α. *vestra . . . vita . . . mors est*. Ὁ Κικ. ἀλλοχοῦ λέγει : *haec quidem vita mors est*. Κατὰ τὸν Ἡράκλειτον « ὅτε μὲν ἡμεῖς ζῶμεν, τὰς ψυχὰς ὑμῶν τεθνάναι . . . ὅτε δὲ ἡμεῖς ἀποθνήσκομεν, τὰς ψυχὰς ἀναβιοῦν καὶ ζῆν » πρβλ. καὶ Εὐριπ. (*frag. 636 N*) : τίς δ' οἶδεν εἰς τὸ ζῆν ἔστι κατθανεῖν τὸ κατθανεῖν δὲ ζῆν . . . ; *quin tu aspicias . . .* (ἐρώτησις προτρεπτικὴ) = τί (λοιπὸν) δὲν παρατηρεῖς . . . ; παρατήρησον. *aspicio, -spexi, -spectum, 3. venientem* μετχ. κατηγορημ. *quem* = *hunc autem* τοῦτον δέ. *equidem . . . ille autem* ἐγὼ βέβαια . . . ἀλλ' ἐκεῖνος (ἐκεῖνος τούναντίον). *vim lacrimarum* ἄφθονα δάκρυα, γείμαρρον δακρύων. *fere prohibebat* (πρτ. ἀποπείρας) προσε-

πάθει νὰ μ' ἐμποδίση νὰ κλαίω (μοῦ ἔλεγε νὰ μὴ κλαίω). *fleo, flēvi, flētum*, 2. *prohibeo, -būi, -bītum*, 2.

§ 7 (15). *ut primum... loqui posse coepi* ὡς πρῶτον (= *ubi primum, simul ac*) ἤρχισα νὰ δύναμαι (κατέστη μοι δυνατὸν) νὰ ὀμιλῶ. *loquor, locūtus sum*, 3. *fletu represso* (ἀφαιρ. ἀπόλ.) συγγρατθέντων τῶν δακρῦων (καταπνίξας τοὺς λυγμούς μου). *reprīmo, -pressi, -pressum*, 3. *inquam* (εἶπον) μετὰ σημασίας παρακμ. *sanctissime* (ὑπερθ. τοῦ ἐπιθετοποιθέντος *sanctus* [ἥτις κυρίως εἶναι μετχ. τοῦ *sancio*]) = τὰ μάλιστα σεβαστέ. *haec* αὐτὴ (ἡ ἐν τῷ οὐρανῷ). *vita* ἡ (ἀληθῆς) ζωὴ. *ut Africanum audio dicere* ἐπομένως δὲν ἦτο εἰς αὐτὸν γνωστὴ ἡ (Πυθαγόρειος, Στωϊκὴ καὶ τῆς Ἀκαδημίας) διδασκαλία, ἥτις εἶχε κατακλύσει τὴν Ῥώμην εἰς τὴν ἀρχὴν τοῦ τελευταίου π. Χ. αἰῶνος καὶ ἦς τὴν πρώτην ἔκφρασιν εὐρίσκομεν ἐν τοῖς συγγράμμασι τοῦ Κικέρωνος. Ἡ γῆ δὲν εἶναι πλέον διὰ τὸν ἄνθρωπον ἐπαρκής. Ἡ ζωὴ ἐπὶ τῆς γῆς δὲν εἶναι τὸ ὑπατον ἀγαθόν, ὁ θάνατος δὲν εἶναι τὸ μέγιστον κακόν. Ἡ γῆ δὲν ἀποτελεῖ τὸ πᾶν καὶ ἐκτὸς αὐτῆς οὐδὲν ὑπάρχει. Ἐκ τῶν φιλοσοφιῶν ἐκείνων τῆς Στοᾶς καὶ τῆς Ἀκαδημίας ἀνεπήδησε καὶ ἐρριζώθη στερεῶς διὰ τῶν λόγων τοῦ Θεανθρώπου ἡ νέα θρησκεία, ἥτις παρουσιάζει τόσα στοιχεῖα ἐπαφῆς μεταξὺ τοῦ ἐθνικοῦ (εἰδωλολάτρου) Κικέρωνος καὶ τῶν δογμάτων τοῦ Χριστιανισμοῦ. *quid moror...?* διατί; (ποῖος εἶναι ὁ λόγος πού...); *in terris* ἰδ. ἀνωτέρ. § 5. *quin... propero* διατί δὲν...; (ἄς σπεύσω νὰ...). *huc* εἰς τοῦτον τὸν τόπον. Ἡ διδασκαλία τῆς Στοᾶς δὲν ἀπέκλειε τὴν αὐτοχειρίαν (πρβλ. « εὐλόγῳ ἐξαγωγῆ »), ἀλλ' ὁ Κικέρων ἀποκρούει ταύτην ἐνταῦθα. *non est ita* (κατὰ λέξιν : δὲν εἶναι [δὲν ἔχει] οὕτως) = ὄχι δά!! , ὄχι, ὄχι!! (δὲν μπορεῖς νὰ τὸ κάμῃς), ἰδ. καὶ κατωτ.: *in custodia corporis. ille ὁ πατήρ. nisi... te custodiis* (ἀφαιρ.) *liberaverit... ἐὰν δὲν... θὰ σ' ἔχη* ἐλευθερώσει (ἀπαλλάξει) ἀπὸ τῶν δεσμῶν (ὅμοιαι θεωρίαι ὑπῆρχον παρὰ τοῖς Πυθαγορείοις : πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 B). *templum* ἐνταῦθα = χῶρος (οὐράνιος), ὃν ὁ ὀφθαλμὸς (τὸ βλέμμα) ἡμῶν περιλαμβάνει (περικλείει) τ.ἔ. τὸ περιέχον, τὸ στερέωμα. *cuius... est* οὗ ἐστίν, ᾧ ἀνήκει. *quod conspicis* ἀνάπτυξιν τοῦ *templum*. *huc* συναψον πρὸς τὸ *aditus*. *aditus patere non potest* δὲν εἶναι ἐφικτὴ (κατορθωτὴ) ἡ πρόσσδος (προσέλευσις). *hac lege... qui tueantur* ἐπὶ τούτῳ τῷ ὄρω... ἵνα οὗτοι (*qui = ut ii*) θεῶνται (μετὰ θαν-
Ψηφιοποίηθηκε ἀπὸ τὸ Ἰνστιτούτο Ἐκπαιδευτικῆς Πολιτικῆς

μασμοῦ). Θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῆ *tueantur*, ἀλλ' ἐτέθη ὑπὸ τοῦ Κικ. ὁ παρτ. ἵνα ἐπισύρῃ τρόπον τινά τὴν προσοχὴν τοῦ ἀναγνώστου εἰς τὸν σκοπὸν τοῦ θεοῦ καὶ εἰς τὸν χρόνον τῆς δημιουργίας. *Tuëor*, (*tutatus sum*), 2. *illum globum* ἐκείνην (τὴν γῆν) σφαιραν. *medium*: κατὰ τὰς ἀστρονομικὰς δοξασίας τῶν ἀρχαίων, μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, ἡ γῆ ἀκίνητος ἔκειτο ἐν τῷ μέσῳ (ἐν τῷ κέντρῳ) τοῦ παντὸς (τοῦ σύμπαντος): ἀλλ' ἤδη ὁ Ἀρίσταρχος ἐκ Σάμου, πρόδρομος τοῦ Κοπερνίκου, εἰσηγήθη (280 π.Χ.) τὸ ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. *quae terra dicitur*. τὸ *quae* καθ' ἑλξιν πρὸς τὸ *terra* ἀντὶ *qui* (= *globus*). πρβλ. ἀνωτ. § 5: *quae civitates. eisque animus...* καὶ (πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον) ψυχὴ (ἐδόθη)... *ex... ignibus* (προερχομένη ἐκ...): οἱ Στωϊκοὶ ἐθεώρουν τὴν ψυχὴν (ἐνθερμον πνεῦμα) (= *inflammata anima*, Κικ.). "Ὅτι τὰ ἄστρα ἦσαν πυρὰ καὶ ἡ ψυχὴ ὡσαύτως, προελθοῦσα ἐκ τῶν ἄστρον, εἶναι γενικῶς δοξασία τῶν ἀρχαίων, ὡς ἀναπτύσσεται ἐν τῷ Φαίδῳ καὶ τῷ Τιμαίῳ τοῦ Πλάτωνος ὡς καὶ ὑπ' αὐτοῦ τοῦ Κικέρωνος ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ τῶν Τουσκουλανῶν. *sidera et stellas* ἄστρα καὶ ἀστέρας. *globosae et rotundae*: τὸ μὲν πρῶτον ἐπιθ. δηλοῖ τὸ σφαιροειδές (μετὰ τὴν ἔννοιαν τῆς στερότητας καὶ τῆς ὕλης), τὸ δὲ δεύτερον σημαίνει τὸ κυκλοτερές, τὸ κυκλικόν (μετὰ τὴν ἔννοιαν τοῦ σχήματος). Καὶ ὁ Ἀριστοτέλης νομίζει ὅτι οἱ ἀστέρες εἶναι σφαιρικοί. Ὁ Κικ. ἀλλαγῆ λέγει ὅτι οὐδὲν ὠραιότερον τοῦ σχήματος τούτου. *divinis animatae mentibus* διὰ θείων ψυχῶν ἐμψυχωθέντες (ζωογονηθέντες). *circulos suos orbisque conficiunt* (πλεονασμὸς) συντελοῦσι τοὺς κύκλους καὶ διαγράφουσι τὰς τροχιάς αὐτῶν. Ὁ Κικέρων ἐκφράζει οὕτω τὴν «κύκλω φορὰν» ἢ «ἐγκύκλιον φορὰν» τοῦ Ἀριστοτέλους. *quare* ὅθεν, (διὰ τοῦτο). *et tibi... et piis... retinendus animus est* καὶ σὺ καὶ οἱ εὐσεβεῖς... ὀφείλετε νὰ φυλάσσετε τὴν ψυχὴν: ἡ *pietas* εἶναι ἡ ἐκπλήρωσις τοῦ καθήκοντος ἀπέναντι θεοῦ, πατρίδος καὶ οἰκείων. *in custodia corporis* ἐν τῇ φυλακῇ (= ἐντὸς) τοῦ σώματος. *id.* § 21: *inclusus in corpore*. πρβλ. καὶ Πλάτ. Φαίδ. 62 B. «ὁ ἐν ἀπορρήτοις λεγόμενος περὶ αὐτῶν λόγος, ὡς ἐν τινι φρουρᾷ ἔσμεν οἱ ἄνθρωποι καὶ οὐ δεῖ δὴ ἑαυτὸν ἐκ ταύτης λύειν οὐδ' ἀποδιδράσκειν». Ὁ Κικέρων ἐνῶ ἐν τῇ θεολογίᾳ εἶναι ὑπαθὸς τῶν Στωϊκῶν, ἐν τῷ σημείῳ τούτῳ ἀποκαλύπτεται Πυθαγόρειος καταδικάζων μετὰ τοῦ Πλάτωνος τὴν αὐτοχειρίαν (*id.* καὶ ἀνωτ. § 5: *huc*). *nec... migrandum est* καὶ δὲν πρέπει νὰ μεται-

κήσετε ἐκ . . . (νὰ ἐγκαταλείψετε τήν . . .). *ille* : *animus*, *ne . . . de-
jugisse videamini* ἵνα μὴ φανῆτε ὅτι ἔχετε ἀποφύγει. *defugio*, -*fūgi*,
—, 3. *munus humanum* τὸ καθήκον (τὸν προσωρισμὸν) τοῦ ἀνθρώ-
που, τὸ ὑπὸ τοῦ θεοῦ (προωρισμένον ἢ τεταγμένον = *adsignatum*)
εἰς τὸν ἄνθρωπον καθήκον. *munus*, *ēris* οὐ.

§ 8 (16). *sic . . . ut . . . ut* οὕτως . . . ὡς . . . ὡς. *anus* ἐξ υἰο-
θεσίας (δηλ. ὁ Ἀφρικανὸς ὁ Πρεσβύτερος) . . . *ego* ἐγὼ ὁ γεννήσας *gig-
no*, *genūi*, *genitum*, 3. γεννῶ. *cole* περὶ πολλοῦ ποιοῦ, ἔχε εἰς μεγάλην
ἐκτίμησιν, τίμα, ἄσκει. *colo*, *colūi*, *cultum*, 3. καλλιεργῶ. *iustitiam*
et pietatem δικαιοσύνην καὶ εὐσέβειαν (δηλ. τὰ πρὸς τὸν θεὸν καθή-
κοντα). *cum . . . tum . . . ὅσον* (εἶναι) . . . *τόσον* (εἶναι) . . . *in pa-
rentibus et propinquis* ἐν τῷ κύκλῳ τῶν γονέων καὶ τῶν οἰκείων (ἐν
τῇ ἐξωτερικεύσει ἀπέναντι τῶν . . . καὶ τῶν . . .). *ea vita via* (*via* κατηγορ.)
est in caelum αὐτὴ ἡ (γῆϊνη) ζωὴ εἶναι ἡ ὁδὸς (τῶν τεθνεώτων =
eorum qui iam vixerunt κατ' εὐφημισμὸν) ἡ ἄγουσα εἰς τὸν οὐρα-
νόν. *via* — *vita*, *caelum* — *coelum* παρῆχησις. *corpore laxati* ἀπηλ-
λαγμένοι τοῦ σώματος (τοῦ σωματοειδοῦς, τῶν δεσμῶν τοῦ σώματος
πρβλ. § 6. *corporum vinculis*). *quem vides . . . quem . . . nuncu-
patis* μετὰ τὰς λέξεις αὐτὰς ὁ πατήρ του Αἰμίλιος Παῦλος δὲν ἀνα-
φαίνεται πλέον ἐν τῷ διαλόγῳ τούτῳ. *autem* δὲ = καί, ἰδ. § 3 : *os-
tendebat autem*. *circus* κατηγορ. *elucens* ἐκλάμπων, φεγγοβολῶν, σε-
λαγίζων, *elūceo*, -*luxi*. 2. *inter flammās* = *inter inflammata sidera*
μεταξὺ τῶν διαπύρων ἄστρων. *sidus*, *ēris*, οὐ. *a Graiis* (λ. ποιητ.) =
παρὰ τῶν Ἑλλήνων. Ὁ Κικ. μεταχειρίζεται τὴν λ. *Graii* ὄχι ἀντὶ τοῦ
μετὰ ἱστορικῆς καὶ γεωγρ. ἐννοίας ἔθνικοῦ *Graeci*, ἀλλὰ πάντοτε μετὰ
τῆς κυριαρχοῦσης ἰδέας σεβασμοῦ πρὸς τὸν λαὸν τῶν ἡρώων καὶ τὴν
κοιτίδα τοῦ πολιτισμοῦ. *accepistis* ἐμάθετε, ἐδιδάχθητε. *orbem lac-
teum* γαλαξίαν : τὴν ἐξ ἀπειροπληθῶν ἀστέρων σύστασιν τούτου ἤδη
ἀπὸ τοῦ 470 π. X. εἶχε δηλώσει ὁ Δημόκριτος. Ἡ θεωρία τῆς διαμονῆς
τῶν ψυχῶν τῶν ἐναρέτων ἀνήκει κατὰ τὸν Ἰάμβλιχον εἰς τὸν Ἑρα-
κλείδην τὸν Ποντικόν. *ex quo* ἐνν. *loco* (ἐκ τοῦ γαλαξίου τ. ἔ. ἐκ τοῦ
οὐρανοῦ). *mihi contemplanti* (ῥ. *contemplor*, 1.) προσεκτικῶς παρατη-
ροῦντι (θεωμένῳ) μοι. *omnia . . . cetera* πάντα . . . τὰ ἄλλα (οὐράνια
σώματα). *praeclara . . . mirabilia* (κατηγορ.) ὑπέρλαμπρα καὶ θαυμα-
στά. *autem* δὲ = καί (ἰδ. § 3). *eae . . . quas* τοιοῦτοι . . . οὐς (οἶους) .

ex hoc loco ἀπὸ τούτου τοῦ τόπου (ἀπὸ τῆς γῆς). *eae . . . quas* τοιαῦτα . . . & (οἷα). *omnium* ἔνν. *stellarum. suspicati sumus* ἐφαντάσθημεν (ῥ. *suspicator*, 1.) *ea . . . quae* αὐτός . . . ὅστις. *minima* ὁ μικρότερος (ἀστήρ), ἡ σελήνη. *ultima* ὁ πλέον ἀπομεμακρυσμένος ἀπὸ . . . : τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὸν τόπον, εἰς ὃν κατ' ὄναρ εἶχε μεταφερθῆ ὁ Σκιπίων. *citima* ὁ πλέον (ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ *citer, citra, citrum*, συγκρ. *citerior, -ius*, γεν. . . -ioris) πλησίον ἀπὸ . . . : τοῦτο ἐν σχέσει πρὸς τὴν πραγματικότητα ἐν τῇ ἐγρηγόρσει. *terris* δοτ. *luce... aliena* φωτί . . . ἄλλοτρίῳ (τῷ φωτὶ τοῦ ἡλίου)· πρβλ. § 9 : *luna radiis solis accensa* : τὴν σελήνην οἱ Στωϊκοὶ ἐθεώρουν μεγαλύτεραν τῆς γῆς, ἐνῶ εἶναι γνωστὸν ὅτι ἡ γῆ εἶναι 49 φορές μεγαλύτερα τῆς σελήνης. *autem* δὲ = καὶ (ἰδ. § 3). *facile* ἀναμφιβόλως (χωρὶς ἄλλο) κατὰ πολὺ. *vincebant* ὑπερέϊχον, ὑπερέβαλλον. *vineo, vici, victum*, 3. *iam ipsa terra* : τοῦτο ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἀνωτέρω *omnia . . . cetera*· ἀντὶ τῆς συντακτικῆς ταύτης ἀκολουθίας θὰ ἔπρεπε νὰ τεθῆ *terra vero* ἀλλὰ ἡ γῆ αὐτή. *ita . . . parva* τόσον . . . μικρά. *ut me imperii nostri . . . paeniteret* ὥστε ἐγὼ νὰ μὴ εἶμαι εὐχαριστημένος (ὥστε ἐγὼ νὰ εἶμαι ἀνικανοποίητος, δυσαρεστημένος) ἀπὸ τῆς ἀρχῆς (ἀπὸ τὸ κράτος ἡμῶν). *paeniteo, -tūi*, 2. καὶ συνήθ. ἀπρὸς. *paenitet, -tuit*, 2, *me alicuius rei* μεταμέλει μοί τινος, δυσχερῶς φέρω τι. *quo* ἀφαιρ. ὄργαν. ἔνν. *imperio. quasi punctum* τρόπον τινὰ (*quasi* = *ut ita dicam*) σημειῖόν τι (διάστημα, ἕκτασιν ἐλαχίστην). *eius* αὐτῆς δηλ. τῆς γῆς. Ἡ ῥῶμ. ὑπερηφάνεια σμικρύνεται. Ἐὰν γε θὰ ὀμίλει οὕτω ὁ Κικέρων, ἐὰν ἀπηυθύνετο εἰς μεγαλύτερον κύκλον ;

IV

Περίληψις. Περιγραφή τοῦ πλανητικοῦ συστήματος τῶν ἐννέα σφαιρῶν.

§ 9 (17) *. *quam* = *hanc autem* (ἔνν. *terram*). *magis*

* Ἐν τῇ παραγράφῳ ταύτῃ περιέχεται ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἡ ἐν τῇ ἑλληνοικῇ καὶ ῥωμαϊκῇ ἀρχαίῳ περιὶ τοῦ κόσμου θεωρία. Τὸ γεωκεντρικὸν τοῦτο σύστημα ἔλαβε τὴν πληρεστέραν μαθηματικὴν αὐτοῦ ἀνάπτυξιν εἰς τὸ σπουδαῖον σύγγραμμα τοῦ ἑλληνικοῦ ἀστρονόμου Πτολεμαίου (κατὰ τὸν β' αἰ. περ. 100—178 μ.Χ.) « Μεγάλη μαθηματικὴ σύνταξις τῆς ἀστρονομίας εἰς 13 βιβλία » καὶ διετηρήθη,

(ἐνταῦθα = diutius) μακρότερον, περισσότερο και ἐπομένως λίαν προσεκτικῶς. cum . . . intuerer ἐπειδὴ . . . ἀπενῶς (ἀκινήτως) προσέβλεπον (ἀναλογιζόμενος τὴν σμικρότητα τῆς γῆς και τὴν ἔτι μικρότεραν ἔκτασιν τοῦ ῥωμ. κράτους). intueor, (aspexi), eri, 2. quae so τὸ ῥ. τοῦτο λεγόμενον ἐν σπουδῇ και ἐκπλήξει ἰσοδυναμεῖ ἐνταῦθα πρὸς τὸ tandem (quousque tandem . . . ἕως πότε τέλος πάντων...;) quae so, 3. humi (πτώσις τοπ.) χαμαί, χαμαῖζε, κατὰ χθονός. nonne aspicias . . . ? (ἐξακολουθεῖς νὰ ἔχῃς προσηλωμένον τὸ βλέμμα σου εἰς τὴν γῆν και) δὲν βλέπεις . . . ; in templa εἰς ἀχανεῖς χώρους (ἐκτάσεις)

ἐν ἰσχύι μέχρι τῶν χρόνων τοῦ Κοπερνίκου, τοῦ Κεπλέρου και τοῦ Γαλιλαίου. Ὁ Πλάτων, ὁ Ἀριστοτέλης, οἱ Στωϊκοὶ ἐδέχοντο τὸ σύστημα τοῦτο. Ὑπῆρξαν ὁμοως και κατ' αὐτὴν τὴν ἀρχαιότητα οἱ ἀντίθετα δοξασαντες και πλησιάζαντες διὰ τολμηροτάτης σκέψεως πρὸς τὰς σημερινὰς θεωρίας. Μεταξὺ τούτων συγκαταλέγονται ὁ Ἀναξίμανδρος, τινὲς τῶν νεωτέρων Πυθαγορείων φιλοσόφων (Ἰκέτας και Ἐκφαντος Συρακόσιοι), ὁ μαθηματικὸς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς, ὁ και παραδοξολόγος ὑπὸ τῶν συγχρόνων αὐτοῦ κληθεῖς, και ὁ διάσημος ἀστρονόμος Ἀρίσταρχος ὁ Σάμιος, ὁ τελειότερον τὰς ἰδέας ταύτας ἐν τῇ ἀρχαιότητι ἀναπτύξας. Ἐν τοῖς ἐπομένοις (§ 9 και ἐξῆς) θέλομεν ἰδεῖ τὰς ἐπικρατούσας ἐν τῇ ἀρχαίῳ τητι θεωρίας. Βεβαίως δὲν περιέχεται ἐν τούτοις πρωτότυπον τι, οὔτε ἦτο ἴδιον τῶν Ῥωμαίων ἢ προαγωγὴ θεωρητικῶν ζητημάτων. Ὅθεν τὰ ἐκτιθέμενα ἐνταῦθα εἶναι κυρίως αἱ τοῦ Πλάτωνος και τοῦ Ἀριστοτέλους κοσμολογικαὶ δοξασαὶ μετὰ παραλλαγῶν τιων ἐν τοῖς καθ' ἕκαστον. Ἡ γῆ σφαιρικὴ, εἶναι ἀκίνητος εἰς τὸ μέσον τοῦ παντός. Περὶ αὐτὴν στρέφεται ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμὰς ἐντὸς μιᾶς ὀλοκλήρου ἡμέρας ὁ ἕναστρος οὐρανός, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τῶν αἰσθήσεων. Ἡ οὐράνιος σφαῖρα ἔθεωρεῖτο ἔχουσα ὑπόστασιν πραγματικὴν. Ἐπ' αὐτῆς ἦσαν προσηλωμένοι οἱ ἀπλανεῖς ἀστέρες, περιώριζε δὲ αὐτὴ ἐξωτερικῶς τὸ σύμπαν. Ἄλλ' ἐνωρίς ἢ παρατήρησις τῶν οὐρανίων φαινομένων εἶχε δεῖξει ὅτι ἄστρα τινὰ, ἐν οἷς ὁ Ἥλιος και ἡ Σελήνη, ἐνῶ μετέχουσι τῆς κοινῆς περιστροφικῆς κινήσεως, δὲν φαίνονται ἐν τούτοις προσηλωμένα ἐπὶ τῆς οὐρανίου σφαίρας τῶν ἀπλανῶν, ἀλλὰ μεταβάλλουσι θέσιν πρὸς τε τοὺς ἄλλους ἀστέρας και πρὸς ἀλληλα, κινούμενα κατὰ νόμους μὲν και περιόδους, ἀλλὰ και κατὰ τρόπον πολὺπλοκον. Τὰ ἄστρα ταῦτα ἐκάλεσαν πλάνητας ἢ πλανήτας κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τοὺς ἀπλανεῖς, ὅτινες μετέχοντες ἀπλῶς τῆς ἡμερησίας κινήσεως τῆς οὐρανίου σφαίρας φαίνονται διατηροῦντες ἀμετάβλητον θέσιν ἐπ' αὐτῆς. Οἱ γνωστοὶ εἰς τοὺς ἀρχαίους πλανῆται ἦσαν ἐπτά τὸν ἀριθμὸν : ὁ Ἥλιος, ἡ Σελήνη, ὁ Ἐρμῆς, ὁ Ἄφροδιτη, ὁ Ἄρης, ὁ Ζεὺς και ὁ Κρόνος. Γνωρίζομεν πῶς ἡ ἀστρονομία ἐξηγεῖ τὰς κινήσεις ταύτας. Αὐτὴ θέτουσα τοὺς ἀπλανεῖς εἰς μεγίστας ἀπὸ τοῦ πλανητικοῦ κόσμου ἀποστάσεις και θεωροῦσα τοῦτον ἀνεξάρτητον, ὑποθέτει τὸν Ἥλιον ὡς τὴν ἐστίαν τῶν πλανητικῶν κινήσεων, καὶ περιφερομένους περὶ αὐτὸν τοὺς λοιποὺς πλανήτας, ἐν οἷς και τὴν Γῆν,

ἐτέθη συγκεκρι. ἀντι ἀφηρημένου. *iubi* (δοτ. ἡθική). Ἡ δοτ. χρησιμεύει ἐνταῦθα ἵνα ἐπιστήσῃ ἀμέριστον τὴν προσοχὴν Σκιπίωνος τοῦ Νεωτέρου. *orbibus . . . globis* διὰ (ἐκ) κύκλων . . . σφαιρῶν (πρβλ. § 7 *globosae sphaeroideis et rotundae*). *omnia* τὰ πάντα, τὸ οὐράνιον σύστημα (σύγκριται, ἀπαρτίζεται = *conexa sunt*). *unus globus*. Τὸ *unus* δεικνύει τὴν ὑπεροχὴν. *extimus* (*extremus*, ὑπερθ. τοῦ *exter*), τοποθετημένη εἰς τὸ ἀκρότατον σημεῖον, ἡ πλέον ἀπομεμακρυσμένη (σφαῖρα). Τὸ *extimus* ἀντιτίθεται τῷ *citimus* τῆς § 8. *complectitur* περιλαμβάνει ἐν ἑαυτῇ. *complector*, - *plexus sum*, 3. *summus ipse deus* (εἶναι) αὐτὸς ὁ ὕπατος θεός. Κατὰ τοὺς ἀρχαίους ὁ οὐρανὸς ἦτο συνώνυμος τοῦ « θεός » καὶ ἀμφοτέρα ἐταυτίζοντο. *deus arcens et continens* = *coercens et continens* συγκρατῶν καὶ περικλείων. *in quo sunt infixi illi . . . stellarum cursus . . .* (ποιητ.) ἐφ' ἧς (σφαίρας) εἶναι καθηλωμένα ἐκεῖνα αἱ φοραὶ (τροχιαὶ) τῶν ἀστέρων (ἀντὶ *illae stellae quae cursu sempiterno voluntur*). Ἡ γνώμη τοῦ Ἀναξιμένους (ὡς καὶ ἡ τοῦ Ἐμπεδοκλέους) περὶ τῶν ἀπλανῶν ἀστέρων ὅτι οὗτοι ἦσαν προση-

περὶ ἣν κινεῖται ἡ Σελήνη. Τοιοῦτον εἶναι ἐν ταῖς γενικωτάταις γραμμαῖς τὸ σύγχρονον ἡλιοκεντρικὸν σύστημα. Κατὰ τὸν Πλάτωνα (καὶ κατὰ τὸν Κικέρωνα) οἱ ἑπτὰ πλανῆται ἐθεωροῦντο προσηλωμένοι εἰς ἰσαριθμοὺς διαφανεῖς σφαίρας, ἡ δὲ ἰδία τῶν πλανητῶν κινήσεις ὠφείλετο εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν τούτων. Αἱ σφαῖραι αὗται ἦσαν διαφανεῖς, ἀφοῦ διὰ μέσου αὐτῶν ἐφαίνετο ὁ ἕναστρος οὐρανός, ἔτι δὲ ἦσαν ὁμόκεντροι πρὸς τὴν οὐράνιον σφαῖραν τῶν ἀπλανῶν καὶ συνδεδεμένα μετ' αὐτῆς, ὥστε νὰ μετέχῃσι τῆς ἡμερησίας περιστροφικῆς κινήσεως (Πλάτ. Πολ. X., 616). Ἐπομένως ἐκάστη τούτων εἶχε δύο συγχρόνους κινήσεις, ἀλλὰ περὶ ἄξονας διαφόρους, τὴν μὲν ἐξ ἀνατολῶν πρὸς δυσμάς, ἡμερησίαν, τὴν δὲ ἀντίστροφον. Αἱ σφαῖραι τῶν πλανητῶν ἐμπεριέχονται ἐν τῇ ἐξωτερικῇ οὐράνιῳ σφαίρᾳ τῶν ἀπλανῶν καὶ ἡ μία ἐντὸς τῆς ἄλλης, κατὰ τὴν ἐξῆς τάξιν, ἧτις ἐμφαίνει καὶ τὴν ἀπὸ τῆς γῆς ἀπόστασιν τῶν πλανητῶν. Πρώτη ἀπὸ τῆς σφαίρας τῶν ἀπλανῶν, καὶ ἐπομένως ἀπωτάτη τῆς γῆς, εἶναι κατὰ Κικέρωνα ἡ τοῦ Κρόνου, μετ' αὐτὴν ἡ τοῦ Διός, τρίτη ἡ τοῦ πυρόεντος Ἄρεως, κατωτέρω δὲ εἰς τὴν μέσσην χώραν μεταξὺ τῆς γῆς καὶ τῆς σφαίρας τῶν ἀπλανῶν, ὁ Ἡλῖος, μετ' αὐτὸν αἱ σφαῖραι τῆς Ἀφροδίτης καὶ τοῦ Ἑρμοῦ καὶ τέλος ἡ ἐγγυτάτη πρὸς τὴν γῆν σφαῖρα τῆς Σελήνης. Ἡ Γῆ ἀποτελεῖ τὴν ἐνάτην σφαῖραν, πρώτης λογιζομένης τῆς τῶν ἀπλανῶν.

Ἡ διάταξις αὕτη τῶν πλανητῶν ἀποδίδεται ὑπὸ τοῦ Πλανίου κατ' ἄγνωστον παράδοσιν εἰς τὸν Πυθαγόραν. Διάφορος ἦτο ἡ ὑπὸ τοῦ Πλάτωνος καὶ Ἀριστοτέλους ἀκολουθουμένη, καθορισθεῖσα δὲ τὸ πρῶτον ὑπὸ τοῦ Ἀναξαγόρου. Κατ' αὐτὴν οἱ πλανῆται ἔχουσι τὴν ἐξῆς ἀπὸ τῆς σφαίρας τῶν ἀπλανῶν σειρὰν : Κρόνος, Ζεὺς, Ἄρης, Ἑρμῆς, Ἀφροδίτη, Ἡλῖος, Σελήνη.

λωμένοι (*infixi*) ἐπὶ τοῦ οὐρανίου θόλου παρεῖχεν ἀπλουστέραν καὶ ὡς πρὸς τὰ φαινόμενα συμφωνοτέραν ἐρμηνείαν, ὥστε ἡ μετὰ τούτους ἀστρονομία ἀντείχετο αὐτῆς μετὰ ἐλαχίστων ἐξαίρεσεων. *qui voluntur* οἴτινες (συμ-)περιστρέφονται, οἴτινες (συμπαρ-)ἀκολουθοῦσι τὴν αἰωνίαν κίνησιν αὐτῆς. *cui subiecti sunt septem* ὑφ' ἣν (οὐρανίαν σφαῖραν) ὑπόκεινται ἑπτὰ. *retro* ἐπίρρ. ὀπίσω, ὀπισθοδρομικῶς (κατ' ἀντίστροφον φοράν) τ. ἔ. ἀπὸ Α. πρὸς Δ. στρέφονται περὶ ἴδιον ἄξονα (= *contrario motū atque caelum* δι' ἀντιθέτου ἢ ὁ οὐρανὸς κινήσεως, φοράς). *atque* ἢ (= *quam*. πρβλ. *contrarius, idem, alius, similis ac* ἢ *atque*). Ἡ μία κίνησις εἶναι ἡ γενικὴ τοῦ σύμπαντος ἐντὸς μιᾶς ἡμέρας περὶ τὸν ἄξονα τοῦ κόσμου . . . — *caelum* = *caelestis globus extimus. unum globum* τὴν πρώτην σφαῖραν (τὸν πρῶτον κύκλον). *illa stella. in terris* ἰδ. § 5. *Saturniam* (*stellam*) : πράγματι ὁ Κρόνος, κατὰ τοὺς παλαιούς, πρὸ τῆς ἀνακαλύψεως τοῦ Οὐρανοῦ, τοῦ Ποσειδῶνος καὶ τοῦ Πλούτωνος ἐθεωρεῖτο ὁ μᾶλλον ἀπομεμαχρυσμένος ἀπὸ τῆς γῆς πλανήτης: *deinde* ἔπειτα (κατὰ σειρὰν πρὸς τὸ κέντρον), δευτέρα. *prosperus et salutaris* : οἱ Χαλδαῖοι κυρίως ἐνόμιζον ὅτι οἱ ἀστέρες ἤσκουν ἐπίδρασιν ἐπὶ τὰς τύχας τῶν ἀνθρώπων. Ἡ δοξασία αὕτη δὲν ἐξηφανίσθη εἰσέτι πλήρως. Ἡ λευκὴ λάμψις τοῦ Διὸς ἐθεωρεῖτο σωτηρία (*salutaris*), ἐνῶ ἡ ὑπέρυθρος τοῦ Ἄρεως (*rutilus*) καὶ ἡ ὠχρὰ τοῦ Κρόνου ἐθεωροῦντο ὀλέθρια. *ille fulgor* = *illa fulgens stella* ἐκεῖνος ὁ λαμπρὸς ἀστήρ : *fulgēo, fulsi*, 2. λάμπω. *qui* (*fulgor*) *Iovis* (τὸ *Iovis* ἀρχαῖκῃ ὀνομ.) = *Iupiter* Ζεὺς (πρβλ. ἐπὶ νομισμάτων *Iovis custos, Iovis propugnator, Iovis stator*) : *Iuppiter* καὶ *Iūpiter*, γεν. *Iovis*. *tum* τρίτη (σφαῖρα, τρίτος πλανήτης). *deinde* ἔπειτα (τέταρτος πλανήτης). *subter* ἐπίρρ. κάτωθεν, ὑποκάτω. *mediam fere regionem* τὸ μέσον, τὴν μέσσην σχεδὸν (ἢ τρόπον τινὰ) χώραν. *obtinēt* — *occupat* ἐπέχει, καταλαμβάνει. *dux . . . luminum* (= *stellarum*) — *reliquorum* ὀδηγὸς . . . ἀρχηγὸς καὶ εὐθυντῆρ (ῥυθμιστῆς) τῶν λοιπῶν ἀστέρων. Ἀναπτύσσει τοῦτο καὶ ὁ Μακρόβιος 1, 20. *lumen, inis* οὐ. *temperatio* κανὼν (ἀφηρ. ἀντὶ συγκεκρ. ἐξ αἰτίας τοῦ προηγουμένου *mens*) = *temperator* (*qui temperat*) κανονιστῆς, ῥυθμιστῆς (τοῦ κόσμου). *tanta magnitudine* ἀφαιρ. ἰδιότ. Σήμερον εἶναι γνωστὸν ὅτι ὁ ἥλιος εἶναι 1.326.480 φορές μεγαλύτερος τῆς γῆς. *tanta . . . ut* τοσοῦτον . . . ὥστε. *cuncta lumina. sua luce* ἀφαιρ. ὄργαν. *sua luce lustret* (= *collustret*) καταναγάζει, περιλάμπει διὰ τοῦ ἑαυτοῦ φωτός,

διαχέει τὸ ἑαυτοῦ φῶς ἐπὶ ὅλων τῶν πλανητῶν. *compleat* πληροῦ. *hunc* (*solem*). *alter, alter . . . cursus* ἡ μὲν, ἡ δὲ τροχιά, (δρόμος). *comites* δορυφόροι (*comes -itis*) : τὸ σύστημα τοῦτο ἐσφαλμένως καλεῖται Αἰγυπτιακόν, διότι ἀνήκει τῷ μαθητῇ τοῦ Πλάτωνος Ἑρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ. *in infimoque orbe* ἐν τῷ ἐσχάτῳ κύκλῳ. *accensa* = *incensa*, *illustrata* (καταλαμπομένη, καταυγαζομένη). *accendo, -ndi, -nsum*, 3. *infra* κάτωθεν (πρὸς τὸ κάτω μέρος τῆς σελήνης)· ἀντιτίθεται τῷ κατωτέρῳ : *supra lunam sunt aeterna omnia. nihil . . . nisi . . . caducum* τὸ πᾶν εἶναι θνητὸν καὶ φθαρτόν. *munere deorum . . . datos* δοθείσας εὐνοίας τῶν θεῶν. *nam* σχῆμα προκαταλήψεως : (ἀλλὰ περὶ τῆς γῆς δὲν ἔχω ἀνάγκην νὰ ὁμιλήσω) διότι . . . Δύναται τὸ *nam* νὰ ἀντικατασταθῇ διὰ τοῦ *autem* = *δέ*. *media* (πρβλ. § 7 καὶ § 10 : *medium*), ὡς κατέγουσα, κατὰ τὸ γεωκεντρικόν σύστημα, ἀκίνητος τὸ κέντρον τοῦ σύμπαντος. Ἡ κοσμικὴ αὐτῆ εἰκὼν εἶναι τῶν Στωϊκῶν. *neque . . . et . . . et* οὔτε . . . καὶ . . . καὶ (πρβλ. § 20 : *neque . . . est, et . . .*). *infima est* εἶναι ἡ ἐσχάτη. *feruntur . . . pondera* καταφέρεται, ῥέπει . . . πᾶν βάρους. *nutu suo* αὐτομάτως, διὰ τῆς οἰκειάς ῥοπῆς (ἔλξεως, βαρύτητος). Ἄλλαχοῦ ὁ Κικέρων λέγει : *suapte nutū et suo pondere*.

V

Περίληψις. Θεία ἁρμονία προερχομένη ἐκ τῆς κινήσεως τῶν οὐρανίων σφαιρῶν. Ἄδυναμία τοῦ ἀνθρώπου νὰ ἐνωτισθῇ αὐτήν.

§ 10 (18). *Quae* = *haec autem* ταῦτα δὲ (τοὺς ἀστέρας τοῦ πλανητικοῦ συστήματος). *cum . . . intuerer* ἐνῶ . . . — *stupens* πλήρης ἐκπλήξεως, ἐκπληκτος, ἐν ἐκστάσει. *stupēo, -pūi, 2. me recepi* (ἐκ τοῦ προηγουμένου *stupens* θὰ ὑπονοήσωμεν *ex stupore* = ἐκ τῆς ἐκπλήξεως, ἐκ τοῦ θάμβους) = ἐπέστρεψα εἰς ἑμαυτόν, συνῆλθον : *recipio, -cēpi, ceptum, 3. quid* τί ; τί εἶναι τοῦτο ; (θαυμασμός καὶ ἐκπληξις ἐπὶ τῷ ἀκούσματι ἤχου ἀπροσδοκῆτου, χωρὶς νὰ δύναται νὰ δώσῃ ἐξηγησιν τούτου). *hic . . . quis est, qui ? . . . οὗτος . . . τίς εἶναι, ὅστις ; tantus et tam dulcis* τοσοῦτος (τόσον ἰσχυρὸς) καὶ (ὅμως) τόσον ἡδύς (τερπνός, εὐχάριστος ἕνεκα τῆς ἁρμονίας του· πρβλ. τὸ τοῦ Ἀριστοτέλους « φόφος ἑναρμόνιος »). Τοῦτο σχετίζεται πρὸς τὴν θεωρίαν τοῦ

Πυθαγόρου, καθ' ἣν ἐκ τῆς κινήσεως τῶν ἄστρον, εὕρισκομένων εἰς ἄνισα διαστήματα, προκαλεῖται ποικιλία ἤχων, διαφόρου ἐντάσεως, ἐξ ᾧ παράγεται θαυμαστή ἄρμονία. Ὁ Πλάτων (Πολιτ. 617 D) παραδέχεται Σειρήνας ἐπικαθημένας καὶ συμπεριφερομένας ἐπὶ τῶν κύκλων, αἵτινες ἄδουσαι συναποτελοῦσιν ἄρμονίαν. *hic est, inquit, ille, qui intervallis disiunctus inparibus sed tamen pro rata parte distinctis*, μὴ ἔχων ἴσας ἀποστάσεις (προερχόμενος ἐξ ἀνίσων διαστημάτων) ἀλλ' ὅμως κεκαλονισμένων δι' ὠρισμένης (μεταξὺ των) ἀναλογίας (= *pro ratā parte*), *ratus, a, um* ἀνάλογος, λελογισμένος (*λογαρισμένος, ὑπολογισμένος, μετρημένος*) *μτχ. τοῦ reor, ratus sum, reri 2. = λογίζομαι. impulsu et motu ipsorum orbium* διὰ τῆς δονήσεως καὶ κινήσεως (τουτέστι διὰ δονήσεως, ἣν διὰ τῆς κινήσεως παράγουσιν αὐταὶ αὐταὶ αἰ σφαῖραι). *acuta cum gravibus temperans . . . efficit* συγκεραυνῶν (μετριάζων) ὀξεῖς (ὑψηλοῦς) τόνους μετὰ βαρέων (βαθέων) . . . παράγει ὁμοιοτρόπως (ὁμοιομόρφως) διὰ τοῦ ὄρθου καταμερισμοῦ ὀξέων καὶ βαθέων τόνων (= *aequalibiter*) ποικίλιας ἄρμονίας (συμφωνίας = *concentūs*), τ. ἔ. ποικίλους παράγει τόνους συναποτελοῦντας ἄρμονίαν. *enim* τῇ ἀληθείᾳ, πράγματι. *tanti motus* κινήσεις ὅσαῦται (τόσον μεγάλαι τῶν ἄστρον). *in silentio* ἐν σιγῇ. *et natura fert* καὶ (ἐξ ἄλλου) εἶναι φυσικόν, προέρχεται αὐτομάτως, ἡ φύσις τὸ ἀπαιτεῖ, τὸ θέλει. *ut . . . sonent* νὰ ἀντηχῶσι (νὰ ἔχωσιν ἤχους). Εἰς τὴν κίνησιν τῶν σφαιρῶν ἀπεδίδοτο ἡ παραγωγὴ ἤχων ὀξέων καὶ βαθέων, ὡς παρατηρεῖται (ἐν τῷ κραδασμῷ τῶν χορδῶν ἀναλόγως τοῦ μήκους των) ἐν τῇ μουσικῇ κλίμακι. *extrema* τὰ ἔσχατα (τ. ἔ. αἰ ἔσχατοι [σφαῖραι]). *extrēmus* καὶ *extīmus* ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ (*exter, extrema, extērūm* ἢ *exterus, -a, -um*) συγκρ. *exterior, -ius* γεν. *-iōris. ex altera parte . . . ex altera autem* ἐκ τοῦ ἑνὸς μὲν μέρους . . . ἐκ τοῦ ἑτέρου δὲ (μέρους). *graviter, acute* βαρέως (μὲ βαρεῖς, βαθεῖς [μπάσσους] ἤχους) . . . ὀξέως (μὲ ἤχους ὀξεῖς, ὑψηλοῦς). *summus ille caeli stellifer cursus* (ὑπαλλαγή ἀντὶ *ille summi caeli stelliferi cursus*). *summus ille cursus* ἡ ἀνωτάτη ἐκεῖνη σφαῖρα τοῦ ἀστροφόρου (ἀστερόεντος) οὐρανοῦ. Ἡ λ. *summus* ἀντιτίθεται τῇ κατωτέρω λ. *infimus. cuius conversio est concitator* ἥς (σφαίρας) ἡ περιφορὰ (στροφή) εἶναι ταχύτερα (τῶν ἄλλων). *acuto et excitato..sono* διὰ (τῆ μετὰ) ἤχου ὀξέος καὶ ἐντόνου (διαπεραστικοῦ). *gravissimo*: (ἐνν. *sono*) διὰ (τῆ μετὰ) ἤχου βαρυτάτου (βαθυτάτου). *hic infimus* (ἐνν. *cursus move-*

tur) κινεῖται, τὸναντίον ἢ σεληνιακὴ καὶ κατωτάτη (πλησιεστάτη πρὸς τὸ κέντρον) τροχιά (ἢ σφαῖρα τῆς σελήνης). *infimus*, -a, -um ὑπερθ. βαθμὸς τοῦ (θετ. *infērus*, a, um) συγκρ. *inferior*, -īus, γεν. -īōris. *nam* (σχῆμα προκαταλήψεως, ἰδ. § 9 : *nam ea*). *manens immobilis* τ. ἔ. *una sede semper haeret* παραμένει πάντοτε ἀκίνητος ἐν τῇ θέσει αὐτῆς. *complexa* (ἢ σφαῖρα τῆς σελήνης) κατέχουσα (πρβλ. ἄνωτ. § 9 : *obtinēt*). *medium* . . . *locum* τὸν μέσον . . . τόπον (τὸ κέντρον). *mundi* τοῦ κοσμικοῦ συστήματος, : *oclo* : ἐνῶ εἶναι 8 αἰ σφαῖραι, ἐν τούτοις ὑπάρχουσι μόνον 7 ἠχητικὰ διαστήματα. 7 τόνοι, διότι δύο ἐξ αὐτῶν, ἢ τῆς Ἀφροδίτης καὶ ἢ τοῦ Ἑρμοῦ, ἔχουσαι τὴν αὐτὴν ταχύτητα, (*eādem vis*), παράγουσι τὸν αὐτὸν τόνον. *intervallis* διὰ διαφορῶν διαστημάτων ἠχηρῶν (πρβλ. ἄνωτ. § 10 : *intervallis imparibus*). *qui numerus* ὅστις ἀριθμὸς (ὁ 7 δηλαδὴ). *jere* δύναται τις εἰπεῖν (εἶναι ὁ δεσμός). Περὶ τοῦ ἀριθμοῦ 7 (ἰδ. ἄνωτ. § 4 : *plenus*). *quod* τοῦτο δὲ (τὸν ἦχον τοῦτον). *docti homines* οἱ εὐρέται τῆς μουσικῆς (Ὀρφεύς, Ἀμφίων). *nervis atque cantibus* (ἀφαιρ. ὄργαν.) διὰ μουσικῶν ὀργάνων (κατὰ λ. χορδῶν) καὶ τῶν (φωνητικῶν) τόνων (τ.ἔ. τῶν ἁσμάτων). Κατὰ τοὺς ἀρχαίους αἰ ἑπτὰ χορδαὶ τῆς κιθάρας ἐφευρέθησαν πρὸς ἀναπαραγωγὴν τῆς οὐρανοῦ ἀρμονίας. *sibi* (δοτ.) ἑαυτοῖς. *praestantibus ingeniis* δι' ὑπερόχων πνευμάτων (διὰ τῆς ὑπεροχῆς τοῦ πνεύματος αὐτῶν). *praestans*, -ntis (κυρ. μτχ. τοῦ *praesto*, -stīti, —, 1. προσέχω). *in vita humana divina studia* χιασμός. *divina studia coluerunt* περὶ τὰ θεῖα ἠσχολήθησαν (τὰ θεῖα ἐσπούδασαν.).

§ 11 (19). *sonitu oppletae* πληρωθέντα ἤχου. *obsurduerunt* (ῥ. *obsurdesco*, *dūi*, 3 = γίνομαι κωφός) ἐξεκωφώθησαν (= *sensū audiendi caruerunt*). Οἱ Πυθαγόρειοι παρεδέχοντο κατὰ τὸν Ἀριστοτέλη ὡς αἰτίαν τὴν ἔξιν, ἣν εἶχον νηπιόθεν οἱ ἄνθρωποι πρὸς τὸν ἦχον τοῦτον. Ἐν τοῖς ἐξῆς δεικνύει ὁ Ἀφρικανὸς φυσικῶς καὶ πρακτικῶς τὸ δικτὶ οἱ ἄνθρωποι δὲν ἐνωτίζοντο τὴν ἀρμονίαν τῶν οὐρανοῦ σφαιρῶν. *hebetior* ἀμβλυτέρα (τῆς ἀκοῆς) : τὸ θετικόν, *hebes*, -ētis. *sicut* . . . *ea gens* . . . *caret* ὥσπερ . . . ἐκεῖνο τὸ γένος . . . στερεῖται, ἔχει χάσει (ἀδικοιολόγητος ὑπερβολή). *ad illa quae Catadupa nominantur* πρὸς ἐκεῖνα τὰ ὀνομαζόμενα Κατάδουπα (καταρράκται τοῦ Νεῖλου, πλησίον τῆς Κυρήνης, νῦν Wady - Halfa ὀνομαζόμενοι). *praecipitat* (ἀμτβ.) καταφέρεται (= *praecipitatur*). *mundi* ἰδ. § 10. *con-*

versione ἀφαιρ. αἰτίας. *tantus... ut* τοσοῦτος (τόσον μέγας)... ὥστε. *capere* νὰ αἰσθανθῶσι, νὰ συλλάβωσι. *nequitis* δὲν δύνασθε. *nequēo, - ire*. Ἡ παρομοίωσις αὕτη δὲν εἶναι ἀκριβής. Τὸν ἐκ τῆς ἀρμονίας τῶν σφαιρῶν παραγόμενον ἦχον ὅλως διόλου δὲν ἀκούομεν, ἐνῶ γνωρίζομεν καὶ αἰσθανόμεθα ὅτι ὁ ἥλιος ἐκθαμβώνει ἡμᾶς. *intueri solem adversum* ἀντιβλέπειν εἰς τὸν ἥλιον (θεῶμαι ἀπ' εὐθείας τὸν ἥλιον). *intueor, (πρκμ. aspexi), 2.* = ἀποβλέπω, *eiusque* ἀλλὰ (= *que*) τοῦτου. *acies vestra sensusque vincitur* (ἐν διὰ δυοῖν = *acies sensus vestri*) ἡ ὀξύτης τῆς ὑμετέρας αἰσθήσεως (τοῦ ὄραν), ἡ ὄρασις ὑμῶν ἐκθαμβοῦται, νικᾶται (ὑποχωρεῖ). *admirans* (μτχ. τοῦ *admīror, 1*) = θαυμάζων, εἰ καὶ ἐθαύμαζον. *referebam... oculos ad terram identidem* ἐπανέφερον (κατεβίβαζον) τὰ βλέμματά (μου) ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν (ἐκ διαλειμμάτων) πρὸς τὸ μέρος τῆς γῆς: *refēro, rettūli, relātum, referre*.

VI.

Περίληψις. *Βλέμμα ἐπὶ τὴν σμικρὰν γῆν. Ζῶναι αὐτῆς. Ὁ ἄνθρωπος ὀφείλει περιφρονῶν τὰ γήινα νὰ προσβλέπη πρὸς τὰ οὐράνια. Ματαλά ἢ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα.*

§ 12 (20). *Sentio... te... contemplari* παρατηρῶ ὅτι σὺ ἐπισκοπεῖς (κοιτάζεις προσεκτικῶς). *etiam nunc* ἀκόμη τώρα *sedem... hominum ac domum = terram* (ιδ. § 21). *quae (terra) parva, ut est, ita...* μικρὰ τόσον, καθὼς (πράγματι, τῇ ἀληθείᾳ) εἶναι. *humana = res humanas. caelestia = res caelestes (caelestis, -e)*. Εἰς τὸ *humana* ἀντιτίθενται τὰ *caelestia* (= *supera*). *spectato... contemnito* ἀπενῶς πρόσβλεπε τὸ κάλλος τοῦ οὐρανοῦ, ὅστις εἶναι ἡ οὐρανια πατρίς, μὴ δίδε σήμασιαν (*contemnito = despiciō*) εἰς τὰ ἀνθρώπινα. *contemno, - tempsi, - temptum, 3. celebritatem sermonis hominum* (= *ab hominibus*) (hominum γεν. ὑποκειμ.) = διάδοσιν (ἐξάπλωσιν) τοῦ λόγου τῶν ἀνθρώπων (διαφήμισιν ἐκ μέρους τῶν ἀνθρώπων). *expetendam gloriam = quae expetenda videri possit ἐπιδιώξιμον* (προσδοκήσιμον) δόξαν. *vides habitari... interiectas* (ἐνν. *esse*)... *sed... stare* ἀπαρέμφ. ἐξαρκτώμενα ἐκ τοῦ *vides*. Τὸ *habitari* παθητ. ἀπρόσωπον = ὅτι κατοικεῖται, ὅτι κατοικοῦσιν (ὑπάρχουσι κατοικίαι). *interieciō, - iēcī, - iectum, 3. sto, steti, —, 1. quasi* οὕτως

εἰπεῖν (ιδ. § 4). Τὸ πεδῖον τῆς ἀνθρωπίνης φήμης, δόξης (ἐπτάκις § 12. ιδ. § 13) ὄλονεν σμικρύνεται (*vides habitari... et in ipsis... easque..., cernis autem..., hic autem alter..., ex ipsis..., quis in reliquis...*). Τὸ θέμα ἀφ' ἑνὸς τῆς σμικρότητος τῆς γῆς καὶ ἀφ' ἑτέρου τῆς φιλοδοξίας τῶν ἀνθρώπων ἔγινε παρὰ τοῖς παλαιοῖς Ῥωμαίοις ἀντικείμενον πραγματεύσεως (παρὰ Πλινίῳ τῷ Πρεσβυτέρῳ, Σενέκῳ, ἀλλὰ καὶ ἄλλοις κατὰ τοὺς ἔπειτα χρόνους). *ut nihil... manare possit* ὥστε νὰ μὴ εἶναι δυνατὸν νὰ γίνωνται ἀμοιβαῖαι ἐπικοινωνίαι, σχέσεις (νὰ διαδίδεται τι). Πόσον τὰ πράγματα σήμερον μετεβλήθησαν! *partim... partim... partim...* μέρος μὲν (ἄλλοτε μὲν) ... μέρος δέ... ἄλλο δὲ μέρος. *obliquos* ἐν θέσει πλαγίᾳ. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντοικοί, ἦτοι λαοὶ ἐναντίως ὡς πρὸς τὸν ἰσημερινὸν οἰκοῦντες, δηλ. ἐκατέρωθεν τοῦ ἰσημερινοῦ εἰς συμμετρικὰς θέσεις· (ἐν ἄλλαις λέξεσι: οἱ ἔχοντες τὸ αὐτὸ μῆκος καὶ ἀντίθετον πλάτος). *transversos* ἐν θέσει ἀντιθέτῳ. Οὗτοι εἶναι οἱ περίοικοι, ἦτοι οἱ λαοὶ οἵτινες διαβιοῦσιν ὑπὸ τὸν αὐτὸν παράλληλον, ἀλλ' ὄχι ὑπὸ τὸν αὐτὸν μεσημβρινὸν (ἐν ἄλλαις λ.: οἱ ἔχοντες ἴσα καὶ ὁμόσημα πλάτη, ἀλλὰ διαφορὰν μήκους 180°). *adversos* οἱ εἰς τὰ ἄκρα μιᾶς διαμέτρου τῆς γῆς. Οὗτοι εἶναι οἱ ἀντίποδες, ἦτοι οἱ λαοὶ οἱ κατοικοῦντες τὴν « ἀντίχθονα » (ἐν ἄλλαις λ.: οἱ ἔχοντες καὶ πλάτη ἀντίθετα καὶ μήκη διαφέροντα κατὰ 180°). Πρβλ. κατωτέρω § 13: *adversa vobis urgent vestigia*. Κατὰ τὰ ἀνωτέρω τῆς Ῥώμης καὶ τῶν Ἀθηνῶν οἱ ἀντοικοὶ εὐρίσκονται ἐν τῷ ὠκεανῷ νοτίως τοῦ ἀκρωτηρίου τῆς Καλῆς Ἐλπίδος περὶ τὰς 10° διὰ τὴν Ῥώμην καὶ περὶ τὰς 8° διὰ τὰς Ἀθήνας, οἱ περίοικοι τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ περὶ τὴν θάλασσαν τῶν Σαργασσῶν καὶ οἱ ἀντίποδες τῶν περὶ τὴν Μεσόγειον ἐν τῷ Εἰρηνικῷ ὠκεανῷ παρὰ τὴν νῆσον Νέαν Ζηλανδίαν.

§ 13 (21). *cernis autem*: τὸ *autem* ἐδῶ = πράγματι. *quasi...* *cingulis* διὰ τινων, οὕτως εἰπεῖν (= *quasi*) ζωνῶν, (*cingulis* = *plagis, oris, regionibus*). Ἡ διαίρεσις τῆς γῆς εἰς ζώνας βασιζομένη ἐπὶ τῆς φαινομενικῆς ἐνιαυσίου κινήσεως τοῦ ἡλίου, ἣν οἱ παλαιοὶ ἠδύναντο νὰ μελετῶσι διὰ « γνωμόνων », ὀφείλει τὴν γένεσίν της εἰς ἐρεῦνας τοῦ Πυθαγόρου καὶ τῆς Ἰωνικῆς τοῦ Θαλοῦ Σχολῆς. Περὶ τὸ 500 π. Χ. ἤχθησαν εἰς τὴν παραδοχὴν τῆς σφαιρικότητος τῆς γῆς καὶ τὴν διαίρεσιν αὐτῆς εἰς ἀστρονομικὰς ζώνας. Εἰς ταύτας ὁ Παρμενίδης (τῶν

ἀρχῶν τοῦ 5ου π.Χ. αἰῶνος) ἀπέδωσε σημασίαν φυσικὴν ὑποστηρίξας ὅτι μόνον αἱ εὐκρατοὶ ζῶναι ὑπῆρξαν καταφικημένοι. Τὰ ἀπὸ τινῶν ὅμως ἐτῶν εὐρήματα ἐν τῷ κέντρῳ τῆς Ἀφρικῆς ἔδειξαν τὸ πάσαι τὸ κατοικήσιμον τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *e quibus duos = quorum duos ὄν* (ζωνῶν) δύο (βλέπεις ὅτι εἶναι ἐσκληρυμμένοι, κοκκαλιασμένοι κατεστραμμένοι) ἔνεκα τοῦ παγετοῦ (παγωνιάς) = *obriguisse pruīnā : obrigē-sco, -rigūi*, 3. *diversos = disiunctos ἀπομεμακρυσμένοι. inter se ἀλλήλων. et... subnixos* καὶ... ἐπερειδόμενοι ἐκάστη χωρὶς (ex utrāque parte) τοῖς πόλοις αὐτοῖς (εἰς τοὺς πόλους αὐτοὺς τῆς γῆς = *verticibus ipsis* [ἀφαίρ.]. *subnixus* (καὶ *subnīsus*), α, um. *vertīces* πόλοι (ἐν. *vertex, verticis ἄ.*) : εἶναι τὰ δύο ἄκρα τοῦ ἄξονος, περὶ ὃν στρέφεται (*vertitur*) σφαῖρά τις. *caeli* (ἐνταῦθα δὲν πρόκειται περὶ τῆς ὑπερτάτης σφαίρας [caelestis globus], ἀλλὰ περὶ τῆς ἀτμοσφαίρας [τοῦ ἀέρος], ἥτις περιβάλλει τὴν γῆν). *medium* τὴν μέσην, τὴν διακεκαυμένην (ζώνην). *et maximum* τοῦτο δὲν ἀληθεύει σήμερον. Ἐκτείνεται ἀπὸ 23° 1/2 βορείως καὶ 23° 1/2 νοτίως, ἔχει τὸν ἥλιον δις τοῦ ἔτους εἰς τὸ ζενίθ καὶ εἶναι καταφικημένη. *torreri* (βλέπεις) ὅτι καίεται, πυρπολεῖται : *torrēo, torrūi, tōstum*, 2. *ardore* (ἀφαίρ. αἰτίας) ἐξ αἰτίας τοῦ καύματος. *duo... quorum... ille...* (ἡ μακρὰν ἡμῶν), *hic autem alter...* (ἡ πλησίον) : δύο (αἱ εὐκρατοὶ ζῶναι) ... ὄν... ἐκείνη, αὕτη δὲ ἡ ἑτέρα... *australis* (ἐνν. *cingulus*) ἀνταρκτικῆ, μεσημβρινῆ, νοτία. *in quo* ἐφ' ἧς. *qui insistunt* οἱ ἐπερειδόμενοι, οἱ κατοικοῦντες. *insisto, instīti*, —, 3. *adversa vobis urgent vestigia* ἀνάστροφα ὑμῖν πιέζουσι τὰ ἴχνη (χαράττουσι τὰ ἴχνη βαίνοντες ἐξ ἀντιθέτου πρὸς ὑμᾶς τ. ἔ. εἶναι οἱ ἀντίποδες ὑμῶν, εἶναι οἱ κατοικοῦντες τὴν «ἀντίχθονα» ἰδ. § 12 : *adversos stare vobis*). *urgēo* (*urgueo*), *ursi*, —, 2. *nihil ad vestrum genus* ἐνν. *pertinet* = οὐδεμίαν ἔχει σχέσιν (ἐπικοινωνίαν) μεθ' ὑμῶν (οὔτινες κατοικεῖτε τὴν βόρειον εὐκρατον ζώνην). Αὕτη χωρίζεται ἀπὸ τῆς νοτίας διὰ τῆς διακεκαυμένης ζώνης. *subiectus aquiloni* (= *septentrionalis*) ἡ ὑποκειμένη (ἐκτεθειμένη) εἰς τὸν βορρᾶν. *aquīlo, ōnis ἄ.* ὁ βορρᾶς. *cerne... quam... contingat* παρατήρησον... πόσον (εἰς ποῖον μικρὸν βαθμὸν = *quam*, ἐπίρρ. ἐρωτηματικὸ - ἐπιφωνηματικόν)... ἄπτεται ὑμῶν (ἔχει σχέσιν πρὸς ὑμᾶς, ἀφορᾷ εἰς ὑμᾶς). *enim* πράγματι. *colitur* κατοικεῖται *colo, colūi, cultum*, 3. *angustata verticibus* στενυμένη (στενεύουσα, στενῆ) πρὸς τοὺς πόλους (πρὸς τὴν κατεύθυνσιν

τῶν πόλων, δηλ. ἀπὸ Β. πρὸς Ν.). Κατὰ τὸν Κικέρωνα ἡ γῆ ὡς πρὸς τὸ κατοικοῦμενον μέρος εἶναι εὐρυτέρα ἢ μικροτέρα (180° : 34°) *lateribus latior* πλεον ἐκτεταμένη (πλατυτέρα, εὐρυτέρα) κατὰ τὰς πλευράς. Πρόκειται, ὡς ἀνωτέρω ἐλέχθη, περὶ τοῦ κατοικοῦμένου τμήματος τῆς γῆς (*terra quae colitur a vobis*). *quaedam* οὕτως εἰπεῖν (πρβλ. § 3 : *claro quodam*). *circumfusa illo mari* περικλυζομένη ὑπὸ (δι') ἐκείνης τῆς θαλάσσης : *circumfundo*, -fūdi, -fūsum, 3. *quod... quod... quem* ἡ ἀναφορὰ χρησιμεύει πρὸς ἔξαρσιν, διὰ τὴν ἐπακολουθήσῃ ἀποτόμως ἢ μείωσιν (= *quam sit parvus, vides*). *quem* καθ' ἑλξιν πρὸς τὸ *oceānum* ἀντὶ *quod* (πρβλ. § 5 καὶ § 7 *quas civitates* (*quae terra*). *in terris* ἰδ. § 5. *qui* (*oceanus*). *in terris* (ἡμεῖς οἱ) ἐν τῇ γῇ (ἰδ. § 5). *tanto nomine* ἀφαιρ. ἰδιότ. ἔξαρτωμένη ἐκ τοῦ *qui* = τοσοῦτου ὀνόματος, παρὰ τὸ τόσον μέγα ὄνομά του, μολονότι ἔχει... *quam sit* (πλαγία ἐρώτησις) (βλέπετε) πόσον εἶναι.

§ 14 (22). *num... potuit... ?* ἄρα γε... ἡδυνήθη... ; (ἀπάντησις : δὲν ἡδυνήθη). *cultis... (ἀφαιρ.)* « ἐκ τῶν οἰκουμένων τόπων ». *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ *cuisquam.. Caucasum — Gan-gen* : Καύκασος καὶ ὁ Γάγγης εἶναι τὰ ἀνατολικά ὄρια τοῦ ἀρχαίου κόσμου. *in reliquis... partibus* δηλ. ἐν τῇ βορ. εὐκράτῳ ζώνῃ. *orientis aut obeuntis solis* : *oriens*, -ntis μτχ. τοῦ *oriōr*, *ortus sum*, 4. *obiens*, γεν. *obeuntis* μτχ. τοῦ *obēo*, -īi, -ītum, *obire*, (*oriōr* = ἀνατέλλω καὶ *obēo* = ὀκείδο δύνω). *quis... audiet ?* (ἀπάντ. : οὐδεὶς). *quibus... amputatis* τούτων δὲ (τῶν μερῶν) ἀποκοπέντων (ἀφαιρεθέντων). *profecto* ἐπίρρ. βεβαίως, ἀναμφιβόλως (πολὺ καλά). *quantis in angustiis... velit* (πλαγία ἐρώτ.) ἐν πόσῳ περιωρισμένῳ πεδίῳ (χώρῳ)... θέλει (ἀξιῶ). *se dilatari* (αὐτῇ) νὰ διαπλατύνεται (νὰ διαχέεται, νὰ ἐπεκτείνεται). *ipsi autem*. Ἐνταῦθα μέχρι τέλους τῆς § 16 ἐπιπροσθέτει ὁ Κικέρων εἰς τοὺς ἀνωτέρω περιορισμούς (§ 12 : *vides habitari*) καὶ ἄλλους τέσσαρας χρονικοὺς (§ 14 : *ipsi*, § 15. *quin etiam... quid autem interest* καὶ § 16 : *praesertim cum...)*. *quam... diu ?* (ἐπι.) πόσον χρόνον ; τμησις πρὸς δῆλωσιν ἐμφάσεως (ἀντὶ *quamdiu*).

VII.

Περίληψις. Ἡ λήθη εἶναι τὸ χρονικὸν τέμα τῆς γηϊνῆς δόξης. Κοσμικὸν ἢ μέγα ἔτος. Ὁ πάππος παροτρύνει τὸν ἔγγονον νὰ

περιφρονήση τὰς ἐπὶ τῆς γῆς ἀμοιβὰς ἀποβλέπων πρὸς τὴν ἀρετὴν, ἥτις μόνη ἀγει εἰς τὸν οὐρανόν.

§ 15 (23). *quin etiam* καὶ προσέτι (μάλιστα δέ). *si cupiat ... non modo (non)... sed ne... possumus* εἰάν ἤθελε ἐπιθυμήσει... οὐ μόνον... ἀλλ' οὐδὲ... δυνάμεθα. Τὸ [non] ἐν τῇ α' προτάσει παρέλκει, διότι αἱ δύο ἀρνητικαὶ προτάσεις ἔχουσι κοινὸν τὸ ῥῆμα (*possumus*). *cupio, -pīni* ἢ *-pīi, -pītum*, 3. *proles* (= *progenies*). *illa futurorum hominum* ἡ γενεὰ ἐκείνη τῶν μελλόντων ἀνθρώπων, αἱ μέλλουσαι ἐκεῖναι τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ (πρβλ. κατωτ. : *qui postea nascentur*). *proles, is* θ. γενεά. *deinceps* ἡ μία κατόπιν τῆς ἄλλης (διαδοχικῶς, ἀπὸ γενεᾶς εἰς γενεάν). *nostrum* γεν. διαιρετ. εἰς τὸ *unius cuiusque. a patribus acceptas* (ἐπεξήγησις τοῦ *deinceps*) ἀπὸ τῶν πατέρων παραληφθέντας. *accipio, -cēpi, -ceptum*, 3. *propter elutiones exustionesque* ἕνεκα τῶν κατακλυσμῶν καὶ τῶν ἐκπυρώσεων. *tempore certo* καθ' ὠρισμένον χρόνον (χρονικὸν διάστημα, ὅπερ εἶναι ἐκεῖνο τὸ κοσμικὸν ἔτος = *vere vertens annus* τῆς § 16). Ἡ νεωτέρα ἐπιστήμη δὲν ἀποκλείει ὅτι συνέβαινον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν τοιοῦτοι κατακλυσμοί, ἀλλὰ δὲν εἶναι παραδεκτὴ ἡ θεωρία τῶν Στωϊκῶν περὶ γενικῆς ἐκπυρώσεως τοῦ κόσμου. Οἱ Στωϊκοί, ἀκολουθοῦντες ἐν μέρει τὰς ἀρχὰς τοῦ Ἡρακλείτου, ἐπρέσβευον ὅτι ὁ κόσμος εἶχε τὴν ἀρχὴν του ἐκ τοῦ ἀρχικοῦ πυρός, εἰς ὃ ἔπρεπε νὰ ἐπιστρέψῃ διὰ κατακλυσμῶν καὶ ὀλοκληρωτικῆς ἐκπυρώσεως. Ἀλλὰ ἐκ τοῦ καταστρεπτικοῦ τούτου πυρός θὰ ἀνεγεννᾶτο ἄλλος καθ' ὅλα ὁμοιος κόσμος. Αὐτὸ δὲ καθ' ἀνάγκην θὰ ἐπανελαμβάνετο ἀνὰ ὠρισμένον ἀριθμὸν ἐτῶν (*tempore certo*), ἥτοι μεθ' ἕκαστον κοσμικὸν ἔτος (*vere vertens annus*). Τοῦτο ὑπολογίζεται, καὶ κατὰ τὰ λεγόμενα ἐνταῦθα, ὅτι περιλαμβάνει ὑπὲρ τὰ 11740 ἡλιακὰ ἔτη, ἐφ' ὅσον ἀπὸ τοῦ θανάτου τοῦ Ῥωμύλου (716 π.Χ.) μέχρι τῶν χρόνων τοῦ διαλόγου τούτου (129 π.Χ.) παρῆλθον 587 ἔτη, τὰ ὁποῖα εἶναι μόλις τὸ 1/20 (*nondum vicesimam partem... conversam*) τοῦ μεγάλου ἔτους ($587 \times 20 = 11.740$). Τοῦ μεγάλου τούτου ἔτους ἀλλαχοῦ (ἐν τῷ *Hortensius*) ὁ Κικέρων, κατὰ τὴν μαρτυρίαν τοῦ Τακίτου καὶ τοῦ Σερβίου, ὠρίζε τὴν διάρκειαν εἰς 12954 ἔτη. *quid autem interest ab iis... sermonem fore de te* τί τέλος πάντων ἐνδιαφέρει ὅτι θὰ γίνῃ λόγος ὑπ' ἐκείνων περὶ σοῦ (τί σὲ μέλλει ἀν θὰ ὁμιλήσωσι περὶ σοῦ... ;) : *interest, interfuit, interesse. sermo-*

nem ab iis ιδ. § 12 : sermonem hominum. *qui postea nascentur* πρβλ. § 15. proles illa futurorum hominum. (nascor, nātus sum, 3) *ab iis... qui ante nati sunt* = a maioribus. *cum... nullus fuerit* ἀφοῦ... οὐδείς ἔγινε. *qui οὔτινες, καὶ ὅμως οὔτοι, nec pauciores... et meliores* οὔτε ἐλάσσονες (ὀλιγώτεροι...) καὶ ἀμείνονες (πρβλ. Hor. carm. 3, 6, 46). *certe* παντὶ τρόπῳ, (μὲ κάθε τρόπον).

§ 16 (24). *praesertim cum... nemo... possit* ἀφοῦ μάλιστα... οὐδείς... δύναται (πρβλ. § 13 τέλ.). *A quibus audiri nomen... potest* πρβλ. § 15 : sermonem fore de te. *unius anni* ἑνὸς μόνου (μεγάλου ἢ κοσμικοῦ) ἔτους (ιδ. § 15 tempore certo). Τὸ ἀστρονομικὸν τοῦτο ἔτος συντελεῖται « ὅποταν ἐπὶ τὸ αὐτὸ σημεῖον πάντες οἱ πλανῆται ἐλθόντες ταύτην τὴν τάξιν λάβωσιν, ὥστε εὐθείας νοηθείσης ἀπὸ τῆς ἀπλανοῦς σφαίρας ἐπὶ τὴν γῆν νεουούσης κατὰ κάθετον τὰ κέντρα αὐτῶν ἐπὶ ταύτης θεωρεῖσθαι » (Ἀλβίνος, Εἰσαγ. XIV) : δηλ. ὅταν ἅπαντες οἱ πλανῆται ἐπιστρέψωσιν εἰς τὸ σημεῖον τῆς ἐκκινήσεως ἕνα ἐπαναρχίσωσι καὶ πάλιν τὴν τροχίαν των. *enim* δηλαδῆ. *populariter* (κατὰ τρόπον τοῦ λαοῦ, λαϊκῶ τῷ τρόπῳ), κοινῶς (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ κατωτέρω *vere vertens annus*). *astri* λ. ποιητικῆ. *tantum modo* μόνον. *id est* τουτέστι. *cum autem... redierint... rettulerint tum... potest* ἀλλὰ μόνον ὅταν... θὰ ἐπανεέλθωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπανεέλθει)... καὶ θὰ ἐπαναφέρωσι (κατὰ λέξιν θὰ ἔχωσιν ἐπαναφέρει), τότε δύναται (θὰ εἶναι δυνατὸν) : *redĕo, -dīi, dītum, refero, rettūli, relātum, referre. ad idem unde...* εἰς τὸ αὐτὸ (σημεῖον) ὀπόθεν... *semel* ἅπαξ (μίαν φοράν). *eandemque... discriptionem* τὴν αὐτὴν διάταξιν. *longis intervallis* μετὰ μακρὰ χρονικὰ διαστήματα : (§ 21 *multis... saeculis*). *totius caeli* ὅλου τοῦ οὐρανοῦ, ὅλων τῶν οὐρανίων συστημάτων. *ille... appellari potest* (τότε) θὰ εἶναι δυνατὸν νὰ εἴπη τις ὅτι τὸ ἀληθές ἔτος συντελεσθῆ καθ' ὀλοκληρίαν (πρβλ. Cic. de nat. deor. 2, 51 : *tum efficitur, cum solis et lunae et quinque errantium ad eandem inter se comparisonem [= « ἀναλογίαν », τ. ἔ. dispositionem] confectis omnium spatiis est facta conversio*). *in quo* ἐν τῷ ὀποίῳ (κοσμικῶ ἔτει). *vix... audeo* μόλις τολμῶ, μετὰ δυσκολίας τολμῶ. *dicere... quam... teneantur* νὰ εἴπω πόσον πολλαὶ τῶν ἀνθρώπων γενεαὶ περιλαμβάνονται (πλαγ. ἐρώτ.). *saeculum* ἐνταῦθα = διάρκεια μιᾶς γενεᾶς ἀνθρώπων (33 ἔτη καὶ 4 μῆνες).

namque ut... habeto ἢ σύνταξις : *tum... habēto... quandōque* (= *quandocumque* ὅποτεοῦν) ... *defecērit* (τετ. μέλλ.) ... *ut olim... visus est, cum* (ὅτε) ... *penetravit. deficere... exstinguique* ὅτι ἐξέλιπεν (ἐπαθεν ἔκλειψιν) ... *καὶ ἐσβέσθη... exstinguo* (*extinguo*), *-tīnxi, -tīnctum, 3. templa* (ιδ. § 7) χώρους ἱερούς. *ab eadem parte* ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ μέρους (θὰ πάθη ἔκλειψιν). *eodemque tempore* καὶ κατὰ τὸ αὐτὸ χρονικὸν σημεῖον, κατὰ τὴν αὐτὴν στιγμήν, *signis... stellasque revocalis* ἐπαναδραμόντων (ἐπιστραφέντων, ἐπαναχθέντων) τῶν ζωδιακῶν σημείων... καὶ ἀστέρων. *ad principium* εἰς τὴν ἀρχὴν (εἰς τὴν πρώτην αὐτῶν διάταξιν τῆς ἐκκινήσεως). *ad principium = ad primum caput* « κεφαλὴν » (πρβλ. Πλατ. Τιμ. 39 D καὶ Cic. Frg. Tim. 9, 33). *expletum* ἐνν. *esse. habeto = puta νόμιζε*· (ιδ. § 5 : *sic habeto*). *cuius* τούτου δέ. *quidem* τῇ ἀληθείᾳ, ἀληθῶς. *scito* μάθε. *nondum vicesimam partem esse conversam* βραχυλογικῶς ἀντὶ n. v. p. *conversione* (ἢ *convertendo*) *esse confectam* ὅτι δὲν συνεπληρώθη ἀκόμη διὰ τῆς περιστροφῆς τὸ εἰκοστὸν μέρος τοῦ (χρόνου). Ἰδ. § 15 : *tempore certo*.

§ 17 (25). *quocirca* διό, ὅθεν. Περαινεται ὁ λόγος περὶ τῆς ματαιότητος τῆς ἐπιγείου δόξης. *si... desperaveris... quanti tandem est... ?* ἢ ὑπόθ. καθ' ὑποτακτικὴν = ἐὰν ἤθελες ἀπελπίσει (ἀπελπισθῆ) ... πόσῃν τέλος πάντων ἀξίαν ἔχει (δύναται νὰ ἔχη) ... ; (πόσον πράγματι ἀξίζει ;). Ἀπάντησις : οὐδεμίαν ἀξίαν ἔχει. *reditum* ἢ λ. ἐτέθη συμφώνως πρὸς τὰ προειρημένα (§ 5 : *hinc profecti huc revertuntur*) περὶ τῆς προελεύσεως τῶν ψυχῶν. *in quo omnia sunt... viris* ἐν ᾧ εἶναι πάντα (τὰ προσήκοντα) ἀνδράσι μεγάλοις καὶ ἐξόχοις, ἐν ᾧ (τόπῳ) οἱ μεγάλοι καὶ ἐξέχοντες κέκτηνται τὸ πᾶν. Ἐπομένως εἶναι τὸ τέρμα (ὁ σκοπός, ὁ πόθος) τῶν μεγάλων ἀνθρώπων. *ista hominum gloria* αὐτή σου (= *ista*) ἢ ἀνθρωπίνη δόξα. *pertinere* νὰ διαρκέσῃ... *ad partem exiguam* εἰς ἐλάχιστον δόξα. *uñius anni* ἐνός (μόνον μεγάλου) ἔτους. Ἐπειδὴ ἡ ἐπὶ τῆς γῆς δόξα τῶν ἀνθρώπων εἶναι βραχυχρόνιος, οὐτοπία εἶναι καὶ χίμαιρα νὰ μὴ ἐλπίζωμεν εἰς τὴν ἐν τῷ οὐρανῷ ἀθανασίαν. *igitur* ὅθεν. Εἰσάγεται διὰ τοῦ *igitur*, τιθεμένου ἐν τῇ ἀρχῇ, τὸ συμπέρασμα (*conclusio*) τῶν ἀπὸ τῆς § 12 καὶ ἐξῆς λεγομένων. *alte spectare... atque... contueri* : τὰ ἀπαρέμφ. ἐξαρθῶνται ἐκ τοῦ *si voles. con-*

tuēor, (-tuītus sum), 2. ἀτενίζω, θεωρῶ. Ἡ πρόθεσις con- τοῦ con-
tueri χρησιμεύει πρὸς ἐπίτασιν (πρβλ. § 1 conlacrimavit). Παροτρύ-
νων ὁ πάππος ἀποτρέπει τὸν Σκιπίωνα ἀπὸ τοῦ ἀπελπισμοῦ. *hanc
sedem et aeternam domum* (ιδ. § 21) τὴν ἔδραν ταύτην καί...
διαμονήν. Ἀντιτίθεται εἰς τὸ *sedem hominum καὶ domum* (homi-
num) τῆς § 12. Ἐπίσης πρβλ. § 5 : *hinc profecti huc revertuntur.
neque te... dedideris nec... spem posueris* (προτρεπτ. ὑποτακτ.).
Αἱ κύριαι προτάσεις : νὰ μὴ παραδίδουσαι (νὰ μὴ δίδῃς σημασίαν) εἰς
τοὺς λόγους (νὰ μὴν ἀκοῦς τὰ λόγια) τοῦ ὄχλου (νὰ μὴ παγιδεῦσαι ἐκ
τῶν λόγων τοῦ λαοῦ) καὶ (ἐν γένει) νὰ μὴ ἀποθέτης (στηρίζης) τὴν
ἐλπίδα τῶν πεπραγμένων σοι (τῶν πράξεών σου). Τὸ nec καθολικεῖται
τὴν ἔννοιαν. *dedo, dedidi, deditum*, 3. παραδίδω : *me dedo* χαρίζο-
μαι. *in praemiis humanis* ἐν ταῖς ἀνθρωπίναις (ματαίαις) ἀνταμοι-
βαῖς. *te oportet... trahat ad verum decus* πρέπει... νὰ σὲ προσ-
ελκύῃ (νὰ σὲ τραβᾷ) πρὸς τὴν ἀληθῆ δόξαν (τὴν εὐφημίαν) ιδ. § 4 :
ostendas oportebit. decus, decoris, οὐ. *ipsa virtus* ἡ ἀρετὴ αὐτὴ
καθ' ἑαυτήν. *suis... inlecebris* διὰ τῶν ἰδίων αὐτῆς δελεαστικῶν
μέσων (διὰ τῶν θελγῆτρων τῆς, διὰ τοῦ κάλλους τῆς). *quid...
loquantur* τί (πολλὰ ἢ ὀλίγα)... δύνανται νὰ εἴπωσι (ἤθελον εἴπει).
de te περὶ σοῦ (διὰ λογαριασμόν σου). *ipsi videant* αὐτοὶ ἄς ἴδωσιν
(αὐτοὶ ἄς σκεφθῶσι, ἰδικὴ των δουλειὰ εἶναι, σὺ μὴ πολυπραγμόνεις,
μὴ σκοτίζουσαι, γύρευε τὴ δουλειὰ σου = *tu rem tuam age*). *sed
loquentur tamen* ἀλλὰ (παρὰ τὴν ἀποστροφὴν τὴν ὁποίαν δεόν νὰ
ἔχῃς πρὸς τὴν παρὰ τῶν ἀνθρώπων φήμην) θὰ κάμωσι λόγον ὅμως
(περὶ σοῦ). *loquor, locutus sum*, 3. *autem* δέ, ἀλλά. *sermo* ἀναφέ-
ρεται εἰς τὸ *loquentur. angustiis* ιδ. § 14. *de ullo* (οὐσιαστ. ἄρσεν.) =
de quoquam περὶ οὐδενός, περὶ τινος. (Τὸ *ullus* ἀντικαθιστᾷ τὸ
quisquam εἰς τὴν ἐνικὴν ἀφαιρ. καὶ εἰς ὄλον τὸν πληθυντικὸν ἀρι-
θμόν). *perennis* διηκεῆς. *obruitur* ἀφανίζεται (μένει τεθαμμένος).
obrūo, -rūi, -rūtum, 3. *interitu... oblivione* διὰ τοῦ θανάτου... διὰ
τῆς λήθης. *posteritatis* = *posterorum. exstinguitur* ἀποσβέννυται,
ἐξαλείφεται. (*exstinguo, -nxi, -nctum*, 3).

VIII.

Περίληψις. Ὁ Σκιπίων ὁ Νεώτερος ὑπισχνεῖται νὰ ἀκολου-
θήσῃ τὰ ἔργα τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ πάππου, ὅστις ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ἀληθὴς

ἀθανασία εἶναι ἢ τοῦ οὐρανοῦ ὡς ἀνταμοιβή τῶν ἀξίων. Μόνον τὸ σῶμα εἶναι φθαρτόν. Ἡ ἀθάνατος ψυχὴ τοῦ ἀνθρώπου ἔχει ζωὴν, αἴσθησιν, ἀνάμνησιν, πρόνοιαν, διευσθύνει, κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ φθαρτὸν σῶμα ὡς ὁ αἰώνιος θεὸς τὸν ἐν μέρει φθαρτὸν κόσμον. Αἰώνιον εἶναι τὸ αἰεὶ καὶ ἀφ' ἑαυτοῦ κινούμενον, ὅπερ ἐπειδὴ δὲν γινώσκει ἀρχήν, δὲν δύναται νὰ ἔχη τέλος.

§ 18 (26). *quae* = haec autem. *cum dixisset* ἀφοῦ εἶπε (εἰπόντος). *ego vero* ἐγὼ τῇ ἀληθείᾳ. *siquidem* ἀφοῦ τῶ ὄντι (τὴν στιγμήν καθ' ἣν). *bene meritis de patria* τοῖς πολλοῖς ἀξίοις τῆς πατρίδος γεγεννημένοις ἢ οὔσι, τοῖς εὐεργέταις τῆς πατρίδος (ἰδ. § 5 : omnibus qui...). *mereor, meritus sum*, 2. *de aliqua re* ἀξίως τινός εἰμι. *quasi limen* οὕτως εἰπεῖν (= quasi) ὁδὸς (ἀτραπός). *limen, liminis* οὐ. *ad caeli aditum* πρὸς εἴσοδον τοῦ οὐρανοῦ (διὰ νὰ ἀνέλθῃ τις εἰς τὸν οὐρανόν). *patet* ἀναπέπταται (εἶναι ἀνοικτὴ). *quamquam* καίτοι, μολοντί. *vestigiiis* (ἀφαιρ.) *ingressus patris* βαδίσας ἐπὶ τῶν ἰχνῶν τοῦ πατρὸς (= *vestigia ingressus* [διώξας] *patris*) Παύλου Αἰμιλίου. *ingredior, ingressus sum*, 3. *et tuis* (ἀφαιρ. ἐνν. *vestigiiis*), καὶ τῶν σῶν. *decori vestro non defui* δὲν ἐδείχθην ἀνάξιος (δὲν ὑπελείφθην), δὲν ἐφάνην κατώτερος τῆς φήμης (δόξης) ὑμῶν. (*desum, defui, deesse*). *nunc tamen... enitar* νῦν ὅμως... θὰ προσπαθῆσω. (*enitor, enixus ἢ enisus sum*, 3). *tanto... τηλικαύτης, τόσοσιν* μεγάλης (ἀνταμοιβῆς)... *vigilantius* ἐπιμελέστερον, μετὰ μεγαλύτερας ἐπαγρυπνήσεως (ζέσεως). *v gilans, ntis* (μτχ. τοῦ *vigilo*). *tu vero enitere* (προστ.) προσπάθει λοιπὸν σύ. *sic habeto* (pro certo habeto ἰδ. § 5) *non esse te mortalem, sed corpus hoc* ὅτι δὲν εἶσαι σὺ φθαρτός (ὑποκείμενος εἰς φθοράν), ἀλλὰ τὸ σῶμα τοῦτο (τὸ σῶμά σου). *nec enim tu is es, quem... declarat, sed... διότι οὔτε σὺ εἶσαι τοιοῦτος* (*is = talis*), οἷον... φανερώσει (σὲ κάμνει νὰ παρουσιάξῃσαι) ἢ μορφή σου αὕτη, ἀλλά... Ἡ οὐσία σου δὲν σύγκριται ἐν τῶ σωματοειδεῖ ἔν τῶ σαρκίνῳ σχήματι). Πρβλ. Ψευδο-Πλάτ. Ἀξιοχ. 365E: « τὸ ὑπολειφθὲν σῶμα, γεῶδες ὄν καὶ ἄλογον, οὐκ ἔστιν ὁ ἀνθρώπος. Ἡμεῖς μὲν γὰρ ἐσμεν ψυχὴ, ζῶν ἀθάνατον ἐν θνητῶ καθειργμένον φρουρίῳ ». Ταῦτα πηγάζουσιν ἐκ τῆς περὶ μετεμψυχώσεως διδασκαλίας τοῦ Πυθαγόρου, καθ' ἣν ἡ ψυχὴ μόνον ἀπὸ καιροῦ εἰς καιρὸν συνδέεται πρὸς ἐν σῶμα. *sed mens cuiusque is est quisque* ἀλλ' ἡ ψυχὴ

ἐκάστου, αὐτὴ (ἀκριβῶς) εἶναι ἕκαστος (ἀλλ' ἕκαστος εἶναι ἐκεῖνο ὅπερ εἶναι ἡ ψυχὴ του, ἡ ψυχὴ ἀνθρώπου τινὸς εἶναι τὸ 'Εγὼ του). Πρβλ. Ψευδο - Πλάτ. 'Αλκ. I σ. 130 E. « διαλέγεται — οὐ πρὸς τὸ σὸν πρόσωπον, ὡς ἔοικεν, ἀλλὰ πρὸς τὸν 'Αλκιβιάδην ποιούμενος τοὺς λόγους. τοῦτο δ' ἐστὶν ἡ ψυχὴ—ψυχὴν ἄρα ἡμᾶς κελεύει γνωρίζαι ὁ ἐπιτάττων γινῶναι ἑαυτὸν ». *non ea figura, quae* οὐχὶ ἡ μορφή ἐκεῖνη, ἥτις *deum* θεός, θεῖον ὄν. *siquidem* ἰδ. ἐν ἀρχῇ τῆς § ταύτης. *deum te . . .* Αἱ ψυχὰι ἐπλάσθησαν κατὰ τὸν Κικέρωνα καὶ τὸν στωϊκὸν πανθεϊσμόν ἐξ αὐτῆς ταύτης τῆς οὐσίας τοῦ θεοῦ. Εἶναι αὐταὶ διὰ τὸ σῶμα, ὅτι εἶναι ὁ θεὸς διὰ τὸν κόσμον, ἥτοι ὁ θεὸς εἶναι ἡ ψυχὴ τοῦ κόσμου. Οὕτως ἐν τῷ ὄνειρῳ τοῦ Σκίτωνος φαίνονται εὐδιάκριτα τὰ ἔχνη Πλατωνισμοῦ, ἰσχυρῶς ἀναμίχου μετὰ ἰδεῶν στωϊκῆς φιλοσοφίας. Οἱ Στωϊκοὶ τὸν μὲν ἄνθρωπον εἰς ὡς ζῶν λογικὸν θνητόν, τὸν δὲ θεὸν ὡς ζῶν λογικὸν ἀθάνατον. 'Ο ἄνθρωπος ἄρα δὲν διαφέρει τοῦ θεοῦ παρὰ καθ' ὃ μέρος εἶναι ἀθάνατος. Πρβλ. καὶ Ψ - Πλάτ. 'Αξιοχ. 370 B : « οὐ γὰρ δὴ θνητὴ γε φύσις τοσούτ' ἂν ἤρατο μεγεθουργίας, ὥστε καταφρονῆσαι μὲν ὑπερβαλλόντως θηρίων βίας, διαπεραιώσασθαι δὲ πελάγη, δέμασθαι δὲ ἄστρον, καταστήσασθαι δὲ πολιτείας, ἀναβλέψαι δὲ εἰς τὸν οὐρανὸν καὶ ἰδεῖν περιφορὰς ἄστρον καὶ δρόμους ἡλίου τε καὶ σελήνης. . . εἰ μὴ τι θεῖον ὄντως ἐνὶ πνεῦμα τῇ ψυχῇ, δι' οὗ τῶν τηλικῶνδε περίνοιαν καὶ γινῶσιν ἔσχεν ». Εὐριπ. fr. 1018 καὶ Μένανδρ. « ὁ νοῦς γὰρ ἡμῶν ἐστὶν ἐν ἐκάστῳ θεός ». *qui . . . qui . . . qui . . . qui . . . qui . . .* (ἀναφορά). Αἱ διὰ τοῦ *qui* εἰσαγόμεναι προτάσεις εἶναι τὰ ὑποκείμενα, τὸ δὲ *deus* (θεὸς τ. ἔ. θεία δύναμις) τὸ κατηγορούμενον. *qui videt . . . sentit . . . meminit . . . providet . . .* ὅστις (ἥτις δύναμις θεία) ἔχει τὴν ζωὴν, τὴν αἴσθησιν, τὴν πρόνοιαν (κάμνει νὰ αἰσθανώμεθα, νὰ ἀναμνησκώμεθα, νὰ προνοῶμεν) καὶ ὅστις οὕτως κατὰ τὸν ἴδιον τρόπον (*tam*) διευθύνει καὶ κυβερνᾷ καὶ κινεῖ τὸ σῶμα τοῦτο οὗ προΐσταται, καθ' ὃν τρόπον (*quam*) τὸν κόσμον τοῦτον *regit moderatur et movet* ὁ ὕπατος θεός. *memini, meminisse, ῥ. ἔλλειπτ., provido, -vidi, -visum, 2. ut* καθὼς (κινεῖ κλπ.). *mundum mortalem — fragile corpus* κατὰ χιασμόν. *mundum ex quadam parte mortalem* φθαρτὸν (θνητὸν) ὡς πρὸς τι μέρος (ἐν τινι μέρει, ἐν τινι μέτρῳ). 'Ο κόσμος ἀπόλλυται ἐν μέρει μόνον, καθ' ὅτι ἔχει ἐν ἑαυτῷ τι τὸ ἀθάνατον. Ἴσως ὁ Κικέρων ἐνοεῖ ἐνταῦθα τὴν ψυχὴν καὶ ἴσως ὡσαύτως τὴν ἀφθαρτον ὕλην τῶν

ἀστέρων. Ἡ σύγκρισις τοῦ θεοῦ κατὰ τὰς πρὸς τὸν κόσμον σχέσεις αὐτοῦ πρὸς τὴν ψυχὴν ὡς πρὸς τὰς πρὸς τὸ σῶμα σχέσεις αὐτῆς, εἶναι συνήθης εἰς τοὺς Στωϊκοὺς. *ipse* αὐτὸς οὗτος (αὐτὸς ὁ ἴδιος). *aeternus* αἰώνιος (ἄναρχος καὶ ἄπειρος). *sempiternus* ἀθάνατος. *fragile corpus* τὸ φθαρτὸν σῶμα. Ἡ φράσις αὕτη περιέχει τὸ θέμα Πλατωνικῆς προσπαθείας πρὸς ἀπόδειξιν τῆς ἀθανασίας τῆς ψυχῆς, ἧς προσπαθείας τὸν τρόπον ἠκολούθησε κατὰ γράμμα καὶ ὁ Κικέρων, ἀριστοτεχνικώτατα μεταφράσας, συντομώτερον ἐνίοτε, ἐκ τοῦ Φαίδρου (245 C ἰδ. § 19 ἐξ.) καὶ βραδύτερον πάλιν ἐπαναλαβὼν τὰ αὐτὰ αὐτολεξεῖ ἐν τοῖς Τουσκουλανοῖς (1,53 - 55). Κατὰ τὸν Μακρόβιον παρέχεται ἡ ἀπόδειξις ὑπὸ τύπον σωρείτου (*per gradus syllogismorum*) ὡς ἐξῆς :

I. *Anima ex se movetur, quod autem ex se movetur principium motus est. Igitur anima principium motus est.*

II. *Anima principium motus est, quod autem principium motus est, natum non est. Igitur anima nata non est.*

III. *Anima nata non est, quod natum non est, immortale est, igitur anima immortalis est.*

§ 19 (27). *Nam* πράγματι. Πρὸς τὰ ἔπόμενα πρβλ. Πλάτ. Φαίδρον (ἐ. ἀν.). *quod semper movetur* « τὸ ἀεικίνητον » (= *quod semper sese movet*), ὅπερ ἀεὶ ἔχει (ἐσωτερικὴν, αὐτόματον) κίνησιν, ὅπερ ἀεὶ αὐτομάτως ἑαυτὸ κινεῖ. *motum adjfert alicui* κίνησιν ἐπιφέρει (δίδει) τινὶ = « τὸ δ' ἄλλο κινεῖν », *quodque* : τὸ-*que* = καὶ (ταυτοχρόνως). *quodque ipsum agitatur aliunde* = « καὶ » (ἀλλὰ) « ὑπ' ἄλλου » κινούμενον (τιθέμενον εἰς κίνησιν). *aliunde* ἄλλοθεν = « ὑπ' ἄλλου » (πρβλ. § 20 = *pulsu externo di'* ἐξωτερικῆς ὠθήσεως, *di'* ἐξωτερικῆς δυνάμεως). *quando finem habet motus* (= *movendi*) ὅταν παύη ἡ κίνησις = « παῦλαν ἔχον κινήσεως ». *vivendi finem habet necesse* = « παῦλαν ἔχει ζωῆς » ἀνάγκη νὰ ἔχη παῦλαν ζωῆς. *solum igitur quod sese movet* = « μόνον δὴ τὸ αὐτὸ κινεῖν ». (*movēo, movi, motum*, 2). *quia numquam deseritur a se* = « ἄτε οὐκ ἀπολεῖπον ἑαυτό », διότι οὐδέποτε δύναται νὰ ἐγκαταλείψῃ ἑαυτό. *desero, -rui, rtum*, 3. *numquam ne moveri quidem desinit* = « οὔποτε λήγει κινούμενον ». Ἐξαίρεται τὸ *moveri* κείμενον μεταξὺ *ne* — *quidem*. Ἐναυθα αἱ δύο ἀρνήσεις (*numquam* — *ne* . . . *quidem*) δὲν αἴρουσιν ἀλλή-

λας. (*desīno, -sīi, sītum, 3*). *quin etiam ceteris quae moventur, hic fons hoc principium est movendi* = « ἀλλὰ καὶ τοῖς ἄλλοις ὅσα κινεῖται τοῦτο πηγὴ καὶ ἀρχὴ κινήσεως ». *quin etiam* = πρὸς τοῦτοις, ἐκτὸς τούτων. *hic fons, hoc principium* αὕτη (καθ' Ἑλλεν ἀντὶ τοῦτο ἰδ. § 13 : *quem oceanum*) εἶναι πηγὴ, τοῦτο ἀρχὴ. *principii autem nulla est origo* = « ἀρχὴ δὲ ἀγέννητον », τῆς ἀρχῆς δὲ οὐδεμία εἶναι γένεσις. (*orīgo, origīnis, θ.*). *nam ex principio oriuntur omnia* = « ἐξ ἀρχῆς γὰρ ἀνάγκη πᾶν τὸ γιγνόμενον γίγνεσθαι ». (*orior, ortus sum, 4.* γεν-νῶμαι, φύομαι, γίγνομαι). *ipsum autem nulla ex re alia nasci potest* = « αὐτὴν δὲ μηδ' ἐξ ἑνός ». *nec enim esset id principium, quod gigneretur aliunde* = « εἰ γὰρ ἔκ του ἀρχῆ γίγνοιτο, οὐκ ἂν ἔτι ἀρχὴ γίγνοιτο ». *quodsi numquam oritur, ne occidit quidem umquam* = *quodsi principium caret, caret etiam extremo* « ἐπειδὴ δὲ ἀγέννητόν ἐστι καὶ ἀδιάφθορον αὐτὸ ἀνάγκη εἶναι ». Ἡ ψυχὴ ἄρα εἶναι αἰωνία « ψυχὴ πᾶσα ἀθάνατος ». *nam principium extinctum* (σβεσθεῖσα, καταστραφεῖσα, ἐὰν παύση νὰ ὑπάρχη) *nec ipsum ab alio renascetur nec ex se aliud creabit* = « ἀρχῆς γὰρ δὴ ἀπολομένης οὔτε αὐτὴ ποτε ἔκ του οὔτε ἄλλο ἐξ ἐκείνης γενήσεται ». *ex alio ἐξ ἄλλου* (= « ἔκ του »). *ex se ἐξ αὐτῆς*. *siquidem necesse est a principio oriri omnia* = « εἴπερ ἐξ ἀρχῆς δεῖ τὰ πάντα γίγνεσθαι ». *ita fit, ut . . . sit* οὕτω προέρχεται, προκύπτει ὅτι . . . *ut motus principium ex eo sit, quod ipsum a se movetur . . .* (= *ipsum se moveat*) ὅτι τῆς κινήσεως ἡ ἀρχὴ παράγεται ἔκ τούτου, ὅπερ αὐτὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινεῖται (αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖ) = « οὕτω δὴ κινήσεως μὲν ἀρχὴ τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινεῖ », ἦτο *ut motus, ordiatur ex eo, quod.* (*ordior, orsus sum, 4*). *id autem nec nasci potest nec mori* = « τοῦτο δὲ οὔτ' ἀπόλλυσθαι οὔτε γίγνεσθαι δυνατόν ». *vel concidat omne caelum omnisque natura et consistat necesse est* ἄλλως (*vel*) ἀνάγκη θὰ ἦτο (θὰ ἔπρεπε) πᾶς ὁ οὐρανὸς ὁμοῦ νὰ καταρρεύσῃ καὶ πᾶσα ἡ φύσις (ἡ πλάσις, ἡ δημιουργία) νὰ σταθῇ (σταματήσῃ) = « ἡ (= *vel*) πάντα τε οὐρανὸν πᾶσάν τε γένεσιν (ὁ Κικέρων ἀνακριβῶς μεταφράζει διὰ τοῦ *natura*) συμπεσοῦσαν στή-ναι », (Πλατ. Φαῖδρ. 245 D). *consisto, costiti, 3.* Ὁ νοῦς : ὅσον ἀδύνατον εἶναι ὁ κόσμος καὶ ἡ κίνησις αὐτοῦ νὰ παύσῃ, τόσον ἀδύνατον ἐπίσης εἶναι καὶ ἡ ψυχὴ, ὡς ἑαυτὴν κινεῖσα ἀρχέγονος δύναμις ἢ νὰ γενῶνται ἢ νὰ καταστρέφεται. Τοῦτο ἀληθεύει μόνον ἐφ' ὅσον προσαρ-μύζεται εἰς τὴν πρώτην ἀρχὴν τῆς κινήσεως, ὡς τὸ ὑπέρτατον κίνητρον.

nec vim ullam nanciscatur, qua a primo (= « αὔθις ») impulsamoveatur οὐδὲ θά εὔρισκε πλέον δύναμιν τινα ἵνα διὰ ταύτης (*qua = ut ea*) πάλιν (ἐξ ἀρχῆς) ὠσθεῖσα κινηθῆῃ = « καὶ μὴ ποτ' αὔθις ἔχειν, ὅθεν κινηθέντα γενήσεται ». *Nanciscor, nactus ἢ nanctus sum, 3.*

IX.

Περίληψις. Ὁ Ἀφοικανὸς ὁ Πρεσβύτερος ἀποδείξας ὅτι ἡ ψυχὴ εἶναι ἀρχὴ αἰωνία ἀγέννητος καὶ ἀθάνατος ἔχουσα πατρίδα τὸν οὐρανὸν συμπεραίνει ὅτι ἡ ἀληθὴς δόξα τοῦ πολιτικοῦ ἀνδρὸς εὐρίσκεται ἐν τῇ οὐρανόσφαιρᾳ τῶν ψυχῶν ἀρχικῆ ἔδρᾳ, εἰς ἣν τοσοῦτω μᾶλλον παρεσκευασμένος φθάνει, ὅσῳ περισσότερον παρέμεινεν ἐν τῇ παρουσίᾳ ζωῆ μακρὰν τῶν σωματικῶν παθῶν. Ὁ δοῦλος τῶν ἡδονῶν, περιφρονητὴς τῶν θείων καὶ ἀνθρωπίνων νόμων, κυλινδεῖται περὶ τὴν γῆν ἐπὶ πολλοὺς αἰῶνας πρὶν ἢ δυνηθῆῃ νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τὴν οὐρανόσφαιραν αὐτοῦ.— Ὁ λάμπρος ἐξαφανίζεται, ὁ ἔγγονος ἀφνιζέται.

§ 20 (28). *cum pateat igitur... id esse* λοιπὸν ἀφοῦ εἶναι: πρὸδηλον (φανερόν) ὅτι τοῦτο εἶναι... (*patēo, - tūi, -, 2.*). *quod a se ipso moveatur* ὅπερ δι' αὐτοῦ τούτου κινεῖται, τὸ ὑφ' ἑαυτοῦ κινούμενον, « ἀθανάτου δὲ πεφασμένου τοῦ ὑφ' ἑαυτοῦ κινουμένου ». *quis est, qui... neget?* τίς ὑπάρχει ὅστις... ἤθελεν ἀρνηθῆῃ; *hanc naturam animis esse tributam* ὅτι αὕτη ἡ φύσις (ἡ φυσικὴ ιδιότης) παρεχωρήθη ταῖς ψυχαῖς (τῇ ψυχῇ) : *tribuo, - būi, - būtum, 3.* = χορηγῶ, ἀπονέμω. Ὁ νοῦς : πάντες πιστεύομεν ὅτι ἡ ψυχὴ ἔχει αὐτὴν τὴν ιδιότητα. *inanimum est enim omne, quod...* ἄψυχον (ἄμοιρον ἰδίᾳς ζωτικότητος) εἶναι πράγματι πᾶν, ὅπερ... *pulsu agitur externo* (πρὸβλ. § 19 : *agitur aliunde*) « πᾶν γὰρ σῶμα, ᾧ μὲν ἐξωθεν τὸ κινεῖσθαι, ἄψυχον ». *quod autem est animal, id motu cietur interiore et suo* ὃ δὲ εἶναι ἔμψυχον (*animal, τ. ἔ. ἔχει ἰδίαν ζωτικότητα*), τοῦτο κινεῖται διὰ κινήσεως ἐσωτερικῆς καὶ ἰδίᾳς αὐτοῦ, « ᾧ δὲ ἔνδοθεν αὐτῷ ἐξ αὐτοῦ, ἔμψυχον ». *nam haec est propria natura animi atque vis* διότι αὕτη εἶναι ἡ φύσις (ἡ φυσικὴ ῥοπή, ἡ φυσικὴ κλίσις) καὶ ἡ οὐσία (δύναμις, ιδιότης) τῆς ψυχῆς, « ὡς ταύτης οὐσης φύσεως ψυχῆς ». *quae si est una ex omnibus, quae sese moveat* ἐὰν δὲ αὕτη (ἡ φύσις τῆς ψυχῆς) εἶναι ἡ μόνη (*una*) ἐξ ὅλων

(μεταξὺ ὄλων), ἥτις ἑαυτὴν κινεῖ, « εἰ δ' ἔστι τοῦτο οὕτως ἔχον, μὴ ἄλλο τι εἶναι τὸ αὐτὸ ἑαυτὸ κινουῖν ἢ ψυχὴν ». Ἡ ἀντωνυμία quae συνεφώνησε πρὸς τὸ natura atque vis ἀντὶ τὴν συμφωνήσῃ πρὸς τὸ animi. se ipsa moveat = ipsa a se moveatur (ιδ. ἀνωτ.). neque nata certe est et aeterna est οὔτε ἐγεννήθη βεβαίως καὶ αἰωνία εἶναι (περὶ τοῦ neque... et πρβλ. § 9 τελ.). « ἐξ ἀνάγκης ἀγέννητόν τε καὶ ἀθάνατον ψυχὴ ἂν εἴη ». Ἐνταῦθα τελειώνει ὁ συλλογισμὸς, ὃν μετέφρασαν ὁ Κικέρων ἐκ τοῦ Φαίδρου τοῦ Πλάτωνος, ἐπανέλαβεν δ' ἐν τοῖς Τουσκούλανοῖς αὐτοῦ (1,53 ἐξ.), ὡς ἐλέχθη, καὶ συνεκεφαλαίωσε βραδύτερον διὰ βραχέων ἐν τῷ περὶ φιλίας βιβλίῳ του. Διὰ τούτου τοῦ συλλογισμοῦ (ratio) ἀποδεικνύεται πραγματικῶς μόνον ἀρχὴ τις αἰωνία κινήσεως διὰ τὸν κόσμον οὐχὶ ἡ ἀθανασία ἢ μᾶλλον ἀποδεικνύεται ἡ αἰωνιότης τῆς ἀτομικῆς ψυχῆς (nascor, natus sum, 3).

§ 21 (29). hanc ἐνν. naturam animi atque vim animi ἀντὶ hunc (animum, ιδ. § 20 : quae si est κλπ.) = αὐτὰ τὰ χαρίσματα (τὰ πρ ο ι κ ι ἄ) τῆς ψυχῆς σου. optimis in rebus! ἐν τοῖς βελτίστοις πράγμασιν, ἐν ταῖς εὐγενεστάταις ἀπασχολήσεσι! sunt autem... de salute patriae εἶναι δὲ (εὐγενέσταται ἐνασχολήσεις) αἱ φροντίδες (= ἡ διαρκὴς ἐπιμέλεια) περὶ τῆς διατηρήσεως (φυλάξεως, σωτηρίας, τοῦ μεγαλείου) τῆς πατρίδος. Ταῦτα ἐν ἀναφορᾷ πρὸς τὰ ἐν § 5 καὶ ἐξῆς εἰρημένα. quibus ἐνν. curis (ἀφαιρ. ὄργαν.). agitatus et exercitatus (ἡ ψυχὴ) ἐλαυνομένη (κινουμένη) καὶ ἀσκουμένη (ἄξιον παρατηρήσεως τὸ ὁμοιοτέλευτον· πρβλ. καὶ § 20 τέλ. certe est — aeterna est). velocius ταχύτερον, γοργότερον (μετὰ θάνατον)· velox, -ōcis. sedem et domum τὸ πρῶτον ἐξαίρει τὴν ιδέαν τοῦ ἰδίου αὐτῆς τόπου, τὸ δεύτερον τὴν διάρκειαν τῆς ἐκεῖ διαμονῆς (ιδ. § 12 καὶ § 17 ὡς καὶ Cic. Tusc. 1, 118 : ut... in aeternam et plane in nostram domum remigremus). pervolabit (pervolo, = πετόμενος ταχέως ἀφικνουῖμαι εἰς...). Τὰ αὐτὰ ἐπαναλαμβάνει ὁ Κικέρων ἐν ἀποσπάσματι, ὅπερ διέσωσεν ἡμῖν ὁ ἱερὸς Αὐγουστῖνος, ἀλλὰ καὶ ἀλλαχοῦ (pervolo, 1). ocius ταχύτερον, ἤτοι μὲ μικροτέραν βραδύσιν. Τὴν αὐτὴν ὥραϊαν σκέψιν ἐπαναλαμβάνει ὁ Κικέρων ἐν τοῖς Τουσκούλανοῖς (ocius, συγκρ. ἐπίρρ. τοῦ ocīter). si iam tum, cum..., eminebit foras et abstrahet εἰάν ἤδη τότε, ὅτε..., θὰ ἐκπηδήσῃ πρὸς τὰ ἔξω καὶ θὰ ἀποσπάσῃ (forās, ἐπίρρ. θύραζε, ἔξω). Ἐκάτερον ἐπεξηγεῖ τὸ ἕτερον. Τοῦ eminebit foras κλπ.

ή έννοια είναι : θά μάθη νά άποχωρίζεται έκ τής έπιγείου ζωής και νά λήσμονη τό φθαρόν σκήνωμα αύτής (τās άνθρωπίους άθλιότητας) άνυψουμένη εις τήν μελέτην τών πέραν του τάφου (πρβλ. Πλάτ. Φαίδ. 80 E : « έάν μέν καθαρά άπαλλάττηται, μηδέν του σώματος ξυμφέλκουσα, άτε ουδέν κοινωνούσα αύτῳ έν τῳ βίῳ έκοῦσα είναι, αλλά φεύγουσα αύτό και συνηθροισμένη αύτή εις αύτήν ») emīnēo, -nūi, 2. abstrāho, -trāxi, -tractum, 3. *inclusus in corpore* πρβλ. § 6 : e corporum vinculis tamquam e carcere και § 7 : corporis custodiis. (inclūdo, -clūsi, -clūsum, 3). *ea, quae extra erunt* τὰ έξτός (του σώματος, του σωματσειδους) έσόμενα, τήν άλήθειαν, τήν πραγματικότητα. *Αρά γε, έννοεί ο Κικέρων τὰ όντως όντα (τās ιδέας) του Πλάτωνος ; *contemplans* σκοπούσα. *quam maxime* ώς οίόν τε πλεϊστον. Σύναψον πρὸς τὸ *se . . . abstrahet. A corpore . . . corporis voluptatibus*. Κατὰ τās θεωρίας τών Πυθαγορείων και του Πλάτωνος πηγῆ του κακού είναι ή ύλη. Πρὸς άγνότητα άρα βίου έπιβάλλεται ή άπολύτρωσις τής ψυχῆς άπό τών πειρασμῶν τών αισθήσεων. Ούτω μόνον διατηρουμένης τής καθαρότητος τής ψυχῆς, θά δυνηθῆ αύτη συναθροισμένη εις έαυτήν νά επανέλθῃ εις τήν άρχικήν κατάστασιν. 'Ο Κικέρων λέγει ότι είναι « voluptates . . . (τὰ θέληγτρα) illecēbrae atque escae (δέλεαρ) malorum και ότι Plato escam malorum voluptatem appellat, quod eā videlicet homines capiantur sicut hamo (διά του άγκίστρου) pisces ». *quasi* ούτως ειπεῖν. *libidinum* τών σαρκικῶν όρμῶν, τών παθῶν *libīdo, libidīnis* θ. *voluptatibus* (δοτ.) *oboedientium* ύπεικουσῶν (ύποκειμένων, δούλων) εις τās ήδονάς (πρβλ. § 17 : *sermonibus vulgi dedideris*). *deorum ac hominum iura* τὰ δίκαια θεῶν και ανθρώπων, τὰ όσια και τὰ δίκαια. *corporibus* (άφαιρ.) εκ τών σωμάτων. *volutantur nec . . . revertuntur* κυλινδουνται και δέν επιστρέφουσι (χωρίς νά επιστρέφωσι). 'Ο Πλάτων (Φαίδ. 81B) λέγει : « έάν δε γε . . . μεμισασμένη και άκάθαρτος του σώματος άπαλλάττηται, άτε τῳ σώματι άεί ξυνοῦσα και τουτο θεραπεύουσα και έρωσα και γεγοητευμένη ύπ' αύτου, ύπό τε τών επιθυμιῶν και ήδονῶν, ώστε μηδέν άλλο δοκεῖν είναι άληθές άλλ' ή το σωματσειδές . . . βαρύνεται τε και έλκεται πάλιν εις τόν όρατόν τόπον . . . περι τὰ μήμητά τε και τούς τάφους κυλινδουμένη ». *nisi multis exagitati saeculis* ειμή, ταλαιπωρηθεῖσα επί πολλούς αιώνας (μετά πολλῶν αιώνων δοκιμασίας). Κατὰ τόν Πλάτωνα, ή ψυχῆ, ήτις δέν έχει άπαλλαγῆ τών επιθυμιῶν

τῶν αἰσθήσεων, περιωθεῖται περὶ τὴν γῆν ἐπὶ χιλιάδας ἐτῶν. "Αξία ἀναγνώσεως εἶναι ὅσα σχετικὰ γράφει οὗτος (Φαῖδρ. 249) καὶ ὁ Βεργίλιος (Αἰν. 6, 735 κ.εξ.). *revertuntur* ἰδὲ § 5 : *huc revertuntur* καὶ § 17 : *reditum in hunc locum. ille discessit, ego somno* (ἀφαιρ.) *solutus sum* (ἄξιον παρατηρήσεως εἶναι τὸ πλήρες δυνάμειως ἀσύνδετον) : - ἐκεῖνος ἀπῆλθεν (ἐξηφανίσθη), ἐγὼ ἀφυπνίσθη. (*solvo, solvi, solūtum, 3. = λύω.*). Πολλὰ πείθουσιν ὅτι αἱ λέξεις αὗται τοῦ Ἐνυπνίου τοῦ Σκιπίωνος εἶναι καὶ τὸ τέλος τῆς πραγματείας τοῦ Κικέρωνος *de re publica*· πρβλ. Cic. *de amic.* 14 : « *qui (Scipio ὁ Νεώτερος) . . . triduum (ἐπὶ τριήμερον) disseruit (διέλαβε) de re publica, cuius disputationis fuit extremum . . . fere de immortalitate animorum, quae se in quiete (ἐν ὕπνῳ) per visum (κατ' ὄναρ) ex Africano (τοῦ Πρεσβυτέρου) audisse dicebat*)».

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ (ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΕΡΕΥΝΑΣ
ΑΘΗΝΑΙ 1975

ΖΑΦΕΙΡΙΟΥ Ν. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ
(ΕΚΛΟΓΑΙ)

ΟΡΓΑΝΙΣΜΟΣ ΕΚΔΟΣΕΩΣ ΔΙΔΑΚΤΙΚΩΝ ΒΙΒΛΙΩΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1970

Ψηφιοποιήθηκε από το Ινστιτούτο Εκπαιδευτικής Πολιτικής

ΣΧΕΔΙΟ Κ. ΦΡΑΓΚΙΣΚΟΥ

ΟΡΑΤΙΟΥ ΩΔΑΙ
(ΕΚΔΟΣΗ)

ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΙΚΟ ΚΕΝΤΡΟ ΒΕΛΟΝΙΣ ΒΙΒΛΙΟΝ ΒΙΒΛΙΟΝ
ΑΘΗΝΑΙ 1979

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

1. Βίος τοῦ Ὀρατίου.

Ὁ Κόιντος Ὀράτιος Φλάκκος (Q. Horatius Flaccus) ἐγεννήθη τῇ 8ῃ Δεκεμβρίου τοῦ 65 π. Χ. (689 ἀπὸ κτίσι. Ρώμ.) ἐν Οὐενουσία τῆς κάτω Ἰταλίας, παρὰ τὸν ποταμὸν Αὔφιδον. Ὁ πατήρ του ἦτο ἀπελεύθερος (libertinus), ἀποζῶν ἐκ τῶν προσόδων μικροῦ κτήματος. Περὶ τῆς μητρὸς του οὐδὲν εἶναι γνωστόν, διότι περὶ αὐτῆς ὁ ἴδιος οὐδὲν ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του. Πιθανῶς ἡ μήτηρ του εἶχεν ἀποθάνει, ὅτε ὁ Ὀράτιος ἦτο πολὺ μικρὸς. Μέχρι τοῦ 12ου ἔτους τῆς ἡλικίας του ἔζησεν ὁ Ὀράτιος ἐντὸς τοῦ ἐπιβλητικοῦ φυσικοῦ περιβάλλοντος τῆς μικρᾶς γενετείας του, ἀπολαύων τῶν ἀγαθῶν καὶ τῆς ἀνέσεως τῆς ἀγροτικῆς ζωῆς. Μετὰ ταῦτα, συνοδευόμενος ὑπὸ τοῦ πατρὸς του, ἦλθεν εἰς Ρώμην πρὸς συμπλήρωσιν τῆς μορφώσεώς του. Ἐκεῖ παρηκολούθησε τὰ μαθήματα διαπρεπῶν διδασκάλων καὶ δὴ τοῦ περιφήμου γραμματικοῦ Ὀρβιλίου. Ὁ πατήρ του, πρὸς ἀντιμετώπισιν τῶν νέων δαπανῶν, τὰς ὁποίας ἐδημιούργησεν ἢ ἐν Ρώμῃ ἐγκατάστασις των, ἀνέλαβε τὸ ἔργον τοῦ εἰσπράκτορος τῶν ἐκ τῶν δημοπρασιῶν χρημάτων (coactor auctionum) καὶ ἀφωσιώθη ὀλοψύχως εἰς τὴν πνευματικὴν καὶ ἠθικὴν μόρφωσιν τοῦ υἱοῦ του, χάριν τοῦ ὁποίου ἐγκατέλιπε τὴν Οὐενουσίαν καὶ τὸ προσφιλὲς ἀγρόκτημά του. Διὰ τοῦτο ὁ ποιητῆς ἀναφέρει εἰς τὰ ποιήματά του (Σατιρ. I, 6, 72) μετὰ τρυφερᾶς εὐγνωμοσύνης τὴν αὐταπάρνησιν καὶ τὰς ὑπὲρ αὐτοῦ θυσίας τοῦ στοργικωτάτου πατρὸς του, τοῦ ὁποίου τὸ ὄνομα ὑπερῆφάνως μνημονεύει, εἰς πεῖσμα ἐκείνων, οἵτινες ἔσκωψαν αὐτὸν διὰ τὴν ταπεινὴν καταγωγὴν του.

Ἄλλ' οἱ πνευματικοὶ ὀρίζοντες τῆς Ρώμης, διὰ τοὺς ἐπιθυμοῦντας νὰ τύχουν ἀρτίας μορφώσεως, ἦσαν στενοί. Τὸ ἀνέσπερον φῶς τοῦ ἀρχ. Ἑλληνικοῦ πνεύματος ἦτο εἰσέτι ἔντονον εἰς τὴν ἀρχικὴν ἐστίαν του, τὰς Ἀθήνας. Διὰ τοῦτο ὁ Ὀράτιος κινούμενος ὑπὸ μόνῃς τῆς

ἐπιθυμίας νὰ παρακολουθήσῃ μαθήματα ρητορικῆς καὶ ἰδίᾳ φιλοσοφίας εἰς τὰς σχολὰς τῶν διαδόχων τοῦ Ἰσοκράτους καὶ τοῦ Πλάτωνος, ἦλθεν εἰς τὰς Ἀθήνας εἰς ἡλικίαν 19 περίπου ἐτῶν, ἦτοι τὸ 46 π. Χ.

Τὰς ἐν Ἀθήναις σπουδὰς του διέκοψαν σοβαρὰ ἐν Ρώμῃ πολιτικὰ γεγονότα. Μετὰ τὴν δολοφονίαν τοῦ Καίσαρος (Μάρτιος τοῦ 44 π. Χ.) ἐξερράγη νέος ἐμφύλιος πόλεμος μεταξύ τῶν διαδόχων καὶ τῶν δολοφόνων αὐτοῦ. Ὁ Βρούτος καὶ ὁ Κάσσιος κατέλαβον τὴν Μακεδονίαν, τὴν Ἑλλάδα καὶ τὴν Ἀσίαν. Ὁ Βρούτος ἦλθε τὸν Σεπτέμβριον τοῦ ἔτους ἐκείνου εἰς τὰς Ἀθήνας. Ὁ Ὀράτιος μετ' ἄλλων συσπουδαστῶν του, παρασυρόμενος ἀπὸ τὸν εὐκολον ἐνθουσιασμόν τῆς ἡλικίας του, ἔσπευσε προθύμως νὰ καταταχθῆ ὑπὸ τὰς σημαίας τοῦ Βρούτου, μὲ τὸν βαθμὸν μάλιστα τοῦ στρατ. χιλιάρχου, παρὰ τὸ γεγονὸς ὅτι οὐδέποτε ἄλλοτε εἶχεν ὑπηρετήσῃ ὡς στρατιώτης.

Τὸν Νοέμβριον τοῦ 42 π. Χ. συνεχροτήθη ἡ παρὰ τοὺς Φιλίππους μάχη· οἱ δημοκρατικοὶ ἠττήθησαν καὶ ἐτράπησαν εἰς φυγὴν. Ὁ Ὀράτιος δὲν αἰσχύνεται νὰ ὁμολογήσῃ (Ὡδῆ 7, στίχ. 9, 10, 11, 12 βιβλ. II) ὅτι ἐγκατέλιπε τὴν ἀσπίδα του εἰς τὸ πεδίον τῆς μάχης ταύτης. Ἴσως ὅμως δὲν πρέπει νὰ ἐρμηνευθῆ κυριολεκτικῶς τὸ χωρίον τοῦτο. Πιθανῶς ὑπαινίσσεται κατὰ ποιητικὸν τρόπον, ὅτι μετὰ τὴν ἦτταν ἐκείνην τῶν ὁμοφρόνων του δὲν ἀνεμείχθη πλέον εἰς τὴν πολιτικὴν, ἀλλ' ἐπεδόθη εἰς μελέτας καὶ εἰς τὴν ποίησιν.

Ἡ θέσις τοῦ Ὀρατίου, μετὰ τὴν παρὰ τοὺς Φιλίππους ἦτταν, ἀποβαίνει δεινὴ. Ἡ μικρὰ πατρικὴ περιουσία του, τῆς ὁποίας ἦτο κληρονόμος, διότι ἐν τῷ μεταξύ εἶχεν ἀποθάνει ὁ πατήρ του, ἐδημεύθη ὑπὸ τοῦ Ὀκταβιανοῦ καὶ διενεμήθη μετὰ πολλῶν ἄλλων κτηματικῶν περιουσιῶν εἰς τοὺς παλαιμάχους στρατιώτας (veterānos).

Ὅτε ὅμως τῷ 41 π. Χ. ἐχορηγήθη παρὰ τοῦ Ὀκταβιανοῦ γενικὴ ἀμνηστία εἰς τοὺς ἀντιπάλους του, ἐπωφελούμενος ταύτης καὶ ὁ Ὀράτιος, ἐπανῆλθεν εἰς Ρώμην, ὅπου πρὸς πορισμὸν τῶν πρὸς τὸ ζῆν διαυρίσθη οἰκονομικὸς ὑπάλληλος (ταμειακὸς γραμματεὺς). Τὰς ἐκτὸς τῆς ὑπηρεσίας ὥρας του διέθετεν εἰς τὴν ποίησιν. Ταχύτατα δὲ συνεδέθη διὰ φιλίας μετὰ τῶν ὀνομαστῶν τότε ποιητῶν Οὐεργιλίου καὶ Οὐαρίου καὶ δι' αὐτῶν ἦλθεν εἰς ἐπαφὴν μετὰ τοῦ πιστοῦ συμβούλου τοῦ Ὀκταβιανοῦ, τοῦ Μαικήνα, τοῦ ἐνθέρμου προστάτου τῶν ἀνθρώπων τῶν γραμμάτων.

Ἡ ἀπλῆ κατ' ἀρχὰς γνωριμία του μετὰ τοῦ Μαικήνα ἐξειλίχθη

σὺν τῷ χρόνῳ εἰς τόσῃν οἰκειότητα καὶ φιλίαν, ὥστε ὁ Μαικήνας προσέφερον εἰς αὐτὸν ὡς δῶρον τὴν Σαβινικὴν ἑπαυλιν, κειμένην εἰς 25 περίπου μιλίων ἀπόστασιν πρὸς τὰ Β.Α. τῆς Ρώμης. Τῆς ἐπαύλευος ταύτης τὰ θέληγτρα ὑμνεῖ ὁ ποιητὴς συχνὰ εἰς τὰ ποιήματά του, διότι ἐκεῖ εὗρεν ὅτι ἀκριβῶς ἐπόθει ἡ ποιητικὴ ψυχὴ του, ἄνεσιν, χαράν, πηγὰς ἐμπνεύσεως ἀλλὰ καὶ προσόδους ἀξιολόγους.

Ἡ ποιητικὴ ἱκανότης τοῦ Ὀρατίου, αἰ ἐξαιρέτοι κοινωνικαὶ ἀρεταὶ του καὶ ὁ φιλικὸς δεσμὸς του μετὰ τοῦ Μαικήνα εἰσῆγαγον αὐτὸν εἰς τοὺς ἀριστοκρατικοὺς κύκλους τῆς ρωμαϊκῆς κοινωνίας. Οἱ διαπρέποντες κυρίως εἰς τὰ γράμματα ἄνδρες τῆς ἐποχῆς ἐκείνης ἦσαν φίλοι του. Δείγματα τρανὰ τῆς πρὸς αὐτοὺς ἐκτιμῆσεως καὶ φιλίας του παρέχουν αἱ ᾠδαὶ του, διότι πολλὰς ἀπευθύνει, τιμῆς ἕνεκα, πρὸς αὐτούς.

Ἰδιαιτέρας ὁμως μνείας εἶναι ἀξία ἡ πρὸς τὸν Ὀκταβιανὸν Αὐγουστον εἰλικρινὴς ἀφοσίωσις καὶ ἀγάπη τοῦ Ὀρατίου. Τὸ γεγονός δὲ ὅτι ὑπὸ τὰς σημαίας τῶν δημοκρατικῶν Βρούτου καὶ Κασσίου ἐπολέμησε πρὸ ἐτῶν κατὰ τῶν ἀρχῶν, τὰς ὁποίας ἐξεπροσώπει ὁ διάδοχος τοῦ δολοφονηθέντος Καίσαρος, δὲν ἀποδεικνύει ὅτι ἐστερεῖτο σταθερῶν πολιτικῶν πεποιθήσεων, ἀλλ' ὅτι ὁ ἐνθουσιώδης ἐν τῇ νεανικῇ ἡλικίᾳ ποιητὴς, ὄριμος ἤδη, ἦτο ἱκανὸς νὰ διακρίνη καὶ νὰ ἐκτιμῆσῃ προσηκόντως τὴν θαυμασίαν τάξιν, τὴν εἰρήνην καὶ τὴν κατὰ πάντα πρόοδον τοῦ Ρωμ. κράτους, ἣτις ἐπραγματοποιήθη καὶ ἐπεκράτησεν ἐν αὐτῷ διὰ τῆς δεξιωτάτης διοικήσεως τοῦ Αὐγούστου. Διὰ τοῦτο δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀπλῶς ἀνεχόμενος τὸ νέον καθεστῶς, ἀλλὰ διαθέτει τὴν ἐμπνευσίν του, ἵνα ὑμνήσῃ αὐτό, συντελῶν οὕτω τὸ κατ' αὐτὸν εἰς τὴν παγίωσίν του.

Εἰς ἡλικίαν 57 ἐτῶν ἀπέθανεν αἰφνιδίως τῇ 27 Νοεμβρίου τοῦ ἔτους 8 π. Χ. καὶ ἐτάφη ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου, παρὰ τὸν τάφον τοῦ μεγάλου φίλου καὶ προστάτου τοῦ Μαικήνα, ὅστις εἶχε προηγηθῆ αὐτοῦ εἴκοσι μόνον ἡμέρας εἰς τὸν θάνατον.

2. Ἔργα τοῦ Ὀρατίου.

Ὁ Ὀράτιος ἔγραψε λυρικά καὶ σατυρικά ποιήματα. Καὶ λυρικά μὲν εἶναι : α) αἱ ᾠδαὶ (carmina) εἰς 4 βιβλία, β) οἱ ἐπιγράμματα (epodi) εἰς ἓν βιβλίον, ποιήματα σκωπτικά, πλήρη εἰρωνείας καὶ σκη-

νῶν ἐκ τῆς καθημερινῆς ζωῆς, κατ' ἀπομίμησιν τοῦ α' "Ἕλληνας ἱαμβικῶν ποιητῶν Ἀρχιλόχου τοῦ Παρίου, γ) ὁ ἕκαστον ταέτηρος ὕμνος (*carmen saeculāre*), ποιηθεὶς κατ' ἐντολὴν τοῦ Αὐγούστου, ἵνα ψαλῆ ὑπὸ χοροῦ εὐγενῶν παίδων καὶ παρθένων κατὰ τὴν ἑορτὴν τῶν Σακουλαρίων, τελεσθεῖσαν κατὰ τὸ ἔτος 17 π. Χ. Σατυρικά δὲ εἶναι : α) αἱ Σάτιραι (*Satirae* ἢ *Sermōnes*) εἰς δύο βιβλία, διὰ τῶν ὁποίων ὁ ποιητὴς σκώπτει καὶ καυτηριάζει μὲ λεπτὴν ἀστείότητα τὰς ἠθικὰς ἐλλείψεις τῆς κοινωνίας, χωρὶς νὰ θίγη ὠρισμένα πρόσωπα, κατ' ἀπομίμησιν τῆς μέσης κωμωδίας τῶν ἀρχαίων Ἑλλήνων, β) αἱ Ἐπιστολαὶ (*epistolae*) εἰς δύο βιβλία, τοῦ αὐτοῦ περιήτου πρὸς τὰς σατίρας περιεχομένου, ἀλλὰ πρὸς ὠρισμένα πρόσωπα ἀπευθυνόμεναι, κατ' ἀπομίμησιν τῆς ἀρχαίας Ἀττικῆς κωμωδίας καὶ γ) ἡ Ποιητικὴ τέχνη ἢ Ἐπιστολὴ πρὸς Πείσωνα (*ars poetica* aut *epistola ad Pisōnes*) ἀπευθυνομένη πρὸς τοὺς υἱοὺς τοῦ Λευκίου Καλπούρνιου Πείσωνος καὶ περιέχουσα ἀξιολόγους παρατηρήσεις ἐπὶ τῆς ποιήσεως γενικῶς.

Ὁ Ὅρατιος διὰ τῶν ἀνωτέρω ποιημάτων του καὶ ἰδίᾳ διὰ τῶν ᾠδῶν του, κατετάχθη μεταξὺ τῶν δοκιμωτάτων Ρωμαίων ποιητῶν, καταλαβὼν τὴν πρώτην θέσιν ἐν τῷ κύκλῳ τῶν λυρικῶν τοιούτων. Ἀνεδείχθη δ' ὄντως ἀφθαστος καλλιτέχνης τῆς λυρικῆς ποιήσεως, πρῶτος αὐτὸς μιμηθεὶς τὰ ὑπέροχα λυρικά δημιουργήματα τοῦ ἀρχαίου ἑλληνικοῦ πνεύματος, εἰς μίμησιν τῶν ὁποίων προτρέπει καὶ τοὺς ἄλλους, λέγων ἐν τῇ πρὸς τοὺς Πείσωνας ἐπιστολῇ 259 « *vos exemplaria Graeca nocturna versate manu, versate diurna* » ἤτοι « Ὑμεῖς τὰ ἑλληνικὰ παραδείγματα (συγγράμματα) νύκτα καὶ ἡμέραν ἀνελίσσαστε ». Αἱ ᾠδαὶ τοῦ Ὅρατιου ἀποτελοῦν τὸ κάλλιστον ἀπὸ πάσης ἀπόψεως μέρος τοῦ ποιητικοῦ του ἔργου. Ἡ φιλία, ὁ ἔρωσ, ἡ ἔρις, τὰ συμπτώσια, ἡ πολιτεία ἀποτελοῦν τοὺς πόλους, περὶ τοὺς ὁποίους στρέφεται ἡ θαυμαστὴ ἔμπνευσις του. Τὸ περιεχόμενον αὐτῶν ἐν συνδυασμῷ πρὸς τὴν τεχνικὴν μορφήν των, ἀποπνέει χάριν καὶ λεπτὴν εὐτραπελίαν. Ἐν καὶ ἐμιμήθη τοὺς Ἕλληνας λυρικοὺς, τὸν Ἀρχιλόχον, τὴν Σαπφῶ καὶ τὸν Ἀλκαῖον, ἐν τούτοις δὲν παρουσιάζεται ὡς ἀντιγραφεὺς ἢ τυφλὸς μιμητὴς αὐτῶν. Παρουσιάζει πρωτοτυπίαν καὶ ἀνεξαρτησίαν, ἐν τῇ ὁποίᾳ καταφαίνεται ἡ γνησίᾳ ρωμαϊκῇ ψυχῇ του.

Τὴν πρώτην τῶν ἀνά χεῖρας ἐκλεκτῶν ᾠδῶν ἀπευθύνει πρὸς τὸν μέγαν προστάτην του Μαϊκήναν. Ἐν αὐτῇ ἐκθέτει τὰς διαφόρους κλί-

σεις καὶ ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων καὶ ἐν κατακλειδί τὸ ἀτομικόν του ιδεῶδες.

Τὴν β' ἀπευθύνει πρὸς τὸ πλοῖον, ἀφ' οὗ ἐπεβιβάσθη ὁ φίλος του Οὐεργίλιος, διὰ νὰ μεταβῇ εἰς Ἀθήνας.

Τὴν γ' πρὸς τὸν Μ. Ἀγρίππαν, διαπρεπῆ στρατιωτικὸν καὶ πολιτικὸν ἄνδρα τῆς ἐποχῆς του.

Τὴν δ' πρὸς τὸν Ἑρμῆν, κατὰ μίμησιν ὁμοίου ὕμνου τοῦ Ἀλκαίου πρὸς αὐτόν.

Ἡ ε' εἶναι εὐχὴ πρὸς τὴν Ἄρτεμιν καὶ τὸν Ἀπόλλωνα.

Ἡ στ', κατὰ μίμησιν τῶν ἀρχαίων ἐλληνικῶν θρήνων, ἐποιήθη ἐπὶ τῷ θανάτῳ τοῦ κοινοῦ μετὰ τοῦ Οὐεργιλίου φίλου Κοϊντιλίου Οὐάρου.

Ἐν τῇ ζ' ἐξωτερικεύει τὴν ἄμετρον χαρὰν του ἐπὶ τῇ ἥττῃ καὶ τῷ θανάτῳ τῆς βασιλείσσης τῆς Αἰγύπτου Κλεοπάτρας.

Ἐν τῇ η' πανηγυρίζει ἐπὶ τῇ ἐπανόδῳ εἰς Ρώμην τοῦ κατὰ τὴν μάχην παρὰ τοὺς Φιλίππους συμπολεμιστοῦ του Πομπηίου Οὐάρου.

Ἐν τῇ θ', ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ἑαυτὸν μετὰ θάνατον μεταμορφούμενον εἰς κύκνον καὶ ἐξασφαλίζοντα τὴν ἀθανασίαν.

Ἐν τῇ ι', ἀπευθυνομένη πρὸς τὸν Μαικήναν, φαντάζεται ὅτι τὸν ἐπισκέπτεται οὗτος καθ' ἣν ὥραν ἐτοιμάζεται νὰ θυσιάσῃ εἰς τὴν Ἥραν καὶ τὸν προσκαλεῖ νὰ συνευρτάσῃ, διότι ἄγει τὴν ἐπέτειον τῆς ἡμέρας, καθ' ἣν ἐσώθη ἀπὸ τὸν ἀπειλήσαντα αὐτὸν κίνδυνον, ἐκ τοῦ καταπεσόντος ἐπ' αὐτοῦ δένδρου τοῦ κήπου του.

Ἐν τῇ ια' ἀπευθύνεται πρὸς τὸν Βάκχον, ἵνα ὑπὸ τὴν ἔμπνευσίν του ἐγκωμιάσῃ τὸν Αὐγουστον. Καὶ

ἐν τῇ ιβ', ἣτις ἀποτελεῖ ἐπίλογον τρόπον τινὰ τῶν τριῶν πρώτων βιβλίων τῶν ᾠδῶν, κρίνει μετὰ χαρακτηριστικῆς ἀλαζονείας τὴν ἀξίαν τοῦ ποιητικοῦ ἔργου του.

ΜΕΡΟΣ Α'
ΚΕΙΜΕΝΟΝ

CARMINA SELECTA

LIBER PRIMUS

1.

1. Maecenas, atavis edite regibus,
o et praesidium et dulce decus meum,
sunt quos curriculo pulverem Olympicum
collegisse iuvat, metaque fervidis

5. evitata rotis, palmaque nobilis
terrarum dominos evehit ad deos;
hunc, si mobilium turba Quiritium
certat tergeminis tollere honoribus,

illum, si proprio condidit horreo
10. quidquid de Libycis verritur areis;
gaudentem patrios findere sarculo
agros Attalicis condicionibus

numquam demoveas, ut trabe Cypria
Myrtoum pavidus nauta secet mare;
15. luctantem Icaris fluctibus Africum
mercator metuens otium et oppidi

laudat rura sui; mox reficit rates
quassas, indocilis pauperiem pati.
est qui nec veteris pocula Massici
20. nec partem solido demere de die

spernit, nunc viridi membra sub arbuto
stratus, nunc ad aquae lene caput sacrae;

- multos castra iuvant et lituo tubae
 25. permixtus sonitus bellaque matribus
 detestata. manet sub Jove frigido
 venator, tenerae coniugis immemor,
 seu visa est catulis cerva fidelibus,
 seu rupit teretes Marsus aper plagas.
30. me doctarum hederæ præmia frontium
 dis miscent superis, me gelidum nemus
 Nympharumque leves cum Satyris chori
 secernunt populo, si neque tibus
- Euterpe cohibet, nec Polyhymnia
 Lesboum refugit tendere barbiton.
35. quodsi me lyricis vatibus inseres,
 sublimi feriam sidera vertice.

2. (III)

1. Sic te diva potens Cypri,
 sic fratres Helenæ, lucida sidera,
 ventorumque regat pater
 obstrictis aliis præter Iapyga,
5. navis, quæ tibi creditum
 debes Vergilium ; finibus Atticis
 reddas incolumem precor,
 et serves animæ dimidium meæ.
- illi robur et æs triplex
10. circa pectus erat, qui fragilem truci
 commisit pelago ratem
 primus, nec timuit præcipitem Africum
 decertantem Aquilonibus,
 nec tristes Hyadas nec rabiem Noti,
15. quo non arbiter Hadriæ
 maior, tollere seu ponere volt freta.

- quem mortis timuit gradum,
 qui siccis oculis monstra natantia
 qui vidit mare turgidum et
 20. infames scopulos Acroceraunia?

nequicquam deus absceidit
 prudens oceano dissociabili
 terras, si tamen impiae
 non tangenda rates transiliunt vada.

25. audax omnia perpeti
 gens humana ruit per vetitum (nefas !)
 audax Iapeti genus
 ignem fraude mala gentibus intulit.

- post ignem aetheria domo
 30. subductum macies et nova febrium
 terris incubuit cohors,
 semotique prius tarda necessitas

- leti corripuit gradum.
 expertus vacuum Daedalus aëra
 35. pennis non homini datis ;
 perrupit Acheronta Hercules labor.

- nil mortalibus ardui est :
 caelum ipsum petimus stultitia, neque
 per nostrum patimur scelus
 40. iracunda Iovem ponere fulmina.

3. (VI)

1. Scriberis Vario fortis et hostium
 victor, Maeonii carminis alite,
 quam rem cumque ferox navibus aut equis
 miles te duce gesserit.
5. nos, Agrippa, neque haec dicere nec gravem
 Pelidae stomachum cedere nescii

nec cursus duplicis per mare Ulixei
nec saevam Pelopis domum

- conamur, tenues grandia, dum pudor
10. inbellisque lyrae Musa potens vetat
laudes egregii Caesaris et tuas
culpa deterere ingeni.

- quis Martem tunica tectum adamantina
digne scripserit aut pulvere Troico
15. nigrum Merionen aut ope Palladis
Tydiden superis parem ?

- nos convivias, nos proelia virginum
sectis in iuvenes unguibus acrium
cantamus, vacui sive quid urimur,
20. non praeter solitum leves.

4. (X)

1. Mercuri, facunde nepos Atlantis,
qui feros cultus hominum recentum
voce formasti catus et decorae
more palaestrae.

5. te canam, magni Jovis et deorum
nuntium curvaeque lyrae parentem
callidum quidquid placuit, iocoso
condere furto.

- te, boves olim nisi reddidisses
10. per dolum amotas, puerum minaci
voce dum terret, viduus pharetra
risit Apollo.

- quin et Atridas, duce te, superbos
Ilio dives Priamus relicto
15. Thessalosque ignes et iniqua Troiae
castra fefellit.

- tu pias laetis animas reponis
 sedibus, virgaque levem coërces
 aurea turbam, superis deorum
 20. gratus et imis.

5. (XXI)

1. Dianam, tenerae dicite virgines,
 Intonsum, pueri, dicite Cynthium
 Latonamque supremo
 dilectam penitus Jovi.
5. vos laetam fluviis et nemorum coma,
 quaecumque, aut gelido prominet Algido
 nigris aut Erymanthi
 silvis aut viridis Cragi ;
- vos Tempe totidem tollite laudibus
10. natalemque, mares, Delon Apollinis
 insignemque pharetra
 fraternaue umerum lyra.

- Hic bellum lacrimosum, hic miseram famem
 pestemque a populo et principe Caesare in
15. Persas atque Britannos
 vestra motus aget prece.

6. (XXIII)

1. Quis desiderio sit pudor aut modus
 tam cari capitis ? praecipe lugubres
 cantus, Melpomene, cui liquidam pater
 vocem cum cithara dedit.
5. ergo Quintilium perpetuus sopor
 urget ! cui Pudor et Justitiae soror,
 incorrupta Fides, nudaque Veritas
 quando ullum inveniet parem ?

- multis ille bonis flebilis occidit,
 10. nulli flebilior, quam tibi, Vergili.
 tu, frustra pius, heu, non ita creditum
 poscis Quintilium deos.

- quid ? si Threicio blandius Orpheo
 auditam moderere arboribus fidem,
 15. num vanae redeat sanguis imagini,
 quam virga semel horrida

non lenis precibus fata recludere,
 nigro compulerit Mercurius gregi ?
 durum : sed levius fit patientia
 quidquid corrigere est nefas.

7. (XXXVII)

1. Nunc est bibendum, nunc pede libero
 pulsanda tellus ; nunc Saliaribus
 ornare pulvinar deorum
 tempus erat dapibus, sodales.

5. antehac nefas depromere Caecubum
 cellis avitis, dum Capitolio
 regina dementis ruinas,
 funus et imperio parabat

- contaminato cum grege turpium
 10. morbo virorum, quidlibet impotens
 sperare fortunaque dulci
 ebria, sed minuit furorem

- vix una sospes navis ab ignibus,
 mentemque lymphantam Mareotico
 15. redegit in veros timores
 Caesar ab Italia volantem

remis adurgens, accipiter velut
 mollis columbas aut leporem citus

- venator in campis nivalis
20. Haemoniae, daret ut catenis
- fatale monstrum. quae generosius
perire quaerens nec muliebriter
expavit ensem nec latentis
classe cita reparavit oras.
25. ausa et iacentem visere regiam
vultu sereno, fortis et asperas
tractare serpentes, ut atrum
corpore combiberet venenum,
- deliberata morte ferocior ;
30. saevis Liburnis scilicet invidens
privata deduci superbo,
non humilis mulier, triumpho.

LIBER ALTER

8. (VII)

1. O saepe mecum tempus in ultimum
deducte, Bruto militiae duce,
quis te redonavit Quiritem
dis patriis Italoque caelo,
5. Pompei, meorum prime sodalium ?
cum quo morantem saepe diem mero
fregi, coronatus nitentis
malobathro Syrio capillos,
- tecum Philippos et celerem fugam
10. sensi, relicta non bene parmula,
cum fracta virtus, et minaces
turpe solum tetigere mento ;
- sed me per hostis Mercurius celer
denso paventem sustulit aëre ;

15. te rursus in bellum resorbens
unda fretis tulit aestuosis.
- ergo obligatam redde Jovi dapem
longaque fessum militia latus
depone sub lauru mea nec
20. parce cadis tibi destinatis.

oblivioso levia Massico
ciboria exple, funde capacibus
unguenta de conchis. quis udo
deproperare apio coronas

25. curatve myrto ? quem Venus arbitrum
dicet bibendi ? non ego sanius
bacchabor Edonis : recepto
dulce mihi furere est amico.

9. (XX)

1. Non usitata nec tenui ferar
penna biformis per liquidum aethera
vates, neque in terris morabor
longius invidiaque maior
5. urbes relinquam, non ego, pauperum
sanguis parentum, non ego, quem vocas,
dilecte Maecenas, obibo
nec Stygia cohibebor unda.

- iam iam residunt cruribus asperae
10. pelles et album mutor in alitem
superne nascunturque leves
per digitos umerosque plumae.

- iam Daedaleo notior Icaro
visam gementis litora Bospori
15. Syrtisque Gaetulas canorus
ales Hyperboreosque campos.

me Colchus et qui dissimulat metum
 Marsae cohortis Dacus et ultimi
 noscent Geloni, me peritus

20. discet Hiber Rhodanique potor.

absint inani funere neniae
 luctusque turpes et querimoniae ;
 compesce clamorem ac sepulcri
 mitte supervacuos honores.

LIBER TERTIUS

10. (VIII)

1. Martiis caelebs quid agam Calendis
 quid velint flores et acerra turis
 plena miraris positusque carbo in
 caespite vivo,

5. docte sermones utriusque linguae !
 voveram dulcis epulas et album
 Libero caprum prope funeratus
 arboris ictu.

hic dies anno redeunte festus
 10. corticem adstrictum pice demovebit
 amphorae fumum bibere institutae
 consule Tullo.

sume, Maecenas, cyathos amici
 sospitis centum et vigiles lucernas
 15. perfer in lucem : procul omnis esto
 clamor et ira.

mitte civilis super Urbe curas :
 occidit Dæd̄-Cotisonis agmen,
 Medus infestus sibi luctuosis
 20. dissidet armis,

Επίσης, η ανάλυση των αποτελεσμάτων της έρευνας έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί έχουν μια γενική αντίληψη για την αξία της επικοινωνιακής μάθησης, αλλά δεν έχουν επαρκή γνώσεις και δεξιότητες για να την εφαρμόσουν στην τάξη. Αυτό μπορεί να οφείλεται στην έλλειψη επαρκών εκπαιδευτικών προγραμμάτων και σεμιναρίων που να καλύπτουν τις ανάγκες των εκπαιδευτικών. Η έρευνα έδειξε επίσης ότι οι εκπαιδευτικοί αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια στην εφαρμογή της επικοινωνιακής μάθησης, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υλικών πόρων και η έλλειψη συνεργασίας με τους γονείς. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια πολύτιμη μέθοδος διδασκαλίας που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών. Ωστόσο, η εφαρμογή της επικοινωνιακής μάθησης απαιτεί την υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης στην διδασκαλία, η οποία να βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών. Η έρευνα έδειξε ότι οι εκπαιδευτικοί που εφαρμόζουν την επικοινωνιακή μάθηση αντιμετωπίζουν διάφορα εμπόδια, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υλικών πόρων και η έλλειψη συνεργασίας με τους γονείς. Τα αποτελέσματα της έρευνας δείχνουν ότι η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια πολύτιμη μέθοδος διδασκαλίας που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών. Ωστόσο, η εφαρμογή της επικοινωνιακής μάθησης απαιτεί την υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης στην διδασκαλία, η οποία να βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.

10. Η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια μέθοδος διδασκαλίας που βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.
11. Η επικοινωνιακή μάθηση μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών.
12. Η επικοινωνιακή μάθηση απαιτεί την υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης στην διδασκαλία, η οποία να βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.
13. Η επικοινωνιακή μάθηση αντιμετωπίζει διάφορα εμπόδια, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υλικών πόρων και η έλλειψη συνεργασίας με τους γονείς.
14. Η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια πολύτιμη μέθοδος διδασκαλίας που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών.
15. Η επικοινωνιακή μάθηση απαιτεί την υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης στην διδασκαλία, η οποία να βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.
16. Η επικοινωνιακή μάθηση αντιμετωπίζει διάφορα εμπόδια, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υλικών πόρων και η έλλειψη συνεργασίας με τους γονείς.
17. Η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια πολύτιμη μέθοδος διδασκαλίας που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών.
18. Η επικοινωνιακή μάθηση απαιτεί την υιοθέτηση μιας διαφορετικής προσέγγισης στην διδασκαλία, η οποία να βασίζεται στην επικοινωνία και στην αλληλεπίδραση μεταξύ των εκπαιδευτικών και των μαθητών.
19. Η επικοινωνιακή μάθηση αντιμετωπίζει διάφορα εμπόδια, όπως η έλλειψη χρόνου, η έλλειψη υλικών πόρων και η έλλειψη συνεργασίας με τους γονείς.
20. Η επικοινωνιακή μάθηση είναι μια πολύτιμη μέθοδος διδασκαλίας που μπορεί να βοηθήσει στην ανάπτυξη της κριτικής σκέψης, της επικοινωνιακής δεξιότητας και της αυτονομίας των μαθητών.

ΕΡΜΗΝΕΥΤΙΚΑΙ ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ

I. BIBLION I - ΩΔΗ Ι

1 - 6. *atavus* = ὁ ἐπίπαππος, ὁ πρόγονος. *editus - a - um*, τοῦ ρ. *edo* = γεννώ. *decus - oris* = κόσμημα. *iuvō - vi - tum (α')* = ἀρέσκω. *curriculum - i* = ἄρμα. *meta - ae* = ἡ νύσσα (στήλη εἰς τὰς καμπὰς τοῦ ἵπποδρόμου). *evito* ρ. (α') = διαφεύγω. *palma - ae* = φοῖνιξ (δένδρον). *eveho - xi - ctum (γ')* = ἀναβιβάζω, ἀνυψῶ ἢ φυσ. σ. : *sunt quos* (= *nonnullos*) *iuvat collegisse curriculo pulverem Olympicum et meta evitata rotis feroidis et palma nobilis evehit ad deos dominos terrarum* (τὸ *meta* καὶ *palma* ὑποκ. τοῦ *evehit*). *Maecenas - atis* = ὁ Μαικήνας, ἀπλοῦς ἵππεὺς Ρωμαῖος, εὐνοούμενος τοῦ Αὐγούστου καὶ ὁ σπουδαιότερος σύμβουλος αὐτοῦ, καταγόμενος ἐκ παλαισιότητος Τοσκανικῆς οἰκογενείας. 7 - 10. *hunc* (*iuvat*). *mobilis - e* = εὐμετάβολος, ἀσταθής. *turba - ae* = πλῆθος. *illum* (*iuvat*). *tergeminus* = τρίδυμος, τριπλοῦς. *proprius - a - um* = ὁ ἴδιος (τινός), ἀτομικός. *horreum* = ἡ ἀποθήκη, ὁ σιτοβολών. *verro - rri - rsum (γ')* = σαρώ (σαρώνω). *area - ae* = τὸ ἀλώνιον. *tergemini honores* λέγονται : ἡ ἀρχὴ τοῦ ἀγορανόμου (*aedilis*), τοῦ πραιτώρος (*praetor*) καὶ τοῦ ὑπάτου (*consul*). *Libycae areae* : διότι ἡ ἐπαρχία τῆς Λιβύης ἐπρομήθευε μετὰ τῆς Αἰγύπτου καὶ τῆς Σικελίας τὸ μεγαλύτερον μέρος τοῦ ἐν Ρώμῃ καταναλισκομένου σίτου. 11 - 18. *findo - di - ssum (γ')* = σχίζω, σκάπτω. *sarculum - i* = τὸ σκαλιστήριον, ἡ ἀξίνη. *condicio - onis* = ἡ πρότασις, ὁ ὅρος. *numquam demoveas* = οὐδέποτε ἤθελες ἀπομακρύνει. *trabs - bis* = ἡ δοκός, τὸ πλοῖον. *seco - ui - ctum (α')* = κόπτω, διασχίζω. *luctor*, (α') = παλαιῶ. *mox* ἐπίρ. = μετ' ὀλίγον. *reficio* (*re - facio*) = ἐπισκευάζω. *ratis - is* = ἡ σχεδιά, πλοῖον. *quassus - a - um* (τοῦ ρ. *quatior*) = καταπεπονημένος, βεβλαμμένος. *indocilis* = ἀμαθής, ἄπειρος. *Attalicae condiciones* : διότι τὰ πλοῦτῃ τῶν Ἀτταλικῶν βασιλέων τῆς Περγάμου ἦσαν παροιμιώδη. Ὁ Ἀτταλος ὁ ΙΙΙ (133 π.Χ.) εἶχε κληροδοτήσῃ τὸ βασίλειόν του εἰς τοὺς Ρωμαίους. *Cypria trabs* : διότι οἱ Κύπριοι ἦσαν τολμηροὶ θαλασσοπόροι καὶ ἱκανοὶ ἔμποροι. *Africus* =

ὁ λιψ (κοιν. γαρμπῆς), θυελλώδης κατὰ τὸν χειμῶνα ἄνεμος. 19 - 29. *roculun - i* = ποτήριον. *demo - mpsi - mptum* (γ') = ἀφαιρῶ. *solidus* (ἐπίθ.) = στερεός, ἀκέραιος. *sperno - spreui - etum* (γ') = ἀποχωρίζω, ὀλιγωρῶ. *nunc . . . nunc* = ὅτε μὲν... ὅτε δέ. *arbutus - i* = ἡ κόμαρος. *viridis - is* = πράσινος, θαλερός. Ἡ φουσ. σειρά: *nunc stratus membra sub viridi arbuto. ad lene caput sacrae aquae* = παρὰ τὴν ἤρεμον πηγὴν (κεφαλόφρυσον) ἱεροῦ ὕδατος· (αἱ πηγαὶ ἦσαν καθιερωμένοι εἰς θεότητα). *tuba - ae* = ἡ σάλπιγξ. *lituus - i* = κέρας, ἐπιχαμπῆς σάλπιγξ. *detestor* (α') = μυσάττομαι, καταρῶμαι. *sub Jove frigido* ἀντὶ τοῦ *sub caelo. seu - seu* = εἶτε - εἶτε. *catulus - i* = σκύλαξ, κυνάριον. *rumpo - pi - ptum* (γ') = θραύω, διαρρηγνύω. *teres - etis* = στρογγύλος, ἐπιμήκης. *plaga - ae* = δίκτυον. *Massicus*: καλεῖται ὁ περίφημος οἶνος τῆς Καμπανίας (καμπανίτης) ὁ φέρων τὸ ὄνομα τοῦ ὁμωνύμου ὄρους τῆς Ἰταλίας. *sub Jove frigido*: διότι ὁ *Juppiter*, ὡς προσωποποιεῖται τοῦ οὐρανοῦ, λαμβάνεται ἀντὶ τοῦ ψυχροῦ ὑπαίθρου. *Marsus* = Μαρσικός, ὄνομα λαοῦ ἰταλικοῦ. 30 - 36. *hedera - ae* = ὁ κισσός, φυτὸν ἱερὸν τοῦ Βάκχου, τοῦ ἐξάπτοντος τὴν φαντασίαν τῶν ποιητῶν. *gelidus*, ἐπίθ. = κρυερός, παγετώδης. *secerno, -oreui - etum* (γ') = διακρίνω, χωρίζω. *tibia - ae* = ὁ αὐλός (μουσικὸν ὄργανον). *Euterpe - Polyhymnia*, ὀνόματα Μουσῶν. *barbitus - i* = ἡ βάρβιτος, ἔγχορδον μουσ. ὄργανον, ὅμοιον πρὸς τὴν λύραν. *Lesbous*: διότι ἡ Σαπφῶ καὶ ὁ Ἀλκαῖος, οἱ περίφημοι λυρικοὶ ποιηταὶ τοῦ 6ου π. Χ. αἰῶνος, ἦσαν Λέσβιοι. *vates - is* = μάντις, ποιητής. *insero - ui - rtum* (γ') = συγκαταλέγω. *sublimis - is* ἐπίθ. = μετέωρος, μετάρσιος. *ferio - ire* (δ') = πλήττω. *quod si me . . . vertice* = διότι, ἐὰν μὲ κατατάξῃς μεταξύ τῶν λυρικῶν ποιητῶν, διὰ μεταρσίου κεφαλῆς θὰ πλήξω τὰ ἄστρα.

2. BIBLION - ΩΔΗ III

1 - 8. *diva potens Cypri* = ἡ θεὰ ἡ δεσπόζουσα τῆς Κύπρου· ἡ Κύπρις (Ἀφροδίτη), ἥς περίφημον τὸ ἐν Πάφῳ ἱερὸν (*Venus marina*, ἡ θαλασσία Ἀφροδίτη). *fratres Helenae* = οἱ ἀδελφοὶ τῆς Ἑλένης Κάστωρ καὶ Πολυδεύκης, οἱ Διόσκουροι, λατρευόμενοι ὡς θαλάσσια θεοτήτες· προσωποποιήσεις τῶν δύο λαμπροτέρων ἀστέρων τοῦ ἀστερισμοῦ τῶν διδύμων. Ἡλεκτρικοὶ σπινθῆρες ἀπὸ τῶν ἄκρων τῶν ἰσθῶν φαινόμενοι μετὰ θύελλαν ἐθεωροῦντο αἴσιοι οἰωνοὶ ὑπὸ τῶν Διοσκού-

ρων πεμπόμενοι. *obstringo - nxi - ctum* (γ') = σφίγγω, περιορίζω. *obstrictis aliis (ventis)*. *Iarpyx - ygis* = ὁ Ἰάρπυξ : οὗτος διὰ τοὺς Ρωμαίους ἦτο κυρίως ὁ βορειοδυτικὸς ἄνεμος, λίαν εὐνοϊκὸς διὰ τοὺς ταξιθεύοντας ἐξ Ἰταλίας εἰς τὴν Ἑλλάδα. Ἡ φυσικὴ σειρά : *sic . . . regat navis* = εἶθε οὕτω νὰ σὲ διακυβερνᾷ, ὦ πλοῖον. *quae debes tibi creditum Vergilium* : διότι ὁ ποιητὴς εἶχεν ἐμπιστευθῆ τὸν τρόπον τινὰ τὴν ζωὴν τοῦ Οὐεργιλίου εἰς τὸ πλοῖον, τὸ ὁποῖον οὕτω *debet. reddo* (ρ. γ') = ἀποδίδωμι. *dimidium animae meae* : πρβλ. « μία ψυχὴ ἐν δυσὶν σώμασι ». *dimidium* = τὸ ἥμισυ. 9 - 16. *robur - oris* = ἀγρία δρυς (μεταφ. τόλμη) ἢ φυσ. σειρ. : *robur et triplex aes erat circa pectus illi qui...* πρβλ. « πολλὰ τὰ δεινὰ καὶ οὐδὲν ἀνθρώπου δεινότερον πέλει... ». *fragilis - is* ἐπίθ. = εὐθραυστος. *trux - cis* ἐπίθ. = ἄγριος (*fragilis ratis - trux pelagus*, ἀντίθεσις). *praeceps - itis* (*prae - caput*) = προπετής, ὀρμητικὸς. *Hyades - um* = αἱ Ἰάδες : σύμπλεγμα 7 ἀστέρων ἐπὶ τῆς κεφαλῆς τοῦ ἀστερισμοῦ τοῦ Ταύρου. Ἡ ἐπιτολὴ τῶν ἐνομίζετο ὅτι ἐπέφερον ὑετοὺς καὶ καταιγίδας· διὰ τοῦτο καλοῦνται *tristes. rabies - ei* = ἡ λύσσα. *quo (Noto) β'* ὅρος συγκρίσεως. *arbiter - tri* = διαιτητής, κριτής, δεσπότης. *Hadria - ae* : ὁ Ἀδρία, τὸ Ἀδριατικὸν πέλαγος, τὸ ὁποῖον εἶναι ἐκτεθειμένον εἰς τὴν ὄρμην τῶν νοτίων ἀνέμων. *vult* ἀντὶ *vult* τοῦ *volo* = θέλω. *fretum - i* = ὁ πορθμὸς, ἡ θάλασσα. 17 - 26. *gradus - us* = βῆμα, προσέγγισις. *quem gradum mortis timuit (ille homo) qui. . .* : τὸν θάνατον φαντάζεται βαδίζοντα, ἵνα προσβάλλῃ τὸν τολμηρὸν θαλασσοπόρον· ἢ ἀπάντησις εἰς τὴν ἐρώτησιν εἶναι ἀρνητικὴ. *siccus - a - um* = ξηρός : *siccis oculis* πρὸς δῆλωσιν τῆς ἀταραξίας τοῦ τολμηροῦ θαλασσοπόρου πρὸ τῶν κινδύνων. *monstra natantia* = τὰ νηχόμενα τέρατα, κατὰ τὴν φαντασίαν τῶν ναυτιλλομένων. *turgidus* ἐπίθ. οἰδαλέος (φουσκωμένος). *Acroceraunia* = τὰ Ἀκροκεραύνια, ὄροσειρὰ τῆς Ἠπείρου καὶ ἀκρωτήριον : αἱ ὑψηλὰ κορυφαί των πολλάκις ἐπλήττοντο ὑπὸ κεραυνῶν. *nequicquam* ἐπίρ. = μάτην. *abscindo - idi - ssum* (γ') = ἀποσχίζω, ἀποχωρίζω. *dissociabilis* = διαιρετικὸς, ἀκοινωνητος. *impiae rates* = ἀνόσιαι (διὰ τὴν τόλμην) σχεδίαι. *si tamen rates impiae transiliunt vada non tangenda* : ἢ θαλασσοπλοῖα ἐθεωρήθη ὡς παράβασις τῆς θείας βουλήσεως καὶ οἱ τολμητῆται θαλασσοπόροι ἐτιμωροῦντο. *perpeti* τοῦ ρ. *perpetior* (*perpatior*) = ὑποφέρω, πάσχω. *ruit per vetitum* = φέρεται ὀρμητικὸν διὰ μέσου τῶν ἀπηγορευμένων ὑπὸ τοῦ Θεοῦ. *nefas!* = ἐπιφ. φεῦ!

ἐκφράζον τὴν ὀδύνην τοῦ ποιητοῦ διὰ τὰ ἀμαρτήματα τοῦ ἀνθρώπου.
 27 - 40. *Iapeti genus* = τὸ γένος τοῦ Ἰαπετοῦ : ὁ Προμηθεύς, ὅστις
 ἔκλεψε ἐκ τοῦ Οὐρανοῦ τὸ πῦρ ἐν κοίλῳ νάρθηκι. *fraus mala* ἐννοεῖ
 τὸν ὀλέθριον δόλον, δι' οὗ ὁ Προμηθεύς ἔκλεψε τὸ πῦρ. *post ignem* =
 κατόπιν τῆς κλοπῆς τοῦ πυρός. *macies - ei* = φθίσις, νόσοι σοβαραί.
noxa febrium cohors = νέον πλήθος πυρετῶν (ἀγνώστων μέχρι τότε
 πυρετικῶν νόσων). *incumbo* = ἐνσκήπτω. *semotus* (τοῦ *semoveor*) =
 ὁ ἀπομεμακρυσμένος. *tarda necessitas leti* = ἡ βραδεῖα μοῖρα τοῦ θα-
 νάτου. *corripio gradum* = ἐπιταχύνω τὸ βῆμα : οἱ ἄνθρωποι δηλ.
 πρότερον ἦσαν μακροβιότεροι, ἔνεκα ὅμως τῶν ἀμαρτημάτων, εἰς τὰ
 ὅποια περιέπεσαν, ἐπέσυραν ἐναντίον των τὴν τιμωρίαν τοῦ θανάτου
 καὶ οὕτω ἐγίναν βραχύβιοι. *experior*, ρ. = λαμβάνω πείραν, δοκιμάζω.
penna - ae = ἡ πτέρυξ. *Herculeus labor* = ὁ Ἡράκλειος ἄθλος.
perrupit Acheronta : ἡ κατάβασις ζώντων ἀνθρώπων εἰς τὸν Ἄδην
 ἦτο ἀπηγορευμένη, ἀλλ' ὁ Ἡρακλῆς κατώρθωσε νὰ εἰσέλθῃ εἰς αὐ-
 τὸν διὰ νὰ ἀπελευθερώσῃ τὸν Θησέα καὶ τὸν Πειρίθου. *nil = nihil*.
nil ardui est = οὐδὲν ἄναντες, δηλ. οὐδὲν δυσχερὲς εἰς τὴν ἀνθρω-
 πίνην τόλμην. *caelum ipsum petimus stultitia* = καὶ αὐτὸν τὸν οὐρα-
 νὸν ζητοῦμεν ἐν τῇ μαρίᾳ μας. *Jovem*, ὑποκ. τοῦ *ponere*. *iracunda*
fulmina = τοὺς ὀργίλους κερανοὺς του.

5. BIBLION I - ΩΔΗ VI

1 — 12. *Scriberis Varius* = δύνασαι νὰ ὑμνηθῆς ὑπὸ τοῦ Οὐαρίου.
Varius (*L. Varius Rufus*) : φίλος τοῦ Οὐεργιλίου καὶ τοῦ Ὀρατίου,
 κατατάσσεται ὑπὸ τῶν ἀρχαίων εἰς τὴν πρώτην γραμμὴν τῶν μεγαλυ-
 τέρων ποιητῶν, θεωρούμενος ὡς ὁ πρῶτος ἐπικός καὶ τραγικός ποιητῆς
 τῶν χρόνων ἐκείνων. *Maeonii carminis aliti* = τοῦ κύκνου τοῦ Μαιο-
 νίου ἄσματος (ὁ Ὀμηρος). *ales - itis* = ὁ πτερωτὸς (ἐνταῦθα ὁ κύ-
 κνος). *Maeonia - ae* = ἡ Μαιονία, ἡ Σμύρνη, ἡ διεκδικούσα κατὰ τὴν
 παράδοσιν μετὰ μεγαλυτέρας πιθανότητος τὴν τιμὴν ὅτι ἐγέννησε τὸν
 Ὀμηρον. *quam rem cumque* τμησίς, ἀντὶ *quae cumque rem...* *miles*
 περιληπτ. *navibus aut equis* = *terra marique*. *Agrippa* = ὁ Ἀγρίπ-
 πας (*M. Οὐψάνιος Ἀγρίππας*), διαπρεπὴς στρατηγὸς καὶ πολιτικὸς
 τῶν Αὐγουστειῶν χρόνων καὶ στρατιωτικὸς σύμβουλος τοῦ Αὐγουστού.
nos = ὁ Ὀράτιος καὶ οἱ ἴσης ἀξίας πρὸς αὐτὸν ποιηταὶ (μετριοφρο-
 σύνη). *conor* ρ. = πειρῶμαι, ἐπιχειρῶ. *stomachus - i* = ὁ στόμαχος.

χόλος. *Pelidae* . . . *nescii cedere* = τοῦ Πηλείδου . . . τοῦ ἀγνοῦντος
 νὰ ὑποχωρῇ, τοῦ ἀκάμπτου. *duplex Ulixes* = τὸ Ὀμηρικὸν πολύτρο-
 πος (διπρόσωπος ἐπὶ τῆς ἐννοίας τῆς πανουργίας). Ὁ ποιητῆς ὁμο-
 λογεῖ ὅτι δὲν δύναται νὰ ποιήσῃ νέαν Ἰλιάδα καὶ Ὀδύσειαν, προ-
 κειμένου νὰ ἐγκωμιάσῃ τὰ κατορθώματα τοῦ Ἀγρίππα. *saeva Pelopis
 domus*, πρβλ. « Πελοπιδῶν κακὰ ». *tenuis - is* ἐπίθ. = λεπτός, ταπει-
 νός. *grandis - is* ἐπίθ. = ἄδρός, ὑψηλός. *imbellis* (in - bellum), ἐπίθ. =
 ἀπόλεμος. Ἡ φυσ. σειρά εἶναι : *Musaque potens imbellis lyrae. veto -
 ui - itum* (α') = ἀπαγορεύω. *detero - trivi - tritum* (γ') = ἀποτριβῶ
 ἀμβλύνω, βλάπτω. *laus* = ὁμηρικὸν « κλέα ». *culpa ingeni* = ἡ ἀφύτα.
 13 - 20. *tunica - ae* = ὁ χιτῶν. *quis scripserit digne?* = τίς ἤθελεν
 ὑμνήσει ἐπαξίως ; (οὐδεὶς πλὴν τοῦ Οὐαρίου). *Mars tectus tunica
 adamantina* = ὁ Ἄρης περιβεβλημένος ἀδαμάντινον χιτῶνα, « χαλκο-
 χιτῶν » ἀδάμας κατὰ τοὺς ὁμηρικοὺς χρόνους ἐλέγετο ὁ σκληρὸς χαλκός.
Meriones = ὁ Μηριόνης, γενναῖος ἠνίοχος τοῦ Ἰδομενέως. *ope Palla-
 dis* (ὄρ. Ἰλιάδ. Ε, 330 - 846). *par - is* ἐπίθ. = ἴσος. *convivium - ii* =
 συμπόσιον. *unguis - is* = ὄνυξ. Ἡ φυσ. σ. : *nos ζantamus convivium,
 nos proelia sectis unguibus virginum. acrimia in iuvenes* : αἱ ἐρω-
 τικαὶ μάχαι νεανίδων καὶ νέων, ὡς ἀναίμακτοι, χαρακτηρίζονται προσ-
 φεστάτα ὡς συγκρούσεις γινόμεναι μὲ « κομμένα νύχια ». *vacuus*, ἐπίθ.
 = κενός. Ἡ σειρά εἶναι : (*sive*) *vacui* (amore) (*sumus*), *sive quid
 urimur* = εἴτε δὲν εἴμεθα ἐρωτευμένοι εἴτε κάπως μᾶς καίει ὁ ἔρωτος,
 « εἴμεθα τσιμπημένοι ». *non praeter solitum leves* = οὐχὶ παρὰ τὴν
 συνήθειάν μας εὐθυμοί

4. ΒΙΒΛΙΟΝ Ι - ΩΔΗ Χ

1 - 20. *Facundus*, ἐπίθ. = εὐφραδής, λόγιος. *Atlas - ntis* = ὁ Ἄ-
 τλας πατὴρ τῆς μητρὸς τοῦ Ἑρμοῦ Μαίας. *cultus* = τὰ ἤθη. *catus*,
 ἐπίθ. = νουνεχής. *decorus* = εὐπρεπής. *more decorae palaestrae* = διὰ
 τῆς συνηθείας τῆς εἰσαχθείσης διὰ τῆς παλαιστρας, τῆς διδούσης εἰς
 τὸ σῶμα χάριν καὶ κομψότητα. *furtum - i* = κλοπή, ἀπάτη. *iocosus* =
 παιγνιώδης (ἀστεῖος). *boves amotas* = τὰς ἀπαχθείσας βοῦς (κατὰ
 τὸν γνωστὸν μῦθον τῆς ἀρκαγῆς τῶν βοῶν τοῦ Ἀπόλλωνος ὑπὸ τοῦ
 Ἑρμοῦ). Ἡ φυσικὴ σειρά εἶναι : *olim Apollo, dum te puerum terret
 minaci voce nisi boves reddidisses . . . risit viduus pharetra. Thessa-
 losque ignes et iniqua Troiae castra fefellit* : εἰς τὰ πυρὰ τῶν στρα-

τιωτῶν τοῦ Ἀχιλλέως καὶ τὸ ἐχθρικῶς διακείμενον πρὸς τὴν Τροίαν στρατόπεδον εἰσῆλθε κρυφίως (Ἰλιάδος Ω στ. 322 κ. ἐξ.). *levis turba* = τὸ κοῦφον πλῆθος (τὸ πλῆθος τῶν ἐν Ἄδου σκιῶν) (πρβλ Ἑρμῆς ψυχοπομπός).

5. BIBLION I - ΩΔΗ XXI

1 - 4. *dicite* = ὑμνεῖτε. *intonsus* = ἀκαρτος : ἐπίθ. τοῦ Ἀπόλλωνος « Φοῖβος ἀκερσεκόμης ». *Cynthius* = ὁ Κύνθιος (Ἀπόλλων), οὕτω καλούμενος ἐκ τοῦ ἐν Δήλῳ ὄρους Κύνθου, ὅπου ἐπιστεύετο ὅτι ἐγεννήθη. *penitus* = ἐκ μυθίων, ἐκ βάθους ψυχῆς. *dilectus* (τοῦ *diligio*) = ἠγαπημένος. Ἡ ὥδῃ ἔχῃ : μορφήν χορικοῦ ἄσματος. Τὸν πρῶτον στίχον τῆς α' στροφῆς ψάλλῃ οἱ παῖδες, ὡς πρῶτον ἡμιχόριον, τὸν δευτέρου παρθένου, ὡς δευτέρου ἡμιχόριον, τὸν τρίτου καὶ τέταρτον ψάλλει ὅλος ὁ χορός. Τὸ σχῆμα τοῦτο εὐρύνεται κατωτέρω καὶ ψάλλεται ἢ μὲν δευτέρα στροφή ὑπὸ τοῦ ἡμιχορίου τῶν παιδῶν, ἢ δὲ τρίτη ὑπὸ τῶν παρθένων καὶ ἢ τετάρτη ὑπ' ὅλου τοῦ χοροῦ. 5 - 15. *laeta fluviiis* = ἢ ἐπὶ τοῖς ποταμοῖς τερπομένη (πρβλ. ποταμίαι Ἄρτεμις). *coma nemorum* = ἡ κόμη, τὸ φύλλωμα τῶν ἄλσῶν. *quaecumque* (*coma*). *Algidus - i* : ὄρος τοῦ Λατίου, ἐπὶ τοῦ ὁποίου ὑπῆρχε ναὸς τῆς Ἀρτέμιδος, εἰς ἀπόστασιν 28 χιλιομέτρων πρὸς Ἄν. τῆς Ρώμης. *promineo* ρ. (β') = ἐξέχω, φύομαι. *nigrae silvae Erymanthi* : τὰ δάση τοῦ Ἐρυμάνθου καλοῦνται *nigrae*, διότι μακρόθεν φαίνονται μέλανα, ἔνεκα τοῦ ὑπομέλανος χρώματος τῶν φύλλων τῆς πίτυος καὶ τῆς ἐλάτης. *Cragus - i* : ὄρος τῆς Λυκίας. *viridis - is* = πράσινος. *Tempe totidem tollite laudibus* = τὰ Τέμπη ἐξ ἴσου ὑμνήσατε. Εἰς τὰ Θεσσαλικά Τέμπη κατῆλθεν ὁ Ἀπόλλων, ἀφοῦ ἐφόνευσε τὸν ὄφιν Πύθωνα καὶ ἐκαθαρίσθη ἐν τῷ Πηγειῷ. Ἐκεῖθεν δὲ ἔκοψε τὸν ἱερὸν κλάδον τῆς δάφνης καὶ ἐστεφάνωσε τὸ μέτωπόν του. *mas - ris* = ἄρρη. *insignemque umerum* (*Apolinīs pharetra et fraterna lyra*). ἡ λύρα λέγεται *fraterna*, ὡς ἐφευρεθεῖσα ὑπὸ τοῦ Ἑρμοῦ, ὅστις ἐδώρησεν αὐτὴν εἰς τὸν Ἀπόλλωνα. *Hic* (*Apollo*). *pestis - is* = ὁ λοιμός. *princeps Caesar* = ὁ πρῶτος πολίτης τῆς Ρωμ. πολιτείας Ὀκταβιανός. *Persae* = οἱ Πάρθοι, οἵτινες εἶχον στασιάσει ἔνεκα συγκρούσεως Φραάτου καὶ Τιριδάτου περὶ διαδοχῆς τοῦ θρόνου. *Britanni* = οἱ Βρεταννοί, παρασσόμενοι τότε ὑπὸ ἐμφυλίων ἐρίδων. Ἡ φυσ. σειρὰ τῶν λέξεων : *motus* (*Apollo*) *vestra prece agat* (ἀντι ἀβιγέτ) *bellum... a principe... in Persas*.

6. BIBLION I - ΩΔΗ XXIII

Quis . . . sit = δυνητ. εὐκτ. *desiderium* = πόθος. *pudor* = ἡ αἰδώς, περιορισμός. *modus* = μέτρον. *tam cari capitis*, σύνδεσον πρὸς τὸ *desiderio*. *praecipere* τοῦ *praecipio* = διδάσκω, πρβλ. ἔννεπε. *Melpomene* = ἡ Μελπομένη : μουσα τῆς τραγωδίας, θυγάτηρ τοῦ Διὸς καὶ τῆς Μνημοσύνης. *liquidus* = ὑγρὸς, λαμπρὸς (ἐπὶ φωνῆς). *cithara* = ἡ κιθάρα καὶ ἡ ἱκανότης πρὸς τὸ κιθαρίζειν. *Quintilius* = (*Varus*), ἐκ Κρεμῶνος, συνδεόμενος διὰ στενωτάτης φιλίας πρὸς τὸν Οὐεργίλιον καὶ τὸν Ὀράτιον ἀπέθανεν τὸ 24 π.Χ. *urgeo - rsi* (β') = πιέζω. *ergo* = λοιπὸν (εἶναι ἀλήθεια ; ἀπίστευτον [ἐπὶ ἀπροσδοκίτου γεγονότος]). *cui*, σύνδεσον μετὰ τοῦ *parem*. *Pudor, Iustitia, Fides, Veritas* : προσωποποιήσεις τῶν μεγάλων τούτων ἀρετῶν, τὰς ὁποίας συνδεδυασμένας εἶχεν ὁ Κοϊντίλιος καὶ αἱ ὁποῖαι μάτην θὰ ζητοῦν ἐν τῷ κόσμῳ ὁμοίον πρὸς τὸν ἀποθανόντα. *flebilis - is* = ἀξιοδάκρυτος, δηλ. πολλοὶ χρηστοὶ ἄνθρωποι τὸν κλαίουσι. *tu frustra pius* = σὺ μάτην εὐσεβῆς (ἡ εὐσέβειά σου οὐδὲν ὠφελεῖ). *poscis deos* = ζητεῖς παρὰ τῶν θεῶν. *Quintilium, creditum heu non ita* : οἱ θεοὶ δηλ. δὲν σοῦ ἐνεπιστεύθησαν τὸν Κοϊντίλιον. *ita* ὑπὸ τὸν ὄρον τοῦτον, νὰ ἔχῃς δηλονότι τὸ δικαίωμα νὰ τὸν ζητήσῃς παρ' αὐτῶν μετὰ τὸν θάνατόν του. *Quid?* = τί δέ ; *moderere* : β' ἐν. πρόσ. ἔνεστ. ὑποτ. τοῦ *moderor* = μετριάζω, ρυθμίζω (χορδίζω ἔγχορδον ὄργανον). *fides - is* καὶ συνηθέστατα *fides - ium* = χορδή, λύρα. *blande* ἐπίρ. = γοητευτικῶς. *arboribus auditam*, ὑπαινιγμὸς εἰς τὸν γνωστὸν περὶ Ὀρφέως μῦθον. *num redeat?* ἔραγε ἤθελεν ἐπανέλθει ; *virga - ae* = ἡ ράβδος (κοιν. βέργα). *semel . . . compulerit* = ἅπαξ συνώθησε (μιὰ φορὰ πού...). *non lenis fata recludere* = ὁ ἀδυσώπητος εἰς τὸ ν' ἀνοίγῃ ἐκ νέου τὰς πύλας τοῦ Ἄδου πρὸς ἐπάνοδοσιν τῶν νεκρῶν εἰς τὴν ζωὴν. *niger grex* : διὰ τὸ ἐπικρατοῦν ἐν τῷ Ἄδῃ σκότος. *quidquid corrigere est nefas, levius fit patientia*, ὑπέροχος συμβουλή. Πρὸ τῶν πληγμάτων τοῦ θανάτου μόνον ὑπομονὴ ἐνδείκνυται.

7. BIBLION I - ΩΔΗ XXXVII

1 - 2. *Nunc est bibendum*, δηλ. μετὰ τὸν θάνατον τοῦ Ἀντωνίου καὶ τῆς Κλεοπάτρας. *bibo, bibi, potum* (γ') = πίνω. *nunc - nunc*, ἡ ἐπανάληψις δηλωτικὴ τῆς χαρᾶς καὶ τοῦ ἐνθουσιασμοῦ τοῦ ποιητοῦ.

pulsanda tellus pede libero = saltandum est. *Saliarum daptes* = Σάλιαι εὐωχίαι. *Salii*: οἱ Σάλιοι ἦσαν ἱερεῖς τοῦ Ἄρεως, ὑπὸ τοῦ Νουμᾶ κατασταθέντες πρὸς φρούρησιν τῆς οὐρανοπετοῦς ἀσπίδος, ἣτις ἐφυλάσσετο μετ' ἄλλων ἕνδεκα ὁμοίων ἐν τῷ ναῷ τοῦ Ἄρεως. Κατὰ τὰς πρώτας ἡμέρας τοῦ Μαρτίου ἐκάστου ἔτους ἤγον μεγαλοπρεπῆ ἑορτὴν καὶ ἐχόρευον διὰ μέσου τῆς πόλεως ἐνοπλίους χορούς, ᾄδοντες ὕμνους (*carmen saliare*). Τὴν ἑορτὴν ἐπηκολούθουν πλουσιώταται εὐωχίαι. *pulvinar - aris* = προσκεφάλαιον, ἕλινξ. Κατὰ τινὰ ἑορτὴν *lectisternium* καλουμένην, οἱ Ῥωμαῖοι, ἀφοῦ ἐκόσμου τὰς κλίνας τῶν θεῶν, ἐξέθετον αὐτὰς εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ παρέθετον εἰς αὐτοὺς εὐωχίαν. Τοῦτο ἐγένετο εἰς περιπτώσεις εὐτυχῶν ἐθνικῶν γεγονότων. *sodalis - is* = σύντροφος, ἐταῖρος. *antehac*, δηλ. πρὸ τῆς ἡττῆς τῆς Κλεοπάτρας, ὅτε τὸ Ῥωμαϊκὸν κράτος, ἠπειλεῖτο σοβαρῶς παρ' αὐτῆς. *Caecubum vinum* = Καίκουβος οἶνος, ἐκ τοῦ Καϊκούβου, οἰνοφόρου χώρας τῆς Λατίνης. *avitus* = προγονικός. *depromo* = ἐξάγω. Ἡ φυσ. σειρὰ: *dum regina (Aegypti) parabat dementes ruinas et funus Capitolio et imperio (Romano)*. Τὸ Καπιτώλιον λαμβάνεται ὡς σύμβολον τῆς αἰωνίας Ῥώμης. *demens ruina* = ἄφρονι ἐρείπιον· ἀντὶ *demens regina*. *contamino* (ρ. α') = μαιίνω. *cum contaminato grege morbo turpium virorum*: ἐννοεῖ τοὺς ἐκ νόσου λέπρας δυσειδεῖς ναύτας καὶ στρατιώτας τῆς Κλεοπάτρας. *impotens - ntis* = ἀκρατής. *impotens sperare quidlibet*: ἐννοεῖ τὴν Κλεοπάτραν, ἣτις ἐν τῇ φιλοδοξίᾳ τῆς ἡλιπίξε καὶ τὰ ἀπιθανώτερα. *fortuna dulci ebria* = μεθύουσα ἐκ τῆς γλυκείας εὐτυχίας (τῆς νίκης καὶ κυριαρχίας ἐπὶ τῶν Ῥωμαίων). Ἡ εὐτυχία παρομοιαζομένη πρὸς ἡδύποτον γεννᾶ μέθην. 13 - 32. *minuo*, ρ. = μειῶ. *vix una sospes navis* = μόλις ἐν σωθῆν πλοῖον (ὑπερβολή). *lymphatus*, κατ' ἀνομοίωσιν ἐκ τοῦ *nymphatus* = νυμφόληπτος, μαινόμενος. *Mareotico* (vino) = ὑπὸ Μαρεωτικῶν οἴνου· περίφημος οἶνος ἐκ τῶν παρὰ τὴν Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὴν Μαρεώτιδα λίμνην ἀμπέλων. *volantem* (reginam) = τὴν πετομένην (φεύγουσαν προτροπάδην) βασιλίσσαν. *remis adurgens* = διὰ τῶν κωπῶν (διὰ τῶν πλοίων) καταδιώκων συντόμως. *accipiter - tris* = ὁ ἰέραξ. *velut accipiter adurget molles columbas* = ὡς ἰέραξ ὀρμᾶ κατὰ δειλῶν περιστερῶν (πρβλ. Ὀμήρ. Ἰλιάδος X, στ. 139: « ἠὺτε κίρκος ἐλαφρότατος πετεινῶν οἴμησε μετὰ τρήρωνα πέλειαν »). *campi Haemoniae* = αἱ Θεσσαλικαὶ πεδιάδες. *Haemonia* ἀπὸ τοῦ Αἴμονος, πατὴρ τοῦ Θεσσαλοῦ.

nivalis - is, ἐπίθ. = χιονώδης. *fatale monstrum* : ἡ Κλεοπάτρα χαρακτηρίζεται ὡς μοιραῖον τέρας, διότι ἀπετέλει πρωτοφανές φαινόμενον γυνῆ-νὰ συλλάβη τόσον παράτολμα σχέδια. *muliebriter* ἐπίρ. = θηλυπρεπῶς. *nec muliebriter expanit ense* : ὅτε ὁ Αὐγουστος ἐπεμφε τὸν Προκλήιον, ἵνα συλλάβῃ τὴν Κλεοπάτραν, αὕτη ἐπεχείρησε ν' αὐτοκτονήσῃ διὰ ξίφους, ἀλλ' ἐκωλύθη ὑπὸ τοῦ Προκλήιου. *nec latentes oras reparavit cita classe* = καὶ δὲν ἐζήτησε νὰ καταφύγῃ διὰ ταχέως στόλου εἰς ἀγνώστους παραλίαις. Κατὰ τὸν Πλούταρχον ἡ Κλεοπάτρα φεύγουσα ἐπεχείρησε νὰ ὑπερνεωκλήσῃ τὸν στόλον τῆς ἀπὸ τὸν τότε ἰσθμὸν τοῦ Σουέζ, ἵνα σωθῇ εἰς τὸν Ἀραβικὸν κόλπον, ἀλλ' οἱ Ἀραβες ἐκώλυσαν αὐτήν. Πρὸς τιμὴν τῆς Κλεοπάτρας ὁ ποιητὴς παρουσιάζει αὐτήν ὡς αὐτοβούλως καὶ ἀνδροπρεπῶς μὴ θελήσασαν νὰ σωθῇ διὰ τῆς φυγῆς. *ausa visere et iacentem regiam (domum) voltu sereno* = ἔχουσα τὸ ψυχικὸν σθένος νὰ βλέπῃ μὲ ἰλαρὸν πρόσωπον τὸ ἀνάκτορόν τῆς ἡρειπωμένον. Ἡ Κλεοπάτρα φθάσασα φυγὰς εἰς Ἀλεξάνδρειαν, μετὰ τὴν ἤττάν τῆς, προσεπάθει ν' ἀποκρύψῃ τὴν συμφορὰν τῆς ἐξ ἐγωϊσμοῦ. *fortis et tractare asperas serpentes* = τολμηρὰ καὶ νὰ λάβῃ εἰς τὰς χεῖράς τῆς ἀγρίους ὄφεις. *deliberata morte ferocior* = τολμηροτέρα γενομένη, ἀφοῦ ἀπεφάσισε νὰ ἀποθάνῃ. Ἡ φυσ. σειρὰ : *invidens non humilis mulier privata deduci superbo triumpho saevis Liburnis* = μὴ θέλουσα ἢ οὐχὶ ταπεινὴ γυνὴ νὰ ἀχθῇ ἔκπτωτος τοῦ θρόνου ἐν ὑπερηφάνῳ θριάμβῳ (εἰς Ρώμην) διὰ φοβερῶν Λίβυρνίδων. *Liburna (navis)* = Λυβυρνικὴ ναῦς : Λιβυρνοί, λαὸς Ἰλλυρικὸς ἔχων ταχέα πλοῖα.

8. BIBLION II - ΩΔΗ VII

O Pompei . . . prime meorum sodalium . . . deducte. Ὁ Πομπήιος Οὐάρος, φίλος καὶ συμπολεμιστὴς τοῦ ποιητοῦ. *ultimum tempus* = ὁ ἔσχατος κίνδυνος. *Bruto militiae duce* : ἐννοεῖ τὴν ἀρχηγίαν τοῦ Βρούτου κατὰ τὴν ἐν Φιλίπποις σύγκρουσιν αὐτοῦ καὶ τοῦ Κασσίου πρὸς τὸν Καίσαρα, ἧς μετέχει καὶ ὁ Πομπήιος Οὐάρος μετὰ τοῦ Ὁρατίου. *redono* = δωροῦμαι πάλιν. *Quiritem* : ἐννοεῖ τὴν ἀποκατάστασιν τοῦ Οὐάρου εἰς τὰ πολιτικὰ δικαιώματα, ἅτινα εἶχε στερηθῆ πρὸ τῆς χορηγήσεως τῆς ἀμνηστίας. *sodalis* = σύντροφος (μάχης) : δεσμοὶ φιλίας ἐν τῷ πολεμικῷ μετώπῳ ἀναπτυχθέντες εἶναι ἀδιάρρηκτοι. *morans dies* = ἡ βραδυποροῦσα ἡμέρα. Αἱ ἡμέραι ἐν στρατοπέδῳ ἐν καιρῷ πολέμου εἶναι ἀνιαραὶ καὶ ὡς τοιαῦται, κατὰ τὸ κριτήριον τοῦ στρατιώ-

του, φαίνονται μακραὶ (πρβλ. ἡ ἡμέρα μου φάνηκε χρόνος). *merum - i* = ὁ ἄκρατος οἶνος. *nitentis capillos coronatus* = ἐστεφανωμένος τὴν στίλβουσαν κόμη. *Malobathrum Syrium* = Συριακὸν μαλόβαθρον : ἐλαιῶδες μύρον παρασκευαζόμενον ἐκ τῶν φύλλων δένδρου (πρβλ. *brillantine*). *Philippus et celerem fugam tecum sensi* = τὴν ἐν Φιλίπποις ταχεῖαν φυγὴν μετὰ σοῦ ἐδοκίμασα· ἐν διὰ δύοιν. *parmula - ae* = μικρὰ ἀσπίς. *relicta parmula non bene*. Ὁ Ὀράτιος ὡς ἀξιωματικὸς (*tribunus militum*) δὲν ἔφερον ἀσπίδα, ἀλλὰ λέγει ταῦτα κατὰ μίμη-
 τιν τοῦ Ἀρχιλόχου, ἀπόσ. 6, πρὸς δῆλωσιν τῆς ἀτάκτου φυγῆς. *minax - acis* = ὁ ἀπειλητικὸς : *minaces* εἶναι οἱ ἀνδρεῖοι στρατιῶται τοῦ Βρούτου, οἵτινες, παρὰ τὴν ἀνδρείαν των, ἠττήθησαν ὑπὸ τῶν δειλῶν ἀντιπάλων των. *mentum - i* = τὸ γένειον. *turpe solūm tetigere mento* : τὸ ἔδαφος χαρακτηρίζει *turpe* = αἰσχρὸν ὡς ἀτιμασθὲν καὶ ρυπανθὲν διὰ τοῦ αἵματος τῶν γενναίως πεσόντων. *densus* = δασύς, πυκνός. *paventem* = κατεπτοημένον. *Mercurius sustulit* : ὁ λόγιος Ἑρμῆς, προστάτης τῶν ποιητῶν, ἐξήρπασεν αὐτὸν καὶ καλύψας διὰ πυκνοῦ νέφους, τὸν ἔσωσε διὰ μέσου τῶν ἐχθρικῶν τάξεων (πρβλ. Ἰλ. Γ, στ. 309, Ε, στ. 312 κ. ἐξ.). *resorbeo - ere* (β') ἀναρροιβδῶ (ἐπὶ τῶν ἐξ ἐπιστροφῆς ἐπὶ τῆς ἀκτῆς θραυομένων κυμάτων). *in bellum* : ἐννοεῖ τὸν νέον πόλεμον, οὗτινος μετέσχεν ὁ Πομπήιος Οὐάρος ὑπὸ τὸν Σέξτον Πομπήιον ἐν Σικελίᾳ. *fretis aestuosis* = διὰ τοῦ κλυδωνιζομένου πελάγους, ἤτοι τοῦ Σικελικοῦ, ὡς πεδίου τῶν νέων πολεμικῶν ἐπιχειρήσεων. *obligatus* = ὁ ὀφειλόμενος. *daps - ris* = δαίς, εὐωχία (κοινῶς τραπέζι). *redde Jovi* : ὡς ἐάν ὁ Πομπήιος εἶχε κάμει τὰ μα, ἂν σωθῆ. *depone sub lauru mea* : ἐν τῇ ἐπαύλει τοῦ ποιητοῦ ὑπῆρχε δάφνη, ὑπὸ τὴν ὁποίαν θὰ ἀνέπαυε τὰ καταπεπονημένα ἐκ τῆς μακρᾶς στρατείας μέλη του. Ἴσως ὅμως νὰ ὑπονοῆ, ὅτι ἐκτός τῆς πολεμικῆς δάφνης ὑπάρχει καὶ ἡ ἐν εἰρήνῃ, ἔπαθλον τῶν διακρινόμενων ποιητῶν. *cadus - i* = ὁ κάδος (δοχεῖον πῆλινον). *destino*, ρ. α' = τάττω, ὀρίζω. *obliviosus* = ὁ προξενῶν λήθην (λαθιηρδής). *ciborium - ii* = κιβώριον, εἶδος ποτηρίου πλατυστόμου (πρβλ. τὸ σημερινὸν ποτήριον σαμπάνιας). *exple - funde* : ζωηρὰ ἀναπαράστασις τοῦ συμποσίου, διὸ δίδει διαταγὰς « γέμιζε. . . κέρνα ». *unguentum - i* = ἡ ἀλοιφή μύρου. *carax - acis* = εὐρύχωρος. *arium - ii* = τὸ σέλινον. *udus - i*, ἐπιθ. = ὑγρός, εὐχαμπτος. *concha - ae* = ἀγγεῖον κογχόμορφον. *depropero* ρ. α' = σπεύδω. Ἡ φουσ. σειρὰ τῶν λέξ. : *quis (curat) deproperare*

myrto ἡ ἄτακτος πλοκή δηλωτικὴ τῆς ψυχικῆς διεγέρσεως τοῦ ποιη-
τοῦ ἐπὶ τῇ ἐπανάδῳ τοῦ φίλου του. *iactus Veneris* = ὁ βόλος τῆς Ἀφρο-
δίτης. Κατὰ τὴν παιδιὰν τῶν ἀστραγάλων (εἶδος σημερ. ζαριῶν) ὅταν
οἱ ἀστράγαλοι ριπτόμενοι παρουσίαζον ἐπὶ τῆς ἄνω ἐπιφανείας των τοὺς
ἀριθμούς 1, 2, 4 καὶ 6 (3 καὶ 5 δὲν ὑπῆρχον) ἦτο ἡ ἐπιτυχεστέρα βο-
λή· ὅταν παρουσιάζετο καὶ εἰς τοὺς 4 ἀστραγάλους ὁ ἀριθ. 1, ἡ βολὴ
ἦτο ἡ κακίστη. *arbiter bibendi* = ὁ συμποσιαρχός. *bacchor* ρ. α' = βακ-
χεύω, μαίνομαι (μεθῶ). *Edoni - orum* = οἱ Ἡδωνοί : λαὸς Θρακι-
κός, οἰνοπότης, διότι ἐκεῖ ἐπεχωρίαζεν ἡ λατρεία τοῦ Βάκχου. *recepto
amico dulce est mihi furere* : καὶ ἡμεῖς ἐπὶ ἀπροσδοκῆτων εὐαρέστων
γεγονότων λέγομεν « Θὰ τρελλαθῶ ἀπὸ τῆ χαρὰ μου ».

9. BIBLION II - ΩΔΗ XX

1 - 12. *usitatus - a - um* (τοῦ *usitor*) = ὁ ἐν κοινῇ χρῆσει, ὁ συνή-
θης. *tenuis*, ἐπίθ. = λεπτός. *penna - ae* = ἡ πτέρυξ. *biformis - is* =
δίμορφος. *vates - is* = μάντις, ποιητής. *urbis* ἀντὶ *urbes*. Ἡ φρσ.
σειρά : *ferar per liquidum aethera biformis vates non usitata nec
tenui penna. biformis* : διότι φαντάζεται ἑαυτὸν ὡς κύκνον καὶ ποι-
ητὴν. Ὁ Ὀράτιος ὀνομάζει τὸν Πίνδαρον « Θηβαῖον Κύκνον ». Κατὰ
τὸν Ἀριστοτέλη αἱ ψυχὰι τῶν ποιητῶν μετὰ θάνατον ἔζων ὑπὸ μορφὴν
κύκνων, διατηροῦσαι οὕτω τὴν ἱκανότητα πρὸς τὴν ᾠδὴν. *non ego . . .
obibo* = ἐγὼ δὲν θ' ἀποθάνω, δὲν θ' ἀφανισθῶ. *quem vocas* = τὸν
ὁποῖον προσφωνεῖς (μετὰ τὸ ὕστατον χαῖρε). *nec stygia cohibebor unda*
= οὔτε θὰ κρατηθῶ ἀπὸ τὰ ὕδατα τῆς Στυγός. *iam - iam* = μετ' ὀ-
λίγον (τὸ σημερ. ἰδοῦ - ἰδοῦ). *residunt* τοῦ *resido* = ἐπιπάθημαι, περι-
βάλλω. *crus, cruris* = ἡ κνήμη. *pellis - is* = τὸ δῆμα. *et album mu-
tor in alitem* = καὶ μεταβάλλομαι εἰς λευκὸν πτηνὸν (κύκνον). *su-
perne* = ὑπερθεν εἰς τὸ ἄνω μέρος τοῦ σώματός μου. *leves plumae* =
λεῖα πτίλα. 13 - 20. *visam* μέλ. τοῦ *viso* = θεῶμαι, βλέπω. *notior
Daedaleo Icaro* = γνωστότερος (ὀνομαστότερος) τοῦ Ἰκάρου τοῦ υἱοῦ
τοῦ Δαιδάλου· (ὁ ὑπαινιγμὸς γίνεται ὡς πρὸς τὴν τόλμην καὶ ὄχι τὴν
πτῶσιν τοῦ Ἰκάρου). *gementis Bospori litora* = τοῦ στεναζόντος
Βοσπόρου τὰς ἀκτὰς (ὁ στεναγμὸς ἐξ αἰτίας τῆς βοῆς καὶ τοῦ πα-
φλασμοῦ τῶν κυμάτων). *Syrtisque Gaetulas* = τὰς Γαιτουλικὰς Σύρ-
ταις. Ἡ χώρα τῶν Γαιτούλων ἐν τῇ Ἀφρικῇ, πρὸς νότον τῆς Νουμι-
δίας. *canorus ales* = ᾠδικὸν πτηνόν. *Hyperborei campi* = αἱ πεδιά-

δες τῶν Ὑπερβορείων ἀγνώστων πρὸς Β. λαῶν. *dissimulo* = ἀποκρύπτω. Ἡ φυσ. σειρά : *me noscent Colchus et Dacus qui dissimulat metum Marsae cohortis et ultimi Geloni. Geloni* = οἱ Γελωνοί, λαὸς Σκυθικὸς (ἐν τῇ Οὐκρανίᾳ) πλησίον τοῦ Βορυσθένους. *disco* = μανθάνω. *peritus* = ἔμπειρος, πολιτισμένος. *Hiber* = Ἰβηρ (Ἰσπανός). *potor - oris* = πόττης : *potor Rhodani* = ὁ παροικῶν τὸν Ροδανόν. 21 - 24 *absint inani funere neniae* = μακρὰν ἀπὸ τὴν ἀνωφελῆ (περιττὴν ἐφ' ὅσον θὰ εἶμαι ἀθάνατος) κηδεῖαν μου οἱ θρῆνοι. (Δὲν ὑπάρχει λόγος νὰ μὲ κλαύσουν, ὅταν ἀποθάνω). *nenia - ae* = ἡ νηγία, ὁ ἐπικηδεῖος θρῆνος. *luctusque turpes et querimoniae* = καὶ τὰ ἀπρεπῆ (εἰς τὴν ἀθανασίαν μου) πένθη καὶ οἱ σχετλιασμοὶ (αἱ μεμψιμοιρίαι) ἢ τὰ παραμορφοῦντα τὸ πρόσωπον πένθη. *compesco - ui* (γ') = συγχρατῶ. *clamorem* (tuum). *supervacuius* = περιττός, ἀνωφελής. *mitte supervacuos honores sepulcri* = ἄφες τὰς ἀνωφελεῖς τιμὰς τὰς νεομισμένας κατὰ τὴν ταφήν.

10. BIBLION III - ΩΔΗ VIII

caelebs - ibis = ὁ ἄγαμος. *Calendae Martiae ἢ Calendae femineae* : κατὰ τὴν ἡμέραν ταύτην αἱ Ρωμαῖαι δέσποιναι ἐώρταζον ἐπὶ τοῦ Ἡσκυλίνου λόφου τὰ *Matronalia* πρὸς τιμὴν τῆς *Junonis Lucinae* ἀντιστοίχου πρὸς τὴν ἐλληνικὴν θεότητα Εἰλείθειαν, τὴν προστάτιδα τῶν τοκετῶν. *accera - ae* = τὸ θυμιατήριον. *tus - uris* = τὸ θυμίαμα, ὁ λιβανωτός. *caespes - itis* = χορτόπλινθος : διὰ τοιούτων πλίνθων εἶχε κατασκευάσει, φαίνεται, ὁ Ὀράτιος πρόχειρον βωμόν. *docte*. Ἡ φυσ. σειρά : *miraris, docte sermones utrius linguae* : ἐννοεῖ τὸν Μαυκίηναν, ὅστις ἦτο κάτοχος πλὴν τῆς λατινικῆς καὶ τῆς ἐλληνικῆς γλώσσης. *noceo - vi - otum* (β') ὑπόσχομαι ἀφιέρωμα εἰς τὸν θεόν, « κἀνὼ τάμα ». *epulae - arum* = ἐορταστικὴ ἐστίασις (κοιν. γλέντι). *albus caper* = λευκὸς τράγος : εἰς τοὺς ἄνω θεοὺς ἔθυσεν λευκὸ ζῶα. *prope funeratus* = ὅτε μικροῦ δεῖν ἐκηδεύθη. *arboris ictus. ictus - us* = πλήγμα : ὁ ποιητὴς ὀμιλεῖ περὶ κινδύνου, τὸν ὁποῖον διέτρεξε, πληγείς ὑπὸ καταπεσόντος κατὰ τῆς κεφαλῆς τοῦ δένδρου τοῦ κήπου του. *festus - a - um* = ἐορταστικός. *anno redeunte* = « περιτελλομένων ἐνιαυτῶν » (κάθε χρόνο). *cortex - icis* = ἡ πίσσα : *hic dies demovebit corticem* (προσωποποιεῖα). *amphora - ae* = ἀμφορεύς. *amphora instituta bibere fumum* : οἱ Ρωμαῖοι κατεσκευάζον συνήθως τὴν οἶναποθή-

κην εἰς τοιαύτην θέσιν, ὥστε νὰ καπνίζεται ἀπὸ τὴν ἐστίαν, διότι εἶχον τὴν γνώμην ὅτι ὁ οἶνος ἀπέκτα ταχέως τὰς ιδιότητας τοῦ παλαιοῦ οἴνου. *consule Tullo*: ὁ Α. Οὐολκάτιος Τύλλος, ὕπατος τὸ 33 π. Χ., ὅτε ὁ Μαικίηνας ἐχάρισεν εἰς τὸν Ὀράτιον τὴν Σαβινικὴν ἑπαυλι. *sume* τοῦ *sumo - mpsi - tum* (γ') = λαμβάνω, ἀναλίσκω. *sospes - itis* = σῶς. *cyathos amici sospitis* = ποτήρια (εἰς ὑγείαν) τοῦ σωθέντος φίλου. *lucerna - ae* = ὁ λύχνος. *perfer in lucem* = νὰ ἔχῃς τοὺς λύχνους ἀναμμένους μέχρι πρωῒας. (Ὁ Ὀράτιος ἐσκόπευε νὰ κάμῃ παννύχιον ἑορτήν). *procul esto omnis clamor*: ὁ ποιητῆς διαβεβαίωσεν τὸν φίλον περὶ ἀθορύβου καὶ ἀδιαταράκτου παννυχίδος. *mitte civiles super urbe curas*: εἶχε δίκαιον ὁ ποιητῆς νὰ συνιστᾷ εἰς τὸν πολυάσχολον Μαικίηναν νὰ ἀφήσῃ κατὰ μέρος τὴν ἡμέραν ἐκείνην, τὰς ὑπὲρ τῆς πόλεως φροντίδας « ρίξτε λιγάκι ἔξω ». Ὁ Ὀκταβιανὸς τότε εἶχε ταξιδεύσει εἰς τὴν Ἀνατολὴν ἀφήσας ἀναπληρωτὴν του τὸν Μαικίηναν. *Cotiso - onis*: βασιλεὺς τῶν Δακῶν, ἠττηθεὶς τῷ 29 π. Χ. μετὰ τῶν Σκυθῶν ὑπὸ τοῦ Μ. Κράσσου. *infestus - a - um* = δυσμενής, ἐχθρός. *dissideo - edi - essum* (β') = δίσταμαι. *Medus dissidet sibi*: ἐνοεῖ τὰς ἐμφυλίους ἔριδας Φραάτου καὶ Τιριδάτου. *luctuosus - a - um* = πολυπενθής. *armis (sibi) luctuosis*: διότι ὁ ἐμφύλιος πόλεμος γίνεται πρόξενος πολλοῦ πένθους. *Cantaber* = ὁ Κονταβρικός: ἔθνος Ἰσπανικόν. (Οἱ Ἰσπανοὶ ἠττήθησαν τῷ 29 μ. Χ. ὑπὸ τοῦ Στατιλίου Ταύρου). *catena - ae* = ἡ ἄλυσις. *serus - a - um* = βραδύς, ὄψιμος. *laxo, ρ. α'* = χαλαρῶ. *neglegens ne qua populus laboret*: ἡ αὐτὴ σύστασις ἐδόθη ἀνωτέρω διὰ τοῦ *mitte civiles curas*. *privatus* = ιδιώτης (κατ' ἀντίθεσιν πρὸς τὸ *magistratus*). *parce nimium cavere* = *noli nimium cavere* = μὴ στενοχωρῆσαι πάρα πολὺ, « ρίξτε λίγο ἔξω ». *cape laetus dona praesentis horae* = παιδρὸς δέχου τὰ δῶρα τῆς παρούσης ὥρας.

11. BIBLION III - ΩΔΗ XXV

Quo ἐπίρ. = ποῦ. *nemus - oris* = δρυμός, δάσος. Ἡ φυσ. σειρά: *in quae nemora aut in quos specus agor*: θεόληπτος ὁ ποιητῆς φαντάζεται ἑαυτὸν ἀπαγόμενον ὑπὸ τοῦ Βάκχου. *mens nova* = καινὸς νοῦς, ἐνθουσιασμός. *meditor, ρ.* = μελετῶ, διανοοῦμαι. *insero* = ἐνείρω, συγκαταλέγω. *recens - ntis* = νέος, καινός. *non secus* = οὐχὶ ἄλλως, δηλ. ὁμοίως. *stupeo* = θαυμάζω, ἐκπλήττομαι. *Euhias - adis* = ἡ Εὐιδάς, Βάκχη, Μαινάς. *candidus - a - un* = στίλβων ἐκ λευκότητος. *lu-*

stratus - a - um = ό περιουδευόμενος. *devius - a - un* (de via) = ό έκτός τής όδοϋ ών, ό άποπλανώμενος τής όδοϋ. *valentium vertere* = τών δυναμένων νά έκριζώσουν. *procerus - a - um* = επίμηκης. *fraxinus - i* = μελία (δένδρον). *pampinus - i* = βλαστός άμπέλου, οίναρίς.

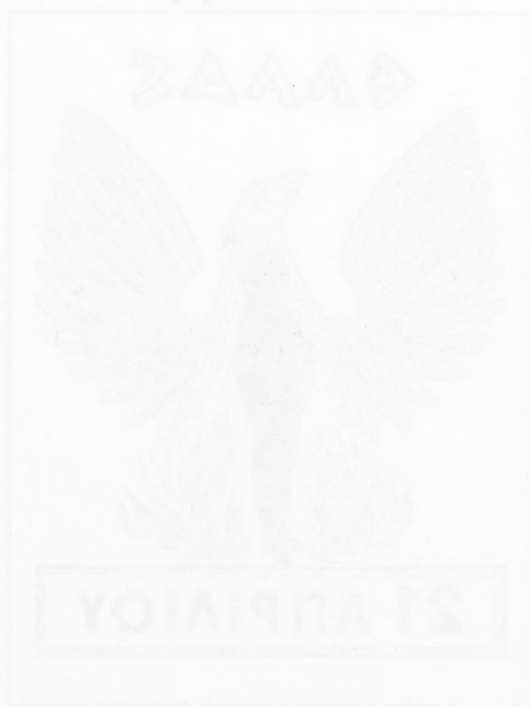
12. BIBLION III - ΩΔΗ XXX

Perennis - is (per - annus) = ό διαρκών όλον τό έτος, αιώνας. *situs - us* = ό εύρώς (κοινός μουχλα). *regalis situs* = ό βασιλικός εύρώς, τό εύρωτιών διά τής παρόδου του χρόνου μεγαλείον. *edax - acis* = ό διαβιβρώσκων, ό άφανίζων. *imber edax*: ένεκα τής διαβρωτικής δυνάμεως του ύδατος. *non omnis moriar* = δέν θά άποθάνω όλόκληρος. (Έκ του «έγώ μου» θά άποθάνη μόνον τό φθαρτόν σώμα, τό πνεύμα μου θά ζή εις τά άθάνατα έργα μου). *Libitina - ae* = ή Λιβιτινή, Άφροδίτη, ώς θεά των κηδειών και του θανάτου. Παραδοξοτάτη σύγχυσις του έρωτος, του σφρίγους τής ζωής και του θανάτου, δηλ. τής Άφροδίτης και τής Περσεφόνης. *usque recens = dum scandet* = άδιαλείπτως νέος. *dum scandet Capitolium*: δηλ. αιώνας, διότι κατά τους Ρωμ. ή πόλις των ήτο αιώνια. *cum tacita virgine* = μετά τής σιωπηλής παρθένου: έννοεί την *Vestalem maximam*, ήτις κατά την διάρκεια τής θυσίας βοηθούσα τον *Pontificem* έστατο σιωπηλή μετά των άλλων Έστιάδων. *Aufidus - i* = ό Αΰφιδος, ποταμός τής Άπουλίας, πατρίδος του Όρατίου. *Daunus* = ό Δαΰνος, άρχαίος βασιλεύς τής χώρας. *pauper aquae*, ούτω καλεΐται ό Δαΰνος ώς βασιλεύων χώρας άρχμηρās, πτωχής εις ύδατα. *obstrepro - ui - itum* (γ') = ψοφώ, θορυβώ. *humili potens (factus)*: ό Όρατίος, διότι ήτο υίός πτωχού άπελευθέρου. *Aeolium carmen* = τό Αιολικόν μέλος, ή λυρική ποίησις τής Σαπφούς και του Άλκαίου. *sume superbiam Melpomene* = λάβε διά τον έαυτόν σου, ύποδέχθητι την ύπερήφανον τιμήν Μελπομένη. *quaesitam meritis = quam* (superbiam) *meritis quaesivisti* = ήν διά των έπαξίων έργων σου άπέκτησες. Ό Όρατίος, μετριάζων την ύπερηφάνειάν του, άποδίδει τά ποιήματά του εις την έμπνεύσασαν αυτόν μουσαν Μελπομένην.

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

I. Ουεργιλίου Αινειάς	Σελ.	1 - 1
1. Είσαγωγή	»	5 - 5
2. Κείμενον	»	21 - 39
α. Βιβλίον I	»	17 - 22
β. Βιβλίον II	»	23 - 31
γ. Βιβλίον III	»	32 - 35
3. Έρμηνευτικά σημειώσεις	»	37 - 91
α. Βιβλίον I	»	37 - 59
β. Βιβλίον II	»	60 - 80
γ. Βιβλίον III	»	81 - 91
II. M. Talli Ciceronis Somnium Scipionis	»	93 - 152
1. Προλεγόμενα	»	97 - 108
2. Κείμενον	»	109 - 116
3. Έρμηνευτικά σημειώσεις	»	117 - 152
III. Όρατίου Όζδαι	»	153 - 192
1. Είσαγωγή	»	157 - 161
2. Κείμενον	»	163 - 173
α. Liber primus	»	163 - 169
β. Liber alter	»	169 - 171
γ. Liber tertius	»	171 - 173
3. Έρμηνευτικά σημειώσεις	»	175 - 188
α. Βιβλίον I	»	175 - 183
β. Βιβλίον II	»	183 - 186
γ. Βιβλίον III	»	186 - 188

ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΔΗΜΟΚΡΑΤΙΑ
ΥΠΟΥΡΓΕΙΟ ΠΑΙΔΕΙΑΣ, ΕΡΕΥΝΑΣ ΚΑΙ ΘΡΗΣΚΕΥΜΑΤΩΝ

ΕΞΟΦΥΛΛΟΝ : ΛΟΥΪΖΑΣ ΜΟΝΤΕΣΑΝΤΟΥ

0020556930

ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΗ ΒΟΥΛΗΣ

Έκδόσεις ΙΔ'/ΙΒ'/ΙΓ' 1970 (V) - Άντιτ. 47.000 - Σύμβ. 2016/7-4-70
ΕΚΤΥΠΩΣΙΣ : Ι. ΔΙΚΑΙΟΣ - ΒΙΒΛΙΟΔΕΣΙΑ : ΟΚΤΩΡΑΤΟΣ - ΚΟΥΚΙΑΣ

